

VI. ÉVF.

1937. JANUÁR—FEBRUÁR

1—2. SZÁM

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁGA
MEGBÍZÁSÁBÓL

SZINNYEI JÓZSEF

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

ZSIRAI MIKLÓS

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA
BUDAPEST, 1937

TARTALOM.

	Lap
<i>Zolnai Gyula:</i> Idegen szavaink és a nyelvújítás — — —	1
Kisebb közlemények.	
<i>Ferenczy Géza:</i> Baj van a tőszámnevek és a sor- számnevek körül — — — — —	14
(ó— s): Egy levél Pestbudáról — — — — —	18
<i>B. G.:</i> Combiné és társai — — — — —	23
—f. —y.: A rádió nyelvrontó furcsaságairól — —	25
<i>Kefyr:</i> Ocassio, september és társaik — — — —	26
<i>Loványi Gyula:</i> A „vurstli“ — — — — —	28
<i>Végh József:</i> Felépítik az előljáróságot — — —	29
<i>G. E.:</i> Tobzódunk az idegen szavakban — — — —	29
Magyarosítás a sportnyelvben — — — — —	29
„Katzenjammer“ — — — — —	30
Üzenetek — — — — —	30

TUDNIVALÓ.

A *Magyarosan* február, április, június, október és december közepén jelenik meg. Terjedelme füzetenként 1½ ív. Előfizetés egész évre 1 pengő, egyes szám ára 20 fillér. Az előfizetést a M. Tud. Akadémia könyvkiadóhivatalába (Budapest, V., Akadémia-utca 4.) tessék küldeni. Könyvkereskedésben is elő lehet fizetni.

A szerkesztő lakása: Budapest, V., Arany János-u. 1.

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

Idegen szavaink és a nyelv- újítás.¹

V.

8. Vissza kell most térnünk a szerző kiindulópontjára, amely annak a kérdésnek a fölvetésében állt: miért van az, hogy „a magyar tövű szavak mindinkább tért vesztenek“ és hogy „már rég legyőzött és eltemetettnek hitt idegen szavak... újra feltűnnek és érvényesülnek“ (9. l.)? A szerző ennek magyarázatát a magyar szóknak bizonyos gyöngéiben, gyarlóságaiiban látja, abban az állítólagos hatféle hibában, amelyeket föntebb részletes bírálat tárgyává tettem, és amelyekre vonatkozó fölfogásának tudománytalan és tarthatatlan voltát már kimutattam. Ámde ha a szerzőnek a nyelvújítási szók ellen való minden kifogása és az idegen szók magyarítására vonatkozó minden tudákos követelése helytálló volna is, akkor sem fogadhatnók el teljes egészében azt a fölfogását, hogy a magyar szók szemlátomást való pusztulásának és az idegen szók újból való előtérbe jutásának oka a magyar szók hibáiban, meg nem felelő voltában volna keresendő.

Azt a kérdést ugyanis, hogy a magyar szókban megvannak-e mindazok az eredeti elemek, amelyeket a velük

¹ L. Msn. V, 41—52, 65—75, 97—113, 129—144. l.

helyettesíteni kívánt idegen szókról a szófejtés kimutathatott, bizonyára e magyar szavaink forgalomba hozatalakor sem vetették föl, mert alig volt valaki, aki balgata-gul azt kereste volna: mi az idegen szónak az *eredeti*, *ősi* jelentése? A szóalkotók egész természetesen és helyesen azt a fogalmat, azokat a képzeteket akarták a magyar szókkal valahogyan kifejezni, amelyeket az idegen szónak mostani jelentéséből világosan kiéreztek, és eszük ágában sem volt szófejtő szótárak böngészése útján a szók ősforrásához visszatérni. Meg vagyok róla győződve, hogy maga a szerző is hosszú időn át élt a maga annyira kedvelt idegen szavaival, a nélkül, hogy eszébe jutott volna a mellőzött magyar szókat származás szempontjából az idegen szók ősi elemeivel egybevetni. Ez a szerencsétlen ötlet utólag támadt az agyában abból a célból, hogy eredeti szavainkat lebecsülhesse és kedvenceit, az idegen szavakat magasabbra értékelhesse. Van-e valaki, aki az *opportunist* szót a megfelelő magyar szók helyett azért használná, mert benne a *portus* „kikötő” szót érzi, s a magyar szókban ennek hiányát fájlalja? Aki azért ne mondana *becsvágy*-at, mert ebben nincs kifejezve „a latin *ambi* (körül) és az *ire* járni” képzete (10. l.), amelyekből az *ambitio* szó több mint kétezer évvel ezelőtt keletkezett? A szerző a maga fölfogásának támogatására egy merőben légből kapott elvet állít föl: „A szó értelmi fejlődése csak akkor igazán egészséges, ha az értelmének *genetikus** alapjával való kapcsolata megzavarva nincs” (10. l.). Olyan tudománytalan állítás, melyet cáfolnom sem kell. Milyen szerencse például, hogy nem köztudomású dolog a német eredetű *huncfut* szónak a származása szerinti értelme!¹ Különbben bizonyára nem mondogatnók kedves leánykának is: „kis huncfut”. Mert ebben — mint annyi más szavunkban is — teljesen meg van zavarva a származás alapjával való kapcsolat, nem is szólva azokról a

* Én húztam alá.

¹ L. Paul: Etymol. Wörterb. der deutsch. Spr., *Hundsfott* alatt.

szókról, amelyeknek eredetét sűrű homály födi. Egy pillanatra mintha a szerző maga is ráeszmélne állításának képtelenségére, mert nyomban az imént idézett vakmerő tétele után így szól: „De honnan tudja ezt az, aki nem hivatásos etimológus?” (11. l.) Körülbelül ugyanezt kérdem én is: hányan voltak és hányan vannak köztünk olyanok, akik a ma divatos idegen szókat azért kapták föl és azért használják következetesen, mert tudják, hogy a magyar szó nem tartalmazza ugyanazokat a származási elemeket, amelyeket az idegen szóban a szófejtés kimutathat; mert az *irály*-ban például nincs meg az „íróvessző” eredeti képzete, ami megvolt a *stilus*-ban; mert a *hasonulás*-ból hiányzik a latin *assimilatio*-nak ad „előljáró szócskája” stb.?! A szerző azonban csakhamar meg is nyugtatja magát: „A nagy közönség mindezeket persze nem tudja, *de érzi*” (11. l.). Én pedig azt mondom: még az sem *érzi*, aki *tudja*, a t. szerző és néhány olyan pontoskodó tudományos ember kivételével, akik az illető idegen nyelvi szavakhoz talán azért is ragaszkodnak, mert eredeti értelmükkel teljesen tisztában vannak.

Az idegen szók elterjedésének az okait egészen másutt kell keresnünk. Elősorolta már ezeket Tolnai Vilmos Magyarító Szótára előszavában, ahol megállapítja, hogy az idegen szók *szükségtelen* használatának — mert mi is csak ez ellen a baj ellen küzdünk — több lelki oka van. Egyik a *hanyagság* és *kényelemszeretet*, amely meggátol bennünket az eszünkbe ötlő idegen szó helyett a magyar kifejezés megkeresésében. Másik ok a *tudákosság*, hozzáteszem: a *hivalkodás* és *nagyképűség*, amely az idegen szó használatával hatást kíván keresni. Fölemlíti még Tolnai a *tudatlanságot* is (hiszen sokaknak már tudomásuk sincs némely szükségtelen idegen szónak magyar megfelelőiről), meg a *nyegleséget*, a *divathajhászatot* és az *ízléstelenséget* is. Ezekhez az okokhoz még hármat kell hozzá adnunk:

* Én húztam alá.

a) A *varázst*, amit az idegen szó a nyelvközösség tagjainak legnagyobb részére tagadhatatlanul gyakorol. Ezt a varázst azonban meggyőződésem szerint ellensúlyoznunk kell a *nyelv eredetiségeihez való ragaszkodással* és a *magyar szó forróbb szeretetével*.¹

b) A *német nyelvnek* a mi nyelvünkre való *szertelen hatását*, mert — amint már VSzNyI. című tanulmányomban (105/29) is kiemeltem — deák és egyéb idegen szavaink nagyobb részét azok a szavak teszik, amelyeket a németek részint nyelvi szükségből, részint merő irodalmi divatból használnak. (Ilyen származású idegen szavainkra mostani fejtegetéseim során is többször rámutattam.) A német nyelvnek e hatása ellen azonban nemzeti öntudatból és nyelvünk önállósága érdekében természetesen szintén védekezünk kell.

c) A kiejtés szerinti, magyaros írásmódnak az uralomra jutását, ami az idegen szók újabban való nagy elszaporodásának egyik főoka. Ezt az okot már másfél emberöltővel ezelőtt Volf György megállapította, amikor a hírlapok ellen így fakadt ki: „mióta megmenekültek attól a félelemtől, hogy valamely idegen szó hibás írásával szégyent vallanak, csak úgy zúdítják közönségökre az idegen szókat“ (Budap. Szemle 1891. LXVI, 474); sőt előrelátóan azt is megmondta, hogy a magyaros írásmód „csak az idegen szókkal való visszaélést fogja előmozdítani“; az idegen-szerű írás szerinte „üdvös korlát, mely figyelmezteti az írókat, hogy a mennyire lehet, magyar szóval tegye érthetővé, a mi mondani valója van“ (uo. 473). Négyesy is úgy vélekedett, hogy a kiejtés szerinti, magyaros írás, amelyet egyik napilapunk kezdett s amelyet hosszú ideig az iskolai helyesírás is folytatott, előmozdította az idegen szók terjedését (Msn. I, 8). Az Akadémia nem is mulasztotta el a figyelmeztetést erre a veszedelemre, mert újabb helyesírási szabályaiban 1922 óta állandó ez a pont: „Meg-

¹ L. erről *Szeressük jobban a magyar szót!* című felszólalásomat a Budapesti Hírlap 1931 márc. 20-i számában.

jegyzendő: óvakodjunk derűre-borúra minden idegen szót, különösen a német révén hozzánk kerülő latin, olasz, francia, angol szavakat mindjárt magyarosan írni s evvel nekik mintegy polgárjogot biztosítani nyelvünkben. Kényszerítő szükség nélkül, azaz ha van ugyanazt a fogalmat kifejező magyar szavunk, ne éljünk idegen szóval, s ha csak nem valóban közkeletű, maradjon meg idegen írása is“ (95. §.). A nyomatékos figyelmeztetésnek, sajnos, sem a helyesírásra nézve, sem az idegen szók kerülését illetően nem volt fogantója. Pedig egy irodalomtudósunk is fölshólt már mind a két baj ellen, nevezetesen Rákosi Jenő *A magyarságért* című könyvének bírálatában, illetéknépen: [Rákosi Jenő] „Egy dologban — az idegen szavak kérdésében — túl is megy a czélon: küzd a *magyar szellemből fakadt* * nyelvújítási szavak ellen és helyettük *telerakná nyelvünket egy csomó magyarosan írt idegen szóval, abban látva a nemzeti szellem diadalát, ha minél több ilyen elemet tud magába olvasztani*“ * (Egyetemes Philologiai Közöny XLII, 421). A cikk alatt ugyanaz a név olvasható, amely azóta a Széphalom folyóirat szerkesztőjeként is szerepel, s amelynek viselője az idegen szók elleni küzdelmünket — O quae mutatio rerum! — állandó gáncskodásával kíséri.¹

9. Ami az idegen szók nagyarányú elterjedésének s az eredeti szók háttérbe szorulásának okát illeti, rá kell a szerző alaptalan fölfogásával szemben mutatnom arra is, hogy a szók divatjában mennyire nem a kifejezőképesség és nem az alkotóelemekből való fölépítettség játssza a döntő szerepet. Egész sereg olyan nyelvújítási és általában véve olyan eredeti szót sorolhatunk föl, amelyek vagy a) ugyanolyan jelentésű és értékű elemekből állanak, mint a rajtuk újabban diadalmaskodó idegen szók, vagy b) egye-

* Az én aláhúzásaim.

¹ L. a nevezett folyóirat VI, 26. és VII, 27. l. megjelent cikkeket, valamint az *Új nyelvújítási harc?* címűt a Délmagyarország 1932 dec. 25-i számában.

nesen kifejezőbbek, jellemzőbbek, szabatosabbak emezeknél. Íme néhány példa:

a) A *benyomás* elemei szerint ugyanaz, mint az *impresszió*; az *eredeti* ua., mint az *originális*; a *szellőztető* a. m. a *ventillátor*; a kifogástalan képzésű *nemzedék* (< *nem-nemzeni-nemzedék*) ízről-ízre megfelel a szerzőtől is kedvelt (pl. 12. l.) *generáció*-nak (< *genus-genero-generatio*); a *nemzetközi* nem más, mint az *internacionális*; a *természettan* hű kifejezése a *fizikának*, amit a szerző szerint az „idők áradata“ hoz vissza (27. l.); a *gyökeres* eljárás sem egyéb, mint amit ő *radikális*-nak mond (20. l.), stb., stb.

b) A *rúzs*-nál — amit valamelyik franciáskodó budapesti hölgy vett és kent először az ajkára, s ami voltaképpen csak „pirosat“ (fr. *rouge*) jelent — szabatosabb a többszázéves *pirosító*, amelyet ki fog maholnap szorítani; a *fölvonó* világos, érthető eredeti szavunk, és németajkú polgártársaink beszédmódja következtében Budapesten már csak az angolból németté vált *lift* működik (azazhogy: *funkcionál* = ném. *funktionieren*); a *székesegyház* izigvérig magyar és kifejező szó, amely többet is mond a pusztán jelzői *katedrális*-nál, és mégis lépten-nyomon ez utóbbit kell olvasnunk (vö. ném. *Kathedrale*); a *barométer* (= ném. *Barometer*) voltaképpen csak a. m. „súlymérő“, ami felől akár „levélsúlymérőt“ is jelenthetne, és mégis elfeledjük miatta a *légsúlymérő*-t¹; a *fellegvár* színes, költői szó és a mellett találó is, és a Gellérthegy ormán mégis csak *citadella*-t látunk², noha ez voltaképpen „városoeskát“ jelent; a *csavargózós* is kifejező szó és többet mond az „idők áradatától“ (27. l.) visszahozott *propeller*-nél (= ném. *Propeller*, angolból való átvétel), amit már a repülőgépek *légsavar*-járá is mondogatunk³; e két utóbbi magyar szónak a szerző szerint nyilván az a hibája, hogy hiányzik

¹ Vö. az effélékről Msn. II, 98.

² Pl. „százezres tömegek vonultak fel, hogy gyönyörködjenek a *Citadella*-feletti színpompás tűzijátékban“ (BH. 1935 aug. 22, 7. l.).

³ Pl. BH. 1932 aug. 11, 2. l. stb.

belőlük a *pro* előljáró szócska, amely az angol szó latin ösében, a *propello*-ban azt teszi ,előre', s e nélkül a *csavargózós* is, a *légcsvavar* is csak rák módján való hátrafelé haladást jelenthetne bizonyára! Stb., stb.

Íme csak e néhány példa szerint is mennyi jóra való, az idegen szókkal azonos értékű, sőt ezeknél kifejezőbb eredeti szavunk van, és minden jóra valóságuk és értékük mellett sem képesek megmaradni. Világos tehát, hogy a magyar szók meg nem maradásának oka legtöbbször nem a szókban magukban, nem állítólagos hibáikban vagy csekélyebb értékükben, hanem *mibennünk* keresendő, abban a gyöngeségünkben tudnillik, hogy — mint a szerző — kicsinyeljük saját értékeinket és rajongunk az idegenért!

10. A szerző azokon a szempontokon kívül, amelyekből az idegen és eredeti szók küzdelmét nézi és amazoknak előtérbe jutását megmagyarázni iparkodik, több egyéb mozzanatot is fölhoz az idegen szók mentől hathatósabb védelmére. Azért meg kell ezeket is külön vizsgálnunk.

a) Azt állítja, főképp az angol nyelvre hivatkozva, hogy az európai népek, az európai műveltségnek részeseivé legfőképpen oly módon lettek, hogy átvették és beolvasztották nyelvükbe a *latin műveltségi szokat*. Ez volt a szerző szerint „egyik legjelentősebb tényező“ az ,európai műveltségben' való részesedés létrejöttében és ez „egyszersmind némileg biztosíték is“ az ebben való megmaradásra (20. l.). A kereszténységhez való kapcsolódás is úgy történt, hogy átvettük és áthasonítottuk (a szerző szerint természetesen *asszimiláltuk*) annak idegen szavait, mint ahogy ,az összes európai nyelvek' is tették (21. l.). Ami az európai műveltségben való részesedést illeti, ez a legtöbb európai nép történetében csakugyan együtt járt a latin műveltségi szók bizonyos részének átvételével és beolvasztásával, ámde ez semmiképpen sem jelenti azt, hogy a latin, illetőleg nemzetközi szók átvétele nélkül *ma* az európai műveltség részesei ne lehetnének és ne maradhatnánk. Azokhoz, amit e kérdés megvilágítására fönt a 3. és 4. fejezetben már kifej-

tettem, hangsúlyoznom kell még, hogy az európaiságra törekvés és az eredeti szók alkotása, vagyis a nyelvi önállóság megnyilvánulása nem zárják ki egymást. Ennek legfényesebb példáját éppen a magyar művelődéstörténet mutatja. Európaiságra törekvésünk és a nyugati színvonala után való áhítozásunk soha sem volt oly lázas és hatalmas, mint a XIX. század első felében, és mégis éppen az irodalmi megújulás és a közéleti újítások e korszakába, Kazinczy és Széchenyi szereplésének idejébe esik a nyelvújítás. Amíg tehát szellemben mentől európaiabbak és nyugatiabbak akartunk lenni, nyelvben — szavainkban — annál erősebben törekedtünk önállóságunk kifejtésére. Hogy mennyire nem szükséges és nem fontos az európai művelődés fogalmainak és intézményeinek átvételében maguknak a nyugati szóknak az átvétele, legyen elég ezt a mondottak után egy legújabbkori adattal is igazolnom. Átvettük ugyanis az angoloktól a *cserkész* intézményét, a nélkül, hogy magát a szót is átvettük volna, sőt — ezt külön is ki kell emelnem — a *cserkész*, *cserkész* elnevezésben egyetlen nyugati nyelvet, még a németet sem utánoztuk! (A német *Pfadfinder* elnevezés tkp. „ösvénytalálót” jelent.) Amit ebben az esetben ilyen sikerrel megtettünk, azt megtehetjük volna és bármikor megtehetnők egyéb külföldi fogalmak, intézmények stb. megnevezésében is.

A szerző egyebek közt azt is mondja, hogy a nyugati műveltség szavaira „a *sportélet** nemzetközi alakulásának iránya mellett *fokozott szükség** van” (39. l.). Kell-e ennek cáfolatául csattanósabb példa, mint a finnek eredeti sportnyelve?! Amint fönt, a 4. fejezetben láttuk, nyelvrokonaink magát a *sport*ot is eredeti szóval fejezik ki, és mindamellett a sport terén világviszonylatban is kitűnnek. A művelt nyugati népekkel való kapcsolatot tehát az európai fogalmaknak eredeti szókkal való kifejezése nem bontja meg.

* Az én aláhúzásaim.

A magyar kereszténység latin és egyéb idegen szavaira való hivatkozást sem fogadhatjuk el az idegen szók *tárt kapu*-elméletének igazolásaként. A kereszténység fölvétele a magyarságot nyelvileg készületlenül találta. Irodalmi életünk akkor még nem volt, a nyelvi önállóság gondolata alig derenghetett őseinkben. Térítőink idegen nyelvű, magyarul legföljebb tanulni kezdő papok voltak. Ilyen kezdetleges állapotban az új eszmékkel és intézményekkel együtt a szókat is minden nép habozás nélkül át szokta venni. Szinte csoda, hogy például a hét napjai közül háromnak eredeti neve van nálunk: *hétfő* (a. m. a hét feje, vagyis kezdete), *kedd* (ebből: *keted*, a. m. második nap) és *vasárnap* (amely nyilván a vásárok tartásának idejéről van így nevezve), és hogy az idegen eredetű ünnepevek (*pünkösöd*, *ádvent*, *karácsony*) mellett magyar nevek is keletkeztek, mint: *vízkereszt*, *gyertyaszentelő*, *gyümölcsoltó*, *virágvasárnap*, *húsvét*, *mindenszentek*, stb. A nemzeti és nyelvi öntudatnak szinte másfél századdal ezelőtt történt hatalmas megnyilvánulása után, irodalmunk és nyelvtudományunk mai fejlettsége mellett nem vagyunk többé arra kényszerülve, hogy az új eszmékkel és intézményekkel együtt okvetetlenül a neveiket is készen átvegyük. Minden attól függ: van-e bennünk önállóság és elegendő lelemény az idegen forrásból való fogalmaknak eredeti szókkal való kifejezésére. Semmi szín alatt sem fogadhatjuk el tehát a szerzőnek azt a kellően meg nem fontolt tételét, hogy a „nyugati európai műveltség“ alkotásai-val együtt az ezeket kifejező külföldi szóknak átvételére is „fokozott szükség van“ ma (39. l.).

Az úgynevezett „latin műveltségi szókra“ vonatkozólag azt is meg kell állapítanom, hogy nagy részük olyan fogalmakat fejez ki, amelyeket bármely művelt nemzet önállóan is megalkothatott és meg is alkotott magának, és hogy e fogalmak eredeti neveit nálunk csak utólag szorították ki irodalmi hatás következtében a nemzetközi latin kifejezések. Az *összetűzést*, *összeütközést*, *viszályt*, *viszálykodást*

stb. nekünk, soha együtt nem tartó nemzetnek a Nyugattól kellett-e vajjon tanulnunk, hogy ma mindezt *konfliktus*-nak hívjuk? Nem voltak-e nálunk századok óta millió számra *írástudatlanok*, csak azóta, hogy *analfabéta*-knak nevezzük őket?!¹

Végül nem nyomhatom el a „nyugati európai műveltség“ szempontjával kapcsolatban még egypár kérdésemet. Ha ehhez a műveltséghez a külföldi, nyugati szók átvételére szerzőnk szerint valóban olyan „fokozott szükség van“, miért mondotta éppen a hasonló gondolkodású Nyugat című folyóiratnak egyik kiváló főmunkatársa, Schöpflin Aladár, hogy „az idegen szók mértéktelen használata rendszerint műveletlenséget palástol“ (l. Msn. I, 96)?! Hiszen ha a nyugati és Nyugati szókra ma valóban „fokozott szükség van“, akkor államférfiaink, tudósaink és legtöbb mai írónknak idegen szóktól hemzseggő nyelve csak nem árulhat el műveletlenséget! A t. szerző füzeté is tele van *produktum*-mal (pl. 35. 39. l.), *indicium*-mal (7. l.), *szimbolum*-mal (27. 39. l.), *objektum*-mal (27. l.), *generáció*-val, *variáció*-val (37. l.), *rekompensáció*-val, *tradíció*-val (31. l.), *revolucionárius*-sal (20. l.), „*organikus* fejlődés“-sel, „idegen *legitim* szó“-val (38. l.), stb. stb., olyan idegen szókkal, amelyek jó magyar kifejezésekkel helyettesíthetők, és ilyen „nemzeti szellemű“ mondatok is vannak benne, mint: „a *milió*, amelybe az [a szent korona] itt jutott, a magyar nemzet legdrágább *szimbolumává*, legigazibb magyar *objektumává* tette (25. l.), és: „a szavak *szimbolumai* e *produktumoknak* és e *szimbolumok* e *produktumokkal* való együttélésre vannak utalva“ (39. l., még csak az kellett volna, hogy az *együttélés*-t is *szimbiózis*-ra nyugatiasítsa a szerző). Minek tekintsük mármost nála ezt a töméntelen sok idegen szót: a „nyugati európai műveltség“, avagy a „műveletlenség“ jelének? A szerző felelete a kérdésre két-

¹ Ez az utóbbi görög szó is azért ragadt újabban reánk, mert a fogalmat a német nyelv egyszerű szóval másképpen, mint az *Analphabet*-tel nem tudja kifejezni. (Vö. a 8. fej. b) pontjában mondottakkal.)

ségkívül ez: a *nemzeti szellem* nyilvánulásának! Mi tehát, akik jól meg tudunk lenni a t. szerzőnek sok-sok tudákos latin szava nélkül, mi távol állanánk-e a „nyugati európai műveltségtől” és megtagadói volnánk saját nemzeti szellemünknek?!

b) Az angol nyelv példájára az idegen szók védelmében háromszor is hivatkozik a szerző. Azt mondja, hogy ez a nyelv az idegen szóknak „készséggel” való befogadása és áthasonítása révén „kapta és kapja példátlan gazdagságát” (7. l.); hogy „a legalacsonyabb műveltség fogalmainak szavait kivéve, alig van latin szó, amelyet az angolban meg ne találhatnánk” (20. l.), és hogy e nyelv „az idegen szavakat... könnyedséggel olvasztja magába” (28. l.).¹ Az angol példára való hivatkozásnak azonban nézetem szerint sok gyöngéje van, úgyszólván a magyar nyelvnek idegen szókkal való elárasztását egyáltalán nem lehet vele megvédelmezni. Az angol nyelv latin elemeinek legnagyobb része ugyanis nem olyan szóátvétel, mint a mieink. Az angol tudvalevőleg keveréknyelv. Alapja germán, mégpedig angolszász, ez azonban a francia nyelvű normannok hódítása következtében át- meg átítatódott francia szókkal. Az angol szókinés latin elemeinek legnagyobb részét tehát ez az angolszász-francia népkeveredés magyarázza meg mint szükségképpen való következményt, míg a magyarban elszaporodott latin szók legnagyobb része irodalmi szóátvétel. Aztán az angol ezeket a latin elemeket a kiejtésben igazán annyira átformálta, hogy ha helyesírásuk nem őrizné meg a francia szók hagyományos régi alakjait, és e helyett a kiejtés elvét követné, az angol beszédből a francia vagy újabb latin szókra senki rá nem ismerhetne. Ki sejtene például a — hozzávetőleg magyarosan írt — *nésn* ejtésben a mi kicsinyítő értelmű *náció*-nkat, a latin *natio*-t (ang. *nation*), a *nécsa*-ban a mi németes *natúrszelet*ünk első tagját (fr. és ang. *nature*), az *ószö*-ben az *author*-t, a *szejka*-

¹ Az angol nyelvre hivatkozást a Széphalomban is olvashattuk: „Az angol nyelv fele francia, mégis nagy nemzet az angol” (1932-i évf. 27. l.).

lodzsi-ban a mi újabban fölkapott *pszichológiá*-kat, stb. stb.? Az angolnak, mint világhatalmat jelentő nemzetnek elnézhetjük ezt a csupán írásban mutatkozó keverékjellegget, de mekkora lenézés fogadhatná a mi nyelvünket, ha — Isten őrizz! — ugyanolyan vagy még nagyobb arányban telnék meg latin elemekkel, mikor egy világhírű francia tudós, Meillet szókincsünkről keverék volta miatt még mai állapotában is kicsinylőleg nyilatkozott!¹

c) A szerző a magyarba átvett idegen szóktól nem kíván egyebet, mint hogy „kiejtés és hangsúlyozás“ tekintetében, meg írásmódjukban alkalmazkodjanak a mi nyelvünkhöz. Úgy látszik, ebben a kiejtésbeli kisebb-nagyobb módosulásban merül ki szerinte nyelvi szempontból a magyarság egész *nemzeti szelleme!* Hiszen *nyelvünk nemzeti jellegéről* csakugyan azt mondja, hogy ennek „lényege... a szavakat illetőleg nem az egyes szótövek hazai eredetében², hanem abban van, hogy a fogalom való mivoltát igazán kifejező töveket a nemzeti szellem minél teljesebben áthassa és ha kell, át is formálja“ (24. l.). Szerinte u. i. a fogalom mivoltát — amint főntebb fejtegetett kifogásai mutatják — úgyszólván csak az idegen szótövek, vagyis az idegen szók fejezhetik ki igazán. Ami pedig a *nemzeti szellemet* illeti, ez szerinte, amint már főntebb is (l. 2. fej.) idéztük, „*mindenek fölött a kiejtésben, hangsúlyozásban és asszimilálásban él*“ (27. l.). Csak az a baj, hogy legtöbb divatos, de szerintünk nélkülözhető idegen szavunk még ennek a szerzőnk fölfogásakénti csekély igényű *nemzeti szellemnek*, a magyar ejtéshez való igazi áthasonulásnak sem felel meg. Főkép a görög-latin eredetű szavakról mondhatjuk ezt, mert ezek magyaros írásmódjukon kívül jóformán semmi áthasonulást nem éreztetnek. Még a több század óta használatos latin eredetű jövevényszavak is sokkal kevesebb átalakuló hajlamot mutatnak nyelvünk-

¹ Meillet: Les langues dans l'Europe nouvelle. (Párizs, 1918.) XVII. fej., 235. l.

² Értsd: nem az eredeti szótövekből való szóalkotásban.

ben, mint az újkori nyelvekből: a szlávból, németből, olaszból valók. A *reformáció* szó négyszáz év, a *prédikáció* csaknem ezer év múltával is megtartotta eredeti közép-korias latin ejtésmódját. Az újabban divatba jött latin-görög szavaktól már csak azért sem várhatunk változást, mert tisztára irodalmi átvételek, s az alakjuktól való legkisebb eltérést is félműveltség jelének és bántónak érezzük. Az *inekció*, *revidiál*, *ventelátor*, *szemenárium*, *remeneszcencia*, *gramafon* stb. ejtéstől és írástól minden művelt magyar tartózkodik.¹ A mi nemzetközi görög-latin szavaink magyaros írásmódjuk mellett is éreztetik és mindig éreztetni is fogják idegenszerűségüket. Ezekről mondta már Gyulai Pál: „A mi nyelvünkben *kirívóbb az idegen szó*,* mint az övékben² s ez okból *nekünk többet kell gondolni a nyelv tisztaságával*,* mint nekik. S ezt nem az idegen szó magyaros írása segíti elő, hanem *magának a szónak kerülése*,* vagyis fölcserélése régi, népi vagy új magyar szóval.“³

A szerzőnek a megmagyarosodásról vallott eme túlságosan szabadelvű és könnyed fölfogása aztán oda vezet, hogy a 22—23. lapon egy sereg olyan idegen szót sorol föl — minden megválogatás nélkül — meghonosult és megmagyarosodott szóként, amelyek nagy részének idegen voltát nemcsak minden más nemzetbeli művelt ember, hanem magunk is érezzük, amelyeket mi csak megtúrt, de szükségtelen jövevényeknek tartunk, és amelyek elkerülésének célszerű voltát állandóan hangoztatjuk. A szerző elfogultságában teljesen magyarrá vált, meghonosult szóknak te-

¹ Nem szívesen olvasunk ilyeneket, mint: „az úgynevezett nehéz és könnyű ételek és italok *revidiálása* nagyon fontos *téma*“ (Káldor Miklósnak „Hogyan kerülhetjük el a korai öregedést“ című, fölösleges idegen szókkal telt füzetében, 55. l.); „*gramafonra*... mégsem lehet úgy táncolni, mint eleven jazzre“ (BH. 1936 jan. 26, tárcaelbeszélésben, úri lány szavaként) stb.

² A nyugati nemzetekre érti.

³ Gyulai Pál Emlékbeszédei. 2. kiad. II, 302.

* Az én aláhúzásaim.

kint például ilyeneket is, mint: *kaosz*, *prognózis*, *protokoll* (!), *recitiva* (így!), *repros* (!)¹, *szintézis*, *trunkus* stb. Ha a magyaros írás nyomban magyarrá avat minden elkerülhető idegen szót, minők az *anzix*, *anslussz*, *fetakompli*,² *övr*,³ *szüzsé*,⁴ *zsó*⁵ stb., akkor az ilyen *tárt kapun* való beözönlésnek nincs határa!

Zolnai Gyula.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Baj van a tőszámnevek és a sorszámnevek körül! A Magyar Rádió egyik-másik műsorközlője rendszerint a következő szavakkal adja tudunkra a Rádióélet kiadóhivatalának címét: Sándor-utca *hét szám*. Hétszámra elmélázhatunk az ilyen épületes magyarságon, kivált ha a *Sándor* és a *szám* szó „nyeevogó” á hangjának zenei hatása élénkíti emlékünket.

Ha nem vigyázunk, rövidesen köznyelvi természetességé válik tőszámneveknek sorszámnevek helyett való használata. Jogászok és más törvényidézgetők az 1922. évi XII. törvénycikk 44. §-a-féle jelölést immár igen gyakran így olvassák: *ezerkilencszázhuszonkét évi tizenkét törvénycikk negyvennégy szakasza!* Holott (fájdalom, nem fölösleges megjegyeznünk) helyesen így kellene mondani: *az ezerkilencszázhuszonkettedik évi tizenkettedik törvénycikk negyvennegyedik szakasza*. Hányszor hallhatunk effélet: *egy bé* (írva: *I. b*) *osztályú* tanuló, e helyett: *első bé osztályú* tanuló! Pedig az „*egy bé o. t.*” szerkezet egy kis hangsúlykülönbséggel egészen mást jelent! (Egy *b*) *osztályú* tanuló.)

Nemrég már az ősi Somogyban is észlelhettem ezt a nyelvi metélyt. Igaz, hogy az idegenforgalmas Balaton-

¹ Én még sem írva, sem beszédben nem találkoztam vele! — ² Pl. „Szeretnek meglepetésekkel *fetakomplit* [így!] teremteni“ (BH. 1936 márc. 12, 6. l., országgy. beszédben, e h.: bevégzett tény). — ³ Pl. „Van a hatalmas Goethe-*övr*ben egy nyolcsoros kis vers, amelyet 150 éve jóformán minden költő megkísérel újra s újra [mily szépen hangzik ez! magyarul: újra *meg* újra] lefordítani“ (BH. 1935 jan. 13, mellékl. 9. l.; azt akarja mondani: G. műveinek hatalmas tömegében). „*A néma levante* [színmű] egy élet és egy *övr* [!] teljes kitarulása“ (uo. 1936 márc. 21, 13. l., színi bírálatban, nyilván e h.: *életmű*). — ⁴ Mozihirdetésben láttam. — ⁵ Pl. „Vacsora után kezdtük a *zsót*“ (nagyképűség nélkül: a játkot, BH. 1934 nov. 25, a mellékl. „Bridge“ rovatában).

partján és egy pesti vonaton és egy pesti ihletettségu ajkon. „Kilencvenkilenc őrház!“, így kurjantotta el a kalauz egy megállóhely nevét. Annnyira meglepett ez a különös értelmű kiáltás, hogy tüstént az ablakra kaptam szememet: látni akartam az egy híján száz őrház nyüzsgő sereglését. Csalódottan ébredtem a valóságra: csak egyetlenegy őrház volt ott, a kilencvenkilencedik (99.) számú.

Az ilyen furesza beszédmód természetesen lassanként a helyesírást is magához idomítja; újabban mind gyakrabban elhagyogatják a sorszám mellől a pontot. Bizony nem ritkán így írnak (és beszélnek): az 1838 évi árvíz (mentse meg az Isten még a Szaharát is ilyen hosszú ideig tartó özönvitztől!); az 1936/37 tanév; a Rákóczi-út 73 számú ház; a könyv 125 oldalán közölt táblázat; Ilóman—Szekfü Magyar történetének VII kötete hazánk legújabb kori történetét tárgyalja.¹ Pedig nyilván ezt akarják mondani: a *hetedik* (VII.) kötet; a *hetvenharmadik* (73.) számú ház (hiszen annak a háznak csak *egy* száma van, nem *hetvenhárom!*); a könyv *százhuszonötödik* (125.) lapja stb.

Természetesen más „lapra“ tartozik a pontnak a keletben, kötőjel előtt szokásos elhagyása. Effélére gondolok: június 5-én, 8-án. Keltezésre oly gyakran van szükségünk, hogy ebben a kivételes esetben csakugyan jogosultnak látszik a takarékosabb jelölés, a rövidítés. De ennek az egyébként helyes írásmódnak is megvan már az a sajnálatos következménye, hogy sokan így beszélnek: a május *háromi* fil-léresgyors; a november *kilenci* ünnepély stb. (e helyett: *harmadiki, kilencediki*), azért, mert így írjuk: 3-i, 9-i. Viszont a május *háromi*-féle hibás ejtés is visszahatott a helyesíráásra, s már gyakran láthatunk, nyomtatva is, ilyenfélét: az április 27-re egybehívott országgyűlés (e helyett: 27-ére, ejtsd: *huszonhetedikére*); december 25-ig (helyesen: 25-éig, ejtsd: *huszonötödikéig*). Írója kiejtésében bizonyára így hangzik: április *huszonhétre*, december *huszonötig*.

Ha egyszer következetessé válnak nyelvrontóink (szerecsére nem kenyerük a következetesség), akkor még ilyes-miket élvezhet fülünk: június *ötén*, nyolcán! Végül majd azt se tudjuk, hogy hányán, hányadikán vagy hányadán vagyunk!

Netán azzal védekezhethének az imént megróttak, hogy már régi írott könyveinkben is előfordulnak sorszámok

¹ Már egy kitünő nyomdánkból is kerül ki effajta „helyesírásu“ nyomtatvány. Egy ilyen, különben nagyon csinos külsejű termékéből, egy vízügyi szakfolyóiratból jegyeztem ki a következőket: „Az 1751 évi XIV. t.-c.“, „Az 1840 évi X. t.-c.“, „A zsilip... még a következő 1864 évben is nyitva volt“(!), „Az 1879 évi nagy balatoni vízállás“(!) stb. stb. (A dölt betűs részt én szedtettem úgy!)

helyett tőszámok. Hamarjában ideiktathatom például a Mar-
git-legendának következő két helyét: „Krisztus születetinek
*ezer kétszáz hetvenegy** esztendőben, ez szent szűznek kedeg
*huszonkilenc** esztendejében február havának tizenötöd nap-
ján meggyulada ez méltóságos szűz az mennyei jegyesnek
szerelmében“; „Mikoron írának Úr születeti után *ezer két-
száz hetvenkét** esztendőnek június havának tizenharmad
napján“. Bizony, egynémely nyelvi hibának is megvan a
maga százados története. Avval is előhozakodhatnának, hogy
fejlődése folyamán a nyelv mindinkább rövidsége, tömör-
sége, egyszerűsége törekszik, azért mondjuk így: *1936-ban*,
sőt esetleg így: *36-ban*, e helyett a pontosan ízekre tagolt,
hosszadalmas szerkezet helyett: *a Krisztus születése után
való ezerkilencszázharminchatodik esztendőben*. Az igaz,
hogy az *ezerkilencszázharminchat* vagy esetleg a *harminc-
hat* szó teljes értékű helyettesítője a szuszszakasztó eredeti
kifejezésnek. S az se hibáztatható, ha a magában álló kelte-
zést (pl. levél elején vagy végén, újságok vagy folyóiratok
homlokán) így írjuk: *1936. november 1.*, és így ejtjük: *ezer-
kilencszázharminchat november egy*, e helyett: *az 1936. évi
november hó 1-e* vagy *1-én*, ejtsd: *az ezerkilencszázharminc-
hatodik évi november hó elseje* vagy *elsején*. Nem hibáztat-
ható, mert ez a jelölés, illetve kifejezés a szövegből való ki-
szakítottóságában ma már szokványos rövidítésnek számít.
Ez a kivételes rövidítés azonban nem jogosít fel rá bennün-
ket, hogy egyre tovább ragadtatva, korunk siető, kapkodó,
gépiesítő szelleme kedvéért kiforgassuk nyelvünket ősi szer-
kezetéből, vagy akár csupán lazítsuk is eddigi alak- és mon-
dattani kötöttségét. Ha a *május harmadiki filléresgyors*-ot
május háromi-nak nevezzük, azzal ugyanúgy vétünk a ma-
gyar nyelv ellen, mint ha pl. *május harmadika* helyett *har-
madik május*-t mondanánk; avval is, evvel is megbolygatjuk
nyelvünk eredeti szövezetét.

E hibák terjedését látva, már-már azzal a javaslattal
bátortalankodnám elő, hogy tegyünk le az olyan rövidíté-
sekről, amelyek helytelen olvasásra csábítanak, s inkább ír-
nánk így: november 8.-án, 9.-én, 1936.-i, sőt esetleg így: 8.-adi-
kán, 9.-edikén, 1936.-odiki, hisz úgymint lehet látni efféle jelölés-
módot: 9.-dikén, 1848.-diki, hát miért ne írhatnók oda a pon-
toság kedvéért még az *e*, illetve az *a* betűt; az *1-én*, *2-án* he-
lyett azonban nem az *1-én*, *2-án* jelölést ajánlanám (mert
még utóbb *egyedikén*-t vagy *kettedikén*-t olvasnak ki belőle),
hanem — azt hiszem — célszerű volna egészen kiírni a szót:
elsején, *másodikán*. Viszont az évszám mellől elhagyhatnók
a pontot, mikor nem sorszámként ejtjük; tehát a hivatalos

* Én szedtettem dőlt betűvel.

1882. június 11-én írásmód helyett ezzel élhetnénk: 1882 június 11-én vagy 11-edikén, hiszen ilyenkor azon a helyen már a régi iskolai helyesírás sem tette ki a pontot. Persze okvetlenül kerülni kellene az 1922: XII. tc. fajta rövidítést (legfeljebb lexikonokban vagy a hellyel hasonlóképp nagyon takarékoskodó más művekben volna szabad használnunk), mert ezt legtöbb ember a jobbik esetben így olvassa: *ezerkilencszázhuszonkettő tizenkettedik törvénycikk*, a rosszabbikban pedig így: *ezerkilencszázhuszonkettő tizenkét* (sőt talán: *tizenkettő!*) *törvénycikk*.

Vigyáznunk kell azonban, hogy az eddiginél pontosabb jelölésre való törekvésünkben túlságba ne tévedjünk, s Göre Gábor módján így ne írjunk: *100-áz pöngő, 60-tvan krajtzár, 20-sz krajtzár, 1-gy forint, 2-t véka bab* stb. Épp minap láttam egy folyóiratban ezt a dőreséget, azazhogy göreséget: *1500 P-ös* regény- és *250 P-ös* elbeszélés-pályázat.

A tő- és sorszámok körüli bajokról szólván hadd panaszoljam el egyúttal, hogy az elsikkadó *-dik* sorszámképző helyére mostanában igen gyakran a *-s* képző tolakodik. Ilyesmiket hallhatunk: Rákóczi-út *hetvenhármasszám; ötös számú* ajtó; Rachmaninov Szonátája, *19-es* mű (a mai helytelen nyelvhasználat folytán, különösen valami megtévesztő mondatkapcsolatban, azt hihetné valaki, hogy *1919-ből való* mű!). A 90-es, 900-as stb. évek mintájára történészeink egyremásra így beszélnek: az *1737—39-es* török háború; az *1847/48-as* törvények; sőt már ezt is hallottam: Buda *1686-os* visszafoglalása. Az még érthető, hogy az egymásután sokszor előforduló *-diki, évi* egyhangúságának enyhítése végett helyelközzel a *-s* képzőt használják, de hogy mármost örökösen az sisteregjen fülünkbe, az ellen már dobhártyánk is tiltakozik. Mindamellett ezután is bátran beszélhetünk *44-es* bakákról, *6-os* villamosról, *29-es* hordárról, mivel ezekben a szavakban nem a sorszámjelleg a fontos, még ha e jelölések egyébként sorszámú eredetűek is. Akár együtt is használhatjuk a *-dik* és a *-s* képzőt, ha pl. *másodikos, hetedikos* gimnázistáról van szó. Ezt azért említem meg, mert már többnyire így beszélnek a bicsaklott nyelvűek: *második, hetedik gimnázista!*

A *-s* képző elharapódzása ellen talán még lehet tenni valamit. Annál nagyobb csökönységét kell leküzdenünk, ha a *-dik* képzőnek régi becsületét vissza akarjuk szerezni; a *-dik* félreszorításában ugyanis a nyugati nyelveknek, főként a németnek bűvös hatása érvényesül. Nehéz annak elleneállni! Még megérhetjük, hogy az idegennek észnélkül behódoló magyarjaink ilyen beszédre nyitják szájukat: *hátszám öt, udvar három, lépcső egy, emelet kettő, ajtó négy;*

*kötet három, fejezet egy, lap nyolc stb.*¹ Hiszen már van *Rádió Budapest egy-ünk, Rádió Budapest kettő-nk,*² van *postafiók 146-unk*, sőt még egyebünk is. Szorosan véve nem tartozik ugyan ide a sor- és tőszámok társaságába, de rokon törőlmetszettségével és fura szőrendjével ide illik. Hogy is írják és mondják kereskedőink? *Pengő 25.*—!

Ha így romlik, bomlik tovább nyelvünk, s ha már semmi szer se fog a megátalkodott kocshintókon, akkor nem marad más hátra, mint hogy a régi jó kézbe-való „érvhez“ folyamodjunk s legalább is ijesztgetően megsuhogtassuk az ilyenek-olyanok orra előtt. Legyen hát a jelszavunk: *bot huszonöt!*

Ferenczy Géza (Bécs).

Egy levél Pestbudáról, 1937. Kedves Nénékám! Mődjával nevéssen szegény őcsésén, mikor ezt a panaszołkődő levélét olvassa. Mert úgy vagyon az, kedves Nénémasszony, hogy amicsodás állapotban él az ember, azzal soha meg nem elégeszik. Lám, nékem is csak jó lett volna maradnom Rodostó táján anno Domini 1758, s aztán az idevőzöltek orszá-gában elpihennem hosszú földi bújdosásom végeztén.

De fölőbredt bennem az incselkedő kívánság, hadd lát-nám, hogy mire jutott édes nemzetem. Mert ugyanvalóst, amik estek rajta a Fejedelem halála óta, mind hírűnkkel estenek, hiszen jőttek ide föl nagyszámú insurgyensek, aztán huszárok a Simonyi őbester hadaibul, aztán másfajta katonák („honvéd“ a titulájok), azoktól értők meg a Széche-nyyi György primás dődőcsinek derék tetteit meg egye-beket. Egynéhány esztendeje véres, poros bakák érkeztek föl s hírűnkké tevők az emberi nemzetnek nagy vérre-uszul-tát. Akkor szomorító hírek jártak a magyarokrul: egy az, hogy évszázaktul fogván ilyen szorongatásba nem vettettek, aztán, hogy a szomszédtság foltonként elmetélő országjukat, de az is, hogy gyúłton gyúł és újhoszik fiaiban a nemzethez

¹ Már láttam ehhez hasonlót; Claudel „A selyemcipő“ című drá-májának magyar fordításában „A negyedik nap szereplői“ között két személynek ez a neve: *A SZINÉSZNŐ No I., A SZINÉSZNŐ No II.* Még jó, hogy nem „magyarította meg“ őket a fordító illetenkép: *A szí-nész nő szám egy, A színész nő szám kettő!* — Egy, sőt több magyar fo-lyóirat kiadóhivatalának címeként ezt olvashatjuk: *Kecskemét. postafiók 146.* (Hogy is mondják p. o. németül és angolul? Postfach — letter-box — 146!) Tehát már Kecskeméten, ebben a színmagyar városban is meg-csúszamlik a toll! Lehetséges ugyan, hogy ez a kifejezés is onnan került ki, ahonnan a *mint a érték nélkül* és társai: valamelyik hivatalunk üled-kes („zaccos“) tintatartőjából.

² Így nevezheténk őket (s ők is így nevezhetnék magukat!): *Bu-dapest, első (I.) számú adóállomás* vagy röviden: *Budapest, első adó; Bu-dapest, második adó.*

hajló szeretet és a nemzetbenjáró hagyományoknak: a honi idiómának, literatúrának etc. a böcsületi. Ekkor kélt bennem a mondott kívánság, s kértem két órára való szabadságot.

Újmódi gúnyát vevék, ángliuszabásút, mert azt már tudom Gvadányi gyenerális uramtul, hogy magyar ruhában mihamar kiszínlének kilétem. — Héj, kedves Néném, de nem hinné Kegyelmed, ha a csodákrul akarnék szólni! Pest városában csupa palotában lakik a magyarság, nagy hintókocsik szaladgálnak ló nélkül, és masinákba zárva nótázik a ménkő.

Amit a nagyságos Fejedelemrül neveztek el, abban az utcában állottam meg, a teátrumnál. Úgy lótot-futott a sok nép, mint mikor alarmát fújnak a kornétások.

... — Hát nem *hercigen néz ki ez a taft kosztúm?*

— Csudagusztán *veszi ki magát* rajta az a *spangni* is.

Jobbán kinyitom a fülem: mit beszél ez a két asszonyember ott az ablakba kitett portékák előtt? Mintha arról a fűzőldszín tafota ruháról szólnának, melyen egy szép bogláros öv díszlik. Egy fia-szót se érték, pedig hirtelenjében azt hittem, magyarul beszélnek.

— Nagyon jól áll az új *brossod*, drágám. — (No, már látom, magyarul akarnak beszélni, de még csak török a nyelvet. Am mért mondja a kösöntyűre, hogy áll, mikor függ?)

„*Prima kamgarn, velours, ezüst lamé, grand toilette à la mode...*“ és még sok ilyesmi volt itt-ott kiírva jobbára franciául. Ezek bizony lefőztek bennünket — gondolám. — Mink is tudtunk franciául, Néném, de csak megmaradtunk magyarnak.

— „Méztassék megtekinteni, karácsonyi *okkázio*, a *leg-olcsóbb árak mellett*“ — ugrott mellém egy kapuból valaki. Csak rábámultam: *occasio?* árak *mellett?* s mostanság már az *árakat* adják *olcsón*, nem az *árut?*

De egy másik karonfogott:

— Ne legyen *pali*. *Ki van zárva*, hogy ilyen *olcsó árakat* látott, mint énálam.

Mondom neki:

— Nem tudom, uram, kinek tiszteljem, én Kelemen deák vagyok, nem Pali. Mikes Kelemen. És nem vagyok ki-zárva sehonnan, csak a háromszéki havasok közül.

— Ah, *van szerencsém*. (Mit erősködik a szerencséjivel? Mondtam, hogy nincs?) Ön vidéki? *Biztos* nem ismeri *ki magát* Pesten.

Ismerem én nagyon jól magam — gondolám — ötven esztendeig mással se ismerkedék, csak magammal. Tájközödni ugyan errefele nem tudok, az igaz, de ebből az

atyafibul (nyelve szerint tót vagy szász az istenadta) nem sok jó néz ki. Hamar elajánlám magam.

— Ön nem *veszi igénybe* ezt a *szenzációs* vételt? Hiszen *gúny-áron* kínálok önnek!

— A gúnárjára — még ha potompénzen adja is, nem tartok számat. Ha ugyan jól értem ajánlatát, mert nevetnivalóan beszél magyarul kigyelmed.

Erre visszarántja a fejét s rámrivall:

— *Frech* beszédét *kikérem magamnak!*

— Hát ha szépen „kikérné“, ki is adnám magának! De *frech*ül nem tudok, csak magyarul; kigyelmed is jobban tenné, ha magyarra váltaná szavát.

— Ne *húzzon föl*, atyafi! Hiszen magának is *érdekében fekszik*, hogy jó *üzletet csináljon*.

„Üzlet“: ezt már ismerem fölíratokból. Kaptam is rajta, mert kezdém röstelni, hogy ennyire hatökör vagyok a „*frech* nyelvhez“.

— Dehogy húzom föl! Nem vagyok én hengér azaz-hogy bakó. De kőműves és búbajos mester se vagyok, hogy fekvéssel üzletet építsek. Ne vegye bosszantásul, ha nem kötök alkut. Engedjen utamra, uram, mert kiszábva az időm. S aztán magyart is szeretnék már látni.

Faképnél hagytam.

A népek sodortak utcáról-utcára. Egy helyt nagy fösztött bötűket láték ilyen cégér alatt: MAGYAR HIREK vagy HAZAI ÚJSÁG vagy ilyesmi (néha már rosszul fog a fejem). Hamar kitudtam, hogy ott híreket olvashatni, mégpedig *magyarul!* Hadd lám, szólék s bötűre kaptam:

„A BONZSURIAI (vagy milyen) FRONTRÓL jelenti saját *riporterünk* (hm?): Mukden (vagy mi) tegnapi délután *elcsúszott* (így jár, aki nem néz a lába elé! De lássuk tovább:) Az *offenzíva legközelebb* újra *kezdését veszi* (hm? hamarosan kiderül, hogy még sincs magyarul. Vagy jól értem? Vásárolják a támadás *kezdését?* és itt a közelben?)... és rövidesen *befejezést nyer* (értem! értem! Árusok nyerekedéséről szól)... a háború (no?!...). Az eseménynek nagy fontosságot *kölcsönöz* (de mégis csak kereskedés lesz) az, hogy *kézenfekvővé* vált vele az ellenség túlsúlya (háború ez! háború! No de szemmel látni: nyomorúságos egy ellenség, aminek a súlya-zöme a kezén fekszik. Tiszta bolondság ez!).

Más: „AZ EXPORT egyre nagyobb *méreteket ölt* (nyilván szabómester az az Export uram, valami híres francia szabó)... A németek ugyan *importjukat leépítik* (föld alatt való építkezés! De hát az a bolond német mindenre kapható!), azonban megengedik a *kimondott élőhús bevitelét*“... Bevitel! vagyis im-port! persze, hiszen ez deákul van! De mindig ravasz kalmárok voltak ezek a németek. Amit csak

úgy kimondanak, hogy: „élőhús“, azt beeresztik — mármint a szót, a nevet. Csúf labanc eljárás! Mit is álldogálok ilyenek előtt?! Gyerünk odább!

...Kelemen, Kelemen! Várj! Hiszen itt egy szörnyű fontos hír arról, amit az utóbbi, elmúlt esztendőök már mintha jelentgetnének: a világ végérül!

„AZ UTOLSÓ ÉVEKBEN... (hm:) az uborka... (hm) javuló *tendenciát mutat*“... Mi ez?! Mi ez?! Nem az emberek, hanem az uborka? És az is csak mutatja? — Meneküljünk, mert ennek nem jó vége lesz!

Sietvést odahagyám a hirdető cégéreket és fejemszédelegve jártam tovább Pestnek utcáit.

Most tányérsipkás ifjak jövének szemközt, már megszérül hallám:

— „Mi, a magyar ifjúság... *nyomást gyakorlunk... abszurdum... ötszörös fizetést húznak... eltekintve azoktól... fel kell adni a passzivitást... ilyenekkel nem lehet fölültetni minket...*“

— Öcsémuram magyar? — kérdém melléje lépve.

Rámmеред:

— Honnan *vesz szabadságot*, hogy ilyent kérdezzen?

— A szabadságot nem venni, hanem kiküzdeni szokás. Azért bátorkodtam megszólítani, mert hallám, hogy magyarul beszél, de sehogy sem érthetem. Igaz, hogy „gyakorlással válik a mester“, de *nyomást gyakorolni?* Aztán aki fizetést kap, minek huzigál? És micsoda hitvány besúgók azok, akik még a passzivitást, a tétlenséget is föl akarják adni? Hagyjon föl, öcsémuram, ezzel az érthetetlen nyelvvel, hiszen ha nem nézem is az olyan sületlenséget, hogy: „*eltekint*“ meg hogy: valaki „*fölül* a beszédnek“ — mondom, akkor se tud rászédni a szavai-
val. Szemmel látni, hogy nem magyarul szól.

— Nem *osztom nézetét*, uram...

— Ne is ossza, hagyja egészében és csatlakozzék hozzá, *osztozzék benne* velem, ha magyar.

— De *hogy jön ahhoz*, hogy *kirohanjon* magyar voltom ellen?!

— Gyalog és sétálva, rohanás nélkül jövök. Közöm pedig annyi a kigyelmed magyarsághoz, hogy hallottam volt a beszédjét és igen csehellem. Vagy én nem tudok magyarul, vagy tekegyelmed. Azért merészlem kérdezni: magyarnak vallja magát?

— Abban a *szerencsés helyzetben vagyok*, hogy *kézzelfoghatóan* beigazolhatom: igenis, és pedig patinás gentry... — és a zsebéből papirosokat keresgélt elő.

— „Le papier souffre tout.“ Látja, öcsémuram, én is tudok idegen szavakat. Csakhogy hiába vagyon akár szerencsés, akár szerencsétlen helyen, s fogdos a kezével akár

ki-, akár beigazolást: aki nem tud magyarul, az nyilván-
sággal vagy idegen, vagy azzá vált.

— Ön az idegen! Az ön cikornyás *szpicselese direkt* ma-
gyartalan! — kiáltá képéből kikelve.

— Köszönöm, öcsémuram!... Magam is már erre kezd-
tem gondolni... Köszönöm... Isten áldja... azaz, „pardon“:
„adieu!“

Még elmenőben félfüllel valami „bugris“-t hallottam,
de eliheti, kedves Néném, nagy tusakodásban voltam én
már akkor, nem igen törődtem vele.

*

Íme, ez a viruló város, Budapest! Hatalmas, gazdag,
erős! A pusztulóba indult háromszéki falvak magyarok, s
ez nem lenne magyar? Hátha megfordítva vagyon, én látok
visszárul? Mert nem lehet az igaz, Kelemen, nem lehet az
igaz! Magyarok ezek, s bizonyára ama diák találta el: Mi-
kes Kelemen nem tud magyarul, Mikes Kelemen meg a há-
romszéki, hajdúsági, somogysági atyafiak, az eldugott, po-
ros falucskák lakói (Nénémasszony is tanú rá, ők egyazon
nyelven beszélnek, amin én. Tudjuk jól mind, akik Zágonba
a síron túl is hazafigyelünk.)

Jaj, ne nevéssen ki Kigyelmed, hogy én olyan kétség-
beesett önvigasztalással kapaszkodtam bele ebbe az egy
gondolatba: „Jól van ez így. Ezek az erős, magahitt, külön-
nyelvű népek, ezek a magyarok, s te, Kelemen, pusztuló
Zágonoddal, te idegen vagy, te nem vagy magyar. Jól va-
gyon ez!“

*

Ne nevéssen, Nénémasszony... Mármár csillapulva,
egy térre fordultam: „Szabadség-tér“ olvasom, s valami
megmozdult bennem. Négy szobor áll ott, négy faragott
képe a széttépett magyarságnak: Észak, Dél, Nyugat és...
és, igen: Kelet! — Akkor minden fölszakadt. Mert tudtam
már: egyek voltunk mi, mult — jövő, Zágon — Budapest,
és minden darabokká hullott. Nemesak a föld, a lélek előbb:
„Nyelvét megúnván, rút idegent cserél...“ Mert a lélek és
a nyelv, mi bújdosók tudjuk, az egy. A nyelv a lélek tükre,
megtestesülése. Kelemen, a te régi magyarságod meg a
maiak idegenek egymástól... Ott állott az Íródeák Kelet
szobra alatt, nyüzsgő város kellős közepén, sokkal árvaiban,
magánosabban, mint egykor Rodostóban, mikor egy szilvafa
árnyékába összegyűjthette minden honfitársát.

Ne sírjon, Nénémasszony...

Zágonba még talán lejárhathunk...

A Kigyelmed szerető öccse: Kelemen.

Combiné és társai. Bár a divat furcsaságai csak igen mérsékelten érdekelnek, a minap akaratlanul is megakadt a szemem egyik újságunk divattudósításának egyik mondatán. A cikk írója kifogásolja ebben a *combiné* szót és megállapítja róla, hogy „legalább [is] olyan szörnyű szó, mint a *sezlon*“. No végre, gondoltam, már a divat emberei is észrevették, hogy Magyarországon volnánk, s a torz idegen élősdiék helyett megkísérlik a magyar kifejezések meghonosítását, akárcsak a sportolók a testedzés nyelvében. Érdeklődve olvasni kezdtem a két félhasábos cikket, mert kíváncsi voltam, milyen magyar szóval akarják helyettesíteni ezt a sehol sem honos jövevényt. Találgatni is kezdtem, vajjon mit ajánlhat a szerző, talán *ingnadrágot* ill. *ingszoknyát* vagy esetleg valami jobbat talált? Főlegigázott reményeim hamarosan lekókkadtak. A cikkíró hölgy bizony nem tud jobbat ajánlani a *combiné* helyett, mint a *combinaisont*, igaz, hogy ez legalább nem Pesten (vagy inkább Bécsben) költ álfrancia, mint a *combiné*, hanem igazán párizsi születésű, — sajnos azonban, a tudósítónak eszébe sem jut, hogy talán magyarul is meg lehetne nevezni ezt a kacér ruhadarabot.

Amint tovább olvastam a cikket, bizony csak arról győződhettem meg, hogy a női divat szakértői a magyar nyelvvel egyre mostohábban bánnak. A cikkíró hölgy stílusára jellemző pl. a következő megállapítás: „Van Dyck karakterisztikus galléjai inspirálják a tavaszi lingerie divatot“. A *karakterisztikus* (jellegzetes) és *inspirálni* (sugallni, sugalmazni) talán csak egyszerűen pongyolaság, amilyenhez, sajnos, a hírlapok, politikai beszédek, a színpad meg a mindennapi társalgás nagyon is hozzászoktattak; de már a *lingerie* szó, fehérnemű helyett, tudatos előkelősködés, amelyet az illető újság olvasónőinek legnagyobb része valószínűleg csak szótárral ért meg, ha ugyan tart az öltöző-asztalán francia szótárt. Hasonló pongyolaságok és feltűnésre vadászó idegenszerűségek az aránylag rövid tudósításban lépten-nyomon akadnak. A „tavaszi *szezon* (= évad, idény) első *faktorá*“-ról (tényezőjéről) beszél, az átellenben neki *vis-a-vis*. egyes ruhaneműeket szerinte „*sréen*“ szabják (igaz, hogy a szó idézéjében van, ez azonban alig jelent enyhítő körülményt). A *lavable*-ből (mosható, mosóselyem) készült holmit *aszúrral* (áttört díszítéssel, szálhúzással díszítve) hordják, a divat *variációi* (változatai) közé régi ruhák *kópiái* (másolatai, másai) is becsúsznak. Azon már nem ütközünk meg, hogy a *gros-grain*nek (nagyszemű, durvaszemű v. durvaszővésű kelme) és sok egyéb múlt népszerűségű dísznek meg sem próbálja magyar nevét keresni, de a *trottórcipőt* (nappali, délelőtti v. utcai cipő) csak nem bírjuk megszokni, s bizony kár volt a kétes ízlésű, már-már eltűnő *molett* szót újra fölmelegíteni. Az *escarpint* is bátran lehet kivágott

vagy táncpóneket nevezni (a topánt nem is merem ajánlani), s teljesen fölösleges szókinccsünket a *liseuse* szóval gyarapítani, amely bizony nem jelent egyebet, mint nagyanyaink hálókabátkáját, sőt hálóréklijét (persze ez utóbbi kevésbé hangzik előkelőnek). Ezek után nem meglepő, hogy divatírónk tollán a berakott ruha *pliszés*, a különféle ruhaformák nem versenyeznek, hanem *konkurálnak* egymással, az öltözet kiegészítői *accessoireok*, s a báli kalapok *paillette*-ből (ragyogó, csillám) készülnek. A fából vaskarika megvalósításának látszik a *fekete ecrü* csipke, e „művelt“ helyesírással lejegyzett szó mögött ugyanis valószínűleg a francia *écru* rejlik, ez azonban annyit jelent, mint „nyers, nyerszínű, festetlen, fehérítetlen, kenderszínű“; hogy az ilyen csipke hogy lehet egyszersmind fekete, az talány előttem.

A kérdéses divattudósítás szakértő hölgyírója valószínűleg azt hiszi, hogy a francia szavak használata beszámolóját előkelőbbé, választékosabbá teszi, s azért nemcsak olyanokat használ, amelyek, sajnos, közismertek s így csak pongyolaságnak tekinthetők, de úgy látszik, megpróbál egy pár újat forgalomba hozni, vagyis mint ő mondaná: *lanszírozni* (vagy csak csekély magam, ki beótiái vagyok a divat terén, nem találkoztam még velük?), így egyebek közt a *combinaison* a „szörnyű“ *combiné* helyett. Pedig szörnyűkódásra bár oka van, semmi jogcíme sincs, hiszen ő maga is ismételten beszél *ornamensekről* (a latin *ornamentumból* származó német *Ornament* téves visszalatinosítása *indifferent* ~ *indifferens* felék mintájára), *mousslineről* (helyesen *mousseline*), *garderobáról* (*garde-robe*); ezek pedig bizony méltó párjai a „szörnyű“ *szelonnak*, meg a *combinénak*.

Persze nemcsak az idegen szavakban való tobzódással árulja el a divattudósító a magyar nyelv iránt való teljes közömbösségét, hanem egyéb apróságokban is. Meglepően — hogy úgy mondjuk — egyéni a mostanában nagy népszerűségnek örvendő *beállítani* ige újszerű használata, ott, ahol „a más anyagból (értsd: kelméből) és színből beállított virág-ornamensek“-ről szól. Az *amely* névmás, úgy látszik, már kikopott a cikkíró szókinccséből, mert akkor is *amit* használ, amikor *amely* kellene; a *túl* szó helytelen használatát szinte már nem is merjük megróni; semmiesetre sem fogadjuk el azonban a német mintára alkotott *rubensnőket* (*rubensi nők*), még ha a mai sovány divat egyébként nem szolgál is nagy örömünkre.

A legszomorúbb a dologban, hogy a kérdéses divattudósítás még a gondosabban és izlésesebben megírtak közé tartozik; az átlag, mint meggyőződöttünk róla, még ennél is sokkal rosszabb, arról pedig, hogy mit hallunk autbuszon, színházak előcsarnokaiban s egyebütt hölgyeink ajkáról egy-egy gyors divat-terefere alkalmával, igazán jobb nem is beszélni

BG.

A rádió nyelvrontó furcsaságairól. A rádió nyelvrontó furcsaságairól folyóiratunkban már többször volt szó. Kertész Kálmán pl. az *uélszi* herceg-féle kiejtést róttá meg (Magyarosan, 1935. 98. l.), Csúry Bálint pedig a *Laval*-szerű idegen hangsúlyozást (u. o. 54. l.). Fogantja egyik felszólalásnak sem lett, a hibás kiejtés és idegen hangsúlyozás azóta is állandó a magyar rádió bemondóinak ajakán. *Madrid*, *Szalamanka* stb. hangsúlyozást hallunk állandóan, naponta többször is. Ez ismeret- és műveltség-fitogtatás egyenesen nevetséges, izléstelen.

Teljes a zavar és kapkodás a személynevek használatában is: magyar szövegű bemondásban idegen nyelvszokást, német és francia szövegű bemondásban a magyar nyelvszokást használja és követi a magyar rádió. De egyiket se következetesen. Tanulságos és érdekes példája volt ez állandó zavarnak és kapkodásnak a múlt évi dec. 26-diki bécsi műsor közvetítése (Röptében a világ körül. 20'10). A magyar bemondó Budapestről jelezte, hogy előadásra kerül Victor Hruby rádióegyvelege, vezényli Josef Holzer, közreműködik Maria Gerhard, Karl Ziegler, Emil Petroff... stb., ami helytelen és magyartalan. A M. T. Akadémia nyelvművelő bizottsága s folyóiratunk több ízben és világosan megállapította, hogy magyar szövegben az idegen személyneveket a magyar nyelv szellemében szabad és kell használni. Tehát elül a családnevet s utána a keresztnevet. Mégpedig a családnevet eredeti alakjában változatlanul, a keresztnevet magyarul: Schiller Frigyes és nem Friedrich v. Frigyes Schiller; Doumergue Gaszton és nem Gaston Doumergue stb. Aminthogy az említett műsört is néhány másodperc mulva helyesen, a magyar nyelv törvényei szerint ismételte a magyar bemondó — Bécsből: Hruby Viktor hangjátéka, vezényel Holzer József, közreműködik Gerhard Mária, Ziegler Károly, Petroff Emil stb. Kettős hiba történt egyetlen bemondás körül: 1. a budapesti magyartalan magyar bemondás szemben a bécsi helyes magyar bemondással, 2. a következetlenség. Vagy ezt, vagy a másik eljárást gondolom helyesnek, de a helyesnek véltet következetesen alkalmazom. Ennek azonban az a természetes feltétele, hogy legyen tisztában önmagammal, tudjam, hogy mit tartok helyesnek.

Mintha ez a feltétel is hiányoznék a rádiónál. A német szövegű bemondásban pl. előfordult, hogy a *Nikolaus* Horthy nevenapján és tiszteletére rendezett díszelőadáson *Miklós* Szedő énekelt. (Miért nem Nikolaus mindkettő? Vagy legalább miért nem Miklós?) Máskor meg a *Franz* Lehár darabjában énekelt *Ferenc* Székelyhidy! Hát nem magyar mindkettő? És a német is Ferencnek mondja a Franzot?

Pedig az egész dolog egyszerű és világos: a magyar nyelv keretén belül a magyar nyelv törvényei és szelleme a

mértékadó, ahhoz kell alkalmazkodni hangsúlyban, szórendben egyaránt. Tehát nem *Paris* és *Madrid*, hanem *Párizs* és *Madrid*; és nem *Victor Hruby* meg *Josef Holzer*, hanem *Hruby Viktor* és *Holzer József* használendő írásban és szóban mindig és következetesen. Viszont az idegen nyelvben az illető idegen nyelv törvényei és szelleme szerint kell használni a magyar tulajdon-, illetőleg személyneveket is, de szintén mindig és következetesen. Székelyhidy Ferenc csak magyarul Székelyhidy Ferenc. Németül Franz Sz., franciául François Sz., olaszul Francesco Sz., stb.*

A következetlenség és zavar az egyénnél tévedés, egy nagyközönségű és nyilvánosságú vállalat részéről pedig már nyelvrontás. Nyelvrontás befelé, a magyarság felé. Kifelé, idegen nyelvek és nemzetek felé pedig hiú nagyralátás és ábrándozó képzelgés. Mert nemde nagyralátás és képzelgés azt kívánni, hogy a külföld tanulja meg nemcsak az egyik számára furcsa és nehézkes Székelyhidy családnevet, hanem még a keresztnévet is a maga furcsa és nehézkes alakjában tisztán a mi kedvünkért. A német pl. Franznak hallja és mondhatja Petrarca, Szt. Ferenc, Bacon, Coppée keresztnévét, de a Székelyhidy és más magyarok nevét — ez a magyar rádió nyelvhasználatának a logikája! — tessék, mondja a német is, a francia is magyarul. Hát nem nevetséges képzelgés az efféle!?

Ideje volna, hogy a magyar rádió elfogadva és meg szívvelve az Akadémia és folyóiratunk álláspontját, véget vessen a tömérdek nyelvrontó zavarnak és következetlenségnek. Magyarnak magyarul, németnek németül kell beszélni!

—f —y.

Ocassio, september és társaik. *Ocassio*, ezt írja ki a budapesti — s mintájára a vidéki — üzlet, helyesen mondva: bolt, ha olcsó alkalmi vétel címén akarja áruiat a közönségnek odaadni. De nem azt hirdeti, hogy olcsó alkalmi vétel, mert ha olcsót hirdet, a kispénzű vevő is felhúzza az óráát, alkalmi vételt sem hirdet, mert ugyan ki vallja be, hogy

* Nem nyelvészeti kérdés, de mégis föl kell említeni a dr. cím bemonadását. Teljesen felesleges még magyar szövegben is, annál inkább a német, francia stb. idegen szövegben a doktori és más címeket bemondani. Különösen a doktori cím bemonadásán csodálkozik és nem alap nélkül a külföld. Csodálkozhatik méltán, mert külföldön az efféle nincs szokásban. A külföld előtt címeink és rangunk hangoztatása rendi anakronizmus, mosolykeltő avatagság. Ugy látszik, ebben mi akarunk vezetni vagy talán a legvégén kullogni. A berlini olimpiász hivatalos német nyelvű jelentésében is csupán a magyar versenyzők neve mellett lehetett olvasni a von-t (von Platthy) vagy más címet (vitéz Halassy). Ne adjunk alkalmat, hogy az irántunk nem barátságos külföldi felfogás a címkórság miatt rendiséget, feudalizmust olvashasson fejünkre.

szükségeit nem rendes, hanem a rendesnél is olcsóbb áron szereti beszerezni, hanem a kettős titkot idegen szó díszkötésébe öltözteti. Mindenesetre régi magyar hagyomány nyilvánul meg abban, hogy német, francia, angol stb. idegen szó helyett latin szóval akarja kifejezni vevőhívó szándékát: *occasio*, azaz alkalom van nála. Ha a közönség erre a bűvös szóra csábul oda, ne kívánjuk a boltostól, hogy magyarul írja ki az alkalmat s elveszítse pénzzel talán, de műveltséggel kevésbé bíró vevőit, csak őt kérjük meg, írja az *occasiot* két c-vel és egy s-sel.

De kérjük meg a m. kir. postát is valamire. *Szeptember* ma már jóval több mint 900 éve polgárjogot nyert a magyar nyelvben. Azt is látja a nyiltszemű magyar, hogy a postai „betűzés“ a hónap nevének csak 3 betűnyi teret enged. Vajjon ha a 3 betűben nem SEP, hanem SZE betűket látnánk, merülhetne-e fel kétség az iránt, hogy szeptemberről van-e szó vagy más hónapról?

De az idegenből átvett rövidítéseink között a koszorú mindenesetre a *pengő* *P* alakú rövidítését illeti meg. A magyar főnevet kis betűvel írja, miért kell a pengő első betűjét *P*-nek írni? Ennek története van: 1899. december 31-én utoljára szerepelt a közforgalomban a frt-kr rövidítés. 1900. januárius 1-től kezdve korona és fillér — az 1892 óta kezünkben forgó új aprópénz — hivatalosan is elfoglalta a forint és krajcár helyét, rövidítésben is. Az *f* rövidítés az addigi *k*-val kezdődő rövidítés helyére lépett, a *k* pedig előlépett, jobban mondva előre lépett az addigi *f*-es rövidítés helyére. Noha pedig az 5 k 15 f-t senki se fogta volna 5 krajcár 15 forint-nak olvasni, hanem csak 5 korona 15 fillérnek, mégis követni kellett az idegen mintát. Az osztrák császári hivatalos rövidítés a Krone-t *K*-val, a Heller-t pedig — bár a régi Gulden vagy Florin rövidítésével nem volt összetéveszthető — kis *h*-val kezdte rövidíteni. Erre megszületett a hivatalos — nevezzük igaz nevén — majmolás: a koronát a magyartól idegen nagy *K*-val, a fillért, önállóságunk méltó kifejezéseképpen mégis nem kis *h*-val, hanem kis *f*-fel kezdtük rövidíteni. S ez a helyesírási csodabogár még önmagát is túlélte: mikor a korona kimúlt, s helyébe a pengő lépett, a becsempészett nagy *K* tovább él a nagy *P* alakjában. Ennél több megokolás talán nem is kell ahhoz, hogy az illetékes állami hatalmasságot is megkérjük arra: írassa a pengőt mint magyar szót rövidítve is kis *p*-vel.

A mozi műnyelve a német *Schlager* (ütő, ütőkártya) szót belecsempészte a magyar köznyelvbe. Azelőtt csak kártyások beszéltek kártyázás közben „sláger“-ről, ami nem rontotta a magyar nyelvet, hiszen a „bűb“, „honór“, „kőr“, „treff“ stb. kártyaműszavakat még a kártyázó magyarok is idegennek érzik s ezzel önkénytelenül igazolják, hogy a kár-

tyázás nem magyar ember dolga. Hát a sláger nem magyar a moziban sem. Ha nem tudunk magyar szót tenni a helyébe, tartsuk meg az idegenségét azzal, hogy írjuk Schläger-nek.

Nehezebb a *séma* szó s betűje. A német *sch*-t magyarul *s*-nek ejtjük; de a *Schema sch*-ja nem német, hanem görög s csak a görögpótló (*sit venia verbo*) magyarok ajkán válik németté. Ha már nem akarjuk *alagnak*, *külsőnek*, *mintának*, *példának* mondani, mondjuk legalább *szkémának*, mint pl. a franciák, akik a francia helyesírás szerint *schéma*-nak írt szót *szkémának* ejtik.

Még súlyosabb eset az *ornamens*. A latin *ornamentum* szót a németek *Ornament* alakban vették át. Latinul nem értő ember lehetett, aki megállapítván, hogy a német *Ornament* a németben idegen szó, kezdte a szó eredetét kutatni, hogy „helyes“, „eredeti“ idegen szóval ékesítse előadását, és ráakadt a francia *ornament*-re, s mivel a francia *permanent* szót magyarul *permanens*-nek mondjuk, mi sem volt egyszerűbb és könnyebb, mint az *Ornament*-ből *ornamenst* csinálni. — Azóta már — sajnos — *fundamens* is készült. És ily haladással megérjük talán hamarosan az első *testamenst* is, ad majorem latininitatis gloriam!

„Kérjük a lábakat letörölni!“ Ezt pedig többek közt egy sűrűn látogatott budapesti középületben olvashatjuk. Vajjon ki vállalkozik arra, hogy a felszólításnak eleget tegyen és a „lábakat“ kezdje letörölgetni? Ha abban a házban vigyáznának a magyar nyelvre is, alighanem azt írták volna oda: „Tessék a lábát letörölni“. Azt hiszem, egyetlenegy épkezláb ember sem fog gondolkozni azon, hogy két lába közül melyiket törölje le.

Végül a mai napról: „Sir John Simon belügyminiszter ...már ott a vacsora vége felé rosszul érezte magát s az éjszaka *belázasodott*.“ (U. N. távirata 1937. jan. 14.). — Nem vagyok eléggé járatos az idegen nyelvekben, hogy a távirat eredeti szövegét megsejtsem. De gondolom, magyarul mégis azt akarja jelenteni, hogy Sir J. S. lázas lett vagy meglázascdott. S ezzel aztán a magyar szöveg szerzőjének igaza is lett, hogy hát ime milyen értelmesen és világosan megírta magyarul a mondanivalóját, mert még ellensége is megértette.

Kefyr.

A „*vurstli*“. A *Wurstel* osztrák eredetű tájszó. Németország sok részében nem ismerik. Igaza van abban Zolnai Gyulának, hogy a bécsi népmulató, a *Wurstelprater*, közönsége szórakozás közben *virsl*-vel — no meg sörrel! — üdíteti magát. De a *Wurstel* szó mégsem függ össze a *virsl*-fogyasztással, hanem a *Hanswurst* szóból ered.

A császári tulajdonban volt bécsi *Prater* egy részét a

XIX. század elején átadták Bécs közönségének. Bécsben századok óta nagyon kedvelték a bábszínházakat — *Hanswurst-theater*, *Wursteltheater* —, s a Praterban is több bábszínház és más népies szórakozóhely létesült. Ezért nevezik a Prater egy részét népiesen *Wurstelprater*-nak. Hivatalos neve egyébként *Volksprater*.
Loványi Gyula (Grác).

Felépítik az előljáróságot. Eddig, sajnos, elég sokat hallottunk intézmények, testületek leépítéséről, az újságírás teremtett egy másik csudabogarat. Egyik népszerű napilapunk vastag betűvel hirdeti, hogy „Angyalföldön építik fel a főváros legmodernebb előljáróságát”. Következete-sen használja a cikk írója ezt a kifejezést: „... a legelső fővárosi közmunkák között szerepel az új angyalföldi előljáróság építése... *Az új angyalföldi előljáróság lesz az első valóban modern előljárósági épület*“ stb. Tudjuk, hogy a nyelv szokása nem mindig előcséges gondolataink közlésére, ezért a beszélő egyén új szókat alkot és jelentés-megnévátvitellel él. De túlságosan merésznek tartjuk ezt a névátvitelt. Azt gondoljuk, hogy az angyalföldi kerület nagyérdemű előljárósága sértésnek veszi, ha azt írják, hogy ez a tisztas erkölcsi testület az első valóban modern előljárósági épület. Éppen olyan hatásos lesz a cikk, ha az újságíró egy szóval többet mond, vagyis érthetően, szabatosan kiírja, hogy Angyalföldön építik fel a főváros legkorszerűbb előljárósági épületét.
Végh József.

Tobzódunk az idegen szavakban. Egy előkelő folyóirat jan. 1-i számában jelent meg egy féllapnyi bírálat, amelyben több mint huszonöt idegen kifejezés van. Közülük legalább tizenkettő egészen fölösleges. Ezek: *recensens*, *aspektus*, *nominális*, *apostrofálunk*, *nominalitás*, *szkématiszáló*, *komplex*, *simplex*, *abstraháló*, *mitosztalanít*, *racionális*. Íme, így fest ez a „fennen-stílus”: „áldozatok, nekifeszülések és ellankadások nem komplex pszichológiai folyamatok eredményei nála, hanem simplex tények; ez az abstraháló fantázia ugyanúgy mitosztalanítja a históriát, mint egy középkori barát.”
G. E.

Magyarosítás a sportnyelvben. Már több ízben megemlékeztünk arról az érdeemes, példásan céltudatos munkáról, amelyet Nemzeti Sport című szaklapunk a sport nyelvének gondozása, magyarosítása terén végez. Legutóbb 36 gyakran használt idegen sportszó megmagyarosítására hirdetett a népszerű lap pályázatot. A beküldött anyagból a következők szóajánlásokat fogadta el:

dekatlon — *tízpróba*
karosszéria — *felváz*

stamina — *szusz*
 stopperóra — *versenyóra*
 weltersúly — *váltósúly*
 stopli — *bőrszeg*
 groggy — *roggyant*.

Nyelvhelyességi szempontból mindegyik szó megállja a helyét, bizonyára tárgyi tekintetben sem érheti őket kifogás, tehát kívánatos, hogy a szakkörök és a sport iránt érdeklődő tömegek jóindulatú megértéssel fogadják és terjesszék még igen vakotás sportnyelvünk egészséges fejlődésének legújabb hírnökeit.

„Katzenjammer.“ Folyóiratunk nemrégiben megróttá a címbeli német szó szolgai fordításából lett *macskajaj*-t és *macskanyöször*-t s ajánlotta helyettük a népnyelvi *zákányos* 'mámoros, katzenjammeros' (Msn. V, 60), *másnapos* (uo. 158) elnevezéseket. Olvasóink arra figyelmeztetnek bennünket, hogy a nyugati széleken, Vas- és Sopron megyében a *zanótos*, a Balaton környékén pedig a *kástélos* szó használatos a mulatás utáni kellemetlen közérzet jelölésére. Mindkét adat megtalálható Szinnyei Magyar Tájszótárában is.

ÜZENETEK.

D. A.-nak. A kérdezett szót *összszakítás*, nem pedig *összakítás* alakban kell írni, mert összetételekben csonkítatlan írjuk az egymás mellé került kétjegyű mássalhangzókat: *jégygyűrű*, *gyászszertartás*, *rosszszívű* stb. Nem hallgathatjuk azonban el, hogy ez az *összszakítás* az *összbenyomás*, *összbüntetés*, *összhatás*, *összkormány*, *összköltség*, *összsúly* stb. németességek buján tenyésző bokrában jött a világra. Ugyanennek a gyökérnek visszataszítóan nyomorék hajtásai az effélék: „*összruháimat* kirágta a moly“; „*összismerőseit* lóvá tette“; „*összhaja* égnek állt“. Az *össz*-előtagú összetételek helyett a romlatlan nyelvérzékű magyar *teljes*, *egész*, *együttes*, *összes*, *minden* szavakkal alkotott jelzős szerkezetet használ.

O. M.-nak. A *tempós* szónak a magyarban 'lassú, kimért, kényelmes, hosszadalmas, méltóságos', helyenként a népnyelvben 'tréfás, furfangos' a jelentése. Aki a „Rémületükben *tempós* a n lóra kaptak és szelvész módjára elvágattak“ mondatot leírta, alighanem a labdarúgó mérkőzések „tempó Fradi!“ harci kiáltásából szerezte ismereteit vagy nyelvújító ihletét.

T. A.-nak. Tévesen vitatja, hogy a *Hévíz* helységnevet „két *v*-vel kellene írni“ s a „szembántó hiba“ kiigazítása végett mozgalmat kellene indítani. Nincs szükség semmiféle helyesbítésre, mert a *hő*, *hév* szónak a régiségben *hé* alakja is van. Ez a *v* nélküli változat nemcsak a *Hévíz* helységnevekben (*Hévízszentandrás*, *Hévízfürdő*, *Hévízgyörk* stb.) és a *Hévízpatak* folyónévben található meg, hanem fönmaradt a *Héjó* folyónévben (*hé* 'meleg' + a 'folyó' jelentésű elavult magyar *jó*) és a *hébe-hóba* (tulajdonkép = 'melegben-hóban', vagyis 'melegben-hidegben') ikerszavunkban is.

B. L.-nak. A *mindíg* határozószót az Akadémia helyesírási szabályai szerint *mindíg* hosszú *i*-vel kell írni. Igaz ugyan, hogy a magyar nyelvtérület nagy részén rövid *i*-vel ejtik s e kiejtés alapján sokan rövid *i*-vel írják, de a szó korábbi alakja *mindég*, ez pedig az emlékeinkben közhelyes *mindéltig*, *mindétig* megrövidülése útján keletkezett.

U. F.-nek. Arra biztat bennünket, indítsunk „harcot az elavult, ósdi utcanévek időszerű fölfrissítéséért“. Nyíltan megmondjuk, hogy semmi szín alatt sem vállalkozunk erre a meggyőződésünkkel és történelmi érzékünkkel merőben ellenkező feladatra, sőt eleve tiltakozunk minden olyan kísérlet ellen, amely százados hagyományaink elvetését, multunk beszédes emlékeinek meggondolatlan elnémitását tűzné ki céljául. Másutt büszke szeretettel védik, ápolják a történelmi emlékeket, sőt keresnek, koholnak, ha nincs, — mi meg elkótyavetyélnők azt is, ami az ősi örökségből eddig úgyahogy megőrződött?! Nem oda Buda!

Cs. S.-nak. A lényegben egyetértünk, de elkésett beavatkozásunkkal már csak zavart kelthetnénk. Értesülésünk szerint részben azért választották a *training* magyar helyettesítőjéül az *edzés* szót, mert el akarták kerülni a tágabb értelmű *gyakorlás*, *testgyakorlás* műszavakkal való azonosítás lehetőségét. Különbösen is régi tapasztalat, hogy a kezdetben joggal hibáztatott szakkifejezések előbb-utóbb tökéletesen hozzáidomulnak újszerű szerepük köntöshöz.

T. K. I.-nak. Az *érik* ige mult ideje *érett*, mint *eszik: evett*, *lép: lépett*, *forr: forrott*. A vitás *éredt* alak lehetne elvégre hamis analógia szüleménye is (*aludt*, a kiejtésben: *alutt*; *elfáradt*, a kiejtésben *elfáratt* stb.), de még ehhez a föltevéshez sem kell folyamodnunk, mert a népnyelv (Mátyusföldre, Nyitra m., Palócság) az *érik* ige mellett a *-d* képzős *éredik* származékot is ismeri. Ennek csakugyan *éredt* a mult ideje és a multidejű melléknévi igeneve.

T. Lapoknak. Ugyanolyan értékbeli különbség van a hagyományos népies *tavasbarlang* és a helyette ajánlott *tóbarlang* között, mint pl. a *boroshordó: borhordó*, *fásláda: faláda*, *teáskanna: teakanna*, *söröspalack: sörpalack*, *kávés-*

csésze: kávécsésze, karosszék: karszék stb. alakpárok között van: az -s képzős kifejezések magyarosak, tehát jók, az -s nélküli összetételek pedig németesek, tehát rosszak. E szerint öreg hiba lenne a meglevő helyes elnevezést sutba vetni.

R. J.-nek. Azt kérdezi tőlünk, „aláírnók-e“ ezt a vilányos elülső ajtajára ragasztott fölhevást: „Kérjük az ajtót elől betenni.“ Nem írnök biz alá, mégpedig több okból nem. Először is hibás a *kér* igének főnévi igeneves szerkezettel történő összekapcsolása. Százszor meg százszor megrótták már az ilyen szerkezeteket: „kéretik az ajtót betenni“ (helyesen: tessék az ajtót betenni), „kéretik a lábakat letörülni“ (szíveskedjék a lábát letörülni), „kérem engem tudatni“ (kérem, tudassa velem), „kérem az ívet kitölteni és azután visszaküldeni“ (szíveskedjék az ívet kitölteni és azután visszaküldeni). — Az *elől* szó használata is hibás. A fölhevás megfogalmazója nyilván az elülső ajtót akarja betétetni, tehát a hol? kérdésre felelő *elül* határozószót kellett volna használnia, nem pedig a honnét? kérdésre felelő *elől*-t.

I. Gy.-nak. Sohasem áltattuk magunkat azzal a hiedelemmel, hogy nyelvünk tisztaságát, eredetiségét csupán a fölösleges idegen szók belopakodása, a ragozás hibái és a szóalkotás eltévelyedései veszélyeztetik, sőt mindig szemünk előtt lebegett *Arany* mélyértelmű intelme: „Egyes szavak csupán levelei, vékony ágai a nyelv törzsökének, azok rombolása könnyebben pótolható: de a szókötési formák azon nemesb ereket, csatornákat képezik, melyekben a fa éltető nedve kereng: düljük fel, — és a fa nem lesz többé!“

K. E.-nek. A *minden további nélkül* kifejezésmód szél-tében elterjedt németesség („ohne weiteres“). Magyarul helyesen ezt mondjuk helyette: „minden teketória nélkül“, „se szó, se beszéd“, „szó nélkül“.

K. L.-nak. Se szeri, se száma a *hoz* ige idegenszerű alkalmazásának: Íme néhány közkeletű példány: *tudomására hoz* (helyesen: *tudtára ad, tudat*), *zavarba hoz* (= *zavarba ejt*), *javaslatba hoz* (*javasol*), *rendbe hoz* (= *rendez, rendbe szed*), *ítéletet hoz* (*ítéletet mond*) stb.

Cs. J.-nak. Az *úgy* — *mint* csak valóságos összehasonlításban használható: „*Úgy* nő ez a gyerek, *mint* a gomba“; az „*úgy* a mester, *mint* a segéd érti a dolgát“-féle mondatokban a páros *is* és a páros *mind* jogát bitorolja (helyesen: „a mester *is*, a segéd *is*“, vagy: „*mind* a mester, *mind* a segéd“).

A szerkesztésért Zsirai Miklós felelős, a kiadásért Gergely Pál.

Sylvester Irodalmi és Nyomdai R.-t. Budapest.

Régi, de ma is időszerű.

(Második sorozat.)

Hibásan:	Helyesen:
barátság, rokonszeny, kötelesség, hála valakivel <i>szemben</i> tiltakozás valamivel <i>szemben</i> eltérés valamivel <i>szemben</i>	barátság, rokonszeny, kötelesség, hála valaki <i>íránt</i> tiltakozás valami <i>ellen</i> eltérés valamitől
ismerni <i>tanul</i> valakit szeretni <i>tanul</i> valamit	<i>megismer</i> valakit <i>megszeret</i> valamit
könyvet, jegyzéket <i>fektet fel</i>	könyvet, jegyzéket <i>nyit</i>
<i>túlvilág</i> <i>túllapon</i> <i>túlfiatal</i> <i>túlédés</i>	<i>másvilág</i> <i>túlsó lapon</i> <i>nagyon fiatal</i> <i>túlságos édes</i>
<i>maradéktalanul</i>	<i>egészen, teljesen, tökéletesen,</i> <i>hiánytalanul</i>
megmosta a <i>kezait</i> fekete <i>szemei vannak</i> égnék emelte <i>karjait</i> lehúzta a <i>cipőit</i>	megmosta a <i>kezeit</i> fekete <i>szeme van</i> égnék emelte <i>karját</i> lehúzta a <i>cipőjét</i>
ez <i>egy</i> hazafias tett ő nem <i>egy</i> képzett orvos ez <i>egy</i> kérdés	ez hazafias tett ő nem képzett orvos ez kérdés
<i>leánynyelv</i> <i>leányvállalat, leányüzlet</i>	<i>származéknyelv</i> <i>fiókvállalat, fióküzet</i>
<i>tüdőbeteg, idegbeteg, elmebeteg</i> <i>rangbetegség</i>	<i>tüdőbajos, idegbajos, elmebajos</i> <i>rangkórság</i>
magas vendég magas kor magas kormány magas igények	<i>előkelő</i> vendég <i>előrehaladott</i> kor <i>nagyméltóságú</i> kormány <i>nagy</i> igények
<i>ősbemutató</i> <i>összöveg</i> <i>őskiadás</i>	<i>bemutató, bemutató előadás</i> <i>eredeti szöveg</i> <i>első</i> kiadás
<i>díjmentes</i> <i>lázmentes</i> <i>fájdalommentesen</i>	<i>díjtalan</i> <i>lázmentes</i> <i>fájdalom nélkül</i>
<i>kész</i> van, nincs <i>kész</i>	<i>készen</i> van, nincs <i>készen</i>
<i>helyt ad</i> a kérésnek <i>helyt ad</i> a panasznak	<i>teljesíti</i> a kérést <i>figyelembe veszi</i> a panaszt

SYLVESTER ET.
BUDAPEST, XIV.
BERMINA-DE M. DE.

VI. ÉVF.

1937. MÁRCIUS—ÁPRILIS

3-4. SZÁM

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁGA
MEGBÍZÁSÁBÓL

SZINNYEI JÓZSEF

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

ZSIRAI MIKLÓS

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA
BUDAPEST, 1937

TARTALOM.

	Lap
<i>Zs. M.</i> : Esemény nyelvművelő mozgalmunkban — —	33
<i>Zolnai Gyula</i> : Idegen szavaink és a nyelvújítás — —	36
Kisebb közlemények.	
<i>Zolnai Gyula</i> : Németességek úton-útfélen — —	46
<i>Zs. M.</i> : Tavaszi fuvallat — — — —	48
<i>Vöőné Pécs Mária</i> : Tanulmányok, értekezések nyelvéről — — — —	49
<i>Undi Mária</i> : Magyar szót az idegen mesterszó helyébe! — — — —	52
<i>Dénes Szilárd</i> : Értsük meg egymást! — — — —	55
<i>B.</i> : Formaruha — — — —	58
<i>bg.</i> : Wien és társai — — — —	58
<i>Zsirai Miklós</i> : Halló, Rádió Budapest Egy? — —	59
<i>Loványi Gyula</i> : Aszfalton termett divatszók — —	61
Üzenetek — — — — — — — — — —	62

TUDNIVALÓ.

A *Magyarosan* február, április, június, október és december közepén jelenik meg. Terjedelme füzetenként 1½ ív. Előfizetés egész évre 1 pengő, egyes szám ára 20 fillér. Az előfizetési díjat a M. Tud. Akadémia könyvkiadóhivatalának 44.888. számú postatakarékpénztári folyószámlájára tessék befizetni. A *Magyarosanra* könyvkereskedésben is elő lehet fizetni.

Kiadóhivatal: Budapest, V., Akadémia-u. 4.
A szerkesztő lakása: Budapest, V., Arany János-u. 1.

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

Esemény nyelvművelő mozgalmunkban.

Pintér Jenőt, a budapesti tankerület főigazgatóját kezdettől fogva mozgalmunk egyik oszlopának tekintettük, mert tudtuk róla, hogy a nyelvi tisztaság ügyét épolyan nemes buzgalommal szolgálja a főigazgatósága alá tartozó iskolákban, mint gazdag irodalomtörténeti munkásságában. Mégis meglepetésként ért bennünket az a nagyszabású haditerve, amelyben a legbiztatóbb szakaszon, az iskolában meginduló nyelvvédelmi harc rendjét szabja meg. Mozgalmunk történetében eseménynek, az Akadémia megmozdulása óta a legnevezetesebb eseménynek érezzük *Pintér Jenő* körlevelét s ezért egész terjedelmében közöljük:

A budapesti tankerület királyi főigazgatójától.

3003/1936—37. szám.

Tárgy: Helyes magyar nyelvhasználat.

Az állami, községi, izraelita, egyesületi és magán középiskolák, képzőintézetek, felső kereskedelmi iskolák, felső mezőgazdasági iskolák és polgári iskolák Igazgatóinak

Budapest.

Nemzeti létünk egyik követelménye, hogy nyelvünk tisztaságát és szépségét ne csak megőrizzük, hanem rend-

szeresen fejlesszük is. A nyelvújítás kora óta állandóan törekszünk erre. A munka nincs befejezve, mert még mindig sokan vannak, akik a magyar nyelvet nem beszélik helyesen. Különösen feltűnő, hogy tanulóink közül igen sokan nem tudnak világosan, szabatosan, magyarosan beszélni. A tanulók magyar szókinése egyes osztályokban feltűnően kicsi. Sok idegen szót és idegen eredetű kifejezést használnak.

Ezeken a hiányokon a Magyar Tudományos Akadémia minden erejével iparkodik segíteni. Ezért adja ki a Magyarosan című folyóiratot. Munkájába belevonja a magyar sajtót is. Mindez a fáradozás azonban nem lesz teljes, ha a magyar nyelv tisztaságáért és helyes használatáért folyó küzdelemben nem kapcsolódik bele teljes erejével az iskola is. Ebből a nyelvtisztító munkából az iskolának is ki kell vennie a maga részét. Rá kell nevelnünk tanítványainkat annak belátására, hogy nyelvünk nemcsak drága kincsünk, de hatalmas összekötő kapocs is a nemzet szétszórta részei között.

Ebből az elgondolásból kiindulva nyomatékosan felhívom a figyelmet arra, hogy az iskolákban minden tanár elsőrendű kötelességének tartsa a magyar nyelv ápolását. Irtani kell az idegen szavakat, vissza kell szorítani a magyartalan kifejezéseket, fejleszteni kell a magyar nyelvérzékét. Ennek a célnak az elérésére minden órán törekednünk kell. A magyar nyelv tanárai ezenkívül valamenynyi osztályban szenteljenek néhány órát a nyelvtisztítás munkájának. Szervezzék meg osztályaikban a nyelvőrző szolgálatot, amely abban áll, hogy a tanulók egymást ellenőrizve javítsák a magyar beszédet. Ezenkívül a III. és IV. osztályban minden második hét utolsó magyar óráján a tanulókat rendszeresen vonjuk be a nyelvi hibák kiirtására irányuló tevékenységbe. Ha külön ifjúsági kört nem is alakíthat e végből az iskola, azt mindenesetre megteheti, hogy a III. és IV. osztályban a Magyarosan című folyóirat és az eddig megjelent magyarító szógyűjtemé-

nyek, továbbá a nyelvi idegenszerűségeket irtó könyvek segítségével előmozdíthatja a helyes magyar nyelvhasználat ügyét. Eredményesen illeszthető be ez a tevékenység az alsó osztályokban itt-ott meglévő szavalóköri munkájába is. Fontos dolog továbbá, hogy az önképzőkörök tanulóifjúságának figyelmét tervszerűen reáirányítsuk a nyelvi kérdésekre. A nyelvhelyességről szóló dolgozatok felolvasásával, a helyes magyarsággal kapcsolatos viták rendezésével, tehát az írás és az élőszó erejével, továbbá pályadíjakkal és jutalmakkal s különösen az idevágó népszerű szakirodalom termékeinek bemutatásával törekedjünk a nemes cél elérésére. (A Pesti Hirlap Nyelvőre.) Ha a budapesti tankerület egyik leánygimnáziuma már évek óta fenn tudja tartani a Szép Magyarsággal Beszélők Egyesületét, a többi iskola legalább is az említett módon működhetik közre a nagyfontosságú ügy érdekében.

A tanári testületek a kitűzött cél megvalósítására vonatkozó tervezetüket folyó évi március hó 5-ig terjesszék fel hozzám. Azoknak a tanároknak nevét, akik a magyar nyelv helyes használata ügyében kiváló tevékenységet fejtenek ki, az igazgatók a tanév végén jelentsék.

Budapest, 1937. február 20.

Pintér Jenő

tankerületi kir. főigazgató.

*

Pintér Jenőt ismerve hisszük, hogy a szép terv nem marad írott malaszt, hisszük, hogy a kiváló vidéki főigazgatók követik az üdvös kezdeményezés példáját és hisszük, hogy tanulóifjúságunk tisztábban adja majd tovább legféltettebb nemzeti kincsünket, mint ahogy kapta.

Zs. M.

Idegen szavaink és a nyelv- újítás.

VI.

d) A szerző szerint nyelvünknek és nemzetünknek „igaz érdeke“, hogy minden idegen szót „készséggel le-
gyünk hajlandók befogadni, és nyelvünk szellemének megfelelően asszimilálni“ (7. l.); „az igazi nemzeti érdek nem az, hogy a mi idegen fogalom hozzánk bejő, az nálunk feltétlen oly szavakban éljen, amelyeknek tövét már törökverő őseink, vagy talán azok elődei használták [olv. használták], hanem hogy a szó megfelelőleg fejezze ki a fogalmat és hogy lehetőleg minél több új fogalom jőjjön be hozzánk“ (24. l.). Minthogy — amint már a 3. fejezetben kifejtettem — külföldi fogalmak, eszmék, intézmények stb.-nek átvétele elnevezéseik átvétele nélkül is lehetséges és jogos, nyilvánvaló, hogy nincs kényszerítő ok minden idegen szónak „készséggel“ való befogadására, mert a velük kifejezett fogalmaknak valamely módon — jelentés-ráruházás, összetétel vagy szóképzés útján — saját szavainkkal is nevet adhatunk. Az is világos, hogy a legtöbb esetben az eredeti szókkal való fogalomelnevezéseket is *megfelelőknek* tekinthetjük, csak nem kell eleve abból a fölfogásból indulnunk ki, hogy az idegen szó föltétlenül kifejező, a magunk eredeti szavai ellenben gyarlók és alkalmatlanok, mert a megegyezésen alapuló szokás — odaértés útján — még a kezdetben gyarlónak látszó eredeti szókat is megtelítheti a célzott tartalommal. Elég legyen erre a nyelvújításnak két merészebb alkotását, az *elv* és az *erény* szót említenem, amelyekhez a *principium* és a *virtus* (fr. *vertu*, ném. *Tugend*) fogalma sikeresen hozzátapadt, noha az *erény* megalkotása voltaképpen hibás alaptól (<*erő*) indult ki, mert a latin *virtus* nem a *vis* (többese: *vires*) ‚erő‘ szónak, hanem a *vir*-nek (a. m.

,férfiú') a származéka, és eredetileg ,férfiasságot' jelentett. Mindebből pedig következik, hogy nyelvünknek és nemzetünknek „igaz érdeke“ minden idegen szónak készséges befogadását éppenséggel nem követeli.

e) A szerző úgy véli, hogy a műveltségi szók átvétele és áthasonítása „nyelvünk nemzeti jellegének nem ártott“. E nézete alapján arra a következtetésre jut, hogy ez az eljárás a jövőre nézve sem lehet aggályos, és hogy „a szóalkotás e módja¹ bizonyára *nem fog ártani* * nyelvünk nemzeti jellegének, mert hisz e jelleg kialakulásának ez az igazi, *természetes* * módja“ (24. l.). Ezekhez az állításaihoz is igen sok szó fér. A már átvett és sikeresen áthasonult idegen szók természetesen *nem ártottak* nyelvünknek, nem ártottak különösen az újkori nyelvekből való átvételek, mert nagy részük képes volt a mi szavaink alakjához idomulni. A föltételezhető középnémet **zel*-ből (= újfn. *Ziel*) lett *cél* szó például teljesen beleillik a magyar *bél, dél, fél, kél* (ige), *szél, vél* (ige), *tél* szavak sorába; a szláv *svęts-ből* magyarosult *szent* épúgy hangzik, mint eredeti *bent, fent, kent* (ige), *lent, ment* (ige) szavaink, stb. Ám ezek az idegen szók századokkal ezelőtt a népnyelv áthasonító ereje útján váltak ennyire magyaros hangzásúakká. A XIX. és XX. században beözönlött nemzetközi szók azonban ilyen áthasonulásra — mint fentebb a c) pontban kifejtettem — legnagyobbbrészt alkalmatlanok, és áthasonulásuk elé az irodalmi ízlés akadályt is gördít. Ha pedig az ilyen szók a magyartól anynyira elütő jellegüket mindvégig megtartják és egyzsersmind folyton szaporodnak is, szókincsünk nemzeti jellegének végre is ártalmára lesznek, különösen ha azt is figyelembe vesszük, hány jóra való eredeti szó megy általuk veszendőbe. Hiszen íme a *szent*-nek is maga felé hajlott a keze, mert egészen elhódította a tért egy azonos

¹ Mintha az átvétel már maga is szóalkotás volna!

* Az én aláhúzásaim.

jelentésű ősi szavunktól, az *egy*-től, amely már csak az *egyház* (a. m. szent ház, v. i. templom) szóban lappang szerényen.

Igen egyoldalú és elfogult most tárgyalt fölfogásában az az érve is, hogy a nyelvbeli nemzeti jelleg kialakulásának „igazi, természetes módja“ az idegen szóknak áthasonítással való átvétele (24. l.). Ebben az a jogtalan vád lappang, hogy az eredeti szók alkotása nem volna *természetes módja* a nyelvbeli nemzeti „jelleg kialakulásának“, és az az oktalan föltevés is benne rejlik, hogy az eredeti szóalkotásnak okvetetlenül mesterkéltnek és természetellenesnek kell lennie! Hány száz meg száz kifogástalan új szó keletkezett a szerzőtől eleve mesterséges áramlatnak tekintett nyelvújítás korában is, és hány természetes új szó támadt azóta és támad napjainkban is! Ezeknek ne lehetne részük a nyelv nemzeti jellegének kialakulásában és megőrzésében (az „új irány“ szerint: *konzerválásában*)?!

f) „Nemzeti szempontból“ a szerző szerint az sem lehet „aggályos, ha abban a küzdelemben, amelyet *egy** idegen eredetű, régen használt *szavunk** a magyar töből képzett *kevésbé kifejezésteljes** új szavakkal *vívnek**, az *előbbit támogatjuk*“ (24. l.).¹ A szerző érzelme ebben a küzdelemben is az idegen szóhoz hajlik ugyan, mi azonban mégis aggályosnak tartjuk az idegenek támogatását azért, mert föntebb fölülbírált példáinak tanúsága szerint mi sem könnyebb, mint eredeti szavainkat már eleve gyarlóknak, kevésbé kifejezőknek tekintenünk, hogy ily módon a szükségtelen idegen szók kedvelését és divatban tartását megokoltnak tüntethessük föl.

g) Végül az idegen szók mellett és nyelvújítási, tehát eredeti szavaink ellen azt is érvel hozza föl a füzet, hogy

* Az én aláhúzásaim.

¹ E szerint: „*egy* *szavunk*... *vívnek*“! Értsd: „*egy* idegen eredetű... *szavaink*... *vívnek*“ és utána az *előbbit* helyett értsd: az *előbbiket*.

„nyelvünket, ha abban kevesebb nyelvújítási szó lenne, az idegennek könnyebb lenne megtanulnia“ (28. l.)! Kell-e erre a képtelen évrre komolyan szót vesztegetnünk?! Jutott-e valaha bárkinek is eszébe ilyen szempontot állítani föl a nyelvművelésben? A nyelvünket megtanulni akaró idegenekre nézve a mi divatos nemzetközi szavaink aránylag igen kevés könnyebbséget jelentenek. Nemcsak írásmódjukat és kiejtésüket kellene ugyanis külön megtanulniuk, hanem szavainknak jelentésbeli — legalább is aránylati — különbségei is nehézségeket okoznának nekik. A *proteksan* ejtéshez szokott angol nem fogja mindjárt sejteni a mi *protekcio*-nk gúnyos értelmét, a francia pedig a maga *luxurieux*, *luxurieuse* szavának „fajtalan, kicsapongó“ jelentése mellett a mi „fényűző“ *luxuriózus* szavunkat nem egykönnyen fogja ajkára venni, stb. Nyelvünknek más nyelvekétől merőben eltérő alak- és mondattani szerkezetéhez, sajátos szólásainkhoz, szóhasználatainkhoz és fordulatainkhoz képest az idegen szavak útján elérhető tanulásbeli könnyebbség olyan jelentéktelen, hogy végette az eredeti szókincsünkről való nemzetietlen lemondás még gondolatnak is képtelenség.

Van mégis a nyelvművelés kérdésének egy pontja, amelyben a szerző csodálatosképpen egyetért velünk. Ez a külföldi városnevek magyar neveinek kérdése. Az ő nézete is az, hogy magyar beszédben *Wien*-t, *Venèzia*-t, *Napoli*-t és hasonlókat mondani helytelen dolog (35. l.). Nem veszi azonban észre, hogy ez a fölfogása az idegen szókról vallott általános elvével ellenmondásban van. Ha ugyanis jogunk van arra, hogy a külföldi városok eredeti nevei helyett — amelyek voltaképpen *tulajdonnevek* és mint ilyenek szentnek és sérthetetlennek is tekinthetők — a magunk nyelvében támadt, merőben más (vö. *Bécs*) vagy alakjukban erősen eltérő (vö. *Velence*) neveket használjuk, és ha tovább menve: a *deutsch*-okat *németek*nek, az *italiano*-kat *olaszok*nak, a *suomalainen*-eket *finnek*nek, *Deutschland*-ot *Németország*nak, *Italia*-t *Olaszország*nak,

Suomi-t *Finnország*nak, *Tacsingkvo*-t vagy *Csungkvo*-t *Kínának* nevezhetjük: mennyivel inkább jogunk lehet arra, hogy a *köznévi* fogalmakat — amelyek nem egyetlen nép tulajdonvevei, hanem úgyszólván minden nemzet gondolkodásának elemeit teszik — szintén a magunk szavaival fejezzük ki!

11. Rá kell még mutatnom a szerzőnek néhány olyan tudománytalan nézetére, amelyek őt elfogadhatatlan nyelvművelési elvekhez és az eredeti szókkal szemben túlzott, sőt lehetetlen kívánságokhoz vezették. A szó mivoltáról ugyanis így gondolkozik: „a szó metafizikai valóság“ (19. l.), „a szó és a fogalom titokzatos természetrendi kapcsolatban állanak egymással“ (30. l.) és „a szavakban... erő van, ami tiltakozik az ellen, hogy oly fogalom kifejezésére használtassanak, amellyel eredetük és történetük szerint összefüggésben nincsenek“ (32. l.). A fentebb (7. fej. e) pont) mondottak után ezeket a tételeket nem kell külön cáfolnom, s így nem fogadjuk el a legutóbb idézett fölfogás alapján való azt az elvet sem, hogy a szót olyan fogalom kifejezésére ne használhatnók, amellyel *eredete* és *története* szerint nincs összefüggésben. Az *irály* pl. egészen kifejező szónak tekinthető annak ellenére is, hogy az eredetileg vesszőt, pálcikát jelentő *stilus* szónak eredetével és történetével nincsen kapcsolatban (l. fönt a 6. fej. b) pontjában). Elfogadhatatlannok és a már mondottak után bővebb cáfolatra nem szorúlnak a szerzőnek itt következő elvei is: a) „Az olyan szót, amely múltja eseményeinek [!] nem kifejezője, csak mesterkéltn támogatással lehet érvényre juttatni és fenn tartani“ (12. l.). Hogyan is lehetne valamely szóban a *múlt eseményeit* kifejezni?! — b) „Ha nem tudunk oly *magyar tót** találni, amely az idegen szó értelmének *mindazon árnyalatait, vagy módosulásait** kifejezésre juttatja, amiket az az idők folyamán esetleg kapott és

* Az én aláhúzásaim.

aminek nyomait viseli [!]“, akkor a szerző szerint meg kell tartanunk az idegen szót (18. l.). E követelés képtelenségére fönt (6. fej. b) pont) már rámutattam. — c) „Az idők áradata... mindenek fölött azokat a szavakat [szerinte természetesen: idegen szavakat] igyekszik felszínre hozni és felszínre tartani, amelyek *a szavak eredetét és történetét** és ezekkel együtt a kifejezni szándékolt fogalom *igaz értelmét a legmegfelelőbbben** és legrövidebben juttatják kifejezésre“ (29. l.). E tétel tarthatatlansága a 9. fejezetben mondottak alapján is nyilvánvaló. — d) „Ha azt akarjuk, hogy a szó a fogalomnak igaz kifejezője legyen: úgy magával kell hordoznia születésének és múltjának nyomait“ (30. l.). — e) Az idegen fogalom kifejezésére a magyar szó „akkor a legjobb, ... ha *a fogalom keletkezésének és fejlődésének nyomait viseli** [!] és emellett a magyar jelleghez a folytonos használat folytán asszimilálódott“ (32. l.). — f) „Nem lehet semmiképen [?] oly idegen szavak helyébe, amelyek tövének különleges régi nagy múltja van, magyar tőből alkotott szavakat állítani“ (33. l.). — g) „Az oly [idegen] szavaknál, amelyeknek múltjuk van: a magyar szó alakításánál¹ e mult — vagyis a történeti tényező — az, amelynek mindenek fölött nagy fontossága van. Emellett minden más tényezőnek el kell törpülnie“ (34. l.). E nézetek mind tartalmukban, mind megállapításuk módjában nyelvtudományi avatatlanságot árulnak el. Az eredeti szóknak, amelyek a szükséges fogalmat valamely alkalmas fogódzó alapján fölidézhetik bennünk, a szerző mindezen túlzott követelményei ellenére is megvan a létjogosultságuk.

Tudománytalan a szerzőnek a szó és fogalom kapcsolatára vonatkozó fölfogása és az ennek alapján hangoztatott nyelvművelési elve is. „A fogalom a szóhoz rögződik“ és „e rögződés — együttélésük e története — a sza-

* Az én aláhúzásaim.

¹ Minő fogalmazás!

vak alakulásának legfőbb tényezője. Az együttélésnek kapcsolatát nem szabad megszakítani“ (35. l.), továbbá: „A szellemi élet valamely fogalmának kialakulását és annak valamely szóhoz rögződését nem lehet hazai produktummal helyettesíteni“ (39. l.). Ezekből a tételeiből is az idegen szóhoz való elfogult ragaszkodás elve rí ki. A fogalomnak a szóhoz való rögződését ugyanis nem lehet egész általánosságban vullanunk. A tétel legékesebb cáfolatául éppen az idegen szók áradatát tekinthetjük, mikor azt tapasztaljuk, hogy némely ilyen szó — legalább minálunk és főképp amióta „az új szellő ereje rohamosan nőtt“ (6. l.) — úgyszólván máról-holnapra kiszorít egy-egy régi eredeti szavunkat (a *pirosító*-ból pl. egykettőre *rúzs*, a *fölvonó*-ból *lift* lett stb.). De a nemzeties irányú szócsereinek is megszámlálhatatlan esete van, mégpedig éppen a mi agyonkifogásolt nyelvújításunk történetében. Csak két példát említek. A német eredetű *früsstük*-ből (régen *fröstököm* és *fölöstököm*) a mult században hamarosan *reggeli* lett, a szintén német eredetű *román* műfajnevet pedig irodalmunkban a „mesterségesen alkotott“ *regény* szó alig egy esztendő alatt teljesen kiszorította.¹ A fogalom és a szó kapcsolata egyáltalában nem örökéletű. A legősibb fogalmak nevei alig változnak ugyan, az újabbaké azonban — éppen mert műveltségi hatások alatt állanak — könnyen cserélődnek hol egyik, hol másik, némely nemzetnél inkább ebben, mint abban az irányban. S ki hitte volna, hogy a németes *fixírozódás* és *fixálódás* helyett maga a szerző is a *rög*-höz kötött, „mesterséges“ magyar szót, a *rögződés*-t fogja használni, megtagadásával tulajdon zárószavainak: „Igazán csak az a szó jó, amelynél a fogalommal való kapcsolat nincs megtörve, amelynél az élet helyébe nincs mesterséges alkotás² állítva“ (39. l.)!

¹ L. György Lajos cikkét: A százeeztendő „regény“, MNy. XXXII, 6.

² Tehát mégsem *produktum*, mint ahogy ugyanazon a lapon már annyiszor olvashattuk.

12. Nem foglalkozhatunk a szerzőnek valamennyi alaptalan állításával és nem terjeszkedhetünk ki minden tévedésének megcáfolására. Idegen szókkal szükségtelesen tarkázott és egyéb magyartalanságoktól sem ment nyelvéről, valamint nehézkes, esetlen irányáról idézeteink alapján is képet alkothatott már magának a figyelmes olvasó. Irálya — hogy a szerző szerinti nemzeti szellemben fejezzem ki magam — a *tipikus miniszteriális referensi elaborátumok stílusának karakterisztikus reprezentánsa*.¹ Általában azt kell füzetéről mondanunk, hogy nemzetietlen szellemű céljánál, tájékozatlan és tudománytalan állításainál és elfogadhatatlan tételeinél fogva nem növelte a szerző érdemeit, a nyelv művelés ügyének pedig nem tett jó szolgálatot.

A röpiratban tárgyalt két főkérdésre, a nyelvújításra és az idegen szók kérdésére nézve néhány megjegyzést kell még tennem befejezésül.

Ami a magyar nyelvújítást illeti, ha valaha, most igazán fokozott megbecsüléssel kell erre a nagyfontosságú nyelv művelési mozgalomra tekintenünk, mégpedig nyelvünk mai fejlődésének éppen annál a jelenségénél fogva, amelyet a szerző örömmel fogad, s amelyet mi

¹ Meg nem állhatom, hogy egy-két helyet itt mégis külön ne idézzek: „azért alakult [a társaság], hogy Pestnek idegen neve Honderűre *változtassék*“ (6. l., értsd: változtattassék); „a harmadik csoportra, vagyis azokra a *szavakra*, amelyekben az új *szavak* a régiekkel versenyző életet folytatnak, a következőket hozom fel például“ (8. l.); „minél inkább közhasználatúvá lesz valamely idegen szó, annál inkább *kapja meg* ez alakot“ (20. l., e. h.: megkapja); „a francia nyelv és általán azok a nyelvek, amelyek szavainak *zöme történetileg fejlődtek*“ stb. (28. l.). Itt teszem borszeszbe egy szörnymondatát: „Ez [a *panama* szó] ... minden más szónál inkább alkalmas az olyan fogalomnak kifejezésére, amely a szóhoz elsősorban akkor kapcsolódott, mikor az a hír kelt szárnyra, hogy a Panama-csatorna építésével kapcsolatban a francia parlamentnek sok tagja, a köznek kárára, oly módon gazdagodott, amely mód a büntető térvényeknek [olv. tör.] csak szellemét, de szavait nem érinti és így büntető úton meg nem torolható“ (34. l.).

aggasztónak tekintünk: e jelentőséges mozgalom vívmányainak észrevehető pusztulása miatt.

Az idegen szók kérdésére vonatkozólag válaszómban csak azokkal a szempontokkal foglalkoztam, amelyek a röpiratban tárgyalva vagy érintve vannak. Most meg kell még jegyeznem a következőket.

Nyelvművelésünk terén két ellentétes irány áll ma egymással szemben: az idegen szók nagy kedvelése és a nyelvtisztasági elv, az úgynevezett purizmus. A kettő közül amaz — nézetünk szerint — határozottan veszedelmet rejt magában: A nyelvi öntudat hanyatlását jelenti ugyanis, amely önállótlanóságban, szókincsünk eredeti elemeinek meg nem becsülésében és elhanyagolásában nyilvánul és eredeti szavaink folytonos pusztulására, nyelvünk elnemzetköziesedésére vezethet. A tisztasági elv hangoztatása és szorgalmazása nélkül az idegen szók kedvelésében nem fogunk határt ismerni. A jelek arra mutatnak, hogy ezen az úton nyelvünk lejtőre jutott és vissza fog süllyedni XVII. és XVIII. századi állapotába. Mennél több szükségtelen idegen szót hozunk ugyanis forgalomba, annál több eredeti szavunk megy ki majd a divatból és annál sűrűbben fogunk olyan irodalmi helyekkel találkozni, amelyek már az eszperantó-nyelv határán állanak, a nélkül, hogy nyelvünk világnyelvvé válhatnék. Nem állhatom meg, hogy a hanyatlásnak erre a jelenségére egy-két újabb példát ne idézzek. Ilyen című fölolvasásról olvashattunk nemrég: „*Esztétikum és reliigiózum*“ (l. BH. 1936 jan. 19, 13. l., mintha nem is lehetett volna a fölolvasás tárgyát, új magyarsággal: *témáját magyar szókkal kifejezni*). Egy újabb folyóiratunknak címe ez: „Korunk Szava | *Aktiv katolikus orgánium*“. Egy színlap szövegében ezt olvashattuk: „*Szenzációs kiadás [a darab címe] | Grotoszki riport revü*“ (l. BH. 1935 máj. 5, 28. l.), egy vezércikkben pedig: „*szociális, kulturális, politikai reformok*“ (uo. 1935 jan. 1). Ilyen helyek még: „A MAC [olv. Magyar *Atletikai Club*] jubiláris

garden partyja“ (uo. 1935 jún. 1, 10. l.). „Antal István dr. az új *aktiv* bátor és *szociális reformpolitika pozitív és negatív problémáiról*“ (uo. 1934 máj. 12, közlemény-cím), stb. stb. Nem ugyanaz a nyelvi állapot-é ez, mint a nyelvújítást megelőző koré, amikor így írtak:

„Nem *obstálván* Királyi Felségének ilyen *sublimitássa*, alatta valóinak *controversiájokat* gyakrabban maga *praesentiaja discutialta*, ki minek utánna birodalmát benn, *rebellisitől*, kün ellensegítől megtisztogatta volna, békességes Királyságának tellyes idejét hol külső Tanátsal 's hol *Ecclesiastica Consultatiokkal* töltötte: Mert a'hol e ket *Causans colludal*, ott *in Foro Contradictorio* nem sokat *contendal*“ (Rozsnyai Dávid *Horologium Turcicum* című, 1678 körül írt kéziratós művéből, amely mindvégig ilyen nyelven szól).¹

Ide akarunk-e megint jutni? Ez volt a szerző röpiratának is célja?

A Nyelvművelő Bizottságtól követett másik iránynak vezetője a *nyelvtisztaság elve*, amely az idegen szóktól való tartózkodást és lehető elkerülésüket hangoztatja. Ez az elv — nézetünk szerint — józanul követve nem rejthet magában veszedelmet, mert csak arra ösztönöz, hogy nyelvünket önállóan, eredeti szellemben fejlesszük; hogy szókincsünk eredetiségeihez híven ragaszkodjunk és az újonnan fölmerülő fogalmakra lehetőleg nyelvünk eredeti elemeiből alkossunk neveket. Ezen elvnek követése nyelvünk nemzeti jellegének, magyarságának megőrzését jelenti.

A két irány közül való választástól függ a magyar nyelv jellegének sorsa.

Zolnai Gyula.

¹ L. Régi Magyar Könyvtár 38. sz. 59. l.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Németességek úton-útfélen. Köztudomású, de egyúttal sajnálatos dolog is, hogy a német nyelv, részint ilyen anyanyelvű honfitársaink beszéde, részint a német irodalmi — különösen a tudományos — művek olvasása következtében, fölötté nagy hatással van nyelvünkre és — az e réven befurakodott fölösleges idegen szókról ezúttal nem szólva — számtalan olyan kifejezésmódnak, mondatszerkesztésnek és szólásnak fölbukkanását és hamarosan való elterjedését okozza, amelyek az ép, magyaros nyelvérzékét erősen bántják. Az ilyen németességeket unos-untalan kipécéztük már, kirívó és bántó voltak hangsúlyozva van valamennyi közkezen forgó nyelvhelyességi kézikönyvben, mindazonáltal úton-útfélen találkozunk velük. Itt csak három ilyen szemenszedett és bosszantó németességre akarom a figyelmet fölhívni.

a) Az Országház egyik kapujának bejáratában (talán a többiében is) ez a figyelmeztetés fogad bennünket: „Tessék *a lábakat* jól letörölni“. A debreceni egyetem egyik hivatalának ajtaján is hasonló fölírást láttam: „Kérem *a lábat* megtörölni“. Ez utóbbi fölírás németesség tekintetében az előbbin is túltesz, mert a személyragtalanul s ennél fogva magyartalanul használt *láb* szón kívül egyszersmind az a magyartalanság is kirí belőle, amelyről a következő pontban szólok. A magyar ember a testrészneveket a szólásszerű vagy átvitt értelmű kifejezéseken kívül személyragosan szereti mondani: megtörölte *a szemét*; fölemeli *a kezét*; lógatja *a lábát* stb. A fönti két németes figyelmeztetés helyett magyarosan azt mondjuk: Szíveskedjék *a lábát* jól letörölni. Szíveskedjék *a lábát* megtörölni. Folyóiratunkban joggal rótták már meg a Rádió tornagyakorlatainak ilyen magyartalanul mondott vezényleseit is: helyezzük *a lábat* (vagy *a lábakat*) alapállásba; emeljük *a fejet*; érintsük *a kezekkel a bokát* stb., ezek helyett: *lábunkat, fejünket, kezünkkel* stb. (Msn. IV, 57.). Az ilyen beszédmód németül gondolkodásnak a jele. A német mondja ugyanis a testrészneveket személyragtalanul, névelővel: Es wird gebeten *die Füsse* abzuwischen. Er hat *die Füsse* abgewischt, stb. Szólásszerű, átvitt értelmű kifejezésekben a magyar testrésznevek is állhatnak személyragtalanul, mint pl.: *szemet* vet valakire; *szemtől szembe* meghazudtol valakit; *szembeszáll* valakivel stb.

b) A már említett debreceni fölíráshoz (*kérem a lábat letörölni*) hasonlókat Budapesten is százával találhatni. Egy középületen például ezt a kérést olvashattam: *Kérjük a ka-*

put *becsukni*. A villamoskocsikon pedig ez a figyelmeztetés van újabban kitéve: *Kérjük az ajtót elől betenni*. (Ezt folyóiratunk éppen most róttta meg VI, 32.) Az effélék a *bitten* igével járó német igeneves mondat szerkesztésmódnak szolgálai utánzásából származnak, mint pl.: *bitte* (v. es wird *gebeten*) die Tür *zuzumachen* stb. A főntebbi németes fölrások helyett a magyar nyelvérzék ilyeneket kíván: *Szíveskedjék a kaput becsukni. Szíveskedjék az ajtót elül betenni*. (Az *elül* az *elől* névutónak a továbbfejlődése ugyan, de az irodalmi nyelvben jelentéskülönbség támadt a két alak között: a régebbi, az *elől* inkább „honnan?“, az újabb, az *elül* csak „hol? kérdésre felel.)

e) Alig van sűrűbben hallható és olvasható németesség, mint az *oszt* igének ez a használatmódja: *osztom a nézetet*. Országgyűlési szónokaink derűre-borúra *osztják* vagy nem *osztják* az előttük szólott képviselőtársak *nézetét*, sőt a *gyászt* is *osztjuk* már, amint egy nyilván nemzetközi, francia nyelven küldött hivatalos részvéttáviratnak fordításában olvasnom kellett: „a mérhetetlen szolgálatok... méltán váltják ki az egész világ gyászát, *amelyet* a magyar nemzet teljes szívből *oszt*“ (BH. 1935 május 14, 2. l.). A magyar ember *oszt: levest* az éhező szegényeknek, *pénzt* a koldusoknak, *kártyát* a játékosoknak stb., a mások *nézetében, gyászában, örömeiben* azonban *osztózik*. A főntebbi részvétnyilvánítás alkalmával egy másik hivatalos távirat fordítása már helyesen mondta: „az egész magyar nemzet mélységesen *osztózik* a lengyel nemzet *gyászában*“ (BH. uo.). A *nézet, gyász, öröm* stb. *osztása* magyar gondolkodásmód szerint észszerűtlenség is, míg a *nézetben, gyászban, örömben* stb. való *osztózás* természetesebb kifejezés, mert azt teszi, hogy ezekben a dolgokban részesedünk. A magyartalan *nézetet oszt*-féle kifejezés mód is a német beszédnek a szolgálai utánzása: *ich teile seine Ansicht v. Auffassung*.

Ilyen kirívó és ezerszer hibáztatott németességek kipuostíthatatlan divatját alig magyarázhatjuk másból, mint elsősorban abból, hogy iskoláinkban a *nyelvhelyesség* és a *magyarosság* tanítására nem fordítanak elegendő figyelmet és buzgalmat; másrészt pedig abból a nagy közömbösségből, amelyet a nyelv ügye iránt általában tapasztalhatni, úgy-hogy még az iskolában kapott figyelmeztetések is a legtöbb esetben meddők maradnak.

Az iskolákbéli helyzetről való föltevésemet megerősítve látom egy legújabb megjelent tanításelméleti tanulmányban, amelyet Papp István nyelvésztársunk írt *A magyar nyelvtan nevelőereje* címmel.¹ Ebben a tartalmas és tanulsá-

¹ A tanítás problémái. Szerkeszti: Vajthó László. 3. szám. Egyetemi Nyomda. Budapest, é. n.

gos fejtegetésben a magyar nyelvtanítás minden ismeret-nyújtó és lélekképző oldalára kiterjeszkedik a szerző. Kiemeli például, hogy e tárggyal kapcsolatban a tanárnak alkalma lehet a rokonépeknek, az őshazának és őseink vándorlásának előadására, a nyelvrokonainkkal, különösen a finnekkel és észtekkel való barátság üdvös voltának hangsúlyozására és ápolására, szóláskincsünk és érdekesebb szavaink eredetének ismertetésére, a magyar nyelvjárásokra való figyelem fölkeltésére, stb. Csak egy dologról nem esik egy árva szó sem a füzetben: arról, hogy a tanárnak a nyelvtanításával kapcsolatban nyelvünk eredeti sajátosságainak, eredeti szókincsünknek és szóláskincsünknek szeretetére, ápolására és megőrzésére is minden lépten-nyomon buzdítania kell tanítványait, hogy már az iskolában föl kell ébresztenünk a helyes magyarság és a magyarosság iránti érdeklődést és már itt meg kell kezdenünk a céltudatos küzdelmet nyelvünknek elkorcsosodása és elmagyartalanodása ellen.

Zolnai Gyula.

Tavaszi fuvallat. Nyelvünk szeplős ábrázatát és a magyar közönség fásult nemtörődömségét látva — mit tagadnók! — el-elkeseredünk néha. Amint azonban kiöntjük bánatunkat, meg is könnyebbül a lelkünk: nekünk az előítéletek tuskóinak irtogatása, a közöny gyepének föltörése és a mag elhintése lesz kemény osztályrészünk, de majd élvezhetik a virágot és a termést az utánunk következő nemzedékek.

Ilyen hangulatban fogant „Mikes Kelemen“-nek az a levele is, amely lapunk legutóbbi számában olvasható. A debreceni református leánygimnázium IV/a. osztályának tanulói azzal örvendeztettek meg bennünket, hogy válaszoltak az elkedvetlenedett „Mikes Kelemen“-nek. Tavaszi fuvallat árad ezekből az üde feleletekből, s ezért izelítőül jó lesz közzélnünk egyet, pl. *B. Etelkáét.*

„Kedves Kelemen Bátyám!

Mi is olvastuk a „Magyarosan“ c. nyelvművelő lap hátsó oldalán megjelent soraidat. Megbotránkozásodban mi is őszintén osztozunk. Bizony, nagyon sok fölösleges idegen szó és idegen szólásmód tolakodott be a mi eredeti, gyönyörű magyar nyelvünkbe. Mi is szomoróúan hallgatjuk, mikor olyan idegen kifejezéseket használnak, amelyek helyett van jó magyar szó is. Mi negyedikesek már fel is vettük a harcot ezek ellen a magyartalan szavak ellen. S bár mi csak jelentéktelen részét alkotjuk a nemzetnek, mégis úgy érezzük, hogy amit teszünk, az nekünk kötelességünk.

A mi óráinkon nem hangzanak el csúnya idegen szavak. Otthon megkérjük illedelmesen a mamát, hogy az úgynevezett *spájzot* hívja egyszerűen *éléskamrának*, a *lavórt mosdótálnak*, az *eszcajgot* pedig *evőeszköznek*. A papa kö-

nyörgésünkre belátja, hogy könnyebb is, jobb is, ha *forcimer* helyett *előszobát*, *hözentráger* helyett pedig *nadrágtartót* mond. Unszolásunkra testvérkénk *atlasz* helyett *térképet* lapoz, *lénia* helyett *vonalzót* használ. — Eddig tart a mi hátskörünk. Ennél többet mi most még nem tehetünk.

Van ezenkívül a magyar nyelvnek egy másik betegsége is. Ez az a bizonyos csibész-nyelv, amely eleinte a külváros lakói közt volt elterjedve, azonban ma már, sajnos, úri társaságban is lehet hallani ilyet: *jaj de cuki pofa, grasszálni, csuda klassz, randira menni* — és még sok-sok ilyen csúnya szót, amit ma sokan előkelőnek tartanak és szelvében-hosszában terjesztenek. Szerintem ez még visszataszítóbb, mint az idegen szavak helytelen használata. — Mi megfogadtuk, hogy mind a kettő ellen harcolni fogunk.

Nyugodj békében, kedves Kelemen Bátyánk! A magyar nyelv nem fog elfajulni. Vigyázzunk mi reája, kiirtjuk e hibákat és ismét tiszta, könnyed lesz majd! Mindnyájunk szívébe lángbetűkkel van beírva ez a pár szó: „Nyelvében él a nemzet!”

Megindultan köszönjük a tavasz üdvözlését *B. Etelkának*, a debreceni református leánygimnázium többi levéllírójának és *Dienes Jánosné* tanárnőnek, aki oázist varázsolt a szikes magyar pusztára.
Zs. M.

Tanulmányok, értekezések nyelvről. Újabban nemcsak szépirodalmunk, hanem tudományos irodalmunk is nagyon föllendült és általánossá lett. A látókör kitágult; új világok nyíltak meg, új világrészeket fedeztek föl a szellemi birodalomban. Amde ezekkel a fölfedezésekkel s e szellemi gazdagodással nem járt mindig együtt a nyelv fejlődése és tökéletesedése. — Különösen *tanulmányaink, értekezéseink nyelve* sinylette meg az új „meglátásokat” és „ráeszméléseket”. Mintha íróink csupán arra törekednének, hogy *éppen csak kifejazzék* a gondolatot, s ügyet sem vetnének a kifejezés módjára, alakjára! Igen messze estünk az Arany János nyelvétől, amelyben nincs henye szó, — fogalom és szó összeforr, s mintegy testet ölt a gondolat a szóban.

Oka —: bizonyára a kor idegesen rohanó szelleme, a repülőgép-írásmód, amely nem ér rá finoman kicsiszolni mondánivalóit, hanem beéri azzal, hogy közölte — röptében! Oka tán a rohamos tartalom-gazdagodás? A szellemi és irodalmi „többtermelés”? — Avagy az idegenutánzás még a nyelvben, írásmódban is? Hiszen ki tagadhatja, hogy milyen jól megférnek ma *egy* gyékényen: a fajmagyarkodás — és az idegenmajmolás, amely szerint minden jó, szép és előkelő, ami külföldi!

Mi az oka? Feleljenek ezekre a kérdésekre a hivatot-

tabbak, mi csak vegyük kissé közelebről szemügyre a lép-ten-nyomon kínálkozó jelenségeket.

Hol azt látjuk, hogy teletűzdelik a tanulmányokat idegen szavakkal, hol meg valami homályos, lapos, híg és vizenyős nyelven írnak. Olvasás közben sokszor eltűnődünk, hogy ime, az anyagot már összehordták, most pedig a művészi kidolgozásra, a nyelvi csiszolásra *kerülne* a sor... Csakhogy erre már nincs érkezése az írónak! Vagy nem is akar *idáig* leereszkedni, — mert hátha veszítene műve tudományos és előkelő színezetéből! Avagy nem fitogtathatná kellően idegen irodalmakban való jártasságát és *nemzetközi „kultúrnívóját“*?

Így azután se szeri, se száma azoknak a tanulmányoknak, cikkeknek, amelyek olyanok, mintha — hevenyészett fordításai volnának az átlapozott idegen nyelvű műveknek! S nyelvünket nemcsak az idegen szavakkal ronthatjuk meg, hanem ezzel az idegen szellemet árasztó, üres, modoros, vizenyős írásmóddal is!

Pedig szinte közmondásos a magyar ember józansága, talpraesett gondolkodása és természetes, egyszerű, világos gondolat kifejezése. A kerekdedség, az eszmék tiszta és átlátszó kifejezése magyar sajáttság. Aki ismeri, tanulmányozza népünk nyelvét, megfigyelheti ezt a tömörséget, ezt a zamatos, magyar föld érlelte ízt, ha ugyan még el nem rontották a „slágerek“ émelygései, a filmek magyartalansága és a filléres regények fölhígított nyelve.

A cikornyás mondathalmaz, a szónokias föllengés éppoly kevésbé eredeti magyar sajáttság, mint a bőbeszédű, semmitmondó csevegés s a keresve-keresett homály, amelybe be-takarjuk a — semmit.

Nem sírjuk vissza most Kölcsey, Eötvös ünnepies, szónoki nyelvét. Ám hová lett Gyulai prózájának nemes szépsége? Arany „faizú“ nyelvének különös, kesernyés zamata? Péterfy, Riedl finom árnyalatokban bővelkedő, szellemes, megelevenítő írásmódja? Ezekben *a gondolat szinte belefürödik* emlékezetünkbe szógubójával együtt. A mai tanulmányokban gyakran előbb *ki kell hámozni* burkából-héjából a gondolatot, vagy előre el kell takarítanunk a szótörmelék-*ket*, hogy láthassuk, mi van mögötte, *mit érdemes* belőle megjegyezni.

Mily kevés cikk- és tanulmányíróról mondhatnók ma el, mint egykor Gyulairól, hogy szavainak „súlya van és a változó hangulatokhoz illő színe. ... Mondatainak látszólag henyé tagjaiban is élet pezsdül s minden része az egésznek életét táplálja“.

S *még valami* hiányzik a mai magyar tudományos prózából. Az, amit csak akkor veszünk észre, ha — hiányzik. *Nincs meg benne a magyar prózai nyelv alig észreve-*

hető, finom hullámvázása, ritmusa. E titokzatos mozgalom-hullámvázás és kellemes összhang helyett nyikorog, ráz, szívre puffan és zötyög, akárcsak a rettenetes motorkerékpár.

Azonban néhány példa a sok ezerből jobban megvilágítja a mondottakat:

„Fontosnak tartjuk azonban megjegyezni, hogy a *memorandumban aposztrófált* tudományos cél csak mintegy előkészítő *etapja* lehet annak a gyakorlati *kultúrközeledésnek*, mely közeledés a Dunavölgy népei között éppen napjainkban bír óriási fontossággal. A magyarság nagy történeti perce, hogy bekapcsolódott abba a *folytonosságba*, amely Palestrinától Debussyig *folytonos*. — Bartók... ma még nem ért el a mindent átfogó klasszikus *formálásig*, amelynek egy oka talán az, hogy míg Kodály *organikus* egységnek látja az életet, addig Bartók démoni erők *izolált jelenségeiben* ragadja meg az élet *misztériumait*.

— „Míg e művész halálosan töprengő izgató alakja szüntelenül az eljövendő idők zenei fejlődésének kilátástalan *problematikáján* tépelődik... (milyen recsegő mondat!) Ebbeli jogos kívánságunk *kihangsúlyozása* annál is inkább indokolt, minthogy bizonyos *verziókban* az elmúlt esztendőik folyamán számtalan törekvésnek voltunk szemtanúi... (vizenyős mondat!).

— „*Egy politikai forma, mely a stabilitást tüzte ki végcéljául*: halott. — *Azt képzelik most, hogy hirtelen gondolat és erők nélkül sikerül a régi kereteket megerősíteni?* (így!) — *Nem a nagymultú eszmék feladását jelenti, ha eleve ki tudjuk jelenteni*, hogy minden kísérlet a régi úton hiábavaló (az első pillanathan meg sem értjük, hogy miről van szó!). — *Találunk a könyvben kísérletet arra, hogy megpróbálja a kezében levő adatok, főképp szubjektív és családi emlékek alapján megrajzolni ennek a rétegnek... történetét*, ezek az adatok azonban nem elégségesek arra, hogy töretlen és hiánytalan egységben lássuk azokat a *momentumokat, amelyeket érint*. — Olyan alapokat rakott, *amik nem lettek múlandók*... sok olyan *formalitáshoz* ragaszkodik, *amik tényleg útjában állnak* a fejlődésnek. *És mondják, hogy...* — Ez a kiállítás a modern tudományos *kutatások(!)* és *azok eredményeit* mutatja be... — Minden technikai vagy tudományos eredmény *okot szolgáltat a kiállításnak elvi kijelentésekre*. Ennek dacára *azonban* éppen az élet eredetének kérdése *az, melyet teljesen nyitvahagy*. És éppen annak a *valóságnak nem ad kifejezést*, hogy... — Albert de Mun nagysága egyszerűségében rejlik, *amivel egy nagy eszmét adott*. (Mintha nem volna eredeti magyar szöveg, hanem *idegenszerű fordítás!*)

De egyéb furcsaságok is akadnak: *Feleségét* az örültek házában találja, *aki* karjai között leheli ki lelkét. A szin-

darabnak... kisebb *kifutási lehetősége* van... — a vígjáték, amely most is *fut...* — *Leállítja* a viaskodást...

A *Nemzeti Színháznál* mindennel meg volnánk elégedve, csak egy *dramaturg* hiányát kell megenmlíteniünk. Annyi szép és nemes *igyekezet mellett amit...* láttunk... — Török Sándor meseszerű *darabjánál* még *sokkalta* megboresáthatóbb *az a hiány, ami* egy történelmi *drámánál* vagy a prózai mában játszódó, *szindarabnál*. (Így!) — Érdekes, hogy Török Sándor *túl erdélyi eredetén* sem merte máshova, mint egy erdélyi ízű faluba helyezni cselekménye történetét stb.

Hasztalan keressük ezekben a mondatokban a magyaros zamatot avagy a magyar prózai nyelv „finom, alig észrevehető hullámzását“.

A henyé idegen szavakban sines hiány: A Burgszínház érdekes *premierrel* tette a *szezonvégi programot*(!) változatossá: a Népek hangja című *ciklus* keretében a „lengyel Faustot“ hozta Röbbeling Hermann, a Burgszínház *agilis* igazgatója. — A mű formája *kaotikus*, rengeteg(!) lírai *effektussal... grandiózus* párbeszéd,... a *zseni bélyege*,... — európai *attrakció*, új *rezsím*... A *sok krízis és válság*(!) után biztatóbb színházi *szezonban* volt részünk. *Szezonbeli* műsorterv — *abszolút* művészi vezetés, — az európai nagy *sztárok konstellációja*, — *kontroverz alak*, szellemi *atmoszféra*, — az új időkét egy-két *szenzációs* filmtrükk *reprezentálja*. A mai tanulmányokban, cikkekben a színész, a színház mindig *tanulokál*, a művész *komponál*; a regényeknek, könyveknek nincsenek alakjai, hősei, személyei, *csak figurái* pl. „Pedig szeretjük ezt a *figurát*, melyet Chaplin megalkotott“... Avagy: ...a barát nem olyan érzelmes rabja Istennek, mint Gárdonyi szeretetreméltó és kevésbé középkori — *figurája*. Ha ez az egy jó *figura* és jól megírt részlet lenne csak a könyvben... — bizonyosság *a figura*. *A könyv egyik figurája: Béla* (t. i. IV Béla király!) Regényeinek *figurái* bele fognak menni — a magyar köztudatba, — illetve — sajnos, — csak abba az irodalmi köztudatba, melynek tagjai hozzájuthatnak ehhez a könyvhöz...“ olvassuk egy tanulmányban. Ám ezt a sok magyartalanságot és fölösleges idegen szót igazán nem volna szabad „beengedni“ az „irodalmi köztudatba!“

Vööné Pécs Mária.

Magyar szót az idegen mesterszó helyébe! Jobb, ha mindjárt beismerem, nem hiába vádolnak minket nőket egész sereg fölösleges idegen szó sűrű használatával. Furcsa is az, hogy nem tudunk boldogulni nélkülük. Pedig minden népes családban akad egy-egy jókedvű férfi, aki fejünkre olvassa a *tüll*, *rüss*, *cakni*, *puff*, *srég*, *raffolás* stb. „euki“ szavakat, s jaj nekünk, ha eljön a varrónő, s *jó snittet* hoz,

sveifolt kabátot ajánl és *herrenfazonra* szeretné a gallérját csinálni. *Blúz* nem is jó, ha nincs *bortni* a *manzsettáján*, ha a *sesznije* nem *gloknis* és a *zsabót* nem *klipszszel* tűzzük fel rája. A szoknya vagy *plisszirozott*, vagy *hólos*, *szattlija* pedig... no de ezt a férfiak már igazán jobban tudják, mint mi magunk. Már régen gondolom, hogy nem egy közülök akkor alakította ki kevésbé kedvező véleményét a női elme képességeiről, amikor ezt a zagyva szóáradatot figyelte meg hozzátartozói körében.

Anyanyelvünk ily módon való szörnyű pusztítását végre mégis csak meg kellene egyszer állítanunk. *Itthon* vagyunk most és *nem külföldön*, ahol *mi* alkalmazkodunk a bennszülöttek nyelvéhez. Varrónővel, kalaposnővel, divatkereskedő- és kézimunkabolt személyzetével magyarul beszéljünk! S ha nem tud bennünket angol, német vagy francia szó nélkül megérteni, legyen bátorságunk olyan helyre menni vásárolni, ahol a magyar szót megértik.

Az idegen mesterszavak helyébe ajánlanám kedves asszonytársaimnak a következő száz szóból álló kis sorozatot. Egyelőre elég ennyi, hogy a legszükségesebb kéznél legyen. Kérem, hogy gondosan vizsgálják át, s ha akad szó, amelyre még nem gondoltam, vagy olyan, amelynek jobb, eredetibb, zamatosabb mását tudja valaki, az küldje meg nekem. Nem nyugszom, míg ezt a nagytakarítást el nem végezzük. Mivel ehhez mi asszonyok nagyon értünk, felkérek mindenkit, *kezdjen a maga házában ádáz harcot a szép magyar nyelvünket elhomályosító por, szemét és pókháló ellen!*

Magyar szót tehát az idegen mesterszó helyébe.

Anyagok neve:	<i>tressz</i> = <i>paszománt</i>
<i>filé</i> = <i>nemez</i>	<i>poszamentri</i> = <i>paszománt</i>
<i>siffon</i> = <i>gyolcs</i> , <i>pamutvászon</i>	<i>cipőpertli</i> = <i>cipőzsinór</i>
<i>battiszt</i> , <i>muszlin</i> = <i>patyolat</i>	<i>paszpol</i> = <i>vóc</i> (lásd: <i>vócos</i> <i>suba</i>)
<i>applikáció</i> = <i>rátétes hímzés</i> , <i>szövetfelvarrás</i> , <i>metélése</i> ,	<i>paszpolirozás</i> = <i>vócolás</i>
<i>ollózott munka</i>	<i>pikó</i> = <i>fogacska</i>
<i>klöplicsipke</i> = <i>vert csipke</i>	<i>pikós horgolás</i> = <i>fogacsкас horgolás</i>
<i>filécsipke</i> = <i>hálózott csipke</i> .	<i>cakgni</i> = <i>csipkézett szél</i>
<i>rececipke</i>	<i>plisszé</i> = <i>lerakott ránc</i>
<i>tűcsipke</i> (<i>Nadelspitze</i>) =	<i>guvré</i> = <i>álló ránc</i>
<i>varrott csipke</i>	<i>hól</i> = <i>szemberánc</i>
<i>filé</i> , <i>necc</i> = <i>rece</i> vagy <i>hálózás</i>	Műveletek:
<i>kivarrott filé</i> = <i>kivarrott rece</i>	<i>elődrukkolni</i> = <i>mintát nyom-</i>
<i>madeira</i> = <i>lyukacsos hímzés</i>	<i>tatni</i> , <i>rajzolni</i>
<i>riseliő</i> = <i>hurkolt áttörés</i>	<i>kistaffirozni</i> = <i>felruházni</i> ,
<i>bortni</i> = <i>lapos zsinór</i>	<i>felkelengyézni</i>

- steppelni* = gépen vagy kézzel
 letűzni a szövetet
aszúrozni = szálhúzással ki-
 varrni
aszúr = szálvonás, szálhúzás
stikkelni = hímezni
slingelni = hurkolni
stoppolni = beszöni (harisnyát)
szeimerlizni = szegőzni
aszúrosan szegni = lyukas
 szegőzés
sveifolni = derékba szabni
endlizni = agyonvarrni (két
 szövetszélet)
szmokkalni = darázsolni
spólnizni = orsózni, gombo-
 lyítani
suprikálni = mesterkélteni
neccelni = hálózni
rádlizni = átnyomni a vonalat
 (a szövetre kariká-
 val)
plisszírozni = ráncot lerakni
guvrirozni = álló ráncba szedni
hólozni = szemberáncolni
applikálni = rátétes mintát fel-
 hímezni, varrni.

Ruharészek és
lakásdíszek:

- staffirung* = kelengye
garnitúra = készlet
kollekció = gyűjtemény
széria = sorozat
kosztüm = együttes, egy rend
 ruha
toalett = öltözék
fazon = ruhaszabás, ruhaforma.
bordür = szegélydísz
blúz = zubbony
seszni = zubbony alja
slicc = hasíték
gürtni = öv
puffos ujj = bokros ujj
spencer = mellényke
kombiné = ingszaknya,
 = ingnadrág

- teil* = vállfolt
passzé = szaknyagallér
cvikli = ék
snitt = szabás
masni = szalagcsokor
sleifni = szalaglógó
rüss = bodor
zsabó = mellfodor
stussz = derékvonat
slepp = uszály
szimpla = egysoros
dupla = kétsoros
srég = ferdén metszett
rékli = kis kabát, zeke
parterli = állkendő
pullóver = bujka
dzsömper = bujka
dirndli = nyaralóruha, mezei
 ruha
slafrok = pongyola
francni = rojt
pompon = kerek bojt
strimpfli = harisnya
zokni = rövid v. sportharisnya
fuszekli = férfiharisnya
trikó = kötött alsó
egész trikó = kezeslábas
kötött masni = kötött szem
glatt = síma szem
ferkert = fordított szem
vitrázs = táblafüggöny
sztór = (ablakra-)hullófüg-
 göny
vitricsipke = szekrénycsík
milió = asztalközép
zsúrterítő = teaterítő

Szerszámnevek:

- stikkelőtű* = hegyes hímzőtű
merkelőtű = tompa hímzőtű
neccelőtű = recetű
neccelórúd = recehenger, pálca
spólni = orsó
rádli = szabókerék
szihherheictű = biztostű, dajkatű
hakni = horgaskapocs
patent = búbos v. nyomós kapocs.

Végül szólanom kell kedves tanárnő-kartársaimhoz is. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr arra szólított fel bennünket, hogy a tanításban minél kevesebb idegen szót használjunk s növendékeink nyelvében a tiszta magyarságot őrizzük meg.

Az iskolai kézimunkaoktatás nyelve is oly terület, mely tele van szórva torz német és francia szavakkal, idegen szó-törmelékekkel. Nincs óra, melyen ne hallanánk hazulról hozott helytelen és idegen szót a fiatalok ajkáról. Abban a reményben, hogy a magyar kézimunkaoktatás kivált a középiskolákban és tanítónőképző intézetekben, továbbá az ipariskolák falai között is szívesen veszi kis szógyűjteményemet, mely megkönnyíti a megszokott idegen mesterszók kizárását, kívánok kedves kartársaimnak *magyar lelkű* jó munkát!

Undi Mária.

Értsük meg egymást! A Magyarosan egyik újabb számában (V, 87) egy bírósági hirdetést ismertettem, hogy rámutassak a hivatalos fogalmazásmód kerülőnivaló tulajdonságaira s az orvoslás sürgős szükségességére. Most egy tisztviselőtársam szívességéből újabb érdekes és tanulságos adattal állhatok elő. Az alábbi iratminta is igazolja, hogy a hivatalok nem tartják szem előtt azt a követelményt, hogy írásunkkal elsősorban is érthetőségre, világosságra kell törekednünk. Nem is szólunk most a fogalmazással kapcsolatos többi kívánalomról, mint a magyarosságról, a szabatosságról, az egyszerűségről, a rövidegről. Az előttünk levő hivatalos fogalmazás a pénzügyi közigazgatás lelkiismeretét terheli, s ilyenformán szól:

$\frac{\text{számlaszám}}{\text{beh. nyilv. szám}} \dots \text{ker.}$

Házbérletiltási rendelvény.

Miután ...úr, mint a ...kerületi ...utcában ...szám alatt fekvő ház tulajdonosa, a terhére az 193... évi ...évnegyed végéig fennálló, összesen ...aranypengő ...f.-nyi adóhátralékot és járulékait eddigelé be nem fizette, — alulírott osztály ezen hátralék fedezésére a ...úr, mint a mondott ház ...számú helyiségének bérlője által az 193... évi ...hó ...tól fizetendő ...aranypengő ...f.-nyi lakbért az 1927. évi 600. P. M. számú H. Ö. 51. §.-ában foglalt rendelkezés alapján ezenel végrehajtásilag lefoglalja s ehhezképest a nevezett lakót felhívja, hogy a lefoglalt lakbért sem a háztulajdonos, sem bárki más kezeihez le ne fizesse, hanem azt az esedékesség napján a ...ker. pénztárába (...utca ...szám) fizesse be, vagy amennyiben a lakbér már előzőleg más hitelező javára lefoglaltatott volna, helyezze azt az illetékes bíróságnál bírói letétbe s ennek megtörténtét alulírott osztálynál haladéktalanul s kellőleg igazolja. Egyúttal a hivat-

kozott H. Ö. 53. §.-ának 10. pontja alapján felhívjuk, hogy ezen rendelvénnyel kézbesítésétől számított 8 napon belül írásban nyilatkozzék alulírott hivatalnál:

a) Elismeri-e és mennyiben ismeri el a követelést valószínű és mikor esedékes a követelés?

b) Le van-e a követelés foglalva más hitelező részéről és ha igen, minő igény biztosítására, mely bíróság, illetve hatóság intézkedése alapján és mely szám alatt?

Végül figyelmeztetjük, hogy a jelen felhívás rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyása esetén a letiltott bérösszeg erejéig a fentidézett H. Ö. 53. §.-ának 11. pontja értelmében az esetleges büntető következményen felül vagyoniilag is akként marad kötelezve, mintha a fizetést nem teljesítette volna.

Budapest, 193...

A ...adókerületi adószámviteli osztály.
...végrehajtó ...adóbiztos.

Ha ezt az — enyhén szólva — szomorúan ható fogalmazást vizsgálgatjuk, első megállapításunk, hogy bevezetőül egy tizenkétsoros körmondat értelmére kell nagy szemlémi munkával következtetni. A felszólított adófizető polgár végre a tizedik sorban tudja meg a rendelet lényegét, amint előbb már négy egymásbafűzött mondaton — bizonyára nagy elszántsággal — keresztülvergődött. Ennek a rendelkezésnek az sem éppen utolsó jellemző tulajdonsága, hogy *miután* kötőszóval kezdődik. Arról is akarunk szólni, hogy legalább is vitás, helyes-e az időhatározói *miután*nak oktatározói értelemben való használata. Az ezután következő kisebb-nagyobb nyelvi hibákat elhallgatva, azon mégsem tudunk keresztülsiklani, hogy efféle kétes értelmű pontokat is olvashatunk: „Elismeri-e és mennyiben ismeri el a követelést valószínű és mikor esedékes a követelés?” Döntsék el a pénzügyi jogászok vagy adóhivatali szakemberek, jól gondolom-e, hogy ezeket a szavakat így kell értelmezni: Elismeri-e a felszólított adófizető, hogy a háztulajdonosnak tartozik? Ha ismeri, milyen összeggel és milyen határidőre?

Úgy képelem, ha valaki ilyen írást kap, először is nagy elhatározással magyar nyelvre igyekszik fordítani az adóhivatal rendelkezését. Fáradságos munkája eredményeképp körülbelül így tudja tűrhető magyarsággal a felszólítást átalakítani:

...úr a ... kerület ...utca ...száma alatt levő ház tulajdonosa, az 193... évi ... évnegyedig terhére írt, összesen ...aranypengő ... f adóját és járulékait mindeddig nem fizette be. Ezért az alulírott adókerületi adószámviteli osztály, az 1927. évi 600. P. M. számú H. Ö. 51. §-ában foglalt rendelkezés alapján ennek a hátraléknak fedezésére végre-

hajtás útján lefoglalja az előbb említett ház ... számú lakásáért járó és ...-tól esedékes lakbért. Mivel pedig ennek a lakásnak ... úr a bérlője, ennek megfelelően az adókerületi adószámviteli osztály ... urat felhívja, hogy a lefoglalt lakbért ne adja át a háztulajdonosnak vagy bármely meghatalmazottjának, hanem az esedékesség napján az ... adókerületi adószámviteli osztály pénztárába fizesse be. Ha azonban a lakbért már előzőleg más hitelező javára szabályszerűen lefoglalták, az esedékes lakbért az illetékes bíróságnál bírói letétbe kell helyezni, és ezt az alulírott hivatalban haladéktalanul igazolni kell. Felhívjuk ezúttal a fentebb említett H. Ö. 53. §-ának 10. pontja alapján, hogy ennek a rendelkezésnek kézbesítésétől számított 8 nap alatt írásban jelentse be hivatalunkhoz: a) Elismeri-e, hogy a háztulajdonosnak tartozik? Ha elismeri, milyen összeggel s milyen határidőre? b) Le van-e a követelés más hitelező javára foglalva; ha le van, mely bíróság, illetőleg hatóság intézkedése alapján, milyen követelés biztosítására s milyen számú rendelkezésre.

Végül figyelmeztetjük, hogy ha ennek a felhívásnak mindenben eleget nem tesz, a H. Ö. 53. §-ának 11. pontja értelmében ez büntető következményekkel jár; ezenfelül pedig továbbra is olyan vagyoni kötelezettség terheli, mintha fizetést nem teljesített volna.

Ennek az átalakításnak védelmére meg kell jegyezni, hogy olykor bizony a mondat elég hosszú lett. De a hivatalos rendelkezés természete sokszor megkívánja, hogy egy mondatba több összetartozó jelenséget, mozzanatot foglaljunk. E szerint a tisztviselő nem egyszer kénytelen terjedelmesebb összetett mondatot is szerkeszteni. Ámde — igen természetes — itt is megvan az arany középút. Ez az eltérés nem terjedhet odáig, hogy a mostani esethez hasonlóan 12-soros körmondattal lehessen az adófizető polgárt, a szegény lakót megriasztani. Mert hiszen a lakás kibérlésekor csak lakbér fizetésére kötelezzük magunkat. A jóérzésű lakó e mellett még azt is kötelességének tartja, hogy hajlékában használat közben lehetőleg semmi meg ne rongálódjék. Azt azonban nem tették kötelességévé, hogy ha nincs jogtudományi képzettsége, ilyen bonyolult adóügyi rendeletekben is el tudjon igazodni. Természetesen azt sem lehet tőle megkívánni, hogy amiért lakást bérelt, tudnia kelljen, mi az a Hivatalos Összefoglalás, vagyis mit jelent a H. Ö. rövidítés. Vita hevében vagy még beszélgetés közben is elég gyakran elhangzik az az óhajtás: értsük meg egymást! Valóban a hivatalos rendelkezés szerkesztőjének is ezt a kívánalmat kell szem előtt tartania. De hogy ezt el is érhezzük, nem elég, ha figyelnek szavainkra. A beszélőnek, a közlőnek, tehát a tisztviselőnek is van némi kötelessége. Nem elég, ha ő tudja,

mit akar kifejezni, hanem ellenőrizze, úgy foglalta-e írásba szavait, hogy a rendelkezés elolvastára a törvényt nem ismerő, hivatalos eljárásokban gyakorlatlan, egyszerű ember is tudja, mit kívánnak tőle, s mi a tennivalója.

Tudomásunk szerint a pénzügyminiszter úr hivatásával járó ezer gondja között a legkisebb óhajtásokat is figyelmére méltatja. Ezért vagyunk bátrak érdeklődését a fenti szövegezésre s egyszersmind szerény óhajtásunkra irányítani. A „rendelvény“ szerint ugyanis a felszólított polgárt súlyos következmények terhelik, ha a felhívásnak mindenben eleget nem tesz. Úgy gondolnám, ha már valamilyen rendelkezés megszegésével nagy anyagi s büntetőjogi veszedelmeknek vagyunk kitéve, legalább mondják meg érthetően, mit kell tennünk, mire kell vigyáznunk, s hogyan kerülhetjük el a fenyegető veszedelmet. Legyen szabad tehát illő tisztelettel ismételni: Értsük meg egymást!

Dénes Szilárd.

Formaruha. Ez a szó egyes újságok buzgalmából újabban mindinkább kezdi kiszorítani a már régóta általánossá vált *egyenruhát*. A *formaruhát* a Budapesti Hírlap kezdte szorgalmazni már a háború előtt, a háború alatt pedig, gyakran használt szó lévén, ismertté is vált; mások is átvették és alkalmazták írásaikban, sőt élőszóban is hallani itt-ott. Igaz, hogy a *formaruha* régibb szó, mert hisz már a XVIII. század vége felé előfordul, az *egyenruha* pedig csak a múlt század harmincas éveiben keletkezett, de teljesen elterjedt. Nem is érdemli meg azt az irtóhadjáratot, amelyet még évtizedekkel ezelőtt indítottak ellene, s amely — úgy látszik — ma is folyik. Képzése ellen súlyosabb kifogásokat nem lehet tenni, hiszen az *egyen* szó „egyenlő“ értelemben régi nyelvemlékben is előfordul (vö. Nyr. XXXV, 7), s ahhoz sem fér szó, hogy a mai magyar nyelvérzéknek az *egyenruha* sokkal kifejezőbb, mint a *formaruha*. Ez utóbbit legfeljebb az ajánlaná, hogy jobban emlékeztet az *uniformisra*. Semmi szükség sincs azonban rá, a másik jó, már megvan és el van terjedve, használjuk tehát egészséggel. Ha pedig van kedvünk és kellő erélyünk a nyelvünket rúfító kores kifejezések ellen való küzdelemre, keressünk az *egyenruha* helyett inkább másokat. Sajnos, nincs bennük hiány. B.

Wien és társai. Bár már vagy két évtized óta belügyminiszteri rendelet utasít minden hatóságot és hivatalos testületet arra, hogy olyan idegen földrajzi nevek (pl. Wien, Napoli, Dresden, Leipzig stb.) helyett, amelyeknek évszázados külön magyar nevük is van, ez utóbbiakat kell használni, még mindig ott pompázik egyebek közt a bécsi műút egyes elágazásainál a *Wien* felé mutató tábla. Ugyanaz a

magyar közlekedési vállalat, amely magyar szövegű hirdetéseiben, útbaigazító füzetekben, tájékoztatóiban buzgón *wienez, leipzigez és veneziáz*, mihelyt idegenre, pl. franciára vagy angolra fordítja a szót, rögtön sutba dobja helytelen elveit s megalégszik a *Vienne, Vienna, Venise* stb. németnek vagy olasznak igazán nem mondható alakokkal. Régen áll ez a harc! A Borsszem Jankó egyik 1910. évi számában már a következő, sajnos ma is teljesen időszerű kis alkalmi versikében gúnyolja az idegenszerűségekkel előkelősködő vagy tudományoskodó nyegleséget:

Tudományos új divatnak
Nyakunkon a járma:
Pari-i divatkalap meg
Wien-i virstli jár ma.

Praha-i sonkát mér a hentes,
Napoli-ba a szerelmes
Nászutas robog lám!
Nines hiba e dogmán.

Nosza én is útra kelek,
Útam célja Landn.
Leipzig-i nagy csata-émlék,
Zenglek ím a lant'n.

Gazdagodva tudományban,
Járok-kelek Kjóbenhavn-ban
S Seine-nek bűvös partján
Majd a Rhein-nek tartván.

Nagy tudósok üdvözöllek.
Titeket a betű öl meg,
Deutschland visz kudarcba.
MenjeteK a — France-ba.

bg.

Halló, Rádió Budapest Egy? Olvasóink még bizonyára emlékeznek arra a legutóbbi számunkban megjelent cikkekére, amely a magyar rádió egynémely nyelvrontó furcsaságát hibáztatta (Msn. VI, 25). A határozott hangja ellenére is jóindulatú apróságot egy megszállt területi magyar küldte, s bizony eszünkbe sem jutott, hogy közlésével úgy kihozzuk sodrából a Rádió lektorát, *Cs. Szabó Lászlót*. A rádióhoz fogható óriási nyilvánossággal senki, semmi nem dicsekedhetik, a rádiónak minden szava, sőt nyikkanása százezrek lelkében visszhangzik, százezreket nevel, gyógyít — ha jó, de százezreket megzavar, félrevezet — ha rossz. Ezt tudva kötelességünknek tekintettük, hogy működését nyelvi

szempontból figyelemmel kísérjük és hibáira hébe-hóba figyelmeltessük is. Úgy látszik, Cs. Szabó Lászlónak más a nézete, mert a Magyarország c. napilap március 6-i rádiómellékletében ugyancsak méltatlankodik.

Nyilatkozatának első pontjában a hibás kiejtésre és az idegenszerű hangsúlyozásra vonatkozó kifogásunkról szól. Egyetért velünk, mentegetődzik, de mentegetődzése megmosolyogtatja az embert. Azt mondja: „Egyetértünk az Akadémiával abban, hogy a bemondók többször hibásan hangsúlyoznak. Vitéz Somogyváry Gyula és jó magam is tudjuk, hogy a rádió nem ragaszkodik az idegen hangsúlyozáshoz. Ha a bemondó így beszél, rossz szokásba esik vissza.“ Megnyugodhatunk tehát: a Rádió még nem követeli ugyan a jót, de már nem ragaszkodik föltétlenül a rosszhoz. Marnapság ez is vívmány számba megy.

Az idegen személynevek kérdésében nem ilyen engedékeny: „*Az idegen sorrendet ezután is megtartjuk. Védekezni kell még a látszata ellen is, hogy német az anyanyelvünk.*“ Furesa alapja van ennek a fölényes határozottságnak: a magyar nyelv egyik legsarkalatosabb sajátosságának megtagadásával védekezzünk a német anyanyelvűség gyanúja ellen! Hát ki mondta, hogy a nevek magyaros sorrendje ilyen végzetes veszéllyel fenyeget? Egy prágai német újság nem hogy germanizmust nem lát benne, hanem ellenkezőleg *Namensmagyarisierung*-gal vádol bennünket. — Mellékesen egyéb érvekre is utal Cs. Szabó László. „A sajtónak is az az álláspontja, hogy *ne csavarjuk ki a neveket*“ — veti a szemünkre. A sajtó egy részének elméletben csakugyan ilyesmi az álláspontja, gyakorlatban azonban hol így, hol úgy bántak az idegen nevekkal. Rádióék is csak papíron gyakorolják az elvi hűség és a következetesség erőnyeit, a bemondásokban bezzeg ki-kicsavarintják a neveket, külföldít, magyart egyformán. — A viszonyosság elvével meg éppenséggel kár áltatnunk magunkat. „Ha mi *Schiller Friggyest* mondunk, akkor például a németek *Franz Lisztet* fognak mondani. Szép lenne, ha az Akadémia így óhajtaná megmenteni a nyelv tisztaságát“ — suhogtatja a vesszőt Cs. Szabó László. Ezt a gondolatát így fejezhette volna ki: „Azért kell tiszteletben tartanunk az idegen neveket, hogy az idegenek is tartsák tiszteletben a miénket.“ Elismerjük, néha-néha lát az ember külföldi munkákban is magyaros sorrendben és változatlan alakban írt magyar nevet, de ennek az írásnak rendesen csak baráti előzékenység, kedveskedő udvariasság vagy éppen különködés, tájékozatlanság, fölületesség, nem pedig a kölcsönösség kötelességérzete szokott az alapja lenni. Írhatunk, mondhatunk mi *Adolf Hitlert*, *Friedrich Schillert*, *George Bernard Shawt*, *Vittorio Emanuele*t, *Thomas Mannt*, mindhiába: *Petőfi Sándor* a németnek *Alexan-*

der —, a franciának *Alexandre* —, az olasznak *Alessandro Petőfi* marad. Sőt a név-érinthetetlenség dogmajának egyik legtüzesebb szószólója, *Zilahy Lajos* sem *Zilahy Lajos* a németnek, hanem *Ludwig Zilahy*, *Ludwig von Zilahy*, vagy a legeslegjobb esetben *Lajos Zilahy*. A németnek, franciának, olasznak így kívánja a nyelvérzéke, a nyelvszokása, nincs tehát rajta mit esodálkoznunk, hibáztatnunk. Furcsa is volna azt kívánnunk, hogy a mi kedvünkért erőszakot kövessenek el nyelvükön, kivált mikor ők sem kívánják tőlünk, hogy érettük hűtlenek legyünk hagyományos és gyakorlati szempontból előnyös szokásunkhoz. A nemzetközi összetartozás ügyét nemzeti sajátosságaink, értékeink, egyéniségünk megtagadása, céltalan fölládozása nélkül is szolgálhatjuk.

Cs. Szabó László a doktori cím használatát is magyarázza, védelmezi. Egyetérttek vele, mert egyénileg én is azon a nézeten vagyok, miért ne használja, akit megillet. Hozzáteszem, ebben a szokásban nem is állunk olyan egyes-egyedül a nagyvilágban, hisz Németországban vezető államférfiak, Ausztriában a kancellárok sem mondanak le róla. A Magyarorságon-beli cikknek a doktori címre vonatkozó része különben is csak lapalji jegyzet alakjában jelent meg, s közlését azért láttam tanulságosnak, mert a tőlünk elszakítva élő lelkes magyar cikkíró más szemmel nézi viszonyainkat, mint mi idehaza nézzük. Sohasem árt a miénktől különböző véleményeket is meghallgatnunk.

Cikke végén fölemeli aztán az ujját meg a hangját Cs. Szabó László és atyai jótanácsokkal pirít ránk: „A *Tudományos Akadémiának* nem ilyen kicsiségekkel kellene foglalkozni. Nem azzal, hogy harcol: mondjunk a díjmentes helyett díjtalant. Megtiltja a *túlvilág* használatát azzal, hogy *másvilágot* kell mondani. Azt mondja, hogy a *tüdőbeteg* rossz, mert a *tüdőbajos* a helyes. Inkább a tudományos nyelv furcsaságait vagy a hivatalos érintkezés nyelvét, esetleg a politikusok beszédét vizsgálná meg nyelvrontás szempontjából.“ Ezzel a leckéztető jótanáccsal nem szállunk perbe. Kurtán csak ezt válaszoljuk rá: ne restellje Cs. Szabó lektor úr a fáradságot, ha már úgyis lektor, olvassa el folyóiratunknak néhanapján a belsejét is, ne csak a hátsó borítéklapját!

Zsirai Miklós.

Azfalton termett divatszók. *Akció*. Unos-untalan *kölcsön-, szövet-, utazási akciókról* olvasunk. Olvasunk napilapjaink hasábjain, mert különösképen még a pesti nyelv sem fogadta be az *akciót*. Miért nem *olcsó szövetárúsítás-ról*, *kedvező pénzkölcsönről* és *olcsó utazási alkalomról* írnak a lapok? Mert erről van szó. Nincs szükség a kéjgázzal enyhén telített nagyobb *akcióra*!

Ért engem? Ugy-e? — Ért engem? azaz hogy: *verstehen Sie mich?* Még a német beszédben is nehezen emésztendő meg, ha valaki az értelemhez szerény igényeket támasztó elme-futtatásához hozzábiggyeszti a *verstehen Sie mich?*-et. De hát ne fájjon nekünk a német feje. Ne tűrjük azonban azt, hogy pesti jampecek — kitömött válluk mintájára — becsempésszék nyelvünkbe az *ért engem?* üres és haszontalan szalmatöltelekét.

Az *ugy-e?* mindenüvé befurakodó szemtelen kisöccse az *ért engem?*-nek.

„*Gödöllő friss hótakaró alatt fekszik*“. Így olvasható a *Magyarország* február 10-i számában. Megengedem, hogy a hirgyűrő úr (szóajánlás a *riporter* szó helyébe) takaró, sőt friss takaró alatt fekszik. Azt is elhiszem, hogy egy-némely germán nyaralóhely is imígyen fekszik. De Gödöllő nem fekszik semmifele takaró alatt. Legföljebb hó borítja, — ha ugyan még borítja.

Loványi Gyula.

ÜZENETEK.

Z. F.-nek. A *ki az, ki...? ki az, aki...?* fordulat nem magyaros. Újabban terjedő franciáság ez, azonban már évtizedekkel ezelőtt felbukkant az írott magyar nyelvben. Franciául tudó s főként ezt a tudásukat fitogtató írók plántálták át hozzánk. Nincsen igaza, ha azt hiszi, hogy a kérdő névmásnak ilyen nyomatékossabb kiemelése nincs más módunk. Emlékezzék csak vissza, hogyan mondja Petőfi: „*Van-e, ki e nevet nem ismeri?*“ Ez a helyes, magyaros szerkesztés kifejező erőben egy cseppet sem marad el az idegenszerű mögött.

B. G.

K. L.-nak. Bizony nem egészen kifogástalan ez az írásmód: *Nagyboldogasszony-útja*. A Magyar Helyesírás Szabályai szerint ugyanis a *Nagy Boldogasszony*-t két szóba kell írni (mint ezeket is: *Kis Boldogasszony*, *Gyertyaszentelő Boldogasszony*, *Gyümölcsestő Boldogasszony*, *Sarlós Boldogasszony*), továbbá a birtokos szerkezetű utca- és térnevekben nincs helye a kötőjelnek (*Erzsébet királyné útja*, *Ferenciek tere*), ennél fogva helyesen így kell írni: *Nagy Boldogasszony útja*.

B. E.-nek. Az *átfogó* mértani műszó, a derékszögű háromszögnek leghosszabb oldalát jelenti. Hogy újabban efféleket írnak: „*átfogó mozgalom*“, az a német *durchgreifend* szolgai fordítása. Ez a német szó szótáraink szerint magyarul: *döntő, elhatározó, határozott, hathatós, erélyes, általános, teljes*. Elég bőséges a választék, nem szükséges újabb németességgel gazdagítani nyelvünket.

S. J.-nak. A *januárius* és a *februárius* régies alak, a *január* meg a *február* újabb. Amazokat már elavultnak lehet tekinteni, mert jóformán teljesen kikoptak a nyelvhasználatból. Nem hisszük, hogy van még olyan magyar újság, amelynek januári számain ezt lehetne olvasni: *januárius*; *februárius*. Az nem komoly érv a *január* és a *február* ellen, hogy *március*, *június*, *július* helyett sem mondunk *márc-ot*, *jún-t*, *júl-t*. Ez igaz; de igaz ám az is, hogy latin jövevényszavainkban gyakran hiányzik az eredeti szónak *-us*, *-ius* végződése, s ha *márc-ot*, *jún-t*, *júl-t* nem mondunk is, de mondunk *Ambrosus-t* *Ambrosius* helyett, *Antal-t* *Antonius* helyett, *Balászt* *Blasius* helyett, *Demeter-t* *Demetrius* helyett, *Dénes-t* *Dionysius* helyett, *Egyed-et* *Aegidius* helyett, *Elek-et* *Alexius* helyett, *György-öt* *Georgius* helyett, *Ignác-ot* *Ignatius* helyett, *Lőrinc-et* *Laurentius* helyett, *Móric-ot* *Mauritius* helyett, *Ózséb-et* *Eusebius* helyett, *Tiborc-ot* *Tiburtius* helyett, *dénár-t* *denarius* helyett, tehát bizvást mondhatunk *január-t*, *február-t* is *januárius* és *februárius* helyett.

T. K.-nak. Aki azt írja, hogy ez meg ez „kizáróan tanítói intézményeinket szolgálja“, az csak annyit tud, hogy a *-lag*, *-leg* ragot kerülni kell, de ezt is rosszul tudja. Eleget hajtogattuk folyóiratunkban, hogy „kegyelem a *-lag*, *-leg* ragnak“ (II, 12). Bátran írhatta volna a szóbanforgó hirdetmény fogalmazója így is: „*kizárólag* tanítói intézményeinket szolgálja“. De akár *kizáróan*, akár *kizárólag*, mind a kettővel a német nyelv jármába hajtjuk nyelvünket, mert az *ausschließlich*-et majmoljuk velük s ennek a kedvéért sutba hajtjuk ilyen szavainkat: *csak*, *csakis*, *csupán*, *csupáncsak*.

J. E.-nek. Nem hagyhatjuk jóvá, hogy tanítóknak szerkesztett lapban, komoly vezércikkben ezt írja valaki, amikor felsorolja a magyar tanítónak százféle munkáját: „*Népművel, leventeoktat*“. Ilyet legföljebb tréfásan lehetne írni, mert mondjuk ugyan, hogy *képvise*l, de azt már nem mondhatjuk, *gondvise*l. A tanító sem *népművel* és *leventeoktat*, hanem *műveli a népet* és *leventéket oktat* vagy sok egyéb munkája közben *foglalkozik népműveléssel* és *leventeoktatással* is.

V. S.-nak. Az *eucharisztia* és az *eucharisztikus* szót akkor sem lehet pusztá *h*-val írni (így: *euharisztia*, *euharisztikus*), ha valaki elvből mellőzi a *ch*-t s A Magyar Helyesírás Szabályaitól eltérve *mechaniká-t*, *tehniká-t*, *pszichológiá-t* ír *mechanika*, *technika*, *pszichológia* helyett. Az Oltárszentségnek az a görög neve ugyanis összetett szó (*eu* és *charistia*), márpedig a görög eredetű szavak elején *k*-t mondunk és írunk a görög *ch* (*kh*) helyett. A *kaosz* nem *haosz*, a *karakter* nem *harakter*, a *kémia* nem *hémia*, a *kolera* nem *holera*, a *kórus* nem *hórus*, ennélfogva az *eucharisztia* s az *eucharisztikus* sem lehet *euharisztia* és *euharisztikus*, hanem legföljebb *eukarisztia* és *eukarisztikus*, ha a *ch*-t elvetve egészen magyarosan akarjuk őket írni.

A. G.-nak. A *stopperóra* vagy *stopper* (*stop-watch*) magyar nevéül általában a *versenyóra* szót ajánlják szótáraink, mert versenyeken szokás ilyen órát használni. Ennek az órának másodperemutatóját egy gombnyomással bármely pillanatban meg lehet állítani vagy indítani, tehát az ilyen óra voltaképen *elállító*s vagy *megállítható óra* (angol neve is ezt jelenti). Ilyen elnevezést is javasolt valaki: *pillanatmérő óra*.

S. E.-nek. Azt kérdezi, mit szólunk a „Minden művelt magyar hibátlanul beszél és ír magyarul“ című megrendeléstoborzóhoz. Erdemlegeset majd csak a könyvről mondhatunk, a toborzó címét azonban nagyon furesálljuk. Olvastán az a csintalan gondolata támad az embernek, hogy művelt megrendelőre a kiadó nem tart számot, mert az egytől-egyig úgyis „hibátlanul beszél és ír“. — Hasonló tréfát úz velünk, művészi ötletességek iránt fogékonytalan száraz nyárspolgárokkal egy nyelvtanírónk is, aki meg ilyen címmel döbönt meg bennünket: „Minden magyar tud törökül“. Magyarnak is érzem magamat, tanulgattam is törökül, mégsem tudok.

Sz. I.-nak. Igaza van: a *tisztában vagyok vele* csakugyan németes; helyette azt kellene mondanunk: „értem, jól tudom, átlátom, töviről-hegyire ismerem“ stb. Még jobban lerí az idegenszerűség a szintén nagyon elterjedt *tisztába jön valamivel* (megért, kiismer, megállapodik‘ stb.) és a *tisztába hoz* (tisztáz, eligazít, rendez, elintéz, kiegyenlít‘ stb.) szólásokról.

B. L.-nak. A magyar nyelvterület nagy részén különbséget tesznek az *ajtó betevése* és *becsukása* vagy *bezárása* között, olyanformán, hogy kilinccsel *beteszik*, kulccsal *becsukják* vagy *bezárják*. Egyes helyeken kilinccsel *bezárják*, kulccsal, lakattal *becsukják* vagy *bekulcsolják*; másutt éppen megfordítva használják a két igét: kulccsal *bezárják*, kilinccsel *becsukják*. Azért, mert a német is *zumachen*-t mond, nem kell a *betenni* igét száműznünk.

F. I.-nak. Az *agyon*- igekötő szerves magyar fejlődés eredménye, s ezért sajnáljuk, hogy újabban szinte teljesen kikopik a nyelvhasználatból. A halálos végű testi sértések kifejezéseiben nélkülözhetetlen volt mindaddig, amíg nyakára nem nőtt a német *tot*-, *zu Tode* bordájában szótt *halálra*. Nemrég még *agyon-bunkózták*, *-dolgoztatták*, *-gázolták*, *-kinozták*, *-lőtték*, *-nyomták*, *-szúrták*, *-taposták*, *-ütötték*, *-vágták*, *-verték* stb. az embert és miegymást, manapság azonban nagyobb biztosság végett *halálra gázol* a vonat, *halálra dolgoztatják* a lovat, *halálra kinez* a GPU, *halálra keresi magát* a hamiskártyás, *szitává lövik* — *néha egyetlen golyóval!* — az amerikai betyárokat stb. Mi ez, ha nem elszíntelenedés, elszegényedés?

A szerkesztésért Zsirai Miklós felelős, a kiadásért Gergely Pál.

Sylvester Irodalmi és Nyomdai R.-t. Budapest.

Régi, de ma is időszerű.

(Második sorozat.)

Hibásan:	Helyesen:
barátság, rokonszenv, kötelesség, hála valakivel <i>szemben</i> tiltakozás valamivel <i>szemben</i> eltérés valamivel <i>szemben</i>	barátság, rokonszenv, kötelesség, hála valaki <i>íránt</i> tiltakozás valami <i>ellen</i> eltérés valamitől
ismerni tanul valakit szeretni tanul valamit	megismer valakit megszeret valamit
könyvet, jegyzéket <i>fektet fel</i>	könyvet, jegyzéket <i>nyit</i>
<i>túlvilág</i> <i>túllapon</i> <i>túlfiatal</i> <i>túlédés</i>	<i>másvilág</i> <i>túlsó lapon</i> <i>nagyon fiatal</i> <i>túlságos édes</i>
<i>maradéktalanul</i>	<i>egészen, teljesen, tökéletesen,</i> <i>hiánytalanul</i>
megmosta a <i>kezeit</i> fekete <i>szemei vannak</i> égnek emelte <i>karjait</i> lehúzta a <i>cipőit</i>	megmosta a <i>kezét</i> fekete <i>szeme van</i> égnek emelte <i>karját</i> levetette a <i>cipőjét</i>
ez <i>egy</i> hazafias tett ő nem <i>egy</i> képzett orvos ez <i>egy</i> kérdés	ez hazafias tett ő nem képzett orvos ez kérdés
<i>leánynyelv</i> <i>leányvállalat, leányüzlet</i>	<i>származéknyelv</i> <i>fiókvállalat, fióküzet</i>
<i>tüdőbeteg, idegbeteg, elmebeteg</i> <i>rangbetegség</i>	<i>tüdőbajos, idegbajos, elmebajos</i> <i>rangkórság</i>
<i>magas</i> vendég <i>magas</i> kor <i>magas</i> kormány <i>magas</i> igények	<i>előkelő</i> vendég <i>előrehaladott</i> kor <i>nagyméltóságú</i> kormány <i>nagy</i> igények
<i>ősbemutató</i> <i>összöveg</i> <i>őskiadás</i>	<i>bemutató, bemutató előadás</i> <i>eredeti szöveg</i> <i>első kiadás</i>
<i>díjmentes</i> <i>lázmentes</i> <i>fájdalommentesen</i>	<i>díjtalan</i> <i>lázmentes</i> <i>fájdalom nélkül</i>
<i>kész van, nincs kész</i>	<i>készen van, nincs készen</i>
<i>helyt ad</i> a kérésnek <i>helyt ad</i> a panasznak	<i>teljesíti</i> a kérést <i>figyelembe veszi</i> a panaszt

„Irtsuk az élősdieket!”

Az élősdik:

Kiszemelt áldozata:

abnormális, abnormis	rendellenes, szabálytalan, fonák
abszolút — — — —	teljes, általános
abszurdum — — — —	képtelenség, lehetetlenség
adminisztráció — — — —	ügyvitel, közigazgatás
agónia — — — —	haláltusa
aktuális — — — —	időszerű
ambíció — — — —	becsvágy
aposztrofál — — — —	főlemlít, megnevez, céloz valakire
atrocitás — — — —	erőszakoskodás, kegyetlenkedés
barométer — — — —	légsúlymérő
citadella — — — —	fellegvár
dilettáns — — — —	műkedvelő
generáció — — — —	nemzedék
harmónia — — — —	összhang
horizont — — — —	szemhatár, látóhatár
impresszió — — — —	benyomás
karakter — — — —	jelleg, jellem
katedrális — — — —	székesegyház
klíma — — — —	éghajlat
kollekcio — — — —	gyűjtemény
komplikált — — — —	bonyolult
kongresszus — — — —	nagygyűlés
konkurrencia — — — —	versengés, vetélkedés; pályázás
kripta — — — —	sírbolt
krízis — — — —	válság
lift — — — —	fölvonó
organikus — — — —	szerves
percent — — — —	százalék
perfekt — — — —	kész, tökéletes
perspektíva — — — —	távlat
portó — — — —	postadíj, viteldíj,
precíz — — — —	szabatos, éles, finom
propeller — — — —	csavargózós, légesavar
raffinált — — — —	finomult, finomított, mesterkélts, fonderlatos
randevú — — — —	légyott, találka
relative — — — —	aránylag, viszonylag
relief — — — —	dombormű
renovál — — — —	kijavít, tataroz, fölújít
reprodukál — — — —	elmond, leír, közöl, másol
restancia — — — —	hátralék
rúzs — — — —	pirosító
stagnál — — — —	vesztegel, pang
szuggerál — — — —	sugalmaz, befolyásol
totális — — — —	teljes, egyetemes
tradíció — — — —	hagyomány.

VI. ÉVF.

1937. MÁJUS—JÚNIUS

5—6. SZÁM

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁGA
MEGBÍZÁSÁBÓL

SZINNYEI JÓZSEF

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

ZSIRAI MIKLÓS

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA
BUDAPEST, 1937

TARTALOM.

	Lap
<i>Csúry Bálint</i> : Beteges áramlatok — — — — —	65
Kisebb közlemények.	
<i>Szabó Dénes</i> : Programm a csütörtöki ügetőverse- nyekre, azaz a csütörtöki ügetőversenyek terve — — — — —	73
<i>Zolnai Gyula</i> : Szóajánlásokról — — — — —	79
<i>Kaán Károly</i> : Tokiótól Budapestig — — — — —	85
<i>Winter István</i> : Egy-túltengés és egy-iszony — — — — —	89
<i>Eckhardt Sándor</i> : A külföldi helynevek! — — — — —	92
<i>B. D.</i> : Kimustrálni — — — — —	94
Üzenetek — — — — —	94

•

TUDNIVALÓ.

A *Magyarosan* február, április, június, október és december közepén jelenik meg. Terjedelme füzetenként 1½ ív.
Előfizetés egész évre 1 pengő, egyes szám ára 20 fillér.
Az előfizetési díjat a M. Tud. Akadémia könyvkiadóhivatalának 44.888. számú postatakarékpénztári folyószámlájára tessék befizetni. A *Magyarosanra* könyvkereskedésben is elő lehet fizetni.

•

Kiadóhivatal: Budapest, V., Akadémia-u. 4.
A szerkesztő lakása: Budapest, V., Arany János-u. 1.

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

Beteges áramlatok.

Hát nem kóros állapot-e az, hogy nálunk nemcsak a fölösleges idegen szavak és más idegenszerűségek beözönlése ellen kell védekeznünk, hanem küzdenünk kell egy másik, a mienkkel ellentétes, kóros „nyelvművelő” irány ellen is, mely azt tanítja, hogy az idegen szavak beözönlése haszon, s ellene viaskodni nevetséges elfogultság?

Ezt az irányzatot nem szabad lebecsülnünk. Hatalmas táboruk van azoknak, akik — nem firtatom, minő okokból — szórszálhasogatásnak állítják az idegenszerűségek elleni, a nyelv épsége melletti harcot. Ez az irány olyan helyeken hinti szét a bomlás csíráit, ahol ezek a csírák a társadalom legszélsőbb rétegeihez is eljutnak. Mint *Zolnai Gyula* ismertetéséből láttuk, már röpiratokban is terjesztik kóros, bomlasztó eszméiket.

Debrecenben tavaly az ifjúság előtt felolvasásban hirdette egy Budapestről meghívott előadó, egy író: „Ugyan kérem, mi különbség van a közt, ha a hódmezővásárhelyi magyar paraszt azt mondja: *firhang*, én pedig a pesti kávéházban azt mondom: *richtig*?” Hát egy kis különbség mégis csak van. Csak épen egy egész kicsi, ici-pici, parányi! Csak épen annyi, hogy a hódmezővásárhelyi magyar paraszt *még* nem használja a *firhang* helyett a nyelvújítás *függöny* szavát, s ő, aki magyar írónak tartja magát, *már* nem használja a közkeletű magyar *csakugyan* szót, hanem *már* ezt mondja helyette:

richtig. És még egy. Az illető író úr kétségkívül semmi pénzért sem használná írásaiban a parasztos *firhang* szót, de a hódmezővásárhelyi magyar gazda sem mondaná semmi pénzért a komájának *csakugyan* helyett azt, hogy *richtig*.

Nagy örömmel olvastuk folyóiratunk mult számában annak a körlevélnek a hírét, melyet *Pintér Jenő* tanterületi főigazgató a helyes magyar nyelvhasználat ügyében a főigazgatósága alá tartozó középiskolák igazgatóihoz, tantestületeihez intézett.

Ámde az iskolákat illetőleg a bajnak ezzel még nincs vége. Ennek bizonyítására csak egypár mondatot idézek egy jeles tudósunknak, ismert nevű egyetemi tanárnak egyik mostanában megjelent munkájából.

„Az a segítség ugyanis, írja a tanár úr, amelyet az elmegyógyász, mint *kriminal-* és *poenal-psycho-pathologus* a *judicaturának* nyújthat, igen jelentékeny és sokoldalú. A *kriminal-pathologiai special typus*-oknak, a *normalis* értékhatárának, a Klages-féle ú. n. *affectív* jellegnek a *kriminogen* környezet-befolyásoknak kérdései első sorban a *psichiater*től várnak feleletet.“ „*Normális biotypusokban*, amelyekben a *hormonalis* és *neuro-vegetatív* rendszer *synergismusa* teljes, a lelki és testi irányítottságoknak *ontogeneticus* fejlődése, az élményekre való beállítódottság és azoknak feldolgozása a *neuroglandularis* folyamatokkal, a *humoraldynamicus* alkattal a legszorosabb kapcsolatban áll.“ „Természetes, hogy a *pathogeneticai*, *pathoplasticus*, *praeformáló* és *praedisponáló* tényezőket, a baleset-előtti, *praetraumas* egyéniségfejlődést, a *physikai dispositiot*, a *constellatív* tényezőket teljes *dimenziókban* kell földeríteniünk.“

Hiába keressük itt az anyanyelv tisztasága, épsége iránti gondot és szerető törődést. Pedig ezt egy magyar tudóstól joggal el lehetne és el is kellene várni.

A nyelv tisztaságának és épségének ösztönös védelme egy töről fakadt a beszéddel és éppoly egészséges élet-

nyilvánulás, mint bármely szervezet ösztönszerű védekezése a káros idegen hatások ellen. Hiszen még a viszonylagos nyelvi egységek: a nyelvjárások is bizonyos iratlan nyelvhelyességi rendszerhez igazodnak s az attól való eltérést hibának minősítik. A tiszaháti nyelvjárás szerint pl. *asszonyval, embervel* helyes szóalakok. De már a szomszédos szamosháti magyar elutasítja az ilyen beszédet s a következő mondással csúfolja ki: „*Hat ökörvel, szekervel, három asszony embervel*“. A szomszédos nyelvjárásoknak egymás beszédére vonatkozó számos ehhez hasonló csúfoló mondása arra mutat, hogy egy-egy nyelvi egység nyelvhelyességének őrzése éppoly ösztönszerű magánál a nép-nél is, mint bármely életnyilvánulás.

Még nagyobb mértékben bizonyítja ezt az irodalmi nyelvek kifejlődésének története. A legelső nyelvtanok mindenütt a köznyelv kialakulása után bukkannak fel, mégpedig nem valamely tudományos céllal, hanem gyakorlati, nyelvművelő céllal. Gondoljunk pl. a görög szónoki iskolákra és grammatikusokra. Legelső nyelvtanírónk: *Sylvester János* nyelvtanának első mondata is ezt bizonyítja: „*Grammatica est ars recte loquendi et scribendi, auctoritate optimorum poetarum et oratorum constans*“, vagyis: „a nyelvtan a helyesen szólásnak és helyesen írásnak a nagy költők és szónokok példáján alapuló tudománya“. Az ő nyelvtanában olvashatjuk az első helyesírási vitát is arról, hogy melyik a kettő közül a helyes írásmód: *ap pap, af farkas*, vagy *az pap, az farkas*. Hogy nyelvtudósaink igenis minden korban értékelték is a nyelvi jelenségeket a nyelvhelyesség szempontjából, arra nézve elég *Geleji Katona Istvánra, Bod Péterre, Gyarmathi Sámuelre, Révai és Versegly* vitáira, a Debreceni Grammatikára hivatkoznunk. *Gyarmathi Sámuel* „Magyar Nyelvmester“-ének némely nyelvhelyességi kitérése egész kis nyelvművelő cikké kerekedik.

Bod Péter előszavaiból egész sereg nyelvhelyességi megjegyzést gyűjthetnénk össze. „Az Isten vitézkedő anya-

szentegyháza Históriája“ előljáró beszédében olvasható szavai ma újra annyira időszerűek, mintha a mi korunk beteges áramlatáról szólnának.

„A' vitézi rend tagjai“, úgymond, „egynéhány eszten-dőtől fogva frantziául kezdettek beszélleni Magyarul, még pedig többire azok, a'kik Frantzia kakas szót sem hallot-tak, illy formán: A *Garnízonból* ki indulván, mikor *már-sutban* volnánk meg-hozá egy *kurír*, hogy az ellenség *at-takirozza* az előttünk való *Festungot*, azért a' több nép is előnkbe ki *rukkolván*, *ávántsiroztunk* a' nagy *corpus* felé“.

A törvénytudók „viszontag olyan nyelven kezdettenek beszélleni, a' mellyen a' Deáktalan Magyarok nem értenek, mint midőn így ír valaki. *Citaltatván* Szeles Balás *Nobilis Persona de Háboru* egy *Judlium* által *ad inclyti Cottus Sedriam* Nyelves Borbárát *Nobilem Personam de Rágalmazás*, *ad octavum comparealtanak* is a' Nemes *Sedria* előtt, kiknek *offeraltatott* a' *Christiana concordia* és az *amicabilis compositio*, de a' *Pársok* nem *condescendalván* a' *condecens Pacificatoria*, a' *Pársoknak allegatiojok* meg-hallgattatott és a' *Testiseknek fassiojok conscientiose* és *attentissime exanimaltatott*; a' mellyekből *pluralitate vortorum* illyen *Deliberatumot* tetszett *concludalni* és *pronuncialni*. Hol vagy itt te szegény Magyar Nyelv?“

Ezeket látva mély fájdalommal jelenti ki a következő megdöbbenő szavakat:

„Tsudálatos dolog az, hogy Európában tsak magáno-son álván a' Magyar Nyelv, még is eddig épségben meg-maradhatott.“ „Most mindazáltal, ha valaha, közel va-gyon a' Magyar Nyelv a' megzavarodáshoz és abból kö-vetkező romlásához.“

A nyelv épségére való vigyázat mindenkor fő gondja volt nemcsak nyelvtudósainknak, hanem, mint Mikes és Faludi, Csokonai és Vörösmarty, Arany János és Gyulai Pál, Tóth Béla és napjainkban Kosztolányi Dezső példája mutatja, igazi nagy íróművészeinknek és költőinknek is.

Művelt országban sehol a világon nem veszik művelt

ember számba azt, aki a nemzet nyelvén nem beszél és nem ír helyesen. Nálunk az idegen szónak minden tiszteletet megadnak, sőt az idegen tulajdonneveket még magyar szövegben is idegen módra hangsúlyozzák a magyar nyelv természetével homlokegyenest ellenkező, ízléstelen névfuvolázással. A magyar közönség csodálatos türelemmel nézi a magyar nyelv csonkulását, jogfosztottságát. Hát nálunk a magyar nyelv épségébe, tisztaságába mindenki büntetlenül belegázolhat?

Érdekes a példátlan magyar „türelmességet“ e téren szembeállítani más nemzetek felfogásával.

A háború előtt, a békeidők kellős közepén történt a magyar „elnyomó“ politikára is jellemző következő eset, melynek szem- és fültanúja voltam.

Egy kolozsvári könyvkereskedőhöz belép egy egyszerű öltözetű kalotaszegi magyar. A kisfiának akar ábécéskönyvet vásárolni. A magyar könyvkereskedő be sem várva, hogy magyarunk megszólaljon, egyenesen oláhul szólította meg s oláh nyelven kérdezte meg tőle, hogy mit akar vásárolni. Mikor a vevő kijelentette, hogy ő magyar s csak magyarul tud, akkor fordította a kereskedő magyarra a beszédet.

A másik esetet, melyet ezzel szembe akarok állítani, már a háború után tapasztaltam szintén Kolozsvárt.

Megállok báméskodni egy kirakat előtt. Javában szemlélődöm, mikor egy oláh közkatona megszólal a háttam mögött:

— Este frumos *kirakat!* (Szép kirakat!)

A megjegyzést egy bajtársához intézte, egy másik egyszerű közkatónához.

Ez nyugodt, oktató hangon megmagyarázza neki, hogy a *kirakat* magyar szó, oláhul *etalaj* a neve. Tanulja meg és máskor ezt használja.

Csodálkoztam az egyszerű katona öntudatosságán s a magyar könyvkereskedő jutott eszembe.

Másik két párhuzamos példa.

Évtizedek óta folyik nálunk hol ellanyhulva, hol fel-landulva a Bécs-Wien stb. háború. Az egészséges irányú magyar nyelv-művelés lankadatlan küzdelme, érvelése máig sem tudta legyőzni a *Bécs-telen* magyar beszéd pártját.

Ennek oláh párhuzama a következő. Az oláh posta ma már egyszerűen eldobja a levelet abban az esetben is, ha a *Târgu-Mureş* helynév mellé a mi szerény magyar módunk szerint zárójelben odaírjuk a város eredeti nevét: *Marosvásárhely*. A magyar újságírókat törvényszék elé állítják, ha a magyar újságokban *Kolozsvárt, Nagyváradot, Bánffyhunyadiot* találnak írni *Cluj, Oradea és Huedin* helyett.

Az erdélyi oláh nyelvjárások régen telítve voltak s részben telítve vannak még ma is magyar jövevényszavakkal. Pl. egy háború előtti erdélyi oláh katonanóta így hangzik:

Magyarul:

Bate vintul *hătâlmaş*,
 Fac *honvezii ruculaş*,
Honvezii ruculuesc,
 Fetele *buşuluesc*.
 Cînd vine biata *fecicuţă*
 în țara mai *meleguță*,
 Vino și tu *lelcul* meu
 La mine la *chebeleu*.

Hatalmas szél fú,
 A honvédek *rukkolnak*
 (*rukkolást* tesznek),
 A honvédek *rukkolnak*,
 A leányok *búsulnak*.
 Ha jön a szegény *fecske*
 A *melegebb* országba,
 Jöjj te is, *lelkem*,
 Hozzám a *kebelemre*.

Ma az oláh nyelv-művelés tűzzel-vassal irtja az erdélyi oláh népnyelv magyar jövevényszavainak rétegét. Irtó hadjárata nemcsak a magyar eredetű szavak, hanem a magyarból fordított pl. udvariassági kifejezések ellen is megindult. Úgyhogy az oláh nyelvtudósok valósággal sürgős feladatnak tekintik az erdélyi oláh népnyelv szóanyagának mielőbbi följegyzését, mert az erdélyi oláh nép nyelve rövid idő alatt előreláthatólag nagy átalakuláson, tisztulási folyamaton fog keresztülmenni. Ez annál

valószínűbb, mert az oláhoknak még legegyszerűbb népreteget is erős nemzeti érzés és öntudat hatja át.

Mily irigységgel nézhetjük a finnek jól megszervezett nyelvemelő munkáját! Sokszor maguk a finn újságok javasolják az idegen szó megfinnesítését s a hozzáértőktől alkotott új szó aztán egy-két év alatt teljesen elterjed a használatban. *Kannisto Artúr* egyetemi tanár a *film* fogalmára megalkotta az *elokuva* (élet-kép) szót, s három év alatt az újságok teljesen meggyökerezették. Egyszer Mikkeliben a 'konyha' megnevezésére ezt a szót használtam: *kyökki*. A velem társalgó finn úr megmagyarázta, hogy jó-jó, hiszen megértik ők ezt a svéd eredetű szót is, de már nem használják, mert van helyette jó finn szavuk: *keittiö*. Használjam én is ezt helyette.

Zolnai Gyula joggal panasolja, hogy nemcsak az új, háború utáni fogalmak idegen nevei özönlöttek el nyelvünket (*infláció, defláció, kurzus, anchluss, korridor, stillhalte, boletta, repatriál, neonacionálizmus, revizió, legitimista, transzfermatorium, preferenciális szerződés, hungarologia, valorizálás, defaitista, pacifista, mentalitás* stb.), hanem jó magyar szavainkat is idegennel cseréli ki lassankint s épen az a közönség, melynek a műveltségben vezetnie kellene. A tanítványok serege, a kevésbé művelt nagyközönség természetesen gondolkozás nélkül követi a rossz példát nemcsak az idegenszerűségekből, hanem más furcsa, ízléstelen divatban is. A fölösleges idegen szók, idegenből fordított fölösleges jövevényszavak használata úgy terjed köztünk, mint a náthaláz.

Folyóiratunkban *Juhász László* szellemesen róttá meg az eddigi helyes *bemutató előadás* vagy röviden *bemutató* név helyett a pesti újságok színházi rovataiban felbukkant *ösbemutató* elnevezést, mely a német *Urauführung* értelmetlen, képtelen utánzása akar lenni. „A *bemutató előadás*, mondja *Juhász László*, éppoly kevésbé *ösbemutató*, mint amennyire nem *öshír* az *okirat* (Ur-

kunde), nem *ösugrás* az *eredet* (*Ursprung*) és nem *öslomb* a *szabadság* (*Urlaub*)“ (Magyarosan II, 91).

Ezt a képtelen *ösbemutató* szót mégis annyira felkapták, hogy már Debrecenben is így hirdeti a színház a *bemutató előadást*. Lehet, hogy régi jó *bemutató* szavunkat nemsokára teljesen kiszorítja ez az értelmetlen csodabogár. Lassankint aztán majd katonáink is *öslombra* mennek, honatyáink pedig a bajok *ösugrását* keresik.

A debreceni utcán sétál két úrinő. Egyik megszólal:

— Fázik a nyakam, *kifejezetten!*

Eznek hát már a nyaka is *kifejezetten* fázik, a helyett, hogy *valósággal* fáznék; mégpedig Debrecenben: a magyar szellem megvíthatatlannak hitt sziklavarában. Hiába! Már ide is becsempésződött az a bizonyos trójai fa-ló.

Még Kolozsvárt laktomban olvastam évekkkel ezelőtt a Rádió Élet-ben egy „nyelvművelő“ cikket, melynek ez volt a címe: *Úgy, ahogy mondja!* Benne nagy vívmánynak, fölényes, szellemes igenlő feleletnek volt feltüntetve ez a budapesti sütetű, de inkább a politikus esizmadiák konyhájára emlékeztető gomba.

Már ezt is hallottam Debrecenben:

— Te Zsuzsi, kimostad már a pellenkákat?

— *Úgy, ahogy mondja!* válaszolt Zsuzsi — úgy is, mint széplélek, — valóságos pesti védjegyű fölényel és fínom szellemmel.

Hja! finomodunk, finomodunk! Nem maradunk ám el az előkelő divattól! Hiszen a hal is a fejétől... *fínomodik*.

Csúry Bálint.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Programm a csütörtöki ügetőversenyekre, azaz a csütörtöki ügetőversenyek terve. Ha az olvasó lapozgat a ló-sport és lótenyésztés bármelyik lapjában (mert elég sok van ilyen), csodálkozva mélyed magába: hát nem tudok magyarul, vagy tán nem is magyarnyelvű ez a lap?! „Caballero révén nagy sikert könyvelt el a trénercserét nagyon is ambicionáló istálló. Caballero győzelméhez sok kommentár nem szükséges. Egy üres Caissot-mén, mely tud menni, sőt komoly ló is lehet belőle, csak idő kell néki, mert egy ilyen nyakigláb ló ennyire könnyű mégsem lehet! Censor jó Stayerlovat ígér, míg a két debütáns: Medici és Skytha még zölden futottak.“ — Zölden? kérdi az olvasó, minekutána megállapította, hogy az egész nem igen érti. De tovább: „Napoleon még mindig semmi, Primás nincsen rendben, mégis első favorit, Végzet lesétál egy egész jó társaságot.“ Pár sorral lejjebb ismét: „Rhoda lelépi a jó hároméveseket, Borura derű marad a régi peches“. — Fordítsunk egyet, talán itt majd megnyugtatóbb sorokat találunk! De íme: „A Balbinus-mén biztosan verte a kis Vaklármat és a minap formát fixírozó Salomet. A pillanatnyi kondíció révén Amourette megverte a súlyban jól álló, titkos tip Bakonyt, melynek fájós térdei részére nagyon kedvezett a puha talaj!“ Visszalapozok egyet és látom: „ez direkt kétségbeejtő!“ — Másik újságot veszek, gondolván, az majd csak szebb nyelven meséli el a versenyek híreit. Reménnyel telten nyitom szét lapjait és... „8000-nél nagyobb főnyi közönség nézte végig az érdekes versenyt. Az istállófogadással támogatott Idlerbe újra beesik a közönség és minden kurzussal veszi a csökönyös heréltet“... és már veszem is a harmadik újságot. Szétnyitom: „Még a vak is láthatta, hogy segédhajtója mennyit hagyott benne a Bajnok mében“. Most már igazán értetlenül állottam: mit, tán közönséget?! — Már halomszámra hevernek asztalomon az újságok, de egyikben sem találtam eddig még fél oldalnyi kifogástalan szöveget sem. Lehetetlen itt felsorolnunk minden magyartalanságot, hisz akkor mindegyik lapot most újból ki kellene adnunk! A bemutatás kedvéért azonban megemlítek néhányat a tömördek szörnyszülött közül. Ilyenek: Ibikus II., egy nagy sárga mén, még zöld. Rudi fejhosszal leverte Nicolet. Rudi kapitális versenyló, kérdés csak az, hogy nagy állóképessége mellett rendelkezik-e olyan klasszis fölött, amely felér Try Well klassziséhoz. Oline direktforma szerint egy árnyalattal rosszabb sánsz. Guardian Trust olyan formákat mutat, amelyekkel nyernie kell és verse-

nyeiben, amikor símán el tudott indulni, be is igazolta képességét. A Szódvárdombi ménes átlagon jóval fölül tudású háromévese utóbbi szerepléseivel már beigazolta, hogy komoly állóképesség fölött rendelkezik, most pedig végleg levizsgázott erről, de arról is, hogy mindenkor számolni kell vele. Nem leszünk meglepve, ha komoly ellenfele lesz riválisainak. Borzas lesz-e az idej kampányban fedezetve? Győző tudja legjobbját. Gulliver versenyérett. Handy Volo a papír.

Folytathatnók e sort a végtelenségig. Ennyi magyartalanság mindegyikét részletesen megtárgyalni lehetetlen. Itt a tisztogató munka első söprücsapásait tesszük csak meg.

A legnehezebben kiköszörülhető csorba, sajnos, az, hogy nem magyar az a gondolkozásmód, amelyben a fenti mondatok és társaik megfogantak. Bizony „kénytelenek vagyunk véleményünket revideálni, ami enyhén mondva kórikus“: nem mi nem tudunk magyarul, hanem az idézett mondatok szerzői! Ha tehát a mondatszerkesztés idegenszerűségétől egyelőre nem is tudnak szabadulni, legalább ne használjanak, és már a legközelebb megjelenő számokban ne használjanak olyan idegen szót, amelynek megvan a tökéletes magyar megfelelője is. Nem is tekintve azt, hogy az idegen szavak ily túlzott használata merénylet a magyar nyelv épsége és szépsége ellen, még gyakorlati haszna sincs, hiszen csak megnehezíti a megértést, különösen olyan körökben, ahol nem rendelkeznek oly magas műveltséggel, mint a nb. szerzők. Vagy talán arra szolgál, hogy a cikkek színvonala ezáltal magasabbnak lássék? Pedig ha csak ezáltal igyekeznek magasabb szellemi szintre emelkedni, inkább meg se próbálják! Hogy cikkeik írása közben nézegethessék és alkalmazhassák s így jobban szolgálhassák a magyar írás ügyét, egy kis szótárt állítok össze kedvenc idegen szavaikból:

abszolvál: hibátlan munkát, galoppot ~: *végez*

agilis: ~ munka: *telkes*

akvizíció: újabb ~-val gyarapítja tenyésztésünket: *szerzemény*

altruisztikus: ~ és üzleti célok: *önzetlen, nemes*

ambíció: nagy ~-val üget: *igyekezet, odaadás*

ambicionál: nagyon ~-ta a győzelmet: *adázik* a győzelemre, *törekszik, óhajtja, igyekszik*

annullálás: bejelentette a verseny ~-át: *megsemmisítés*

anomália: *szabálytalanság, helytelen eljárás*

brillíroz: a mén ~-ott: *tündöklök*

bumliz: *döcög*

cedálás: 20 m ~-ával megverheti Leót: *előnyadás*

dehonesztáló: a vereség nem ~: *megszégyenítő*

desinteresment: érthetetlen ~-tel marad meg a kitaposott
 nyomon: *nemtörődömség*
difficilis: Elsőm kissé ~: *nehézkés*
direkt: ez ~ kétségbeejtő, ~-forma: *egyenesen, közvetlen*
 (-forma)
dokumentál: *bizonyít*
elit: évjárata ~-jébe kerül: *elsői közé*
eminens: ~ szerephez jut: *kiváló, jeles*
fenomenális: a ~ Rhoda: *tünelményes, tündöklő*
fixíroz: a formát ~-ó Salome: *állandósít*
fluktuál: az indulókkal kapcsolatosan ~-nak a lovasok is:
váltakozik, változik
formálsan: élenjárva ~ faképnél hagyta társait: *egyene-*
sen, szinte
forszíroz: ~-ott tréning: *erőltetett*
horribilis: ~ startvesztés: *rettenetes, hatalmas*
ideális: ~ jármód: *eszményi*
imponáló, impozáns: ~ stílus: *lenyűgöző, nagyszerű, fölé-*
nyes, fölséges
import, importál: kitűnő ~; tőlünk ~-t ügető: *behozatal;*
behoz, bevisz
internacionális: ~ verseny: *nemzetközi*
irritál: ~-ta az előrehaladásban: *izgat, (ez esetben) aka-*
dályoz
karambol: *baleset, összeütközés, felfordulás*
kARRIER: verseny-~: (versenyzői) *pályafutás*
katalogus: *névsor*
klasszikus: a világ leg~-abb versenye: *legnemesebb*. Egyéb-
 ként, mint a kétévesek számára fenntartott verseny
 neve megmaradhat: ~ verseny.
kombináció: ~-n kívül hagy: *számítás*
kommentár: *magyarázat, megjegyzés*
kondíció: pillanatnyi, ~-hiány: *állapot, (jó ~)*
konstatál: ~-juk a tény: *megállapít, leszögez*
konveniál: a pálya ~ neki: *megfelelő*
korrektúra: nagy ~-ját hozza ennek a formájának: *javulás*
kritikus: ~ helyzet: *nehéz, kétes*
kurzus: hibátlanul ment végig ~-án, a ~ emelkedik: *pálya,*
kör; árfolyam
megafon: *hangszóró*
momentán: ~ formája jutott érvényre: *pillanatnyi*
paríroz: alig ~-ható hiba: *javít, jóvá tesz, bepótol*
parírozás: elég gyors ~: *kiegyenlítés, javítás*
passzió: a telivértényésztés ~-ja: *szenvedély*
passzionátus: *szenvedélyes*
pedigré: kiváló ~-je alapján: *családfa, származás*
penzum: réti pályán végezte ~-át: *kiszabott munka, feladat*
pozíció: vezető ~, favorit~, külső ~: *hely, helyzet*

- premier:** két hónap választ el a legfiatalabb évjárat ~-jétől:
bemutatkozás
- produktál:** rossz istállóforma ~ ily vereséget, szenzációs teljesítményeket ~: *eredményez, végez*
- produktum:** Hauser tenyésztés ~-a: *termék*
- program:** *műsor, terv*
- proporció:** ~ bizottság: *elosztó*
- propozíció:** *ajánlat*
- reális, realitás:** ~ esélyek, az egyik forma sem ~; a verseny a ~ jegyében folyt le: *valószerű; valóságosság*
- renomé:** nem árt stallioni ~-jának: *hírnév*
- respektábilis:** ~ második kört ügetett: *figyelemre méltó, tekintélyes*
- revidál:** véleményünket ~-juk: *helyesbít*
- ring:** a ~ véleménye megoszlik: *kör, nézőközönség*
- rivális:** komoly ellenfele ~-ainak: *vetélytárs*
- stílus:** imponáló ~-ban: *mód*
- szenzáció, szenzációs:** nem ígér ~-t; ~ teljesítmény: *nagy-szerű meglepetés; nagyszerű, meglepő*
- széria:** vereség-~: *sorozat*
- széries:** ~-nyerő: *sorozatos (nyerő)*
- szézón:** *idény, évad*
- technikai:** ~ lebonyolítás: *gyakorlati*
- temperamentum:** *vérmérséklet*
- tempó:** verseny-~, kihúzott ~: *iram*
- Ezek a szavak, bár hemzsegnek tőlük a cikkek, nem tartoznak a lóspört sajátos kifejezései közé. A következőkben a szorosabb értelemben vett idegen műkifejezéseket kíséreljük meg magyar szavakkal helyettesíteni.
- akcidens:** Fokos kiheverte ~-ét: *visszaesés, hanyatlás*
- akcident:** Dr. Benesch, bár ~, biztos nyerő: *visszaeső, hanyatló*
- akció:** pompás ~-jával elsőrangú ügető, szép ~-jú kétéves: *mozgás, lendület(es)*
- all right:** Bajnok nem volt teljesen ~: *felkészülve*
- apprentice:** az istálló ügyes ~ győzött: *tanonc*
- aspirans:** komoly derby-~: (derby-) *remény*
- autszeider, outsider:** az ~-ek végeztek frontban: *avatatlan bandázs: kötés*
- blinkersz:** ~-ben futott: *szemző*
- bliszterez:** Uzsorást istállója ~-ni volt kénytelen: *tapaszoz*
- bookmaker, bukméker:** *könyves*
- box:** az istálló ~-jai: *rekesz, ketrec*
- crack, krek:** derby-~, az Alagi-díj~: *csillag*
- debü:** már ~-jekor jól szerepelt: *kezdés*
- debütál:** Napoleon ezidén a Nemzeti díjban ~-t: *kezd, előszőr szerepel*
- debütáns:** két nagyhirű ~ a vert mezőnyben: *kezdő*

- distanc*: a ~-nál a vezető eltűnik: ? *távoszlop*
diszkvalifikál: a harmadik helyről ~-ták, galoppozásért
 ~-ták: *töröl, nem minősít*
diszpozíció: a mai ~-k: *szétosztás, elrendezés*
favorit: első ~, ~-pozíció: *kedvenc*
fit: a ~ Try Well: *sugárzó*
flyer: a ~-nek vélt mén: *surranó*
front: ~-ban végez, ~-ban van, ~-ba kerül, ~-ba nyomul:
vezető vonal, élvonal
galopp, galoppozik: ~-ban ment, ~-ot kapott, ...melyet
 ~-jában G. R. ült: *vágta, vágózás; vágózik*
handicap [*handicaped, handicapben, hendikepjét*]: *előnyver-*
seny, kiegyenlítéses verseny
heat: két ~-et ad, kap, kihúzott munkát kapott két ~-ben,
 frissen ment két ~-et: *bemelegítő (futás)*
indiszpozíció: pillanatnyi ~: *versenyképtelenség*
kandidátus: derby-~: *pályázó, jelölt*
klasszis: Balla ~ számba veendő, Veronika vizsgázott ~-ból,
 Bajnok ~ ügető, első ~-ú ügető, ~-sal rendelkezik: *osz-*
tály, képesség, tudás
landol: istállófogadást ~-t: *célba visz*
lot: nagy ~-tal jelent meg, Csernovits ~-jából Acacia vég-
 zett jó munkát: *társaság, csoport, sereg*
maidenség: a rövidtávú díjban szabadult meg ~-étől: *nye-*
retlenség
meeting, míting: májusi ~, ~-megnyitó nap, ügető ~, ~-nye-
 remény, folyó ~: *találkozás(i)*
momentum: jó ~-a volt, nyerő ~, nem volt ~-a: *pillanat*
opponál: *ellene tesz*
owner: *tulajdonos*
pacemaker: *kisegítő társ, iramadó*
sampion, sampionátus: ~ lovas, ~ ötéves, ~ stallion: *győz-*
tes; győztesség
sansz, sánsz: *papír~, kiemelkedő, első, rosszabb ~, hozzá*
közeli ~-ú: esély
stallion: sampion ~, ~-ná lesz: *tenyészmén*
stallioni: ~ siker, ~ renomé: *tenyészmén-(siker, -hírnév)*
stamina: Veronika vizsgázott ~-ból, nem rendelkezik ~-val,
 jelentékeny ~-jának adta tanújelét: *szívósság, kitar-*
tás, állóképesség
start: ~-hoz áll, -nál ugrik, -tól hátránnyal indul, ~-ot vesz,
 ~-kíséret, ~-meghiúsítás, ~-rendszer, ~-veszteség,
 ~-gép, ~-náli engedetlenség, ~-érett: *indulás, indítás,*
induló
starter: ~-lista: *induló* (-k névsora)
startol: *indul*
sulky: Elmés ~-jába száll: *cséza, kocsi*
tikett: nyerő-~: *fogadójegy* (nyertes ~)

tip: titkos ~ Bakony: ? *vakta*

tippel: első helyen van ~-ve: ? *vaktáz*

top: a kanca ~-ján van, közeledik ~-formájához, tőle hamarosan ~-ot várhatunk, Simplon tavalyi ~-számát futotta: *csúcs*(-forma, -szám), *legjobb forma*

totalizátor: *összegező*

tréner: *idomító, edző*

tréning: *munka, begyakorlás, gyakorlat, edzés*

zsoké: *hajtó, lovas.*

Az idegen szavak ez erdeje mellett a magyar kifejezések nagy részét is helytelenül használják. Csak a legesleggyakrabban szereplő magyartalanságokat említjük itt meg: behozta hátrányának nagy részét — helyesen (☞): pótolta, jóvá tette; Csalafinta nagyon jól együtt van ☞☞☞ nagyon jól felkészült; erejével elkészül és a második helyre szorul ☞☞☞ kimerül; egyenesen elvétkezik, aki rosszakaratúlag kritikát gyakorol ☞☞☞ vétkezik, aki bírálja; Ágnes megint, újra, erősen jön, jövésben van ☞☞☞ javul; megelőzte a második díjért, helyért ☞☞☞ megelőzte és megnyerte a m. d., elnyerte a m. h.; biztosan nyer Gina ellen ☞☞☞ Ginával szemben; nagy szívósság fölött rendelkezik ☞☞☞ szívóssággal; számolni kell vele ☞☞☞ számba kell venni; tudja legjobbját ☞☞☞ most a legversenyképesebb, most tud legjobban; Balla megverte Big Billt, biztosan, fölényesen verte, fejhosszal leverte, verve maradt ☞☞☞ B. legyőzte, fejhosszal győzött, vesztes maradt; Dundi zöld, zöiden fut ☞☞☞ D. iskolázatlan, készületlen.

A nyelvtani hibák közül is csak a leggyakrabban előfordulókat:

a verseny biztos nyerőjének látszott (vö. I am opening the door) ☞☞☞ úgy látszott, hogy biztosan megnyeri a versenyt; a kiváló négyéves favoritja az ügétő Derbynek ☞☞☞ az ügétő Derby kiváló négyéves kedvence; Ugolina egy rekordnélküli kanca ☞☞☞ U. csúcsteljesítménynélküli k.; próbálkozott másfélpályán Silylyt előzni ☞☞☞ másfélpályán megpróbálta Silylyt megelőzni; nem leszünk meglepve, lesz-e az idei kampányban fedeztetve ☞☞☞ nem lepődünk meg, fedeztetik-e az idén; széttörte a kocsit, amibe be volt fogva ☞☞☞ amelybe befogták; startérett, versenyérett ☞☞☞ felkészült az indulásra, (meg)érett a versenyre.

Örömmel kell azonban megemlítenünk, hogy a sok gyom mellett egy pár nemes virágra is akadtunk. A magyarosítási törekvés e néhány halovány virágszálát a következő kis csoportba szedhetjük össze:

él: csakhamar ~-re áll, ~-n jár

esély: Léhának nem volt ~-e

gyakorol: Uranost is ~-ta idomítója

gyorsol: Dózsa Murányt ~-ta = Murány gyors munkát kapott

hajtó: Charlie Mills mint ~-is győzelmet aratott

indítás: sok hosszat vesztett az ~-nál

iram: kissé gyorsult az ~

könyves: a ~-ek sokat vesztettek

munka: Krista gyors munkát végzett

szétosztás: ebben a ~-ban más ellenfele nem volt.

Végül kérjük a nb. szerzőket, hogy támogassanak bennünket e nyelvtisztító és nyelvművelő törekvésünkben, vegyék figyelembe jóakarató intéseinket és tanácsainkat. Lehet, hogy egyik-másik tőlünk ajánlott kifejezés a szakemberek szemében nem lesz eléggé kifejező; mint legilletékesebbek, ajánljanak ők helyette jobbat, életrevalóbbat, csak kifogástalan magyar legyen! Gondoljanak csak **Széchenyi Istvánra**, a magyarság lánglelkű apostolára, aki oly nagy lelkesedéssel írt a „Lovakról“ (1828) és aki meghonosította nálunk is a lóversenyeket: mennyire igyekezett még nyelvében is magyarrá tenni a *futtatást*! A lóversenyteret *pályagyep*-, *pályakör*-, *pályázóhelynek* (72, 178) nevezi; a jockey nála *könnyű gyerek*, *lovas*, *lovasgyerek*, *pályalovas* (72, 188, 189); a célvonal *nyerőhely* (73); az owner a *ménes tulajdonosa* (213); a trainer *készítő* vagy *gyakorló* (101, 105, 173); a training *testi munkálódás*, *elkészítés* (113, 102); az egyik ló a másikat *meggyőzi* (104); a riválist *ellenkezőnek* (113), a bangniert *főjátészónak* (149) mondja; a topformát a *tartósság legmagasabb pontjának* (188) nevezi; *Allandós Készítő Intézetet* (178) akar felállítani. — Fogadják meg tehát tanácsainkat és kövessék ezáltal **Széchenyit** a futtatásnak még nyelvét is megmagyarosító törekvésében.

Szabó Dénes.

Szóajánlásokról. Elterjedt és meggyökeresedett idegen szókat igen nehéz dolog megfelelő magyar szókkal helyettesíteni. Ebben a tekintetben is úgy vagyunk, mint a betegség dolgában. Némely betegségnek könnyebb elejét venni, mint, ha már kitört, teljesen megszüntetni. Az idegen szók megfelelő helyettesítésének a nehézsége abban van, hogy az ajánlott eredeti szóhoz nem vagyunk képesek nyomban ugyanazokat a képzeteket fűzni, amelyek az idegen szóhoz már hozzátapadtak. Két évtizeddel ezelőtt például, amikor a székelyfőváros a vendéglői étkezést rendelettel szabályozni akarta, az úgynevezett *menu*-rendszert (akkor még franciásan írták) a rendelet szerkesztője talpraesetten *teríték*-rendszernek nevezte el, és ezt a kifejezést eleinte a lapokban is olvashattuk. (Lásd róla Nyr. 1917-i évf. 46. s köv. ll.) Mondhattuk: egy *teríték* ára 1.50 korona; a *teríték*árak megváltoztak; kétféle *teríték* van valamely étteremben: nagy *teri-*

ték és *kis teríték*. Meg is maradhattunk volna e mellett a beszédmód mellett. Ámde a *teríték*-nek általánosan használt eredeti értelme (ném. das Gedeck) zavarólag hatott mégis a magyar kifejezés elterjedésében, és a *menü* (most már magyarosan írjuk) az élőbeszédben igen erős gyökeret vert. Ugyanilyen okból bizonyult a *kisszakaszjegy* elnevezésére alkalmatlannak és meg nem felelőnek a Nyelvművelő Bizottságtól ajánlott *hatos* szó (l. Msn. II, 120), amelynek gyöngéjére — némi jóremény fejében — a Bizottság előtt nem akartam rámutatni. A *hatos* igen régi szó, és nevét akkor kapta, amikor a *forint* 60 krajcárból állott, a tizedrészét érő váltópénzre tehát *6-os* számot vertek. A ‚tizedforint‘ jelentés átszármazott aztán a 100 krajcáros forint korába is, amikor a tizedrész értékű pénzdarabon már nem a *6*, hanem a *10-es* szám volt olvasható. Ekkor a *hatos* — neve ellenére — *tíz* krajcárt jelentett és ezt az értelmét a harmadik pénzegységnek, a forint felével egyértékű *koronának* az idejében is megtartotta, noha a ‚10 krajcár‘ értéket az új pénznemben már a *20* filléres képviselte; szóval megmaradt a *hatos* szó továbbra is, noha a valóságban sokáig *10* krajcárt, majd *20* fillért értettünk rajta. Igen nehéz volna tehát ezt a megrogzött régi váltópénz-jelentést elfeledni és a szót a *kisszakaszjegy* értelmére ráérteni. Minthogy megszokott kifejezéseinkről lemondani már magában is nehéz, az új szókhöz pedig különféle okoknál fogva nem vagyunk képesek ugyanazokat a képzeteket fűzni, amelyeket a közhasználatban levő idegen szókba már beleértünk, némelykor meg legalább is az idegen szókhoz kifejlődött árnyalatokat nem találjuk meg bennük: egészen érthető, hogy némely szóajánlások ellen írónk különféle kifogásokkal léptek föl. E kifogások között akad természetesen sok alaptalan és elfogadhatatlan, de — valljuk meg — vannak köztük meghallgatásra méltók is. Ami az előbbiféléket illeti, az *inkognitó* kifejezésére ajánlott *rangrejtve* szó ellen például — amely egyébként már 1926-ban merült föl mint a Pesti Hírlap szópályázatának díjnyertese — fölhozták az aggodalmat: „hogyan fogják fogadni a fülek és a szájak ezt a *rangrejtvét*, melyben csak úgy ropognak az r-ek“ (Szász Zoltán megjegyzése A Reggel 1933 szept. 25-i számában, 11. l.). A kifogástevő azonban elismerte, hogy „kissé bizarr hangzása ellenére is egészen jószerkezetű és eléggé kifejező szó“. A Széphalom című folyóirat két kifogással is sietett előállani. Egyik abban a kérdésében van kifejezve, hogy így kell-e tehát beszélnünk: „megőrzi a rangrejtvéjét?“ (1933-i évf. 29. l.). A szónak ezt a gyöngéjét, hogy t. i. főnévül — olyan kifejezésben pl., mint „megőrzi az *inkognitóját*“ — nem használható, a Nyelvőr is hangoztatta (1935-i évf. 113. l.), két olyan példát is idézve, amelyben a határozói szerepű *rangrejtve* alkalmazva van

ugyan, de mellette főneves kifejezésül az író mégis *inkognitó*-t mond: „a walesi herceg *rangrejtve* keresett fel egy éttermet és sikerült megőrizni *inkognitóját*.” Az efféle esetek a magyar szónak kétségkívül fogyatékoságát mutatják, és ilyen természetű nehézségek az idegen szók helyettesítésében nem is ritkák. De csak gondolkodnunk, akarnunk kell és könnyen elkerülhetjük az efféle bajokat, legkönnyebben úgy, hogy valamely más fordulattal, vagy a szónak valamely új változatával segítünk magunkon. Én azt mondanám pl. a fölhozott esetben, hogy „nem földte föl *rangrejtését*”. A Széphalomnak másik kifogása az, hogy „az *inkognitó* nem is annyira a rangot rejt, mert azt nem titkolják, inkább a nevet”. Nos, ha csak ez a baj, mondhatjuk, hogy *névrejtve* utazik valaki és így az *r*-ropogtatást is elkerüljük. Magam éppen e végett mindjárt a *névrejtve* kifejezőmódra gondoltam (utóbb Bán Aladár is tőlem függetlenül ezt nyilvánította előttem alkalmasabb szónak), és más vonatkozásban, egy álnév használatáról szólva, így fejeztem ki magam: „Erre vonatkozó és *névrejtését* fölfedő vallomását l. MNy. XVI, 143” (Msn. III, 72). Tulajdon folyóiratunk hívei között is volt, aki a *rangrejtve* és *rangrejtés* szókat nagyon mesterkéltnek tartotta s azt vélte róluk, hogy nem fedik az *inkognitó* fogalmat (l. a „Hozzászólás a szóajánlásokhoz” című cikkben, Msn. I, 67). A *rangrejtve* szó szerencsére kiállotta ezeknek a kifogásoknak a tűzét és eléggé forgalomban van. Örülhetünk neki, mert eredeti szókincsünk gazdagodott vele.*

Másik alaptalanul kifogásolt szóajánlásunk a *szánkó*, amellyel a *ródl*-t kívántuk helyettesíteni (Msn. II. 69). A Széphalom ezt veti ellene: „Csöbörből vederbe esünk: a *szánkó* tegnapelőtti tót szó, a *ródl* tegnapi osztrák. Ma már mindakettő magyar” (1933-i évf. 29. l.). Nincs igaza. A *szán* szláv eredetű szó ugyan, de ezt a művelt ember sem érzi meg rajta, és idegen eredetét csak a nyelvtudományban jártasak tudják, a *szánkó* pedig már magyar továbbképzés és teljesen eredeti hangzású. A „tegnapi osztrák” *ródl* szón azonban igen sokan érezhetik még a németes végződést (vö. *jódl*, *vurstli*, *virstli*, *firtli* stb.), máskülönben nem idegenkedtek volna tőle annyira, hogy magyar kifejezéssel való pótlásának szükségét is érezzék. Emlékezetem szerint egy fővárosi falragaszon a *szánkózás* szó használva is volt már a jódlizi hangzású *ródlizás* helyett.

Fölmerültek azonban figyelemre méltó kifogások is.

* A szóból már külön hajtás is fakadt: „*Rangrejtett* magyar írók az utcán” (BH. 1937 márc. 7, 4. l.). Ez az új melléknév nyilván a *közvetve* ~ *közvetett*; *vállvetve* ~ *vállvetett* (munkával); *reményvesztve* ~ *reményvesztett* kifejezéspárok mintájára keletkezett.

Ezek az ajánlott szónak olyan gyöngéire mutattak rá, amelyek elterjedésüknek, kedveltté válásuknak csakugyan akadályára lehettek és lehetnek. Nehezen válik például kedveltté a *közíró* szó, amellyel a *publicistá*-t kellene helyettesítenünk (l. Msn. II, 69). A Budapesti Hírlap akkori szerkesztője egyik cikkében mindjárt kifejezte az új szótól való idegenkedését; Szász Zoltán így nyilatkozott róla: „ha nem is egészen szerencsétlen, de viszont nem is túlságosan ihletteljes alkotás“ (A Reggel főntebb idézett számában); Kenedy Géza pedig a Bizottságban és talán valamelyik írásában is olyan kifogásokat tett ellene, amelyek velejünkben az alább mondandókkal megegyeznek. Érdemes tehát megvizsgálnunk, mi a gyöngéje a *közíró* kifejezésnek, mert meg kell vallanom, magam is alig tudok megbarátkozni vele. Egyik baj már az, hogy a *publicistá*-val kapcsolatos *publicisztiká*-t a *közíró* elfogadása esetében *közirodalom*-nak kellene neveznünk, ez pedig senkiben sem keltené föl az idegen szóval kifejezett képzetet. Ez a baja magának a *közíró*-nak is. Összetételes új szók jelentésének kiérzését ugyanis főképp az összetételi előtagnak, az úgynevezett jelző szónak szokásos használatmódja befolyásolja. A dolog tehát nyilván a szavunkbeli előtagnak, a *köz*-nek az értelmén és használatmódján fordul meg. Vizsgáljuk először is a *közirodalom* szót, amely a *publicisztiká*-t volna hivatva pótolni. A *köz* előtag az *irodalom*-hoz hasonló, elvont természetű fogalmakkal összetéve „általánosat“ szokott jelenteni, mint pl. *közadakozás*, *közakarát*, *közállapotok*, *közbecsülés*, *közegészség*, *közérdek* stb. Ezek alapján az új *közirodalom* szó valami határozatlan „általános irodalomnak“ képzetét kelti az emberben, tehát nem azt, amit a *publicisztiká*-hoz fűzünk. Ugyanígy, sőt még rosszabbul vagyunk az ajánlott *közíró* szóval. A *köz* előtaggal szerkesztett foglalkozásnevekben vagy személyre vonatkozó egyéb elnevezésekben ugyanis ez a jelző szó vagy szintén „általánosat“, illetőleg „közöset“, „államit“ jelent, mint pl. a *közadás*, *közgyám*, *közhivatalnok*, *közjegyző*, *közszolga*, *köztisztviselő*, *közvádló* elnevezésekben, vagy — ami nagyobb baj — „közönségeset, alsóbb rangút, közrangút“, aminők: *közbaka*, *közember*, *közhonvéd*, *közhuszár*, *közkatona*, *közlegény*, *köznemes*, *közpolgár*, *közrendőr*, *közvitész*. A nyelvérzék sok ilyen elnevezés következtében első hallásra valami alsóbbbrangúságot érezhet ki az új szóból, ami magukra a publicistákra nézve bizonyára feszélyező. A főbaj ennél fogva az, hogy aki a *közíró* szót külön értelmezés nélkül először hallja vagy olvassa, aligha fűzi hozzá azt az értelmet, amellyel a *publicistá*-t közönségesen használjuk: a *politikai író* (ez a magyar megfelelője hiányzik Tolnai Magyarító Szótárából), a *közjogi író*, *közjogi tudós* vagy *vezércikkíró* értelmét. Csak ha tudjuk, hogy

a *közíróval* a szó használói *publicistát* akarnak kifejezni, akkor kezdjük mi is ennek a jelentésében fogni föl, s aztán ha tetszik, befogadjuk szókészletünkbe. Akik azonban nem bírálgatják a fölmerülő új szót, hanem jelentéséről tudomást szerezve, hajlandók mindjárt magukévá is tenni és következetesen alkalmazzák is, nem cselekesznek rosszul, mert csak előmozdítják a „publicista” fogalomnak a *közíró* szóhoz való kapcsolódását, és ennél több nem is kell ahhoz, hogy a szó lassanként ismertté, megszokottá és kedvelté váljék. A nyelvújítás szavai is ilyen módon váltak annak idején közelethez, noha történetükből tudjuk, hogy közülük nem egy ellen különféle kifogásokat tettek, hogy valóban nem is voltak mind talpraesettek és hibátlanok, az állandó és következetes használat folytán azonban mégis meggyökeresedtek. Verba valent usu. A nyelvszokás a gyarlóbb alkotású szavaknak is értéket ad. A *közíró* szóhoz is hozzátapadhat lassanként a kívánt jelentés: közügyeket fejtegető, közügyeket tárgyaló író.

A Bizottságnak egy másik szóajánlása ellen is tettek figyelemre méltó kifogást, az *infláció* kifejezésére ajánlott *pénzpuffasztás* és *pénzpuffadás* (l. Msn. II, 69) szavak ellen. A Széphalom a *pénzpuffasztás*-ról ezt mondja: „Eltekintve attól, hogy a *puffasztás* egy németből átvett hangutánzószó továbbképzése, kellemetlen képzeteket is támaszt” (1933-i évf. 29. l.). Az előre bocsátott és bevallottan csekélyebb fontosságú ellenvetés dolgában — hogy t. i. a *puffasztás* németből átvett hangutánzószónak továbbképzése volna — téved a cikkíró. A magyar *puffad*, *puffan*, *puffog* és *puffaszt* igék alapeleme azonos hangzású ugyan a hasonló jelentésű német *puffen* igéével, ez azonban nem lehet német eredet bizonyítéka, mert a hangutánzó és hangfestő szók különböző nyelvcsaládokban is hasonlóan hangozhatnak. Elég erre nézve a *kakuk* szónak több nyelvben mutatkozó hasonlóságára utalnunk, úgymint: latin *cuculus*, francia *coucou*, angol *cuckoo*, német *Kuckuck*, finn *käki* stb. A *puffad* szócsaládjára már azért sem lehet német jövevény, mert régi igéképzőkkel: *-ad*, *-aszt*, *-an*, *-og* alakult, míg valóban német származású igéink csupán *-l* vagy *-z* igéképzőt mutatnak, úgymint: *abriktol*, *ánzágol*, *dinsztel*, *drukkol* stb., illetőleg: *bojkottíroz*, *brillíroz*, *egzecíroz* stb. A német *puffen*-ből tehát a magyarban csak *puffol* válhatott volna. Melich János nem is sorozta a *puffad* szót és családját a német eredetű jövevényszók közé (l. Lumtzer-Melich: Deutsche Ortsnamen und Lehnwoerter. Innsbruck, 1900). A *pénzpuffasztás* és *pénzpuffadás* összetett szók második tagjában levő kép azonban az én nyelvérzékem szerint is méltán találkozhatik visszatetszéssel. Én az *infláció* magyar elnevezésére legegyszerűbbnek és legalkalmasabbnak ezt gondolnám: *bankjegyzőzn*.

Új szókigondolására nézve — minthogy a Nyelvművelő Bizottságban is merültek föl meg nem felelő javaslatok, és folyóiratunkhoz is több felől érkeztek sikerrel nem kecsesgató szójavajlások — nem lesz talán fölösleges, ha a mondotak után egy pár tanáccsal is szolgálunk.

Kaptunk ugyanis olyan szójavajlásokat, amelyek a divatos idegen szókat népnyelvi, tájdivatú kifejezésekkel vagy elavult régi szavakkal próbálják helyettesíteni. A *stoppol*-ra például a *sünyöl* tájzót ajánlották, amely Zilahon valóban azt teszi, amit a német jövevény: „beszó, bestoppol (kikopott helyet a ruhán)“, az *agitál*-ra pedig a régiségben előforduló *bözget* szót, amely a közönséges *bizgat* igének ritkább változata. Az ilyen szók — még ha az idegen szóéval teljesen egybevág is a jelentésük — ismeretlen és szokatlan voltuknál fogva nem számíthatnak az irodalomban elterjedésre, még kevésbé akkor, ha a jelentésük sem azonos az idegenével, mint pl. a *bözget* esetében. Fölmerült több mesterkélten alkotott szó is az idegen szavak pótlására. A *polémia* helyett például *vitály*-t, a sportra *edze* főnevet, a sportolásra ebből képzett *edzél* igét, az epizódra *ékelvény*-t, az illúzióra *csalvány*-t, az intuitívra és intuicióra *lelénk*-et és *lelénkség*-et, a mandátumra *bizvány*-t ajánlottak stb. Az ilyen szóalkotások kora már rég lejárt. Bár alaktanilag valamennyi említett szavunknak képzését igazolni lehet,¹ az efféle új szavak mégis nemesak hogy mesterkéltségünkél fogva nem találának manapság tetszésre, hanem alig volnának alkalmasak arra, hogy a kifejezni óhajtott fogalmakat könnyű szerrel hozzájuk kapcsoljuk, mert bármily világosan érezzük is bennük az alapszót, a szokatlan képzők jelentéstani rendeltetését minden egyes esetben külön kellene megjegyeznünk. Ki értene például egyszerű hallásra, külön fölvilágosítás nélkül a *csalvány* szón illuziót, a *bizvány*-on mandátumot?! (E magyarátni óhajtott idegen szók egy részére: az *epizód*-ra, *mandátum*-ra és *polémiá*-ra egyébként is természetes és megfelelő kifejezéseket találni már Tolnai Magyarító Szótárában.) A szóalkotás legtermészetesebb és legvilágosabb módja kétségkívül az összetételes eljárás. Az ily módon alkotott szókhoz, ha elemeik jellemzően és találóan vannak megválogatva, első hallásra is képesek vagyunk az idegen szóhoz kapcsolódott fogalmat hozzáfűzni. Ilyen szerencsés szóalkotások a Bizottság javaslatai közül pl. az antennának *hullámfogó* elnevezése (egy kiváló természettudósunknak, Tangl Károlynak ötlete) és a turistára és turistáskodásra

¹ A *-vány*, *-vény* és *-lénk* képzősek kifogástalanok, az *edze* szó a *penge* és *szüle*-félék mintájára van alkotva, a *vitály*-t illetően pedig a Gombocz Zoltántól kimutatott *-ly* főnévképzőnek példaira: *személy*, *lapály* stb. (l. NyK. XLV, 4. s. köv. ll.) utalhatunk.

a Kaán Károly bizottsági tagtársunktól ajánlott *természetjáró* és *természetjárás* szavak (l. Msn. III, 121, 167). Az előbbi, sajnos, nem keltett érdeklődést, az utóbbi azonban néha fölfölbukkan.¹ Találó és ajánlásra méltó magyarítás szerintem az a kifejezés is, amelyet a *transzkontinentális* fogalmára folyóiratunk egyik hívétől, Fehér Gézától kaptunk, a *földségátszelő*. Az eddigi „transzkontinentális vasút” helyett ugyanis bizvást mondhatjuk: *földségátszelő* vasút, minthogy a *kontinens*-nek az újabban csaknem egészen mellőzött *szárazföld* szó mellett a *földség* is jól megfelel (l. Tolnai szótárát). A rádió kifejezései között azonban a „*transzkontinentális* csövek”-re — amit egy cég hirdetésében (BH. 1935 okt. 31, 3. l.) olvastam már — ez a magyarítás nem volna alkalmazható, és másképpen hangzó műszót kellene helyébe ki-gondolnunk.

Mindezekből a kifogásokból és nehézségekből nem következik olyan tanulság, hogy a megszokott és eddig megfelelően még nem pótoltt idegen szavakra ne próbáljunk magyar kifejezéseket keresni. Erről a célról nem szabad a sikertelen kísérletek dacára sem lemondanunk. Annál inkább levonhatjuk azonban azt a következményt, hogy eddig használt és bevált eredeti szavainkhoz továbbra is szívósan kell ragaszkodnunk és lehetőleg meg kell gátolnunk fokozatos pusztulásukat, ami az idegen szók mai szertelen divatja miatt olyan sok esetben tapasztalható és sajnálatos jelenség.

Zolnai Gyula.

Tokiótól Budapestig. Egyik napilap hozta Londonon át azt a hírt, hogy *Hiszatané Okano* 63 éves tokiói tanító a japán képviselőházhoz és felsőházhoz intézett beadványában *Szenjuro Hajasi* tábornok miniszterelnöknek vád alá helyezését javasolja, mert kormányterveiről szóló előterjesztése hemzseg az idegen és idegenszerű szavaktól, szólás-módoktól.

Hiszatané Okano hivatkozik arra, hogy a mai japán iskolákban 1585 japán írásjegyet tanítanak, s ez teljesen elégséges a legbonyolultabb gondolat kifejezésére is. A miniszterelnök akadálytalanul előadhatta volna a kormány terveit tiszta japán nyelven, idegen szavak és kifejezések alkalmazása nélkül.

Nincs tudomásunk a hazája nyelvét féltő, jóra való japán tanító beadványának sorsáról, és arról sem, hogy van-e ilyen okból Japánban lehetősége a vád alá helyezésnek. Bizonyosra vesszük, hogy ott sincs, aminthogy természetesen nálunk sincsen. A különbség mégis az, hogy ott egy tanító

¹ Pl. „A *természetjárók* fegyelmözött emberek” (Pesti Hírlap 1934 nov. 28. 4. l., országgyűlési beszédben).

felháborodásában még a kormány fejének vád alá helyezését is kívánja a törvényhozástól, mert az idegen szavak és a nyelv tisztaságának ártó kifejezések használatát súlyos visszaélésnek minősíti. Nálunk ilyen idegenségektől szinte hemzseg akárhány napilap és szaklap, akárhány tudományos és szépirodalmi munka. Ilyeneket használ akárhányszor a rádió bemondója, ilyenekkel vél hatást elérni nem egy törvényhozó, sőt a népszónokok legtöbbször is! Szép magyar nyelvünk metelyezése láttán mégis bizony kevesen akadnak fenn és még kevesebb azok száma, akik felszólalnak és harcot indítanak ellene!

Napilapjaink közül egyiknek főleg a vezércikk-írója vezet az idegen szavak alkalmazásában. Akadt is egy jóra való magyar, aki a szerkesztőséghez fordult és kérte, hogy mellőzze az idegen szavak használatát. A szerkesztői üzenetekben azután erre válaszként ezeket olvastuk:

P. J. Bpest: „Ön az idegen szavak használata ellen lázadzik és az a követelése, hogy ne csúfítsuk el nyelvünket idegen szavakkal, hiszen a magyar nyelv sokkal tökéletesebb, gazdagabb, semhogy rászorulna hézagpótló idegen szavakra.“ Azután így folytatja: „Nem volnánk erősen nemzeti irányú magyar újság, ha nem értenők meg az Ön háborgását az idegen szavak elharapódzása ellen és nem méltányolnánk azt a kívánságát, hogy a fogalmakat igyekezzünk mindig nyelvünk gazdag tárházából meríthető magyar szavakkal fejezni ki.“ Felemlíti azután melegséggel, hogy a sajtó emberének lázas, rövid, egy-két órához, nem egyszer pillanatokhoz kötött szellemi munkájában cikkeit vágató gyorsasággal kell megírnia, és nincs ideje a szavakban való válogatáshoz. Naponta az idegen nyelvű lapok egész tömegét kell végigfutnia, amelyekben főleg latin származású műkifejezések nagy számával találkozunk. Utal végül arra, hogy közéletünk nyelve, a törvényhozók, a megyebizottsági tagok beszédei szintén hemzsegnek a fölösösen használt idegen szavaktól és mindez ebben a magyartalan alakban kerül feldolgozásra váró anyagként a hírlapíró elé. Azután így folytatja: „Mindezek a nagy nehézségek megmagyarázhatják, de korántsem menthetik az idegen szavak használatának ezt az elterebélyesedését, és nagyon is itt volna az ideje egy általános nyelvtisztító harc megindításának közéleti nyelvünk magyarrá tételére. Különösen a napisajtóban kellene megtalálni a módját annak, hogy a szerkesztői munka gyorsaságának gátlása nélkül a hírlapíró könnyen és azonnal megtalálja a tolla alá vagy a nyelvére tolazkodó szokásos idegen kifejezések teljes magyar egyenértékűjét. A nyugalmasan olvasó és utána gondolni reáérő közönség ebben nagy segítségére lehetne a sajtó munkásainak, ha nemcsak általánosságban

kifogásolná az idegen szavak használatát, hanem fáradságot nem kímélve ismételten tollhegyre szúrná az olvasmányában szeme elé kerülő, kirívóbb idegen szavakat és ezekkel szembeállítaná a helyettük teljes értékkel használható jó magyar kifejezéseket.“ „A sajtó hajszolt munkát folytató tollforgatói jó néven vennék ezeket a gyakorlati módon történő figyelemztetéseket, hiszen a magyar újságírónak szívevágya nem lehet más, mint hogy minél tisztább nyelven írjon és hogy a már elkövetett hibákba — a lázas munka ellenére — újra lehetőleg belé ne essék.“

Nem tudjuk, vajjon a szerkesztőségnek e kedvesen őszinte és igen helytálló megnyilatkozása után olvasói „tollhegyre“ szúrták-e az e lapban megjelent idegen szavakat?

Bizonyosra vesszük, hogy az olvasók kényelmességéből nem feleltek e felhívásra! Tény ugyanis, hogy a lap nemcsak a szerkesztői üzenetet hozott számának vezércikkében találtunk 48 idegen szót, hanem azóta is gazdagon díszítik ugyanemnek az íróknak vezércikkeit az idegen szóvirágok.

Mi e miatt és a történetek után kevésbé a vezércikk-írók, mint a lap olvasóit okoljuk. Mert ha az olvasók eleget tettek volna a lap okos felhívásának és nagyobb számban ostromolták volna a szerkesztőséget, akkor eddig már a vezércikkíró úr is leszokott volna az idegen szavakat pattogtató és azokkal hatásra vadászó rossz szokásáról. A közönség hivatott arra, hogy felszólaljon, hogy lépten-nyomon és mind erélyesebben sürgesse az idegen szavak és magyartalan kifejezések mellőzését.

A *Magyarosan* munkatársa is helyesen cselekedett, amikor legutóbb a tolla hegyére szedte egy ünnepeltebb írónak magyartalanságait. Ez is eszköze a gyomirtásnak!

Nyelvünk művelésének e módjain kívül az iskola hivatott arra, hogy az ifjúságot tisztább magyar nyelv használatára nevelje. Indítványomra a M. Tud. Akadémiának a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez e tárgyban intézett feliratára a miniszter a tanügyi hatóságokhoz leiratot intézett. E rendelkezés célja és kívánsága szellemében *Pintér Jenő* főigazgató járt el a leggyakorlatibb és a leghatásosabb módon. Sikeres tevékenységéről a *Magyarosan* legutóbbi füzeté számolt be mindnyájunk nagy lelki örömeire.

Az idegen szavak irtásának további módja, hogy bizonyos idegen szavak helyébe pályázat útján keresnek megfelelő magyar szót. *Misángyi Vilmos*, a mechanikai technológia ny. r. tanára a műegyetemen, a „Technika Magyar Mérnökök Lapja“ útján a „mechanikai technológia“ műszaki kifejezés magyar megfelelőjére nyilvános pályázatot hirdet és pályadíjul 100 pengőt ajánlott fel. A műegyetem egy-egy tanszéke pedig 5—5 pengős pályadíjat tűzött ki a következő szavak magyar megfelelőjére:

1. a gépszerkezetten köréből: *hidrogépek, turbina*; 2. az épületszerkezetek köréből: *parketta, ballusztér*; 3. az építéset köréből: *hall, foyer*; 4. a vasszerkezetek köréből: *konzoláltó, diafragma*; 5. a villamosságtan köréből: *frekvencia, kondenzator*; 6. az élelmiszeripar köréből: *konzerv, keksz*.

Egyes szaklapok szerkesztői újabban feltűnő helyen és feltűnő szedésű sorokban kérelemmel fordulnak a munkatársakhoz, hogy ügyeljenek a nyelv tisztaságára. Csak egy példára, a *Közgazdasági Szemlére, Heller Farkas* műegyetemi tanár értékes lapjára utalok, melynek borítóka első belső oldalán vastag betűvel szedett következő kérelem olvasható: „Újabban a szakirodalomban, de a napilapsajtóban is mindinkább lábrakap az a rossz szokás, hogy az írók szívesebben használnak idegen szavakat olyankor is, amikor megfelelő jó magyar kifejezés áll rendelkezésükre. A *Közgazdasági Szemle* szerkesztősége mindig igyekszik a hozzájutott kéziratokat a tiszta magyarság szempontjából is átvizsgálni s az idegen szavak helyébe magyarokat illeszteni, de — különösen fiatalabb munkatársai részéről — sokszor olyan kéziratok kerülnek eléje, hogy azoknak a helyes magyar szóhasználat és nyelvi tisztaság szempontjából való átjavítása nem egyszer szinte újból való megírásukat teszi szükségessé. Ez a részben szellemi kényelmességből, részben a nyelvnek mint nemzeti kincsnek sajátos értékei iránt táplált közömbösségből eredő pongyolaság annál kevésbé menthető, mert a magyar közgazdasági irodalom érdemes munkásai úgyszólván minden közgazdasági fogalmat kitűnő és megfelelő magyar szóval tudtak és tudnak kifejezni. Tisztelettel felkérjük tehát munkatársainkat, hogy kézírataikat beküldés előtt a helyes magyarság és nyelvi tisztaság szempontjából is szíveskedjenek átvizsgálni s a közgazdaságtannak a magyar irány és nyelv szempontjából való ápolását és fejlesztését is egyik tudományos feladatuknak tekintsék.“

Sokféle eszköze van ezek szerint a nyelvtisztításnak. Legfontosabb e mellett, hogy ne nyugodjunk, hogy állandóan résen legyünk, és harci kedvünk legnagyobb kincsünkért, nyelvünkért soha el ne lankadjon! Nyelvünkért harcolnunk nemcsak a nyelvrontókkal, hanem azokkal is kell, akik a mai gyorsan haladó világban, főleg a lépten-nyomon felbukkanó újabb műszaki szerkezetek és használati tárgyak eddig idegen szavakkal megjelölt neve helyett illetékes helyről, kellő megfontolás után kikerülő jó magyar elnevezést nemcsak nem használják, hanem bírálgatják, tréfa vagy gúny tárgyává teszik, hogy mindenképpen lejárassák!

A német illetékes hely a gépkocsinak (autó) *Kraftwagen*, a rádióknak *Rundfunk* nevet adott és ugyanígy úgyszólván minden új alkotásnak és használati tárgynak meg-

adta a német nevét. Egy németnek sem jut eszébe, hogy kutasssa, miért *Kraftwagen* a gépkocsi és miért *Rundfunk* a rádió. Még kevésbé vetemedik arra, hogy azt alkalmatlannak minősítse vagy gúny tárgyává tegye. Nálunk a *Kraftwagen*-nál jobb *gépkocsi* vagy a *társasgépkocsi* (autóbusz) elnevezéseket jórészt még hivatalos helyen sem használják, annál kevésbé a magyar közönség, a napilapok vagy a rádió. Azoknak a magyar megnevezéseknek jó részéről pedig, amelyeket a M. Tud. Akadémia Nyelvművelő Bizottsága ajánlott, sem a közönség, sem a közigazgatás, sem a sajtó tudomást sem vesz! Néhányan pedig abban lelik örömeiket, hogy lírálgatják vagy gúnyolják azokat, a helyett, hogy örvendeznének, ha idegen elnevezés helyett magyar váltja fel!

Különös tartózkodással viseltetik a közönség az olyan esetekben, amikor az idegen szó helyett ajánlott magyar megnevezés egy vagy két szótaggal több, mint az idegené. Holott mi ezt a szótagtöbbletet — ha elkerülhetetlen — megengedhetjük magunknak, mert nyelvünkön viszonylag röviden tudjuk kifejezni gondolatainkat. Ismeretes, hogy ha pl. német szöveget fordítunk magyarra, az rövidebb, kevesebb helyet igényel, mint az eredeti.

Ma, amikor Tokiótól Budapestig a világ majd minden részéből olvasunk nyelvtisztításról, mi sem maradhatunk el. A hazája nyelvéért hevülő jó *Hiszatane Okano* érzéseivel, de nem feljelentéssel és vádemeléssel, hanem *Széchenyi* lelkesedésével és nemes érzéseivel kell síkra szállanunk nyelvünk tisztasága és művelése érdekében!

Már az eddigi tevékenységgel is bizonyos eredményről adhatunk számot. Mégis messze vagyunk attól, hogy célunkat a kívánatos mértékig elérjük!

Kaán Károly.

Egy-túltengés és egy-iszony. A magyar nyelv tisztaságáért évtizedek óta folyó küzdelemnek kezdetől fogva a legkeményebb és legnehezebb feladatai közé tartozott és tartozik ma is a határozatlan névelő — az *egy* — idegenszerű használatának kiszorítása. A hosszú harc nem volt egészen eredménytelen. Írásban talán ma már valamivel ritkábban találkozunk a határozatlan névelő fölösleges használatának, az *egy-túltengésnek* példáival, de az élő beszédben ez a nyelvhasználat, sajnos, ma is szinte változatlan gazdagságban virágzik. A magyar nyelv szelleme ellen elkövetett merényletek kiapadhatatlan forrása és bámulatos gazdagságú kincsestára — a német nyelvhatás — gondoskodik arról, hogy ezt a gyomot ne lehessen egyhamar kiirtani nyelvünkéből. *Ez nem egy eljárás, te vagy egy számár, ez egy szép cselekedet, az egy gyengeség* (helyesen: ez nem eljárás, számár vagy, ez szép cselekedet, az gyengeség) és az *egy-túltengés-*

nek ezekhez hasonló száz meg száz példáját éppen úgy megtaláljuk a magyar szavakkal németül gondolkodó, még egészen bizonytalan nyelvérzékű rétegek nyelvében, mint országgyűlésünk szónokainak beszédében.

Szó sem lehet tehát még arról, hogy a határozatlan névelő idegenszerű használata elleni küzdelem már elérte volna célját, az *egy*-túltengéssel egyidejűleg és avval párhuzamosan azonban az utóbbi esztendőben már egy másik, éppen ellenkező irányú hiba terjedt el oly rohamos mértékben, hogy most már ez ellen is erélyesen meg kell kezdeni a küzdelmet. Az *egy*-iszonyról van szó, arról a hibás nyelvhasználatról, amely akkor sem meri az *egy*-et kimondani, vagy inkább kiírni, amikor nemesak hogy szabad, hanem kell is használni.

Maga az *egy*-iszony egyébként régi, sok évtizedes jelenség, oly régi, mint maga az *egy*-túltengés elleni harc, eddig azonban csak elszigetelten találkoztunk vele, s csak az utóbbi években kezdett szinte járványszerűen terjedni. A nyelv helyességéért és tisztaságáért való küzdelemnek úgylátszik elkerülhetetlen kísérőjelensége, hogy sokan hibásan alkalmazták a félfüllel hallott, nem egészen megemésztett, félig értett vagy félreértett nyelvi szabályokat, s így hibás hibáztatások s ezekből nyelvhelyességi babonák keletkeznek. Így született meg az *egy*-túltengési járvány elleni küzdelemből az *egy*-iszony betegsége.

Mikor kell tehát az *egy*-et használnunk, s mikor nem szabad élnünk vele?

A válasz erre a kérdésre sokkal kevésbé nehéz, mint általában gondolni szokták. Van egy-két eset, amikor használni *kell* a határozatlan névelőt, ettől az egy-két esettől eltérő minden más esetben pedig *nem szabad*.

Nézzük tehát, mikor kell az *egy*-gyel élnünk.

I. Elsősorban is akkor használjuk a határozatlan névelőt, amikor olyan emberről vagy dologról írunk vagy beszélünk, akiről vagy amiről előzőleg nem esett szó, és aki vagy ami egyébként sem ismeretes. Tehát akkor, amikor az *egy* jelentése: valamely, ein gewisser (eine gewisse, ein gewisses), quidam (quaedam, quoddam). Például: Volt egy szegény fiú, ki mindig éhezék. (Petőfi) Kassa mellett egy fölvárban tivornyázik a cseh rabló (Arany). Ezekben az esetekben használni kell az *egy*-et, mert ha nem használjuk, akkor súlyos hibát követünk el. Már Arany János kifigurázza azoknak a beszédét, akik *egy*-iszonyukban ezekben az esetekben sem használják a határozatlan névelőt. Egyik kitérő gúnyiratában a *János vitéz* tartalmát mondja el, de akként, hogy összesűríti benne mindazt a sok hibát, amit a magyar nyelv szabályai ellen el szoktak követni. Az elbeszélést így kezdi: „Volt egyszer juhászbojtár.”... Ennek a gúnyiratnak a címe:

A jövő stílusa. Ha Arany olvasná az utóbbi esztendőik irodalmi és hírlapi termékeinek egy részét, akkor igazolva látná ezt a címet. Egyes szépíróink az *egy*-iszony legsúlyosabb formáiban szenvednek, néhány újságunkban (és tán éppen az egyébként gondosabb magyarsággal írottakban) pedig hemzsegnek az ilyen mondatok: „Francia tudós feltalálta a bacilusháború ellenszerét.“ „Partraszállás után a társaságot elegáns autó Kopenhágába vitte.“ „Tönkrement vállalkozó föbelötte magát.“

Az *egy*-iszonymnak ez a fajtája sokszor azt eredményezi, hogy az olvasó egészen mást ért, mint amit az író mondani akart. Egyik igen elterjedt reggeli lapunkban olvastam például a következő címet: „Alezredes lett a száz tudományos akadémia elnöke.“ Először csak futólag lapoztam át az újságot, a hírnek csak a címét olvastam el, és bizony csodálkoztam, hogy egy tudománnyal foglalkozó embert katonai ranggal tüntetnek ki. De azután eszembe jutott, hogy például Amerikában igen elterjedt szokás polgári érdemeknek katonai rangokkal való jutalmazása (Lindberget, aki polgárember volt, az Óceán átrepüléséért ezredessé nevezték ki), hát — gondoltam — az új Németországban is meghonosodott ez a rendszer. Csak amikor a cikket átfutottam, akkor láttam, hogy nem az Akadémia elnökét nevezték ki alezredessé, hanem éppen fordítva: egy alezredest nevezték ki az Akadémia elnökévé. A hírlapíró tehát ezt akarta a cikk címével mondani: „Egy alezredes lett a száz tudományos akadémia elnöke.“ *Egy*-iszonyánan azonban elhagyta a határozatlan névelőt, és így éppen a fordítottját mondta annak, amit mondani akart.

II. A határozatlan névelőt néha, aránylag ritkán, nyomatékos kiemelés végett is szoktuk használni. Például: „Abban a korban egy Kossuth, egy Széchenyi állott a nemzet élén.“ (Vagyis olyan nagy emberek, mint Kossuth és Széchenyi.) — Felkiáltásszerű mondatokban néha a nyomaték kedvéért a határozatlan névelőt a jelző és a jelzett szó közé tesszük. Például: „Szemtelen egy fráter!“ „Tréfa ami tréfa, de ez kriminális egy idő!“ (Petőfi).

Ha ezekben a mondatokban hagyjuk el a határozatlan névelőt, akkor talán legtöbbször nem kapunk éppen hibás mondatokat, de éppen a nyomatéka a mondatnak és a jelentésárnyalatbeli különbség esik az *egy*-iszonymnak áldozatul.

III. Az *egy*-iszony végül szócsonkításokban is megnyilvánul.

Vannak ugyanis összetett szavaink — határozatlan számnevek és határozószók — amelyeknek előtagja az *egy*. Az *egy* előtag ezeknek az összetett szavaknak határozatlan jelentést ad, mint ahogy *egy-két alma* sem nem egy almát, sem nem két almát jelent, hanem néhány, határozatlan

számú almát. Az *egy*-iszony azonban kikezdi az ilyen összetételeket is. Legtöbbször ezeket a határozatlan számneveket esonkítják meg: *egypár, egynéhány, egykevés, egykis, egykicsiny*; ezt a három módhatározószót: *egykissé, egykevéssé, egykönnyen*; végül az *egyhamar* időhatározószót.

Ezeknek az összetételeknek ma még talán szokatlan egybeírása már csak azért is üdvös, mert ha ez az írásmód elterjed, akkor előreláthatólag meg fogja akadályozni az előtagok lemetszését. Az Akadémia — igen helyesen — erre az írásmódra utal, amikor helyesírásának szójegyzékében azokat a szavakat, amelyeket a fentiek közül felsorol — *egynéhány, egyhamar, egykevéssé, egykissé, egykönnyen* — mind egybeírja. (Tehát így írunk: „Kérek egykis vizet.“ De „kérek egy kis darab kenyeret“, mert az első mondatban az *egykis* határozatlan számnév szerepel, mint a *víz* mennyiségjelzője, de a másik mondatban nem áll az *egykis* határozatlan számnév, hanem a *kis* melléknév, mint az *egy darab kenyér* tulajdonságjelzője.

Mint már említettem, az *egy*-iszonyodók a fentebb felsorolt összetett szavakat rendre kikezdték. Az viszont magától értetődik, hogyha ezeknek az összetételeknek az előtagját, az *egy*-et, levágjuk, akkor a megmaradó utótagnak nem lesz ugyanaz a jelentése, mint az összetételnek volt. Ha azt kérdezem, hogy esett-e az eső, arra mást jelent az a válasz, hogy „egykevés esett“ (=nem sok, de valami mégis), és mást, hogy „kevés esett“ (=nem elég). Más az, hogy „hamar nem érsz haza“ és más, hogy „egyhamar nem érsz haza“. De nem csak árnyalati különbségek keletkeznek az *egy* elhagyásából, hanem ezáltal sokszor éppen ellenkező értelmet nyer a mondat. *Egy*-iszonyban szenvedő embertől nem kérdezném meg, hogy sos-e a leves, hanem megkóstolnám magam, mert ő a sós levesre is azt mondaná, hogy „kevéssé sós“, és így megsóztatná velem még jobban azt a levest, amely már úgyszólván sós volt egykevéssé.

Összegezve a mondottakat: a fenti három esetben *egy*-et *kell* mondanunk, semmiféle más esetben azonban *nem szabad*. Ha ezt nem tévesztjük szem elől, akkor beszédünket és írásunkat megóvjuk mind a rút *egy*-túltengés, mind a kevésbé ellenszenves — mert a helyes magyarság keresésének jámbor szándékából fakadó — de mégis igen fonák *egy*-iszony hibájától.

Winter István.

A külföldi helynevek! Ezúttal egy kitűnő francia nyelvész, *Pichon Edouard* a „*Français moderne*“ c. nyelvészeti folyóiratban (1937. 113) száll síkra a külföldi városnevek francia nyelvű alakjai mellett, mert a hivatalos és újságírói nyelvhasználat ezeket lassan kiszorítja a francia nyelvből. Az így támadt „siralmas bábeli nyelvza-

var“ első példájául idézi *Bratislava* nevét, mely a francia nyelvben általánosan elterjedt *Presbourg* alakot irtotta ki: „*Bratislavának* kezdik híni *Presbourg* városát, mert jelenleg a csehszlovák államhoz tartozik; bizonyosan rákényszerítenék a francia nyelvet arra is, hogy ugyanezt a várost *Pozsonynak* nevezze, ha Magyarország újra hatalmába keríti!“ *Kassáról* pedig így elmélkedik: „Hasonlóképen a mi töltőtollasaink sokszor nem elég műveltek ahhoz, hogy tudják, hogy *Cassovie*-nak (vegyük ezt a példát száz közül) van neve a franciában: ők a *Košice* alakot vetik papírra a hivatalos földrajzot követve, mert ott jelenleg Csehszlovákia az úr; de az a riporter, aki a szerencsétlen Csonka-Magyarországról emel szót, *Kassáról* fog beszélni és semmiféle módon nem adja tudtára az olvasónak, hogy ez a *Kassa* ugyanaz a *Cassovie*, mint *Košice*, ugyanaz a város, melynek a nevét a németek *Kaschaunak* írják. Ha ehhez hozzátesszük, hogy a francia olvasó ilyenkor valószínűleg *kozisz*-t, *kászá*-t és *kasó*-t olvas, elképzelhetjük, micsoda szörnyű zűrzavart kelt a le nem fordítás rendszere a földrajzban.“

Ennek kapcsán kikel *Pichon* a *Joseph de Maistre* műve (*Soirées de Saint-Petersbourg*) óta halhatatlanná emelt *Saint-Petersbourg* helyébe lépő *Pétrograd* és *Leningrad* használata ellen. Nem kevésbé ízléstelennek találja, hogy a hálókocsitársaság kocsijaira Paris—Milano-t és Den Haag—Genève (Genf)-et ír. Örömmel állapítja meg, hogy folyóiratának szerkesztője ragaszkodik a *Constantinople* használatához.

Bennünket, kik annyit szenvedünk hasonló divatoktól, különösen érdekelhetnek a cikkíró végső megállapításai:

„1. Hiú önáltatás megtartani olyan névnek az írásképét, melyet az olvasó nem is tud kiejteni és amelyet még a hangtani érték teljes ismeretében is lehetetlen volna a francia hangrendszerhez hasonítani. (Jusson eszünkbe, hogyan török kerékbe a rádióbemondók „korrekt“ hangsúlyozási erőlködései a magyar hangrendszerrel!). — 2. Az a hivatalos név, melyet egy-egy város a hivatalos nemzeti nyelvben visel, nem képviseli mindig a helyi nevet, mert nem sok olyan ország van, mint Franciaország, ahol az egész ország többé-kevésbé művelt osztályai otthonukban a hivatalos nyelvet használják. (Gondoljunk itt az oláhok és csehek magyar helynévirtsására!). — 3. Közép- és Kelet Európában a városok lakossága különböző nemzetiségekhez tartozik; minek tegye kockára Rivarol nyelve örökké tartó hasznosságát és európai derűjét ezek versengésében?“

Maguknak a városoknak sem érdekük, hogy nevüket egyféleképpen írják, hiszen a név sokfélesége csak azt bizonyítja, hogy az illető város nagy szerepet játszott az emberi műveltség történetében.

Látjuk ebből, hogy a franciáknak éppolyan gondot okoz az idegen földrajzi nevek ostoba divata és a hazai nevek üzleti vagy nemzetközi politikai tekintetéből való feláldozása, mint nekünk a *Wien* és *Leipzig* meg a „franc“ (: *frā*) szerelmesei. Pedig a francia nyelvet nem is rontják olyan dühvel, mint a mienket Pozsony és Kolozsvár új urai! Aki nem akarja jogaiba ültetni a magyar nyelvben *Cluj*-t és *Nové Zamky*-t, az írjon csak tovább is *Bécset* és *Lipcsét*!
Eckhardt Sándor.

Kimustrálni. Egyik hetilapunkban tudósítás jelent meg a szerencsétlen véget ért Dollfusról. A cikkíró megemlíti, hogy milyen fiatalos színben látta a kancellárt s ezt így fejezi ki: „Olyan volt, mint egy *kimustrált hadnagy*“. — A katonai iskolát végzett növendékek tisztító avatása németül *Ausmusterung*, erre gondoltában alkotta hát meg az újságíró a fiatal hadnagy jellemzésére a *kimustrált jelzót*. Ez annál furcsább, mert így éppen az ellenkezőjét mondta annak, mint amit mondani akart. *Kimustrálni* ugyanis nem a javát, hanem az alját szokták valaminek; így „*mustra* birka“ nem a nyáj szebbje, hanem az, amit azért mustrálnak ki, hogy mézszáros kezére adják.
B. D.

ÜZENETEK.

K. I.-nek. 1. Az *itt van a kutya eltemetve* szólás a német „Da liegt der Hund begraben“ szó szerinti fordítása. Hajdan azt mondták helyette: *itt a dolog bibéje* vagy *ez ám a bökkenője*. — 2. A *sült paraszt* szokásmondás nem függ össze a Dózsa-féle parasztlázadás leverését követő bosszúállás embertelenségeivel, hanem nyilvánvalóan a *jól sült, sült* szónak „sikerült, tökéletes“ jelentésváltozatára utal. Ilyen nyomatékösítő értelemben mondogatták régen: *sült vak* („teljesen vak“), *sült rest* („javíthatatlan rest“), *sült gonosz* („veszedelmes gonosz“), *sült mese* („szemenszedett mese“), *sült balgatagság* („óriási balgatagság“) stb. Ebbe a használati csoportba tartozik a *sült paraszt* „tökéletes, igazi, jellegzetes, izig-vérig paraszt“ is.

M.B.-nak. Régen csak kellemeset vagy jót szoktunk megköszönni, természetellenes megzavarodottságunkban azonban ma már Trianonért is köszönetet hebegünk: „Ennek a desperált fejvesztettségnek köszönhetjük Trianon tragédiáját“. Az egészséges nyelvérzéknek hasonló eltévelyedését bizonyítják az újabbban mind gyakrabban szemünk elé kerülő efféle zagyvaságok is: „Játékosaink, hála

a bíró pártoskodásának, nem tudták tudásuk teljét nyujtani“, „A sofőr, hála a gyenge világításnak, későn vette észre a kanyarban haladó kerékpárost és elkerülhetetlen volt a véres karambol“. — Há! Isten, a romlatlan magyar nyelvérzék köszönet helyett fejét csóválja az ilyen karambolok láttára!

F. M.-nak. Az *-e* kérdőszócska szórendje tekintetében nem egységes a nyelvgyakorlat: az irodalmi nyelv az állítmányhoz, illetőleg az állítmány igei részéhez szokta függeszteni (Nem látod-e? Elmegy-e? Szép volt-e az erdőben?), a nyelvjárások egy részében pedig a *nem* tagadó-szóhoz vagy az igekötőhöz vagy az állítmány névszói részéhez illesztik (Nem-e látod? El-e megy? Szép-e volt az erdőben?). A hagyományos sorrend még állja a sarat, de a népies formák — részint a népies szépirodalom csatornáin keresztül, részint gyökértelenségből vagy pongyolaságból — egyre jobban terjedeznek.

V. J.-nak. 1. A *fiatalúr* rendesen az *ifjúr* jogait bitorolja. — 2. *Szóvá tenni* csak helytelenítő, rosszaló értelemben lehet, különben *említünk, megemlítünk, fölemlítünk, szóba hozunk* valamit. A vitás mondatnak („Szóvá tették azt az érdemét is, hogy szegény szüleire is gondol“) szintén ez a hibája.

S. F.-nek. A nyugtató fogalmazása sok fejtörést és bosszúságot okozott. Egyesek így írják: „Nyugtató 100 pengőről, mely összeget xy-tól köszönettel felvettünk“; mások tárgyias igealakot használnak: „Nyugtató 100 pengőről, mely összeget xy-tól köszönettel felvettük“. Ha a vonatkozó névmásos szerkesztésmódot meg kellene tartanunk, csakis a tárgyatlan *felvettünk* alakot használhatnók. Ámde nem kell, sőt nem is szabad a latin hatás alatt elterjedt mellékmondatos szerkezetet követnünk. Éppoly rövid, legalább annyira szabatos és sokkal magyarosabb a Simonyi-ajánlotta alábbi fogalmazások bármelyike: 1. „Nyugtató. 100 pengőt xy-tól köszönettel felvettünk“; 2. „Nyugtató 100 pengőről. Xy-tól köszönettel felvettük“; 3. „Nyugtató 100 pengőről. Ezt az összeget xy-tól köszönettel felvettük“.

F. I.-nak és K. Z.-nak. Közben már meg is jelent *Dengl János* nagy munkája, tehát hasznavehetőségét és tudományos értékét nem kell a napilapokban közölt kiadói hirdetmények alapján találgatnunk. A „Magyar nyelvhelyesség és magyar stílus“ csakugyan nehézkes és csikorgó cím, s közvetlenebb is, magyarosabb is lett volna a „Helyes magyarság és magyar stílus“ megjelölés. Azt gondolom, hogy a szakirodalomban már jól ismert címetől (pl. *Simonyi Zsigmond, Helyes magyarság, Kelemen Béla, Jó magyarság, Szinnyi József, Jó magyarság*) való megkülönböztetés óha-

ja hajtotta a szerzőt. Folyóiratunk legközelebbi számában érdemlegesen is foglalkozunk *Dengl* könyvével.

K. D.-nek. Az *apa* és az *atya* szavak közt fogalmi tekintetben nincs különbség, elütő azonban a hangulati értékük. Azt szoktuk tanítani, hogy „az *apa* mindennapiasabb, népszerűbb és bizalmasabb elnevezés, ellenben az *atya* úriassabb, ünnepélyesebb, nagyobb tiszteletre mutató.“ Milyen furesán hatna, ha föleserélnék őket az efféle kapcsolatokban, szólásokban: Eb *apának* kutya fia; ilyet még az *öregapám* sem látott; *atyamester*, *atyafiú*, *szent atya* stb. Hadd utaljunk **Herczeg Ferenc** *Egy család* című novellájának tanulságosan póruljárt úriemberére: „Sokat és szívesen káromkodt, pedig ehhez nem volt semmi tehetsége. A káromkodást egyáltalában nem lehet eltanulni, ahhoz lelemény és stílusérzék kell. Ő például azt mondta egyik kisbéresének: *A vak-atyádat!* A béresnek volt stílusérzéke és elröhögte magát.“

D. L.-nak. Az „*egyenesen* nevetséges“ még akkor is csúf szepülő, ha a mi folyóiratunk arcán éktelenkedik. Helyesen azt kellett volna mondanunk: „*igazán, valóban, merőben* stb. nevetséges.“

M. L.-nak. Hálásan köszönjük a békéscsabai községi polgári leányiskola SzEMBE. (Szép Magyarországgal Beszélők Egyesülete) működéséről küldött híreket. Méltóztassék megengedni, hogy az értékes tapasztalatokat az iskolai nyelvvédelem kérdésével foglalkozó összefoglaló cikkünkben ismerethessük majd.

Cs. F.-nek. Igaz ugyan, hogy a *-lag*, *-leg* rag *-i* képzős szavakhoz illesztve a német *-lich* mása szokott lenni s ezért nem tanácsos derűre-borúra használni, de néhány határozóban nagyon is helyén van. Én nem merném hibáztatni sem az *eredetileg*, sem az *értelmileg*, sem a *nyelvíleg*, még kevésbé az *anyagilag* és a *házilag* alakokat.

P. B.-nak. Hébe-hóba elolvasom a „jeles“ író nő tárcacikkeit s bizony én is föl-fölvetem magamban azokat a keserű kérdéseket, amelyeket levelében a mellemnek szegez. Azzal a megállapítással esítítsuk le háborgásunkat, hogy a hányaveti kifacsartság és a mondanivaló hiányát nyelvi hóborttal leplező nyegleség csak ideig-óráig vonhatja magára a valamelyest is egészséges nyelvérzékű olvasó figyelmét. Úgy látszik, igen tisztelt író nönk is tudatára ébredt ennek az igazságnak s mostanában már ritkábban, de élvezhetőbben cseveg.

K. I. L.-nak. Nyelvművelő sikereinek szívből örülünk és legegényibb nemzeti kincsünk, nyelvünk épségéért küzdő leleményes fáradozásaira Isten áldását kérjük.

A szerkesztésért Zsirai Miklós felelős, a kiadásért Gergely Pál.

Sylvester Irodalmi és Nyomdai R.-t. Budapest.

Régi, de ma is időszerű.

(Második sorozat.)

Hibásan:	Helyesen:
barátság, rokonszenv, kötelesség, hála valakivel <i>szemben</i> tiltakozás valamivel <i>szemben</i> eltérés valamivel <i>szemben</i>	barátság, rokonszenv, kötelesség, hála valaki <i>iránt</i> tiltakozás valami <i>ellen</i> eltérés valamitől
ismerni <i>tanul</i> valakit szeretni <i>tanul</i> valamit	<i>megismer</i> valakit <i>megszeret</i> valamit
könyvet, jegyzéket <i>fektet fel</i>	könyvet, jegyzéket <i>nyit</i>
<i>túlvilág</i> <i>túllapon</i> <i>túlfiatal</i> <i>túlédés</i>	<i>másvilág</i> <i>túlsó lapon</i> <i>nagyon fiatal</i> <i>túlságos édes</i>
<i>maradéktalanul</i>	<i>egészen, teljesen, tökéletesen,</i> <i>hiánytalanul</i>
megmosta a <i>kezeit</i> fekete <i>szemei vannak</i> égnék emelte <i>karjait</i> lehúzta a <i>cipőit</i>	megmosta a <i>kezeit</i> fekete <i>szeme van</i> égnék emelte <i>karját</i> levetette a <i>cipőjét</i>
ez <i>egy</i> hazafias tett ő nem <i>egy</i> képzett orvos ez <i>egy</i> kérdés	ez hazafias tett ő nem képzett orvos ez kérdés
<i>leánynyelv</i> <i>leányvállalat, leányüzlet</i>	<i>származéknyelv</i> <i>fiókvállalat, fióküzet</i>
<i>tüdőbeteg, idegbeteg, elmebeteg</i> <i>rangbetegség</i>	<i>tüdőbajos, idegbajos, elmebajos</i> <i>rangkórság</i>
<i>magas vendég</i> <i>magas kor</i> <i>magas kormány</i> <i>magas igények</i>	<i>előkelő vendég</i> <i>előrehaladott kor</i> <i>nagyméltóságú kormány</i> <i>nagy igények</i>
<i>ősbemutató</i> <i>összöveg</i> <i>őskiadás</i>	<i>bemutató, bemutató előadás</i> <i>eredeti szöveg</i> <i>első kiadás</i>
<i>díjmentes</i> <i>lázmentes</i> <i>fájdalommentesen</i>	<i>díjtalan</i> <i>lázmentes</i> <i>fájdalom nélkül</i>
<i>kész van, nincs kész</i>	<i>készen van, nincs készen</i>
<i>helyt ad</i> a kérésnek <i>helyt ad</i> a panasznak	<i>teljesíti</i> a kérést <i>figyelembe veszi</i> a panaszt

„Írtsuk az élősdiakat!”

Az élősdi:	Kiszemelt áldozata:
abnormális, abnormis	rendellenes, szabálytalan, fonák
abszolút — — — —	teljes, általános
abszurdum — — — —	képtelenség, lehetetlenség
adminisztráció — — — —	ügyvitel, közigazgatás
agónia — — — —	haláltusa
aktuális — — — —	időszerű
ambíció — — — —	becsvágy
apoztrofál — — — —	főlemlít, megnevez, céloz valakire
atrocitás — — — —	erőszakoskodás, kegyetlenkedés
barométer — — — —	légsúlymérő
citadella — — — —	fellegvár
dilettáns — — — —	mükedvelő
generáció — — — —	nemzedék
harmónia — — — —	összhang
horizont — — — —	szemhatár, látóhatár
impresszió — — — —	benyomás
karakter — — — —	jelleg, jellem
katedrális — — — —	székesegyház
klíma — — — —	éghajlat
kollekció — — — —	gyűjtemény
komplikált — — — —	bonyolult
kongresszus — — — —	nagygyűlés
konkurrencia — — — —	versengés, vetélkedés; pályázás
kriptá — — — —	sírbolt
krízis — — — —	válság
lift — — — —	fölvonó
organikus — — — —	szerves
percent — — — —	százalék
perfekt — — — —	kész, tökéletes
perspektíva — — — —	távlat
portó — — — —	postadíj, viteldíj
precíz — — — —	szabatos, éles, finom
propeller — — — —	csavargőzös, légsavár
raffinált — — — —	finomult, finomított, mesterkéltsé, fondorlatos
randevú — — — —	légyott, találka
relatív — — — —	aránylag, viszonylag
relief — — — —	dombormű
renovál — — — —	kijavít, tataroz, fölújít
reprodukál — — — —	elmond, leír, közöl, másol
restancia — — — —	hátralék
rúzs — — — —	pirosító
stagnál — — — —	vesztegel, pang
szuggerál — — — —	sugalmaz, befolyásol
totális — — — —	teljes, egyetemes
tradíció — — — —	hagyomány.

Sylvester Rt., Bpest.

VI. ÉVF. 1937. SZEPTEMBER–OKTÓBER 7–8. SZÁM

MAGYAROSAN
NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVMŰVELŐ BIZOTTSAGA
MEGBÍZÁSABÓL

PINTÉR JENŐ
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

PUTNOKY IMRE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA
BUDAPEST, 1937.

TARTALOM.

	Lap
Nagy J. Béla: Az iskola a nyelvművelés szolgálatában	97

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Tiszamarti Antal: Tolnai Vilmos Magyarító Szótárának kiegészítése — — — — —	105
Zolnai Gyula: Egy méltatlanul kitagadott szóról — —	111
bg.: Menü — — — — —	113
B. G.: A sportnyelv magyartalanságai — — — — —	114
Vööné Pécs Mária: Nyári emlékek — — — — —	115
H. S.: Boyer Lucienne sem tud magyarul — — — — —	116
K. V.: Műszaki magyartalanságok — — — — —	116

KÖNYVSZEMLE.

Dengl János: Magyar nyelvhelyesség és magyar stílus. (P. J.) — — — — —	117
Pávó Elemér: Műszaki magyar nyelvünk. (P. I.) — —	118

LAPSZEMLE.

Földrajzi közlemények. — 8 Órai Ujság. — Pesti Napló. — Új Idők. — Technika — — — — —	119
---	-----

FIGYELŐ.

A Nyelvművelő Bizottság ülései — — — — —	122
Z. Gy.: Hivatalos fogalmazásmód — — — — —	123
P. J.: A főiskolák hivatalos nyelve — — — — —	124
A diákság nyelvőrző munkája — — — — —	125

ÜZENETEK.

A MAGYAROSAN február, április, június, október és december közepén jelenik meg.

Előfizetés egész évre 1 pengő, egyes szám ára 20 fillér. Az előfizetési díjat a M. Tud. Akadémia könyvkiadóhivatalának 44.888. számú postatakarékpénztári folyószámlájára tessék befizetni. Előfizetéseket a könyvkereskedők is elfogadnak.

Kiadóhivatal: Budapest, V., Akadémia-u. 4.

Putnoky Imre szerkesztő lakása: Budapest, I., Márványutca 35.

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

Az iskola a nyelvművelés szolgálatában.

A Magyarosan olvasói még emlékeznek rá, hogy *Pintér Jenő* mint a budapesti tankerület főigazgatója február végén kibocsátott körlevelével hatalmasan fellendítette a nyelvvédő mozgalmat a középfokú iskolákban. Bölcsen felismerte ugyanis, hogy a Magyar Tudományos Akadémiának nyelvünk tisztaságáért és helyes használatáért megindított küzdelme csak akkor járhat igazán eredményre, ha az iskolák is teljes erejükkel támogatják ezt a nemzeti ügyet. Felhívta tehát és buzdította tankerületének középfokú iskoláit a nyelvédelem hathatósabb felkarolására, egyúttal pedig tervezetet kért a tanári testületektől arról, milyen módon vesz részt iskolájuk nyelvünk őrzésének és gondozásának munkájában (l. Magyarosan VI, 33—35).

A körlevélre válaszul küldött jelentésekből örvendes kép bontakozik ki. Megnyugodva látjuk, hogy a tanári karok mennyire átérzik a dolog fontosságát, mily lelkesen és tetterekészen szegődnek a jó ügynek szolgálatába. A sok tervezet közül külön dícsérettel kell megemlékezni három részletesebb tanulmányról: *Kőrösi Margit* és *Mayer Blanka* polgári iskolai tanárnő, valamint *Rakssányi Mária* leánygimnáziumi tanárnő munkájáról.

Összefoglaljuk és kiegészítjük itt a jelentések és a tervezetek közérdekű részeit és tanulságait, hogy a különféle iskolák okulhassanak egymás törekvéseiből, de azért

is, hogy némiképpen útját egyengessük az azonos szellemű és egységes oktató eljárás kialakulásának.

Hogyan tűzzük ki a célt? Oltsuk bele tanítványaink lelkébe a magyar nyelv szeretetét, gyökereztessek meg bennük nyelvünk őrzésének, féltő gondozásának erős szándékát. E végből neveljük bele a magyar ifjúságba azt a felfogást, hogy az anyanyelv kifogástalan tudása a műveltségnek egyik fő ismertetőjele. A nyugati művelt nemzetek felfogása szerint ugyanis nem az a fokmérője a műveltségnek, hogy hány idegen nyelvben van kisebb vagy nagyobb jártasságunk, hanem igazán művelt ember csak az, aki jól és szépen tud anyanyelvén beszélni és írni. Egy ma is élő jeles amerikai tudós — *Butler*, a newyorki Columbia-Egyetemnek és a Carnegie-Alapítványnak Budapesten is megfordult elnöke — őt jellemző jegyét állapítja meg a műveltségnek, s ezek között első helyre teszi az anyanyelvnek helyes és szabatos használatát (l. Magyar Paedagogia XL, 128—137).

Ez annyit jelent, hogy jól meg kell tanulnunk anyanyelvünket. Amde a hideg értelem munkája, a pusztaság magábanvéve korántsem elegendő. Szükség van az érzelem éltető melegére s az akarat ösztökélő erejére is. Fel kell ébreszteniünk a tanulóknak a felelősség érzését. Eszméltessek rá őket arra, hogy a magyar nyelvet a jövőben önekik kell védelmezniük és továbbfejlesztelniük, mert ők állnak majd a mostani idősebb nemzeteknek helyére. Meg is kell szerettetniünk tanítványainkkal anyanyelvünket, mert amit szeret az ember, annak gondját szokta viselni, azt megbecsüli, félti és óvja. Továbbá erősíteni kell a tanulóknak az anyanyelv segítségével a nemzeti önérzetet és öntudatot is. Legyenek a magyar tanulók büszkéek anyanyelvükre, a „halhatatlan magyar nyelvre“, mert az nemesak kapott, hanem adott is szavakat, nem csupán a körülöttünk élő népeknek, hanem távolabb lakóknak is.¹ Gerjesszük fel tanítványainkban azt a vágyat,

¹ L. *Juhász Jenő*: A jövevényszók tárgyalása stilsztika-óráinkon (Budapesti Polgári Iskola I, 174—182).

hogy mennél tökéletesebben megismerjék anyanyelvüket és szüntelenül foglalkozzanak, törődjenek vele. Akkor se lanyhuljon el buzgalmuk, ha már nem járnak iskolába, hanem később is mindig vigyázzanak a magyar nyelvre, s egész életükben lelkes hívei legyenek a nyelvvédő mozgalomnak, barátai a szép magyar beszédnek és írásnak.

Bizonyos, hogy ezt az eszményi célt nem lehet könnyűszerrel elérni. Sok akadályt kell elhárítanunk utunkból, mert a helytelen nyelvhasználatnak szinte megszámlálhatatlan példája hat a tanulóra, különösen fővárosunkban, s ezt az erős hatást csak szakadatlan résenállással ellensúlyozhatja az iskola jó példája. De azért mégse nevezzük a nyelvromlás ellen való harcot áldatlan küzdelemnek. Mégse engedjük, hogy úrrá legyen rajtunk a tehetetlenség érzése, mert a kételkedés és az elcsüggedés megbénítja az akaraterőt és szárnyát szegi a cselekvésre való készségnek. A sikerbe vetett hit nélkül nem lehet harcolni, s aki maga sem bízik győzelmében, máris elvesztette a csatát.

Természetes, hogy a nyelvünk épségéért folyó harenak igazi katonái a magyar nyelv tanárai. De ha a küzdelem irányítása az ő kezükbe van is letéve, nem szabad őket magukra hagyni s a munkát teljesen órájuk háritani. Szükség van az egész tanári testület megértő támogatására. Minden tanár működjék közre a magyar nyelv gondozásában, mert ha csupán a kevés magyar órán törődünk anyanyelvünkkel, annak nem igen lehet sok látszatja, ha azonban minden órán ügyelünk a magyar nyelvre, inkább remélhetünk számottevő eredményt.

Különösen nagy szolgálatot tehetnek a mozgalomnak az idegen nyelvek tanárai. Sok vita folyt már arról, hogy az idegen nyelvek tanítása árt-e az anyanyelvi oktatásnak vagy használ. Erre a kérdésre csak az lehet az okszerű felelet, hogy árthat is, használhat is. Árt akkor, ha az idegennyelvi oktatásban csupán az idegen nyelvre van gondunk s ügyet sem vetünk a magyar nyelvhaszná-

lat kifogástalanságára, azaz ha például beérjük akármi-lyen szó szerinti vagy pongyolán fogalmazott fordítással, és eltűrjük, hogy az idegennyelvi órán valósággal kerékbe törjék a magyar nyelvet. De amilyen romboló hatású lehet az idegennyelvi óra a magyar nyelvérzékre nézve, éppoly megbecsülhetetlen segítőtjévé is válhat a jó magyarságra nevelés ügyének, ha az idegen nyelv tanítása közben mindig élesen rávilágítunk azokra a nyelvi jelenségekre, amelyekben az illető idegen nyelv eltér anyanyelvünkétől. A folytonos összehasonlítás ugyanis az ellentét erejével tudatosítja a tanulóknál a magyar nyelv jellemző sajátosságait. A német nyelv tanárának éppenséggel főfontosságú szerep jut a németességek kerülésére való szoktatásban, mert német órákon tehetjük igazán tudatossá a nyelvünkbe beszívargott és önkénytelenül használt sok németes kifejezést. De bármilyen nyelvről van szó, a fordítás mindig kitűnő alkalom a magyartalanságok elleni küzdelem támogatására, mert amikor fordítottunk, lépten-nyomon szemléltethetjük azt az igazságot, hogy a magyartalanság voltaképpen szolgai fordítás.

Nagyon fontos, hogy legalább egy-egy tanári testület egyformán gondolkozzék a nyelvhelyességi kérdésekről. Ezt úgy lehet elérni, hogy a magyar nyelv tanárai jegyzékbe foglalják a tanulók nyelvhasználatának legfőbb és leggyakoribb hibáit javításukkal együtt, ezt a jegyzéket a tanári kar megvitatja egy értekezleten, s elfogadása után az igazgató sokszorosítottja minden tanár és minden osztály számára, azután pedig valamennyi tanár következetesen megkívánja a tanulóktól, hogy kerüljék a jegyzékben felsorolt hibákat.

Magától érthető, hogy egyszerre nem lehet sokat vagy éppen mindent felölelni. Ezért jelszavunk az legyen, ami minden oktatásnak vezérelve: keveset, de jól. Mértéket kell tartanunk és fokozatosan haladnunk. Először a legvaskosabb hibákat foglaljuk jegyzékbe, azután a kevésbbé kirívókat. Óvakodjunk a túlzásoktól. A hibáztatásban nem

lehet irányítónk a puszta önkény, az egyéni ízlés. Mindig tárgyi érvekkel kell megokolni, miért nem jó valamely kifejezés, és meg kell mondani azt is, mivel pótolható.

Különösen fenyeget a túlzás veszedelme az idegen szavak üldözésében. Csak gyomlálgassuk szorgalmasan nyelvünk kertjében a fölösleges idegen szavakat, de vigyázzunk, hogy az egész nyelvművelő mozgalom az idegen szavak túlzott és egyoldalú üldözésére ne korlátozódjék. Ne tiltsuk el a tanulókat a *szervusz* szó használatától, mert ez már olyan kisiklása a mozgalomnak, mint ha valaki mellőzni akarna efféle szavakat is: *ádvent, iskola, kántor, templom*. Gondoljuk meg, hogy nem az idegen szó az egyetlen ellensége a nyelv épségének. Jól mondta *Gárdonyi*, hogy lehet csupa magyar szóval is magyartalanul beszélni és írni, például „német szabású mondatokban“, úgy, hogy „a szavak magyarok, a mondatok németek“ (Aggyisten Biri! 2. kiadás, 43. l.). Tehát ne csupán a fölösleges idegen szavak ellen hadakozzunk, hanem legalább ugyanannyi gondunk legyen másféle hibák kerülésére is. Javítgassuk a magyartalan kiejtést, hangsúlyozást, szoktassuk le tanítványainkat az idegen mintára szabott szókapcsolatokról és mondat szerkezetekről, a szórendi helytelenségekről, az újabban lábra kapott németességekről. Gyűjtessünk a tanulókkal mindenféle nyelvi hibákat, hogy módot adjunk nekik ismereteik alkalmazására s a természetükből fakadó tevékenykedésre. Ezzel rászoktatjuk őket arra, hogy figyeljék meg a nyelvhasználatot és ne fogadjanak el mindent jónak, amit hallanak vagy olvasnak, hanem bírálják meg annak alapján, amit az iskolában tanultak.²

De ne folyton csak a rosszat állítsuk pellengérré. Ne csak a hibákat emlegessük, gyűjtessük és javítgassuk, ha-

² L. Nagy J. Béla: Helyes magyarság (Magyar Tanítóképző XLIX. 409–419).

nem hívjuk fel mennél sűrűbben a figyelmet nyelvünknek szépségeire, gazdagságára, érdekes és jellemző sajátosságaira is. Gyűjtessük a tanulókkal azt is, ami jó és szép: a szemléletes, eleven, törülmetszett magyaros kifejezéseket, olvastassunk magyaros stílusú írókat, és figyeltessek meg, hogyan írnak. Vigyázzunk azonban, hogy ne a ritka szavakat gyűjtsük, ne a különös, egyéni kifejezéseket, a költői nyelv pompázó virágait szedessük össze, mert ezek reánk nézve csupán érdekes ritkaságok, nem lehet őket felhasználni, amikor beszélünk vagy írunk.

A részletes munkaterv iskolafajok szerint más-más módon alakul. A körlevélben említett nyelvőrző szolgálat megszervezésén kívül bőséges alkalom kínálkozik a nyelvi nevelésre a szavalóköri és az önképzőkörben. Írathatunk nyelvhelyességi tárgyú dolgozatokat is. Az érettségi vizsgálat anyagában szintén helyet kell biztosítani a helyes magyar nyelvhasználat kérdéseinek, időnként írásbeli tétel alakjában is. Ünnepek rendezésével is erősíthetjük tanítványainkban anyanyelvünk tiszteletét és szeretetét. Ha van takarékosági nap, anyák napja, madarak és fák napja, lehet napja a magyar nyelvnek is.

Sokan szeretik falra függesztett papírtáblákon nagy méretben szemléltetni a leggyakoribb nyelvhibákat helyes magyarságú párjukkal együtt, hogy mindig szem előtt legyenek és jobban bevésődjenek az emlékezetbe. Ezek a táblák és táblázatos összefoglalások hasznos segédeszközei lehetnek az oktatásnak, ha maguk a tanulók készítik őket. De inkább csak egyszerű nyelvi jelenségek alkalmasak ilyen vázlatos alakban való szemléltetésre, például fölösleges idegen szavak a velük egyértékű magyar szóval együtt. Finomabb és bonyolultabb nyelvi jelenségeket nem lehet a torzítás veszélye nélkül annyira egyszerűsíteni, hogy beleilleszthessük őket valamilyen szűkszavú táblázatba.

Ajánlották azt is, hogy a jó magyarság legfőbb követelményeit kellene rövid utasítások alakjában 10—12 pont-

ba összefoglalni. Vannak már ilyen nyelvhelyességi tízparancsolatok, de a tapasztalás szerint kevés a foganatjuk. *Zolnay Ödön* földművelésügyi miniszteri tanácsos 1934-ben egy rövid nyelvhelyességi szójegyzéket adott ki hivatalok számára a közigazgatás nyelvének magyarabbá tétele végett (Fogalmazzunk magyarosan!). Az első lapon hat pontba foglalta a hivatalos fogalmazásra vonatkozó tanácsait: „1. Ne használjunk idegen szókat, magyartalan mondat- és szófüzéseket! 2. Írjunk rövid mondatokat! 3. Több kifejezés közül használjuk a tömörebbet! 4. Kerüljünk minden fontoskodást, terjengősséget! 5. Úgy fogalmazzunk, hogy az irat tartalmát minden értelmes ember megértse! 6. Vessük el az elavult iratmintákat!“ Nagyon helyes tanácsok ezek, de az a baj, hogy nem javítják meg annak az írásmódját, akinek már vérévé vált a körmönfont, idegenszerű hivatalos stílus.

Mínthogy a tanuló a családban tölti idejének javarészt, nem közömbös, hogy milyen beszédet hall otthon. Ezért az iskola a szülői házat is bele akarja vonni a nyelv-művelés munkájába. Szülői értekezleten ismerteti a mozgalmat, s arra kéri a szülőket, vigyázzanak jól magyar beszédükre, javítgassák gyermekeik nyelvhibáit, és ne vegyék zokon, sőt fogadják szeretettel, ha gyermekük illedelmesen és tisztelettel megkéri őket valamely nyelvi helytelenség kerülésére. A tanulókat pedig kioktatja az iskola, hogy udvarias, tapintatos formában javítsák ki az otthon hallott magyartalan kifejezést, vagyis ráneveli őket az otthoni finom, kedves, de öntudatos nyelvörzésre.

Némely iskola azonban észreveszi ennek az eljárásnak veszedelmét is, és ezeknek kell igazat adnunk. Mint nevelők csakugyan nem kívánhatjuk a gyermekektől, hogy szüleik esetleges nyelvi hibáit javítgassák. Akadhat ugyan olyan finom lelkű, illedelmes, gyengéd gyermek, aki tapintatosan és kedvesen, minden bántó él nélkül tudja figyelmeztetni apját, anyját vagy családi környezetének más tagjait valamely nyelvi hibára, és akadhat olyan tü-

relmes szülő is, aki jó hangulatban szívesen fogadja vagy legalább nem veszi zokon az ilyen figyelmeztetést, de általánosítani nem lehet ebben a dologban. A legtöbb szülő mégis csak kellemetlenkedésnek érzi az ilyen javítgatást, tehát ezzel az iskola éppen nem népszerűsíti a mozgalmat, sőt inkább ellenszenvessé teszi.³ A szülői értekezlet nyilván sokkal alkalmasabb a szülőknek efféle nyelvi irányítására. A tanárról inkább fel lehet tenni, hogy eltalálja a kellő tapintatos hangot és hatni tud a szülők nyelvhasználatára azzal, hogy az iskola munkájának támogatására kéri őket.

Nagy feladatot vállal magára az iskola a nyelvgondozás munkájával. Ezt az ügyet csak úgy lehet diadalra vinni, ha a lelkesedés és a jó szándék hozzáértéssel párosul. Fel kell hát vértetni magunkat alapos ismeretekkel, biztos tudással, hogy jól végezhessük a felvállalt munkát. Magunkon kell elkezdni a javítást, nem másokon. Először magunk tanuljunk meg jól magyarul, azután tanítsunk másokat. Fejlesszük ki magunkban mennél többen a nyelvi öntudatot, ébresszük fel a nyelvi lelkiismeretet, végezzük el magunkon mennél számosabban ezt a nyelvi önfegyelmezést és önnevelést, akkor mind fölöslegesebbé válik mások ellenőrzése, figyelmeztetése és javítgatása.

Nagy J. Béla.

³ L. Csathó Kálmán: A helyes magyar nyelvhasználat (Új Idők XLIII. évfolyam, I. félév, 717—720. l.).

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Tolnai Vilmos Magyarító Szótárának kiegészítése.

Ezt a sajnálatosan csak kevesek kezén forgó könyvet gyakran lapozgattam orvosi dolgozatok magyarításakor, de meg amúgy is — szórakozásképen. Az eszembejutó új adatokat aztán a lap szélére jegyeztem. Ezeket a lapszéli jegyzeteket nyújtom át most a Magyarosan olvasóinak. Talán lesz adataim között egy-kettő, amit fölhasználhatnak.

Pár évvel ezelőtt a *Pesti Hírlap Kosztolányi Dezső* szerkesztésében egy igaz magyarságra vezérlő kalauzt adott ki, címe: *A P. H. Nyelvőre*. Ennek derék részét teszi *A Tiszta Magyarság Szótára*. Ez a szógyűjtemény tulajdonképen Tolnai Magyarító Szótárának soványított alakja. Új, sikerült adatokat is tartalmaz, hiszen 5—6 évvel idősebb az 1928-as kiadású anyaszótárnál; kihagyásaiban azonban sokszor oly szerencsétlen, hogy hiába díszlik fejtől a Tolnai-név: ez a fiókszótár biztosan nem a nagytapasztalatú nyelvész kezéből került ki: ebbe belekontárkodtak. Mindazáltal jegyzeteim rendezésekor tekintettel voltam a Szótárnak erre a gyarlóbb formájára is: az alábbiakban csak olyan kifejezéseket közlök, melyek mindkettőből hiányoznak. Az idegen címszókat ezúttal alig bővitem, mindössze ezeket pótlom a szótárak anyagához: morfinismus, morfinista, pechvogel, pumpál, reterát, sweifolt, spulniz, strandol, szódavíz, übermütig. — Adataim nagyrészt az irodalmi nyelvkincsből vettem, de a tájszavakat sem vetem meg: hisz belőlük lesznek az irodalom legdérekbabb szavai. Persze a magam szóalkotó leleményéből is merítgettem. A már régebben közölt ajánlásaimra a megfelelő címszónál utalás van.

- A abnormis: kóros
 abnormitas: kórosság
 absolut: hiánytalan
 absolute: egészen
 absorbeál: fölszippant
 abcúg!: pusztuljon!
 abcúgol: lehurrog
 accentuál: nyomatékol, nyomatékoz
 acclamatióval: egyhanggal, közhanggal

acclimatizálódik: hozzáidomul, hozzámódosul, hozzá-
 törődik
 a conto: terhére
 actióképes: hatóképes
 activ: ható, hatásos
 activitas: buzgalom, buzgóság, buzgólkodás, hév
 actualis: friss
 acut: friss, kezdeti, viharos (pl. kórtünetek)
 adaequat: nekivaló, természetes
 ad infinitum: a végtelenségig
 adjunctus: tanársegéd. Orvos sosem él a segédtanár ki-
 fejezéssel, csak a közönség egyszerűbb rétege.
 ad kalendas Graecas: majd ha fagy
 administratio: ügyintézés
 administrativ: elintézésbeli, intézkedésbeli, végrehajtás-
 beli
 agens: ható (mint főnév)
 aggressiv: tolakodó, szemtelen
 agilis: buzgó, buzgólkodó, sürgő
 agonizál: az utolsót rúgja
 alkoholista: részeges; iszik
 allegorice: (csak úgy) célozgatva
 amoralis: erkölcséhes
 amputál: csonkol. Az orvos nem csonkít, hanem csonkol.
 ándung: kedv
 apache: csibész, csirkefogó, betyár, útonálló, zsvány
 apostata: kiugrott (pap)
 apparatus: szervrendszer (orvosi szó)
 appetitusa van: ehetnékje van
 articulatio: ízület, forgó, izesülés
 atavismus: visszaütés

B bacchanalia: dőzs, dínom-dánom
 bagatelle: jelentéktelenség, csipesupság
 ballast: nyűg
 bar: ivó, mulató
 barakk: bódé
 barokk: cifra, cifrás
 barricade: torlat
 be-cassál: behajt (pénzt)
 bestialitas: erőszakitétel
 bétise: dőreség

- bibliophil: könyvszerető, könyvgyűjtő, könyves (v. ö.
 Könyves Kálmán)
 bilateralis: kétoldalas
 biographus: életrajzos
 blasirt: megcsömörlött, kiélt
 bona fide: jó szándékkal, jó lélekkel, jó lelkiismerettel
 bonvivant: széptevő
 bordure: aszaly (tájszó)
 boycott(-álás): mellőzés
 brochure: tájékoztató, értesítő (füzet)
 brusquiroz: ráfortyan
 bubifrizura: fiúshaj, csitrihaj. V. ö.: Frey Antal: Hozzá-
 szólás a szóajánlásokhoz c. cikkkel. Magyarosan, 1932.
 5—6. szám.
 bureaukrata: paragrafusrágó
 burokratizmus: paragrafusrágás
 burokraticus: aktaszagú
 byzantinizmus: alázkodás, alázatoskodás, meghunyászkodás
- C** cadaver: tetem
 calamitas: bonyodalom
 canaille: csevejde
 capacitál: rajtaesik
 capitalis számár: cégéres sz.
 capitulál: beadja a derekát, meghunyászkodik, rááll,
 beletörődik
 capriciozza magát: megbicsakolja magát
 casus: nem csinál casust belőle: nem kerít nagy feneket
 neki, tapintatosan intézi el
 caverna: üreg, üredék
 chaise longue: dikó
 chaotikus: fejetlen
 charakteristikon: jellemző (mint főnév), jellemzők
 karakterizál: jellemez
 charlatan: vajákos
 chef: fő, feje valaminek, vezér
 cholericus: indulatos
 chronicus: hosszú, régi (betegség)
 cicerone: útmutató
 circál: járkal, ólálkodik, settenkedik, eselleng
 circulus vitiosus: körfolyamat
 circumspectus(-os): ügyelmes

- claqueur: tapsos, tapsone (tréfás színezetű nyelvújítási szó)
 collabál: elájul, (el)alél, elbicsaklik, összebicsaklik
 collapsus: elájulás, ájulat, aléltság. — A collapsushoz nem kell okvetlenül betegnek lenni, mint ahogy a magyarító szótárak hibásan állítják.
 collegialitás: kartársiasság
 colloquium: kisvizsga
 combinált: vegyes, combinált por: kevert por (különbféle fájdalmak ellen)
 combinatio: többféle methodus combinatioja: többféle módszer (eljárás) együttese
 commissiózik: megbízásokat, ügyeket intéz; vásárolgat
 compact: nehéz, laktató (étel)
 compensál: kiegyensúlyoz
 complexum: csoportozat, szövedék, szövevény
 complicál: (össze)gabalyít
 complicatio: szövődmény. A complicatio a betegségnek nem annyira mennyiségi, hanem inkább minőségbeli változását jelenti, valami új folyamat hozzátársulását, hozzászövődését. A magyarító szótárak értelmezése tehát téves.
 complicatio lépett föl vagy állott be: szövődmény támadt
 compromittál: hírbe hoz; compromittált: ver a szó hozzá, szó éri a ház elejét
 concav: vájt, vájultatos
 concentratio: sűrűség, töménység
 concentricus: körkörös
 conceptio: fogamzás
 concipiál: megfogamzik, (meg)fogan
 concordatum: megállapodás, egyezés
 coneret eset: való v. megtörtént eset
 concurrens: ellenlábás, ellenfél
 conditio sine qua non: nélkülözhetetlen, mellőzhetetlen föltétel, föltétlen kellék
 confidens: szemtelen, pofátlan
 confundál: összegabalyít, összeesomóz
 confusio: zavarodottság, riadalom
 congestio: vértolulás, vérbőve, vérbőség, bővérűség, vérmesség
 congressus: világ-: világgyűlés
 consequens: egyforma

conservativ eljárás: kímélő eljárás (k. gyógymód, műtét stb.)
 consilium abeundi: kimarasztás, kirekesztés, kicsapás, elléptetés, (el)menesztés, kiakolbolítás
 consistentia: összeállás
 constans: változatlan
 consternatio: meghökkenés, meglepődés, megriadás, dőbenet, megrökönyödés, megtorpanás, elámulás, ámuldozás, ájuldozás
 constructiv: tisztességes, erkölcsös, fehér (pl. könyv)
 contactus: viszony
 contemplál: ráteszi a célt
 contextus: szövegegyüttes, szövegkörnyezet, egész szöveg, kiegészítő sz.
 continens: világrész
 contravertál: szemére vet, szemére lobbant, rosszal
 convictus: diákotthon
 copiroz: majmol
 coquettál: szemez, kaecin(t)gat
 corpulens: tagbaszakadt, megtermett
 correpetitor: házi (magán) oktató
 corso: sétahely, sétáló, ballagó
 cotelette: pofaszakáll
 courier: fullajtár
 culminál: oromzik, csúcsoz
 cum grano salis: csínján
 cura: orvoslás
 curator: gyámol
 cynikus: gúnyos, gúnyoros, kaján

D debachál: csetepatéz, csataráz
 debatt: csatara
 debilis: fejletlen, csenevész, korcs(os), csökevényes, hitvány, satnya, éretlen, zöld.
 decorál: ékít
 declamál: szájong (tájszó, értelmi módosítással)
 defectust kapott: sérülés érte
 definitiv: befejező, záró, vég-
 deformatio: torzulat
 demonstrativ módon: szemléletes módon
 deprimált: búnak ereszkedett, búvalbéllett, szomorú, csüggeteg, bánatos, kedvetlen, kedveszegett

- derogál valakinek valami: megalázónak, sértőnek, méltatlannak tart
- descendens: sarjadék
- desolált: kietlen, sivány, sivatag(os), letarolt, tar, dúlt
- desperál: búsong, szomorog
- destructio: rontás, roncsolás, pusztítás
- destructiv: rontó, bontó, roncsoló, mételyező, mételyes, züllesztő
- détailliroz: szétszededet, taglal
- detonatio: zengés
- dorgatorium: (össze)szidás, lehordás, korholás, fejmosás, megpirongatás
- drabalis: nagydarab (ember), otromba, testes
- dunstja sines: azt se tudja, mi fán terem
- E** epochalis: korszakindító, korszaknyitó
- exhumál: kiás, kiföldel
- experimentalis: kísérletes
- explicál: taglal
- explicatio: taglalás
- export: árukivitel
- exportál: kiszállít
- extrem: végletes
- F** faeces: bélsár, bélsalak
- facultativ: nem kötelező, tetszés szerint(i), egyéni, föltételes
- fama: szófiabeszéd
- feminin: asszonyos, asszonyi
- froeliz: mérgesít, ingerel
- fucis: beadta a kulcsot
- G** geniroz: bizgat, aggat (= terhére van, útjában van)
- glorificál: égbe emel
- grata persona: kegyelt, dédelgetett személy
- gseftel: kereskedik, kalmárkodik, ad-vesz
- H** hypothesis. Az 1928-as kiadású Magyarító Szótár ajánlotta „fölvétel” szó ez értelemben magyartalan. Különösen az orvosi nyelv él vele vissza.
- I** ilustrál: ábráz
- illustrált: ábrás
- imbecillis: hülye

imponál: daganatnak imponál: daganatnak látszik,
 tetszik
 nekem nem imponál: fűtülök rá
 incomplet: részbeli, részleges, tökéletlen
 inficiál: megbetegít
 influenza: spanyolbetegség, spanyolnátha; a „náthaláz”
 szót orvos szájából nem igen hallani.
 inhalál: beszív
 inquisitio: kínvallatás
 insultál: megüt, fölpofoz, arculüt, fölképel
 insultus: üteg
 intentiói szerint: elgondolása, szándékai szerint
 interpellatio: fölszólamlás
 interwiew: megnyilatkoztatás
 in toto: szőröstül-bőröstül
 intráda: első intrádára: első pillanatra, első alkalommal
 intricus: cseles, csalafinta
 intrikál: cselez, cseleskedik
 intuitiv: sugalmas, sugalmi
 investál: ráfordít (pénzt)
 inveterált: belerozdásodott (nézet)
 irritál: bizgat

(Folytatása következik.)

Egy méltatlanul kitagadott szóról.

Öt évvel ezelőtt nyelvtörténeti adatokkal kimutattam, hogy a *telefon* szónak természetes és magyaros igei továbbképzése, a *telefonoz* ige mellett hogyan lépett föl és terjedt el a német *telephonieren* igének átmagyarosítása, a *telefonál* szó. Ezt német anyanyelvű és német nyelvük alapján gondolkodó budapesti polgártársaink alkották és hozták egyre terjedőbb divatba. Olyan szóalkotás ez, mint ha az *aszfalt* főnévből való magyaros *aszfaltoz* és a *beton* főnévből való magyaros *betonoz* ige helyett a német *asphaltieren* és *betonieren* hatása alatt egyszerre csak *aszfaltálásról* és *betonálásról* kezdenénk beszélni (l. Msn. I, 85—91). Két újságírónk közleményéből is megtudtuk, hogy Rákosi Jenőnek a nyelvérzéke is mennyire megütközött annakidején ezen az idegenszerű igealakuláson. Kimutattam, hogy a szótárakban az akkori nyelvszokásnak megfelelően először (1890-ben) csak a *telefonoz* ige mutatkozott, 1899-ben azonban már a *telefonoz* mellett a *telefonál* is jelentkezik, de kezdetben csak a német-magyar részben, a *telephonieren* fordításaképpen, a szó-

táruk magyar-német része azonban csak az akkor általánosabb *telefonoz* szót ismerte még. A fejlődés iránya aztán a németes alak felé haladt, mert egyik szótárunk míg 1915-i magyar-német részében a *telefonál*-t is, meg a *telefonoz*-t is fölveszi, 1916-i német-magyar részében már csak a *telefonál*-ról tud. Pedig a magyaros *telefonoz* ige tovább is élt, és említett cikkemhez pótlólag három 1932-i adatot is idézhettem a szó életbenlétének igazolására. A *telefonoz* igét mellőző 1916-i szótárral szemben egy 1929-i szótárt, Kelemen Béláét említhettem akkor, amely a *telefonoz* igét mind a német-magyar, mind a magyar-német részében ismeri még. Ezt az adatot kiegészíthetem most Pastinszky János Gyakorlati magyar-török szótárával (előszava 1922-ben kelt), amely csak *telefonozás*, *telefonozni*, *telefonozó* szókat közöl, a *telefonál* igét föl sem veszi, valamint Yolland magyar-angol szótárával (1924.), amelyben mind a *telefonál*, mind a *telefonoz* megtalálható. Irodalmi nyelvünkben is több adatot idézhetek még a *telefonoz* szónak 1916 utáni kedveltségére, úgymint: „Mindent megpróbáltunk, hogy *telefonozhasunk*“ (József kir. herceg 1918-i naplóföljegyzéseiben, Pesti Hírlap 1933 aug. 11, 3. l.). „Kolozsvárról *telefonozza* tudósítónk“ (Budap. Hírlap 1918 dec. 3, 5. l.). „Várj, mindjárt *telefonozok* Editnek“ (Zilahy Lajos: Halálos tavasz, 8. kiad. 37. l., 1. kiadása 1922-ben). „Délelőttönként *összetelefonoz* valakivel“ (Zilahy L.: Két fogoly, 9. kiad. I, 136, 1. kiadása 1926-ban, de uo. a 68. l.: „*telefonálni* lehet“). „Tilos a magán-*telefonozás* a minisztériumokban“ (Az Est 1932 dec. 20, 11. l.). „Azonnal *telefonoztatott* a művész háziorvosáért“ (Budap. Hírlap 1934 nov. 3, 7. l.). A *telefonoz* igét megtagadó 1916-i német-magyar szótárnak tehát semmiképpen sem volt jogos az eljárása. Annál meglepőbb, hogy egy legújabb szótárunk, Eckhardt Sándornak egyébként gazdag tartalmú és a magyartalanságokat is föltüntetni igyekező Magyar-francia szótára — amelynek előszava csak egy félévvel kelt később a BH. imént idézett adatánál — mégis szintén kitagadja a *telefonoz* igét a magyar szókincs tárházából és a franciák számára csupán a német hatás alatt keletkezett, tehát voltaképpen idegenszerű *telefonál* igét fordítja le.

A *telefonoz* igének ez a másod ízben történő méltatlan kitagadása sajnálatos jelenség. Nyelvünk újabb fejlődése és magyarsága szempontjából pedig nemcsak sajnálatos, hanem egyúttal jellemző tünet is az, hogy egy idegen ajkúaktól kezdett idegenes szóalak szemünk láttára rövid idő alatt telje-

sen elnyomhat egy eredeti, magyaros szóképzést. Sajnálatos harmadszor az is, hogy így kell bizonyítgatnunk egy kihalt-számba vett szavunknak életbenlétét.

A *telefonoz* igének németes *telefonálással* való fölsejteléséhez hasonló, de szerencsére még csak szórványosan mutató jelenség, hogy a *grammofon* főnévnek magyaros igei származéka, a *grammofonoz* helyett (pl. „a tanácsos a helyett, hogy elolvassná [az ügyiratot] — *legrammofonozza*“ BH. 1932 júl. 29, mell. 4. l.) már szintén olvashatni *grammofonálás*-t is, pl.: „A legtöbb elektromos hangdoboznak megvan az a cseppet sem kívánatos tulajdonsága, hogy *grammofonálás* közben maga is együtt «zöng»“ (uo. 1933 márc. 10, mell. 7. l.). Az a debreceni születésű úr is, aki a német *grammophonieren* igét *grammofonálással* volt hajlandó fordítani (l. Msn. II, 44), kétségkívül nem eredeti nyelvérzékét követte, hanem a sok budapesti németes *telefonálásnak* a hatása alatt állott.

Zolnai Gyula.

Menü.

Az utóbbi évtizedekben elharapódzott idegen szavak között a legelterjedtebbek egyike a *menü* szó. Ott van minden fővárosi vagy vidéki vendéglő étlapján, ott van a vendéglői vagy fogadói hirdetésekben, de élőszóban is sűrűen sőt kizárólagosan használják, én legalább még nem hallottam helyette más szót használni. A háború előtt, amikor Magyarországon általában csak étlap szerint lehetett a vendéglőkben étkezni, ez a szó, 'étrend' jelentéssel, csak mint aránylag keveset használt idegen szó forgott. A háború alatt s az azt követő években csaknem minden rendű vendéglő áttért arra a nyugati országokban már régen általános rendszerre, hogy szabott áron ad meghatározott étrendű ebédet vagy vacsorát. Ezzel a rendszerrel a *menü* szó (< fr. *menu* 'részletezés; étrend') rohamost általánosan használt jövevényszóvá honosodott. Pedig terjeszkedése elején már megpróbálták épen hatóságaink megfelelő magyar szóval helyettesíteni, s csak vendéglőseink meg közönségünk nemtörődömségén múltott, hogy ez nem tudott gyökeret verni. A Budapesti Hírlap 1916 okt. 26-i száma közli ugyanis a székesfőváros egy rendeletét, mely a vendéglők üzemének szabályozásáról szól, s ebben *menü-rendszer* helyett mindenütt *terítékrendszert* találunk. Ez a *teríték* szó más kapcsolatban is sikerrel használható az idegen helyett, így *menü-árak*: *terítékárak*, *ebéd- vagy vacsora-menüt enni* vagy *rendelni*:

teríték-ebédet vagy *teríték-vacsorát* *e. v. r.*; *menüt enni*; *teríték szerint enni*, *menüben*: *teríték szerint* stb. Legföljebb azt lehetne ez ellen a kifejezés ellen felhozni, hogy a *teríték* szó már le van foglalva a francia *couvert* egyenértékésül, egyes vendéglőkben ugyanis az étel- és italárakon kívül külön fel szoktak számítani egy kisebb összeget, 'teríték' címen, azaz az edény, evőeszköz, asztalkendő stb. használata fejében. Ez a különben is helytelen és idegenforgalmi szempontból föltétlenül káros szokás azonban nálunk szerencsére elég ritka, s ha a *teríték* szónak *menü* értelemben való használata esetleg hozzájárulna teljes kiszorításához, azzal mindenki csak nyerne, a magyar nyelv, a közönség, sőt végeredményben a vendéglősipar is. bg.

A sportnyelv magyartalanságai.

Folyóiratunk már évek óta éber figyelemmel kíséri a Nemzeti Sport mozgalmát s több ízben is örömmel emlékezett meg azokról a kézzelfogható eredményekről, melyeket az említett sportújság lelkes magatartásával elért. Ha azonban napi- és hétfői lapjaink sportrovatát olvassuk, egészen más kép tárul elénk. Egy-két nagyobb újság kivételével, hírlapjaink teljes nemtörődömséggel viseltetnek az üdörös mozgalom iránt s továbbra is azon a zagyván kevert sportnyelven írják híreit és tudósításait, mely a magyar testedzésnek immár évtizedek óta szégyene. Csak a sportnyelvújítás eredményességét igazolja, ha néha-néha ezekben a lapokban is fel-felbukkan egy-egy immár, úgy látszik, végleg gyökeret vert új magyar szó. Hiába keresné azonban az olvasó azt a tervszerű, céltudatos támogatást, amelyet ez a szép mozgalom föltétlenül megérdemelne, s amely minden sporthírlapírónak kötelessége volna. Az a néhány akarva-nemakarva bevett új szó elmerül a *derbyk* (rangadó), *taccsdobások* (partdobás), *driblik* (eselezés), *cornerek* (sarokrúgás), *backek* (hátvéd), *halfok* (fedezet), *centerek* (középcsátár), *stoplik* (bórszeg), *ringek* (szorító), *crawlok* (kalló), *managerek* (intéző), *masseurök* (gyúró), *trainerek*, *trainingek* (edző, edzés) stb. stb. tömegében. Sőt vannak lapjaink, amelyek mintha határozott rosszakarattal viseltetnének e nyelvújító törekvésekkel szemben. Cikkeik láttára alig tud az ember szabadulni attól a gondolattól, hogy szeretnék elgáncsolni kartársuk nemes szándékait, mert tudatosan halmozzák az idegen szavakat, fölelevenítve olyanokat is, melyek már évekkel ezelőtt eltűntek, azt reméltük, mindörökre. Azt hiszik vajjon ezek az urak, hogy az ilyen tarka zagyvalék szakszerűbb, előkelőbb a választékos, tisztaságra törekvő magyaros stílusnál vagy talán csak azért nem fogadják el

az újításokat, mert másoktól erednek? Az előbbi esetben csak azt mondhatjuk, amit a granadai érsek a jó Gil Blasnak, hogy t. i. jobb ízlést kívánunk nekik; ha az utóbbi igaz, kérjük őket, gondolják meg, hogy ilyen kicsinyeskedés csak mindnyájunk közös kincsének, anyanyelvünknek árt. Azt ugyanis nem tudjuk elhinni, hogy akad olyan magyar újságíró, akinek nem szívügye a magyar nyelv. B. G.

Nyári emlékek.

A Balaton partján vagyunk: szép kis fürdőhelyen. Az állomásról „lohdienerek“ sorfala között érünk a telepre, ahol majdnem minden házon ez a felírat díszlik: *Pensio*, *Penzió*, *Pension*, — (különféle változatokban!) sőt ilyenek is akadnak: *Pansio*, *Grand Penzion*. (!) — Fogadó, vagy szálló sehol sincs, legfeljebb: *Hôtel*. — Bizonyára kedvében akarnak járni ezzel a sok idegen — főképp osztrák — fürdővendégnek, hiszen a hirdetések is legnagyobbreszt ékes német nyelven szólnak: előbb németül (rosszul), azután magyarul (még rosszabbul). — Most például egy jókora hirdetőtábla ötlük szemünkbe, ezzel a szépen kipingált szöveggel: „*Csónakdámát átthejztem innend 3. Percz.*“ „*Botestelle 3. Minute Entfernung.*“

Egymást érik az apró „*vikend*“-házak és „lakok“, pl. *Megspórolta-Lak*; — bennük kiadó lakások *folyóvízzel, összkomforttal és komplet* (így!) berendezéssel, saját *stranddal*. Majd ezen akad meg a szemünk: „*Kettő darab kettőszobás komplet lakás kiadó.*“ „*Egy folyóvízes szoba komplett* (!) ágygyal kiadó.“

Közben sétálókkal is találkozunk, de a legtöbben elfelejtettek felöltözködni, mert ki *pizsamát*, ki *shortot*, ki *fürdődresszt* visel, meg *frottírköpenyt* az utcán. A *dámák shortkombiné*-ban (= kiskendő és rövidnadrág) fogyasztják a *dragéet*, *briochet*, a *rollnit*, *mignont*, az *orangeadot* — a *tó terraszon*. Mellettük a *nádfotőj*-ben (így!) ott a *strandtáska* és az elmaradhatatlan *puderkompakt* (= compact; ez is új összetétel!).

Am láthatunk felöltözött dámákat is *dirndliben*. Sőt *matyódirndli* is akad.

A mozi *grandiózus slágert* hirdet: a *Dunaparti Randevut*. — A jazz nyekereg a *strandon* és a *buffetben* így csevegnek:

...„*Csudaklassz* fiú ez a Bandi! *Csúcsrekordot* evezett. — Remekül *strandoltam*, egészen *felégtem*. — Nézd, milyen mesés fehér *piké ensemble!* És az a *cuki transparentzsabó!*

A Lillynek *netz* van a *vizondulált* fején... nagyon édes... csak kár, hogy már több, mint molett...”

Ekkor egy öreg „pógáremberrel“, G. Pali bácsival találkozik. Szinte felüdít zamatos magyar beszéde. Többek között így szól: „Fejetetején áll a világ, Ragyogóm! Se tisztesség, se szemérmesség. Ezért vert ám meg minket a jó Isten! — Meg aztán az úri népnek már a szavát sem igen érti az ember...”

Vöőné Pécs Mária.

Boyer Lucienne sem tud magyarul!

A németességeket nyelvünkben kétségtelenül nem a franciák terjesztik. Az egyik délutáni lapban megjelent egy cikk („Búcsúcevegés Lucienne Boyerrel“), amely mintha ennek az ellenkezőjét bizonyítaná. A beszélgetés úgy indul, hogy a művésznő elüljáróban kijelenti: „Le fogom késni az előadást“. Arra a kérdésre, hogy: „Drága asszonyom, mondja meg, hogy tényleg olyan fontosnak tartja-e a szerelmet?“ — így válaszol (a cikk szerint) B. L.: „Nagyon fontos dolog ez. Nekem fekszik ez a téma“ stb. A pénzről is elismeri az énekesnő, hogy „igen, igen, az egy nagyon kellemes dolog“ — és így tovább. Kötve hisszük, hogy a francia hölgy mindezt olyan zamatos körüti magyarsággal mondta volna el a kérdezősködő újságírónak, ahogy az az illető újságban olvasható, hiszen B. L. édes-keveset tudhat a mi nyelvünkön. A beszélgetés különben francia nyelven folyt, a vaskos németességekért vagy mondjuk: budapestizmusokért tehát aligha őt, a franciát terheli a felelősség. B. L. bizonyára tökéletesen beszél franciául s valószínűleg e „búcsúcevegés“ alkalmával sem vétett a francia nyelv szabályai ellen. Nem értjük, miért ne lehetett volna az ő kifogástalan franciaságát kifogástalan magyarsággal tolmácsolni. H. S.

Műszaki magyartalanságok.

1. *A m. kir. légügyi hivatal repülő idő jelentése.* Ebből a kifejezésből arra lehetne következtetni, hogy vagy az idő vagy pedig a jelentés repül. Véleményem szerint a helyes kifejezés „repülésre vonatkozó időjelentés“ vagy pedig „repülési időjelentés“ lenne.

2. *Órasebesség.* Ez szó szerinti rossz fordítása a német „Stundengeschwindigkeiten“ szónak. A magyarban még az is zavarja az értelmet, hogy a német „Stunde“ és „Uhr“ szavaknak a magyarban egyformán *óra* felel meg. Az *órasebesség* szó a magyarban azt a sebességet jelentené, amellyel va-

lamily óra mozog, holott valamely órának sohasem lehet az célja, hogy mozogjon, hanem, hogy az időt mutassa. Sebessége van például járóműnek vagy lövedéknek, de sohasem órának. A helyes magyar kifejezés erre „óránkénti sebesség“.

3. *Felhőmagasság.* Magasság valamely tárgynak legmagasabb és legmélyebb pontja közötti távolság. A címbeli elnevezés szintén helytelen szó szerinti fordítása a német „Wolkenhöhe“ szónak. A helyes magyar kifejezés „a felhő távolsága a földtől“.

K. V.

K Ö N Y V S Z E M L E

Dengl János: Magyar nyelvhelyesség és magyar stílus.
Budapest, 1937. 480 lap. Grill Károly könyvkiadóvállalata.
Győri Hirlap nyomdája.

Ez a hatalmas összefoglaló mű az írókat és az olvasókat kimerítően tájékoztatja a helyes magyarság minden kérdéséről. Tartalma annyira gazdag, hogy ezen a szűk területen még cím szerint sem lehet részeit ismertetni. Aki időt szentel áttanulmányozásának, sok értékes dolgot tanul meg minden fejezetéből. Ha nyelvi kérdésekkel nem foglalkozó szaktudósaink figyelmesen forgatják a könyvet, bizonyára egyszerűbben, világosabban, érthetőbben fogalmazzák meg mondanivalóikat a jogi, mérnöki, orvosi és egyéb tudományok iránt érdeklődő szakközönség számára is.

A szerző előszava helyesen mutat rá arra, milyen a mai helyzet a helyes magyarság kérdése körül. Az utóbbi időben számos nyelvi helytelenség, magyartalanság és idegen szó kapott lábra a magyar nyelv használatában. A további nyelvromlás és nyelvrontás megakadályozására a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvművelő Bizottsága mozgalmat indított, ehhez a mozgalomhoz egyre szélesebb körök csatlakoztak, az iskola is jó példával jár elül. A szerző nagy munka árán vállalkozott az eddigi nyelvhelyességi irodalom bírálataira, összefoglalására és továbbépítésére, s ezzel igen nagy szolgálatot tett az irodalomnak, a tudománynak, az iskolának, a közönségnek.

P. J.

Pávó Elemér: Műszaki magyar nyelvünk. Budapest, 1937. Különlenyomat a Technika 1937. évfolyamából. 16 l.

Ez a tanulmánynak is beillő cikk a magyar műszaki nyelv megtisztítását és magyarabbá tételét célzó mozgalommal van kapcsolatban. Szerzője abból a gondolatból indul ki, hogy a műszaki tudományok fejlődésével a fogalmak, ismeretek egyre szaporodnak, s nyelvünk szókincese, mivel nem tud ezzel a fejlődéssel lépést tartani, alig vagy sehogyszem fedí az új fogalmakat. A szakemberek tehát átveszik az idegen szót s megkezdődik a nyelvrontás. Ennek gyógyítása a nyelvtisztítás vagyis a fölösleges idegen szóknak elkerülése, a magyaros beszéd és írás és végül a szókinces továbbfejlesztése: a nyelvújítás. Ez utóbbi a legnehezebb feladat, de megoldható, csak bele kell fogni. Itt hivatkozik a szerző a magyar sportlapok és rádiószaklapok nyelvújító mozgalomára, amely már eddig is szép sikert aratott, de különösen a németek „Verdeutschungs-Wörterbuch“-jára. Főlemlíti a rádió német nevét (*Rundfunk*). Ezt a szót nemrég csinálták, mindenki elfogadta és használja. Majd arról szól, hogy a gyakorlatban hogyan valósítható meg ez a nyelvújítás a műszaki tudományok terén. Az első és legfontosabb feladat egy *Magyar műszaki szótár* összeállítása, mely magában foglalná az újabb, elfogadott szókat. Meggyőzően mutat rá a szerző, hogy az autó, a repülőgép és a rádió korában a műszaki nyelvet nemcsak egy kisebb kör használja, hanem úgyszólván maga a nagyközönség. «A műszaki magyar nyelv kérdése tehát nem csupán egy kis baráti társaság szívügye, hanem komoly nemzeti érdek.»

A továbbiakban ismerteti a szerző a *Magyar műszaki szótár* nagyarányú előmunkálatait. A mozgalmat támogatják a műegyetem műszaki tanszékei, a különböző műszaki egyesületek, a műszaki lapok szerkesztőségei s egyes intézetek és nagyvállalatok. Ennek a nyelvújító mozgalomnak eredménye műszaki nyelvünk megújulása lesz. Ezzel a reménységgel fejezi be a szerző mindvégig érdekes, komoly tanulmányra valló és meggyőző fejtegetéseit. P. I.

 L A P S Z E M L E

Földrajzi Közlemények. 1937. évf. 4—5. szám. — *Cholnoky Jenő: Elnöki megnyitó a Magyar Földrajzi Társaság közgyűlésén.* Tanácsokat ad a tudományos írók számára. Az iskolák nem fordítanak kellő gondot a helyes magyar stílus tanítására s így a földrajzi írók nyelve is rendszeren olyan magyartalan, hogy olvasásuk gyötrelmes. Az olvasó nem tudja megmondani, miért tetszik neki az egyik író nyelve és miért nem tetszik a másik, de bizonyos, hogy mindig azokat a műveket dobja félre, amelyek tele vannak idegenszerűségekkel vagy a hivatalos nyelv idétlenségeivel. Némely ember tisztán beszél magyarul s amint tollat vesz kezébe, azonnal mesterkélt mondatokban gondolkodik. Az idegen szavak használatának oka egyrészt a restség, másrészt a kérdésés. Olyan idegen szavak, mint a rádió, dinamit, kiirthatatlanok, de a legtöbb idegen szót nyugodtan lehet magyar szóval helyettesíteni. Az idegen szavakon kívül legtöbbször felbukkanó idegenszerűségek tudományos nyelvünkben: 1. „Magyarország és Horvátország határát a Dráva képezi.“ Itt az ige fölösleges, a *képez* különben is szolgál fordítás németből. 2. „Ez az állítás nem bír valószínűséggel.“ Az ige itt is fölösleges, a *bír* használata ilyen értelemben magyartalan. 3. „Ez a dolog tárgyalásunk keretein kívül esik.“ Helyesen: „kívül van“. 4. „Gyere már.“ Helyes felelet: „megyek“. Helytelen: „jövök“. 5. „Nem-e volna jobb hazamenni?“ Helyesen: „Nem volna-e jobb hazamenni?“ 6. Az *aki, amely, ami* helyett ne használjunk *ki, mely, mi* szavakat. Általában a vonatkozó névmással követik el a legtöbb visszaélést. Némelyik munkában annyi a *mely*, hogy rosszul lesz az ember, ha olvassa. „Bethlen István, aki este 10 órakor megérkezett, holnap délelőtt részt vesz az ülésen.“ E szerint kell lennie egy másik Bethlen Istvánnak, aki este 10 órakor nem érkezett meg. A helyes szövegezés: „Bethlen István este 10 órakor megérkezett és holnap délelőtt részt vesz az ülésen.“ 7. „A ház építésénél három munkás szerencsétlenül járt.“ Helyesen: „A ház építésekor“. A *-nál, -nél* ragnak idegenszerű alkalmazása csúnya németesség. 8. „Amíg hazánk régi határai kitűnőek voltak, addig a mostaniak gyöngék.“ Helyesen: „Hazánk régi határai kitűnőek voltak, de a mostaniak gyöngék“. Az *amíg, addig* időhatározókat temérdek esetben használják németesen. 9. „Győr 50.000 lakosú város, gimnáz-

ziummal, vasútállomással.“ Helyesen: „Győr 50.000 lakosú város, van benne gimnázium, vasútállomás“. 10. Az ikes igékre bajos bármiféle szigorú szabályt előírni. — Ezek után a szerző a földrajzi nevek írásmódjának kérdését fejtegeti. «A legnehezebb kérdés az összetett helynevek írásmódja. Melyik szót írjuk nagy betűvel, melyiket kicsivel s tegyünk-e kötőjelet vagy ne? Véleményem szerint a kötőjel nagyon megkönnyíti az olvasást, mert nélküle idétlenül hosszú szavak adódnak ki. A külföldi helyneveket lehetőleg törvényes alakban kell használnunk, de természetesen a valóban magyar elnevezéseket, mint Velence, Bécs, Konstantinápoly, Krakó megtarthatjuk. A leghatározottabban tiltakozunk a külföldi helyneveknek más nyelven keresztül való átvétele ellen. A legcsúnyább germanizmus Páduát, Mantuát, Genuát, Florencet, Turint mondani, mert ezek olasz városok s nekünk magyaroknak nem szabad őket német nevükön nevezni. Helyesen tehát Padova, Mantova, Genova, Firenze, Torino.» A földrajzi nevek írásának módját véglegesen tisztázni kellene, mert a kiejtés és leírás dolgában igen eltérők a vélemények. De bármiképp is gondolkozunk a részletekről, legelső kötelességünk a magyar nyelv szellemének tündöklő épségben való megóvása. «Nyelvünk a legszebben hangzó, leggazdagabb, a legfinomabb árnyalatok kifejezésére is alkalmas nyelv s a mi legértékesebb, legszebb történelmi emlékünk. Minden magyar embernek kötelessége ennek a csodálatosan tökéletes, szép nyelvnek lehetőleg tisztán való megőrzése, a megszentelt hagyományoknak érintetlen fenntartása. Minden földrajzi írónknak, minden tanítványomnak és minden igazi hazafinak lelkére kötöm ezt a mulaszthatatlan kötelességet!»

8 Órai Ujság. 1937. június 26. — *Kuthy Sándor: A törvény nyelve.* Azzal kapcsolatos cikk, hogy a soproni Országos Ügyvédgyűlés tervbe vette a törvényhozás és hivatalok nyelvének megtisztítását a magyartalanságoktól. Újabb törvényhozásunk nemcsak mellőzi azt a kötelességet, hogy a törvény szava világos magyar szó legyen, hanem visszaesik a régi idők érthetetlen stílusába. Csokrokot köthetnének a magyartalan mondatok dudváiból. A nyugati nemzetek legnagyobb politikusai nem sajnálják idejüket, hogy a napilapok hasábjain egy-egy kifejezés helyességéről vitatkozzanak, nálunk időnkint méltatlankodik a közvélemény, azután minden marad a régiben. A törvényjavaslatokat át kellene nézetni olyan szakemberekkel, akik jól tudnak magyarul.

Pesti Napló. 1937 július 8. — *Ráth Zsigmond: Törvénykezési nyelvezetünk magyartalansága.* A Sopronban megtartott országos ügyvédgyűlés elfogadta Hindy Zoltánnak azt az indítványát: kérjék fel az igazságügyminisztert, alakítson tanácsot a bírói és ügyvédi kar irodalmi kiválóságaiból és a nyelvtudomány tekintélyeiből a törvények szövegének a helyes magyarság szempontjából történő átvizsgálására. Régibb kormányaink is meghallgatták a nyelvtudósokat, vajjon törvényeink szövege a nyelvhelyesség, magyarosság és világosság dolgában nem esik-e kifogás alá? Baj van a bíraskodás nyelvével is. Bíráink nem egyszer pongyolán és magyartalanul fogalmaznak, de mentségük, hogy igen sok munka terheli őket, s nincs elég idejük a szövegezés esiszólására. A bírósági elnököknek volna feladatuk, hogy a gyöngében fogalmazó bírák stílusát javítsák.

Új Idők. 1937. évf. 20. szám. — *Csathó Kálmán: A helyes magyar nyelvhasználat.* A képviselőházban annakidején egy kiváló férfiúnak megrendült a tekintélye, mert egy latin nyelvbotlás csúszott ki a szájából, de ugyanakkor a magyar honatyák legalább ötszáz hasonló vétséget követtek el naponkint a magyar nyelv ellen, a nélkül, hogy kinevették vagy megrótták volna őket. Ez az állapot jellemző a mai helyzetre is. A helyes magyarságot ma sem veszik komolyan. Ha az iskola nem siet segítségünkre a magyar nyelv tisztaságáért folytatott harcunkban, meddő marad minden küzdelmünk. Bízunk benne, hogy az új nemzedék másképp gondolkodik majd erről a kérdésről, mint ahogyan az öregek gondolkodtak.

Technika. A magyar mérnökök lapja, 1937. évf. 7. szám. — *Műszaki magyar nyelvünk.* Pattantyus Á. Géza és Eőri Fintor Zoltán folyóiratában Misángyi Vilmos, Biró Zoltán és Pávó Elemér közreműködésével pályázat jelent meg a mechanikai technologia nevének megmagyarosítására. A pályázat nagy érdeklődést keltett, a beküldött szavak közül a következők közelítették meg legjobban a mechanikai technologia magyar megjelölését: gépi alakítástan, gépi feldolgozástan, gépi gyártástan, gépi készítéstan, gépi megmunkálástan. A folyóirat a keksz és a konzerv szavak magyarítására is tűzött ki pályázatot. Számos javaslat érkezett be erre a felhívásra is, de a szerkesztőség kénytelen volt meghosszabbítani a határidőt december 5-ikéig, mert igazán sikerült új szót nem talált a beküldöttek között.

F I G Y E L Ő

A NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁG ÜLÉSEI.

A M. T. Akadémia Nyelvművelő Bizottságának 1937. jún. 4-én tartott ülése.

Szinnyei József elnök bejelentette, hogy elnöki megbízása lejárt, s kérte a Bizottságot, hogy a sok erélyt kívánó elnöki tisztségre Pintér Jenő r. tagot válassza meg.

A Bizottság köszönetet mondott Szinnyei Józsefnek nagyhatású munkájáért s egyhangú lelkesedéssel Pintér Jenőt választotta meg elnökévé. Pintér Jenő megköszönve a kitüntető bizalmat és a Bizottság tagjainak hathatós támogatását kérve, elfoglalta az elnöki széket.

A Zsirai Miklós l. t. lemondása következtében megürült előadói tisztségre és a Magyarosan szerkesztőjévé a Bizottság Nagy J. Béla l. tagot választotta meg.

Az eddigi meghívott tagok megválasztása után új meghívott tagul megválasztotta a Bizottság Dengl János egyet. tanárt és Keményfy János igazgatót. Fölkérte továbbá az Akadémiát, hogy II. és III. osztályából az eddigi 2—2 tag helyett 4—4 tagot küldjön ki, s egyúttal kérje meg az Irodalmi és Művészeti Tanácsot, hogy Bizottságunkban egy taggal képviseltesse magát.

Zsirai Miklós bemutatta a Színházi Élet szópályázataára érkezett pályamunkákat. Ezeknek megvizsgálására és javaslatételre Csengery F. János t. tag vállalkozott.

Végül Zsirai Miklós ismertette az Országos Ügyvédszövetségnek a nyelvművelés ügyét szolgáló terveit. A Bizottság örömmel értesült az időszerű kezdeményezésről és elhatározta, hogy pontos javaslatokat kér az Ügyvédszövetség elnökségétől.

A M. T. Akadémia Nyelvművelő Bizottsága 1937. szeptember 14-én Pintér Jenő elnöklése alatt ülést tartott.

Pintér Jenő elnöki megnyitó beszédében megemlékezett a Bizottság eddigi elnökéről és előadójáról. Köszönetet mondott Szinnyei József volt elnöknek, a magyar nyelvtudomány vezérének. Szinnyei József nevének fényét nem pótolhatja semmiféle buzgóság az elnök utódjának részéről.

Olyan bölcseséggel irányította a Bizottság ügyeit, mint amilyen hozzáértéssel szerkesztette a Bizottság folyóiratát Zsirái Miklós. A volt szerkesztő lelkes munkája, kiváló gondossága és erős kritikája felvirágoztatta a folyóiratot.

Fájdalommal emlékezett meg Tolnai Vilmos, pécsi tudományegyetemi tanár haláláról. Az elhunytban Bizottságunk egyik díszét veszttette el. Nyelvészeti érdemeit különösen két munkája őrzi a feledéstől: *Magyarító szótára* (1900.) és *A nyelvújításról* szóló műve (1929.).

Az elnök rámutatott arra, hogy a Bizottság tevékenysége nyelvújító és egyben nyelvörző tevékenység. „Miben különbözik mozgalmunk akár Kazinczy Ferenc nyelvújításától, akár Szarvas Gábor nyelvörzésétől? Abban, hogy mi megtartjuk mind a két mozgalom előnyeit, de óvakodunk a túlzás hátrányaitól. Látjuk, miben tévedtek elődeink, hasznunkra fordítjuk, ami helyes volt törekvéseikben. Nyelvújítók vagyunk, mint másfélszázaddal ezelőtt Kazinczy Ferencék, nyelvörzők vagyunk, mint néhány emberöltővel ezelőtt Szarvas Gáborék. Egyesítjük a két irányt, új ágakat oltunk a nyelv fáján, lenyessük a vadgallyakat.“

Mivel Nagy J. Béla nem vállalta el a Magyarosan szerkesztését, a Bizottság Putnoky Imrét, a M. T. Akadémia Szótári Bizottságának tagját választotta meg szerkesztőnek.

Csengery János bemutatta a Színházi Élet szópályázataára érkezett pályamunkák bírálatát. A bírálatot a M. T. Akadémia főtítkári hivatala közölni fogja a folyóirat szerkesztőségével.

Hivatalos fogalmazásmód.

Nemrégiben a következő szövegű meghívót kaptam:

Meghívó a pécsi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetemnek a volt pécsi jogakadémia alapítása századik évfordulóján az alapító négyesi báró Szepesy Ignác pécsi püspök emlékére az Egyetem jogkari épülete homlokzatán elhelyezett Szepesy-emlékmű leleplezése alkalmával az Egyetem aulájában 1937. évi június hó 20-án, vasárnap délelőtt 10 órakor tartandó ünnepi közgyűlésére.

Ritka példánya a körmönfont hivatalos fogalmazásmódnak. A *közgyűlésre* szóló *meghívónak* egymással szoros kapcsolatban álló e két aláhuzott fogalma közé (*Meghívó... közgyűlésére*) nem kevesebb mint 45 azaz negyvenöt köze-

lebről meghatározó szó van belegyömöszölve, amelyek egymással fokozatosan alárendelő viszonyban is állanak és e miatt, valamint sokaságuknál fogva is az áttekintést és megértést egyszeri elolvasásra lehetetlenné teszik. Mennyivel egyszerűbb és természetesebb lett volna — a *Meghívó* szót különálló címnek hagyva — az egymás alá gyűrt meghatározó részeket legalább két mondattá bontani szét, ilyenformán:

Meghívó.

A pécsi Magyar Királyi Tudományegyetem a volt pécsi jogakadémia alapításának századik évfordulóján az alapító négyesi báró Szepesy Ignác pécsi püspök emlékére az Egyetem jogkari Épületének homlokzatán emlékművet helyezett el s ennek leleplezése alkalmával az egyetemi díszteremben 1937. évi június hó 20-án, vasárnap délelőtt 10 órakor ünnepi közgyűlést tart.

Az egyetemek rektori hivatalai bizony helyesen tenének, ha a nagy nyilvánosság elé szánt közléseiket előbb a magyar nyelvészet vagy a magyar irodalom tanárával átvizsgáltatják.

Z. Gy.

A főiskolák hivatalos nyelve.

Az ifjúsági zavargásokkal kapcsolatban az egyik magyar főiskola hirdetőtábláján hivatalos felhívás jelent meg. Másnap az egész ország meghökkenve olvasta a hírlapokból ezt a magyar szavakkal idegen nyelven írt szöveget:

A felhívás szövege a közigazgatási hivatalok korcsnyelvén:

Igaz sajnálattal értesültem arról, hogy ámbár egyes napilapoknak híradásai, mintha egyetemünkön máris súlyos természetű rendbontások fordultak volna elő, a valóságnak meg nem felelő irányzatos koholmányoknak bizonyultak, mégis szomorú valóság, hogy nem egy esetben egyetemi helyiségekben lármás tüntetések vol-

*Magyarul: **

Igaz sajnálattal értesültem arról, hogy az egyetemi helyiségekben több helyen lármás tüntetések voltak. Ámbár egyes napilapok híradásai, hogy egyetemünkön súlyos természetű rendbontások fordultak elő, a valóságnak meg nem felelő, irányzatos koholmányok: szomorú valóság, hogy csakugyan történtek kísérletek az

* A bal oldalon álló eredeti szöveg szavainak és kifejezéseinek érintetlen megtartásával.

tak és a nyugalom megzavarására irányuló kísérletek történtek. Késérőséggel csatlakozva abban a várakozásban, hogy a legutóbbi napokig általános meglepéssel tapasztalt rend és fegyelem egyetemünkön állandósulni fog, saját jól felfogott érdekében nyomatékosan figyelmeztetem a hallgatóságot, hogy az egyetem helyiségeiben és tartozékaiban kötelező csendnek és nyugalomnak minden néven nevezendő megzavarásától vagy éppen erőszaknak alkalmazásától annál is inkább tartózkodják, mert kivételektől át nem törhetően szilárd elhatározásom, hogy minden rendelkezésemre álló törvényszerű eszköznek kimerítésével az egyetemnek rendjét, az előadásoknak zavartalanságát és az arra jogosítottak által az előadások látogatásának szabadságát biztosítani fogom. Figyelmeztetem a hallgatóságot...

eddig nyugalom megzavarására. Abban a várakozásban, hogy a legutóbbi napokig általános meglepéssel tapasztalt rend és fegyelem egyetemünkön állandósulni fog, késérűn csatlakoztam. Saját jól felfogott érdekében nyomatékosan figyelmeztetem most a hallgatóságot, hogy az egyetem helyiségeiben és környékén a csend és nyugalom minden néven nevezendő megzavarásától vagy éppen erőszak alkalmazásától tartózkodják. Kivételeket nem tűrő szilárd elhatározásom, hogy az egyetem rendjét, az előadások zavartalanságát és az arra jogosítottak számára az előadások látogatásának szabadságát minden rendelkezésemre álló törvényszerű eszközzel biztosítani fogom. Figyelmeztetem a hallgatóságot...

Az ilyen szöveg olvastára azt hiheti az ember, hogy a kuszált «írmodor» könnyebb az egyszerű és világos stílusnál. Könnyebb, de csak a boldog szövegezőnek, nem a boldogtalan olvasónak.

P. J.

A diákság nyelvőrző munkája.

A magyar tanulóifjúság nyelvőrző buzgalmának ébrentartására Pintér Jenő tankerületi főigazgató a következő pályázatot hirdette a fővárosi és vidéki diákság számára:

„A magyar nyelvhelyesség kérdéseit az ifjúság egyre buzgóbban figyeli. Az érdeklődés fokozására pályázatot hirdetek a következő címmel:

A magyar diák hivatása anyanyelvünk védelmében.

A pályázók üres szólamok és szónokias stílusvirágok nélkül mutassanak rá a tennivalókra, vessenek fel eszméket, adjanak ötleteket. Megfigyeléseik vonatkozzanak az életre és az irodalomra. A kiküszöbölésre ítélt idegen szavak helyett gyűjtsenek vagy alkossanak új szavakat. Forrásaikat mindenütt jelöljék meg.

A pályázatban résztvehet minden fiú vagy leány, aki 1937. decemberéig valamelyik hazai középiskola V—VIII. osztályába jár vagy valamelyik képzőintézet, felsőkereskedelmi, ipari és mezőgazdasági iskola nyilvános tanulója. A lehetőleg géppel írt pályaművek 1937. évi december hó 31-ig közvetlenül a budapesti tankerületi főigazgatói hivatalba küldendők be. (II., Hunyadi János-út 1. sz.) A pályázó nevét jeligés levélbe kell zárni, a jeligét rá kell írni a pályamű elejére. A postán küldött kézirat külső borítékán jelezze a pályázó, hogy kézirata a magyar nyelvhelyességi tétel egyik versenyző pályázata.

A pályanyertes mű szerzője száz pengő jutalmat kap, tizenkét másik pályamű pénzjutalomban, tizenkét pályamű könyvjutalomban részesül.“

Ü Z E N E T E K

K. L.-nek. — Abban Önnek van igaza, hogy a *Lipcse* városnév nem eredeti magyar szó, hiszen eleve is bajosan volna elképzelhető, hogy a magyarok egy távoli német várost a saját nyelvüknek egy „ósi“ szavával nevezték volna el. Ilyen ósi magyar szó nincs és nem is volt soha. Az azonban kétséges, vajon ez a *Lipcse* elnevezés azonos-e a Magyarországon található *Lipcse* községnevekkel. Ez utóbbiak ugyanis szinte kétségtelenül valamely szláv nyelvből kerültek a magyarba, a németországi város magyar neve pedig talán a latin *Lipsia* városnév locativusának, *Lipsiae*-nak átvétele. Az, hogy egy városnév lokatívusos alakjában, tehát abban, amelyben leggyakrabban fordul elő, kerül át és honosodik meg egy idegen nyelvben, a leggyakoribb jelenségek közé tartozik. A latin s-ek egy jó részét egészen a múlt század közepéig az ország legnagyobb részében úgy ejtették, mint a magyar s-t (a középkorban minden latin s-t így ejtettek), s így e locativus a legáltalánosabb magyarországi latin ejtésben *lipsie*-nek hangzott. A *ps* > *pcs* hangváltozásra a magyarban bőven van példa (*lépső* > *lépcső*, *kapsol* > *kapcsol*, *kapsi* alakváltozata *kapcsi* stb.), s az *i* beleolvadt a megelőző hangba, mint *sekrestye* < *sacristia*, *rece* < *retia*, *Velence* < *Venezia* esetében. Más vélemény szerint (*Nagyszigethi K.*, Nyr. XV, 217; *Tolnai V.*: A nyelvújítás 86) e szót *Sándor István* csinálta és használta először Sokféle c. munkájában (1791—1808). *Sándor István* valóban több idegen földrajzi nevet próbált magyarítani, még

pedig oly módon, hogy hozzájuk hangzásban közel álló magyarországi helynévvel próbálta helyettesíteni őket, így pl. *Bern* h. *Berényt*, *Thebae* h. *Tabányt* stb. ajánlott. Ha *Lipcse* valóban az ő alkotása, akkor tehát valószínűleg a magyarországi *Lipcse* helynevek egyike lebeghetett szeme előtt. Bármilyen azonban szavunk eredete, szókincsünknek immár régi eleme, teljesen magyarrá lett, s így mindenestre ragaszkodnunk kell hozzá, hiszen a helynevek ugyanolyan tulajdonai a nyelveknek, mint egyéb szavai. Az időtlen *leipcigezésnek* előbb-utóbb az lenne az eredménye, hogy e magyar helynevünk is a régi *Ilyvó* (= Lemberg), *Dancka* (= Danzig), *Norinberga* (= Nürnberg) stb. sorsára, azaz az ebek harmincadjára kerülne, s ezzel nyelvünk ismét szegényebb lenne egy eredeti színnel.

B. G.

A Magyar Exlibrisgyűjtők és Grafikabarátok Egyesületének. — Hozzánk intézett kérdésükre, hogy az *exlibris* fogalmára eddig használt *könyvcímer* és *könyvjegy* elnevezések közül melyiket ajánljuk inkább, válaszunk a következő: A két elnevezés közül a *könyvcímer*-t tartjuk jobbnak és kifejezőbbnek, mert az *exlibris* fogalmi elemeiből több van benne, mint a másokban. Az *exlibris*-nek legtöbbször nemcsak az a rendeltetése, hogy a könyv tulajdonosát jelezze, hanem az is, hogy a könyvet díszítse. A régebbi exlibrisek a tulajdonos címerét is föltüntették valami jelmonddal együtt. Címer, allegorikus rajz, jelmondat: mindezekre az elemekre jobban rámutat a *könyvcímer* elnevezés, mint a *könyvjegy*. Tolnai Magyarító szótára (1928) csak az utóbbit ismeri. (V. ö. Révai Nagy Lexikon „*exlibris*“ a.)

A. F.-nek. — Tanári karunkban a névsorírással kapcsolatban vitás kérdés merült föl. Egyesek azt tartják helyesnek, hogy *Csernyik* előbb következék a betűrendben, mint *Czirják*, mások meg fordítva akarják írni. Egy másik kérdésük: *Szwarc* és *Seregi* esetében az *Sch* jön-e előbbre vagy az *Se*? — A vitás kérdést eldönti A Magyar Helyesírás Szabályai-nak szó- és tárgymutatója. Ebben a *c*-vel kezdődő köznevek és a *Cz*-vel kezdődő családnevek megelőzik a *cs*-kezdetű szokat. Tehát előbbre jön *Czuczor* s utána *Csajkovszkij*, mert a betűrendben a *c* előbb van, mint a *cs*. Régebben nem ez volt a sorrend. A Czuczor—Fogarasi-féle magyar szótárban a *cs* megelőzi a *cz*-t. A Magyar Tudós Társaság magyar és német zsebszótárában (1838) így következnek a kérdéses betűk: *c* (csak idegen szavakban, pl. *ca*-*cao*), *cs*, *cz*. Ezek a szótárak még minden *c*-t *cz*-vel írtak, tehát a szavak betűrendbe-rakásakor a *c* betű *z*-jét is figyelembe kellett venni. Ma már erre csak a *c*-s szavakon belül vagyunk tekintettel: előbb van *cu* (pl. *cupog*), azután jön

cz (pl. Czuczor). Ha messzebbre megyünk vissza, még különösebb sorrendet találunk a szótárakban. Pápai-Páriz-Bod szótárában (1801) *trufás* után *tsába*, *tyúktarék* után *tzáfolás* következik, mert a *cs*-t *ts*-sel, a *cz*-t *tz*-vel jelöli a szótár. — A másik esetben Schwarc jön előbbre s utána Seregi. Az első idegen szó, és nem a kiejtés (Sw), hanem a betűk rendje szerint keressük a névsorban. *Sc* pedig előbb következik, mint *Se*.

D. F.-nek. — A hibáztatott kifejezésről (*útban van a m. úton van*) már többször szó esett nyelvészeti folyóiratainkban. A vita eredményét abban foglalhatjuk össze, hogy az *útban van* szólásnak mindkét értelemben helyes a használata: 1. úton van, már útnak indult, közeledik; 2. láb alatt van, akadályul szolgál, gátol valami. Ne akadjon fenn tehát azon, ha a rádió a jövőben is ezt jelenti: „A Csárda *útban van* Triesztből Marseillebe“. (L. Magyar Nyelvőr 1903., Magyar Nyelv, 1906. évf.)

Sz. P.-nek. -- Ne tessék aggódni a felkiáltó jel sorsán. Nem érte semmi baj, ott maradhat ezután is a megszólítás után. Az Akadémia nem „törölte el“, mint ahogy azt Pécselt tanuló kis rokona hallotta igazgatónőjétől. A Magyar Helyesírás Szabályai (244. p.) szerint: „Felkiáltó jelt teszünk az egyenes kívánó, felszólító, óhajtó és a felkiáltó mondat után; továbbá levél elején a megszólítás után.“ Újabban francia mintára vesszöt is írnak felkiáltó jel helyett, de az iskolában — s ezt már ismételtlen megírtuk — az Akadémia által megállapított szabályok érvényesek.

Laptársainknak, íróársainknak. — Számon akarjuk tartani a napilapokban, folyóiratokban, könyvekben szétszórt nyelvújító és nyelvhelyesbítő cikkeket. Az ilyen lappéldányoknak és önállóan megjelent munkáknak szíves megküldését kérjük Putnoky Imre szerkesztő címére.

A szerkesztésért Putnoky Imre felelős, a kiadásért Gergely Pál.

Sylvester Irodalmi és Nyomdai R.-t. Budapest.

A hivatalos nyelv magyartalanságai.

Helytelenül:

Adminisztráció
Amennyiben megtehetem
Aminthogy
Azon körülmény
Be kell tartani a szabályt
Befejezést nyer
Bizonyítási eljárás
Dacára annak, hogy
Díjmentes
Ebből kifolyólag
Egy éven belül
Ehhez képest
Ejtse meg a vizsgálatot
Eljárási mód
Elrendelendő
Eltekintve ettől
Eszközölje a rendelet végrehajtását
Évégből elrendelem
Ezen rendelet
Érdekében fekszik
Értesítettik az árvaszék
Érvényen kívül helyez
Felhívásom dacára
Feltétel gyanánt megállapítom
Fennálló szabályaink értelmében
Foganatosítsa a tanu kihallgatását
Folyamodó kérését elutasítom
Hatályban marad
Hatályon kívül helyez
Helyt ad a kérésnek
Hitelesítettett
Hivatkozott rendelet
Igénye van ösztöndíjra
Igényt tart előléptetésre
Illetékes jutalmukat megkapták
Illetve, illetőleg
Indokolás
Inkább károsodjunk, semmint
Iratait azzal küldöm meg

Helyesen:

: Ügyvitel, közigazgatás
: Ha megtehetem
: Mint ahogy
: Az a körülmény
: Meg kell tartani a szabályt
: Véget ér
: Bizonyító eljárás
: Noha, ámbár, jöllehet
: Díjtalan
: E miatt
: Egy év alatt
: Ezért
: Vizsgálja meg
: Az eljárás módja
: El kell rendelni
: Nem tekintve
: Hajtsa végre a rendeletet
: Ezért elrendelem
: Ez a rendelet
: Érdeke
: Értesítjük az árvaszéket
: Érvényét megszünteti
: Felhívásom ellenére
: Feltételként megállapítom
: Érvényes szabályaink szerint
: Hallgassa ki a tanut
: A folyamodó kérését elutasítom
: Tovább is érvényes
: Érvénytelenít
: Teljesíti a kérést
: Hitelesítjük
: Említett rendelet
: Joga van ösztöndíjra
: Számot tart előléptetésre
: A nekik járó jutalmat megkapták
: És, azaz, vagyis
: Megokolás
: Inkább károsodjunk, mintsem
: Iratait azzal a kéréssel küldöm meg

Helytelenül:**Helyesen:**

Jegyzőkönyv, mely felvétel	: Jegyzőkönyv. Készült
Jelen körrendelet	: Ez a körrendelet
Jelenleg az a helyzet	: Most az a helyzet
Kapcsán előbbi rendeletemnek	: Hivatkozva előbbi rendeletemre
Keresztülvételét elrendelem	: Végrehajtását elrendelem
Kezdetét veszi	: Megkezdődik
Kezdődőleg	: Kezdve
Kikézbcsítette a rendeletet	: Kézbcsítette a rendeletet
Kivitelre vár	: Végrehajtásra vár
Kivizsgál	: Alaposan megvizsgál
Költségmentes	: Díjtalan
Levélileg közlöm	: Levélben közlöm
Megbeszélés tárgyát képezi	: Megbeszélés tárgya
Megfontolás tárgyát képezi	: Megfontolás tárgya
Megkeresem a hivatalt	: Arra kérem a hivatalt
Meg kívánom jegyezni	: Megjegyzem
Megnevezettnek az az állítása	: Kovács Jánosnak az az állítása
Megsemmisítendő	: Meg kell semmisíteni
Minek folytán utasítom	: Ezért utasítom
Minek következtében meghagyom	: Ezért meghagyom
Minélfogva elrendelem	: Ezért elrendelem
Miért is	: Ezért is
Miszerint	: Hogy
Nem akarok elzárkózni az elől	: Nem zárkózom el attól
Nem bír tudomással	: Nincs tudomása
Nevezett azt kéri	: Kovács János azt kéri
Nyugdíjba megy	: Nyugalomba megy
Oda nyilatkozott	: Úgy nyilatkozott
Okmányaiiban keresztülvezetendő	: Okirataiba be kell írni
Okmányszerűleg bizonyítandó	: Okirattal kell igazolni
Panaszt emel	: Panaszt tesz
Restancia	: Hátralék
Rossz minősítése folytán	: Rossz minősítése miatt
Súlyt helyez reá	: Fontosnak tartja
Tanácskozási terem	: Tanácskozó terem
Tanácskozik valami felett	: Tanácskozik valamiről
Tárgyát képezi	: Az a tárgya
Ténykedés	: Működés
Tényleg megtörtént	: Valóban megtörtént
Tudatában van	: Tudja
Tudomására hozom	: Közlöm
Tudomással bír	: Tudomása van
Túllépi hatáskörét	: Áthágja hatáskörét
Túlteszi magát a rendeleteken	: Nem törődik a rendeletekkel
Úgy-mint	: Mind-mind
Utalással előbbi rendeletemre	: Hivatkozva előbbi rendeletemre
Vonatkozással előbbi rend.-re	: Hivatkozva előbbi rendeletemre

VI. ÉVF. 1937. NOVEMBER—DECEMBER 9—10. SZÁM

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NYELVMŰVELŐ BIZOTTSAGÁNAK MEGBIZÁSÁBÓL

PINTÉR JENŐ
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

PUTNOKY IMRE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA
BUDAPEST, 1937.

TARTALOM.

	Lap
Semetkay József: Nyelvművelés a Felvidéken — —	129
KISEBB KÜZLEMÉNYEK.	
Tiszamartí Antal: Tolnai Vilmos Magyarító Szótárának kiegészítése — — — — —	133
Zolnai Gyula: Veszedelmek közepette — — — — —	136
Juhász Jenő: Jaj, az a felszólító mód! — — — — —	141
Dengl János: Rádió Budapest egy és Budapest kettő! — — — — —	143
B. G.: Ornamens, naivus és társai — — — — —	146
Meskó Lajos: „Beállítottságék“ — — — — —	147
Loványi Gyula: Aszfalton termett divatszók — — — — —	148
Szatmári Sándor: Szuggerál és társai — — — — —	149
N. J. B.: „Aramtakarékos“ lámpa — — — — —	150
Giday Endre: Tapper — — — — —	150
IRÓINK MAGYAR NYELVE.	
Horváth Barna: Bevezetés a jogtudományba. — —	151
Málnási Ödön: A magyar nemzet őszinte története. — —	153
KÖNYVSZEMLE.	
Balassa József: A magyar nyelv életrajza. — — —	155
Gábor Géza: „Veszélyben a magyar nyelv.“ — — —	156
LAPSZEMLE.	
Erdélyi Múzeum. — Esti Ujság. — Felsőmagyarországi Tanügy. — Keleti Ujság. — Köztelek. — Levente. — Magyar Iparosnevelés. — Magyar Nyelvőr. — Magyarság. — Nemzeti Sport. — Néptanítók Lapja. — Pesti Hirlap. — Pesti Napló. — Sümeg és Szentgrót. — Technika. — Új Idők. — Ügyvédszövetségi Közlöny — — — — —	156
FIGYELŐ.	
A Nyelvművelő Bizottság ülései — — — — —	162
Az Országos Ügyvédszövetség küzdelme a hivatalos nyelv magyarságáért — — — — —	165
B. L.: A hivatalos nyelv magyarsága — — — — —	168
P. I.: Leszámítol, visszleszámítol — — — — —	169
Bácsmezei Géza: Csevejde a torlaton — — — — —	170
P. J.: A művelt ember írjon magyarul. — — — — —	173
Az iskolai nyelvtisztító egyesületek figyelmébe! — —	174
ÜZENETEK.	
Hat üzenet — — — — —	175

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

VI. ÉVFOLYAM

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA
NYELVMŰVELŐ BIZOTTSAGANAK MEGBIZASÁBÓL

PINTÉR JENŐ
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTETTE

PUTNOKY IMRE

A FOLYÓIRAT 1—3. FÜZETÉT
SZINNYEI JÓZSEF KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL
ZSIRAI MIKLÓS SZERKESZTETTE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA KIADÁSA
BUDAPEST, 1937.

TARTALOM.

Nagyobb cikkek.		Lap
Csűry Bálint: Beteges áramlatok — — — — —		65
Nagy J. Béla: Az iskola a nyelvművelés szolgálatában — — —		97
Semetkay József: Nyelvművelés a Felvidéken — — —		129
Zolnai Gyula: Idegen szavaink és a nyelvújítás (V—VI.) — —	1,	36
Zs. M.: Esemény nyelvművelő mozgalmunkban — — — — —		33
Kisebb közlemények.		
B.: Formaruha — — — — —		58
B. D.: Kimustrálni — — — — —		94
B. G.: Combiné és társai — — — — —		23
B. G.: A sportnyelv magyartalanságai — — — — —		114
B. G.: Ornemens, naivus és társai — — — — —		146
bg.: Wien és társai — — — — —		58
bg.: Menü — — — — —		113
Dénes Szilárd: Értsük meg egymást! — — — — —		55
Dengl János: Rádió Budapest egy és Budapest kettő — — —		143
Eckhardt Sándor: A külföldi helynevek! — — — — —		92
Ferenczy Géza: Baj van a tőszámnevek és a sorszámnevek körül —		14
—f.—y.: A rádió nyelvrontó furcsaságairól — — — — —		25
G. E.: Tobzódunk az idegen szavakban — — — — —		29
Giday Endre: Tapper — — — — —		150
H. S.: Boyer Lucienne sem tud magyarul — — — — —		116
Juhász Jenő: Jaj, az a felszólító mód! — — — — —		141
Kaán Károly: Tokiótól Budapestig — — — — —		85
— —: „Katzenjammer“ — — — — —		30
Kefyr: Ocassio, september és társaik — — — — —		26
K. V.: Műszaki magyartalanságok — — — — —		116
Loványi Gyula: A „vurstli“ — — — — —		28
Loványi Gyula: Aszfalton termett divatszók — — — — —	61,	148
— —: Magyarosítás a sportnyelvben — — — — —		29
Meskó Lajos: „Beállítottságék“ — — — — —		147
N. J. B.: „Áramtakarékos“ lámpa — — — — —		150
(ó—s): Egy levél Pestbudáról, 1937. — — — — —		18
Szabó Dénes: Programm a csütörtöki ügetőversenyekre — — —		73
Szatmári Sándor: Szuggerál és társai — — — — —		149
Tizsamarti Antal: Tolnai Vilmos Magyarító Szótárának kiegészítése — — — — —		105, 133
Undi Mária: Magyar szót az idegen mesterszók helyébe! — — —		52
Végh József: Felépítik az előljárárságot — — — — —		29
Vőné Pécs Mária: Tanulmányok, értekezések nyelvről — — —		49
Vőné Pécs Mária: Nyári emlékek — — — — —		115
Winter István: Egy-túltengés és egy-iszony — — — — —		89
Zolnai Gyula: Németességek úton-útfélen — — — — —		46
Zolnai Gyula: Szóajánlásokról — — — — —		79
Zolnai Gyula: Egy méltatlanul kitagadott szóról — — — — —		111

Zolnai Gyula: Veszedelmek közepette — — — — —	136
Zsirai Miklós: Halló, Rádió Budapest Egy? — — — — —	59
Zs. M.: Tavaszi fuvallat — — — — —	48

Íróink magyar nyelve.

Horváth Barna: Bevezetés a jogtudományba. (Szatmári Sándor) —	151
Málnási Ödön: A magyar nemzet őszinte története. (Tiszamarti Antal)	153

Könyvszemle.

Balassa József: A magyar nyelv életrajza. (P. J.) — — — —	155
Dengl János: Magyar nyelvhelyesség és magyar stílus. (P. J.) —	117
Gábor Géza: Veszélyben a magyar nyelv. (B. L.) — — — —	156
Pávó Elemér: Műszaki magyar nyelvünk. (P. I.) — — — —	118

Lapszemle.

Erdélyi Múzeum. — Esti Újság. — Felsőmagyarországi Tanügy. — Földrajzi Közlemények. — Keleti Újság. — Köztelek. — Le- vente. — Magyar Iparosnevelés. — Magyar Nyelvőr. — Magyar- ság. — Nemzeti Sport. — Néptanítók Lapja. — 8 Órai Újság. — Pesti Hírlap. — Pesti Napló. — Sümeg és Szentgrót. — — Technika. — Új Idők. — Ügyvédszövetségi Közlöny. 119,	156
--	-----

Figyelő.

A diákság nyelvőrző munkája — — — — —	125
A Nyelvművelő Bizottság ülései — — — — —	122, 162
Az iskolai nyelvtisztító egyesületek figyelmébe! — — — — —	174
Az Országos Ügyvédszövetség küzdelme a hivatalos nyelv magyar- ságiért — — — — —	165
Bácsmogyey Géza: Csevejde a torlaton — — — — —	170
B. L.: A hivatalos nyelv magyarsága — — — — —	168
P. I.: Leszámítol, visszleszámítol — — — — —	169
P. J.: A főiskolák hivatalos nyelve — — — — —	124
P. J.: A művelt ember írjon magyarul — — — — —	173
Z. Gy.: Hivatalos fogalmazásmód — — — — —	123

Üzenetek.

Minden számban — — — — —	30, 62, 94, 126	175
--------------------------	-----------------	-----

TÁRGY- ÉS SZÓMUTATÓ.

abból, belőle 176
agitál 84
ahhoz, hozzá 176
akció 61
annal, nála 176
antenna 84
apa és atya 96
áramtakarékos 150
arra, rá 176

átbeszél 176
átfogó (= durchgreifend) 62
autobahnfest 175
bankjegyzőzn 83
barométer 6
beállítottság 147
becsuk 64
bekulcsol 64
belázasodik 28

Berény 127
betesz 64
bezár 64
bőrszeg 30
bözget 84
citadella 6
combiné 23
cs jelölése 175
cs és cz betűrendje 127

- csavargózós 6
 cserkész, cserkészzet 8
 dekatlon 29
 dressz 159
 -e kérdőszócska szórendje 95
 egyenesen (= igazán) 96
 egyenruha 58, 176
 egy hibás elhagyása és használata 89
 elől (= elül) 32
 elv 36
 érény 36
 érik mult ideje 31
 ért engem? 62
 eucharisztia 63
 exlibris 127
 februárius 63
 felhőmagasság 117
 felkiáltójel használata 128
 felszólító mód helytelen használata 141
 fiatalúr 95
 finis 159
 fixálódás 42
 fogműves 160
 formaruha 58
 földsegátszelő 85
 gondvisel 63
 groggy (= rogyant) 30
 hajrá 159
 halálra- (= agyon-) 64
 hatos 80
 hékliz 157
 Hévíz írása 31
 hitelképes 175
 hoz hibás használata 32
 idegen személynévek 60
 ifjúr 95
 infláció 83
 inkognitó 80
 itatónyomó, stb. 150
 itt van a kutya eltemetve 94
 januárius 63
 karosszéria 29
 kástélos 30
 katedrális 6
 katezenjammeros 30
 keksz 159, 160
 kérem tudatni 28, 32, 46—47
 kétjegyű mássalhangzók írása összetételekben 30
 kézimunka műszavai 53
 ki az, ki...? 62
 kiegészítések a magyarító szótárhoz 105, 133
 kifejezetten 72
 kikeresztelkedik 149
 kimustrál 94
 kizárolan 63
 konzerv 159, 160
 korner 159
 köszön 94
 közepette 136
 köziró 82
 közruha 176
 külföldi helynevek 92
 -lag, -leg -i képzővel 96
 leszámít (= leszámítól) 169
 lift 6
 Lípce 126
 lóverseny nyelvében idegen szavak 74
 lóverseny nyelvében magyartalanságok 78
 magyar ünnepnevek 9
 magyarítások a lóverseny nyelvében 78—79
 magyarosítás a sportnyelvben 29, 159
 magyartalanságok a sportnyelvben 114
 menü (= teríték) 79, 113
 minden további nélkül 32
 mindig 31
 műszak 160
 műtan 160
 Nagy Boldogasszony útja 62
 naivus 146
 németességek 46
 népművel 63
 névelő országok és földrajzi tájak neve előtt 158
 névreljtve 81
 nyitott (= megnyílt) 144
 nyugtatvány fogalmazása 95
 ocassio 26
 órasebesség 116
 orfelinátus 147
 ornemens 28, 146
 oszt németes használata 47
 ősbemutató 71
 öttusa 159
 pasta 148
 pengő hibás rövidítése 27
 pénzpuffasztás 83
 pillanatmérő óra 64
 plakett 159
 program 73
 propeller 6
 protekció 160
 Itárió Budapest 143
 rádió nyelvrontásai 25
 rajt (= start) 159
 restancia 160
 richtig (= csakugyan) 66
 riporter (= hírgyuro) 62
 rodli (= szátko) 81
 rögzödés (= fixálódás) 42
 ruzs 6
 sch — se betűrendje 127
 sebességálló 175
 séma (= szkéma) 28
 september 27
 sláger 27
 sorszámnevek helyett tőszámnevek 14, 144
 stamina (= szusz) 30
 stopperóra 30, 64
 stopli (= bórseg) 30
 sünyöl (= stoppol) 24
 sült 94
 szalon összetételekben 145
 szóvá tesz 95
 szkéma 28
 szolgálatkész 175
 szóvá tesz 95
 szuggerál 149
 Tabány 127
 takaréktűzhely 149
 tandíjmentes 175
 tapper 150
 tavasbarlang 31
 telefonál, telefonoz 111
 tempós 30
 testrésznevek németes használata 46
 tisztába hoz, jön 64
 tiszteletteljes 175
 training (= edzés) 31
 transzkontinentális 85
 turista 85
 úgy, ahogy mondja! 72
 úgy — mint 32
 útban van 128
 vánk 175
 való helytelen hasn. 158
 versenyóra 30, 64
 viszontleszámít 169
 vurstli 28
 weltersúly 30
 Wien és társai 58
 zanótos 30
 zárt (= zárult) 144

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

Nyelvművelés a Felvidéken.

Az elcsatolt magyarság nyelvének épsége és tisztasága sokkal inkább veszélyeztetve van, mint a csonkaországbelié. Különösen nagy ez a veszély a Felvidéken, mert itt a magyarság sokkal szétszórtabban él, mint Erdélyben, s nincs is oly művelődési központja, mint ott Kolozsvár. Az itteni magyarság nyelvének a megromlása már az elemiben megkezdődik. A gyerekek jelentékeny része tótnyelvű iskolába jár, s még anélkül sem biztos magyar nyelvtudását egészen megzavarja az idegen nyelvnek ez a korai tanulása. Ettől kezdve a művelődés fontosabb elemeit idegen nyelven tanulja s így a tudományos fogalmak magyar elnevezését igen gyakran meg sem ismeri. Magyar nyelvtant nem tanul, e miatt magyar beszéde nemcsak idegen szavakkal kevert, hanem nyelvtanilag is egyre hibásabb lesz. A közép- és szakiskolában a magyar fiúknak még nagyobb százaléka tanul cseh vagy tót nyelven, a főiskolások pedig csak szláv vagy német egyetemre kerülhetnek, mivel Csehszlovákiában magyar-nyelvű főiskola nincs. Ez a legfőbb oka annak, hogy a felvidéki művelt, tollforgató magyar fiatalság nyelve tele van idegen szavakkal, magyartalan kifejezésekkel, sajtósággal.

De a mindennapi élet is sok alkalmat ad a nyelvromlásra. A kevert-nyelvű helyeken a társas érintkezés csehül vagy tótul történik. A hivatalok és a katonaság nyelve majdnem kizárólag a cseh vagy a tót. A magyar

vidéken szolgáló állami alkalmazottak — esendőrök, vasutasok, postások stb. — ha tudnak is magyarul, többnyire csak nagyon hibásan, s lassan a velük gyakran érintkező magyarság ép nyelvértékét is megfertőzik.

Mindennek az lett a következménye, hogy a magyar nyelv romlása nemcsak a társadalmi életben vált egyre érezhetőbbé, hanem már az irodalomban is. Eleinte csak az újságok nyelve volt többé-kevésbé hibás, idegenszerű, majd a folyóiratoké s végül a szépirodalmi művéké is. S ez ellen éveken át nem történt semmi védekezés. Az ottaniak talán észre sem vették a nyelvnek ezt a fokozatos megszeplősödését. A bírálatokban például a legritkább esetben olvashatunk kifogást az író magyartalanságai ellen.

A legújabb időben örvendetes változás tapasztalható e téren is. Nem tudjuk, mi idézte elő ezt a változást, de azt hisszük, hogy a hasonló magyarországi törekvések s főleg az Akadémia nyelvművelő mozgalma. A felvidéki nyelvművelő munkásság első számbavehető megnyilatkozása éppen az Akadémia kiadásában megjelent *Nyelvművelő Füzetek* ismertetése. Azóta egyre sűrűbben találkozzunk idevágó sajtóközleményekkel s ezekben is igen gyakran történik hivatkozás a *Magyarosan* c. nyelvművelő folyóiraatra.

Igen érdekes kortűnet, hogy ezek a felvidéki nyelvészeti cikkek nem nyelvtudományi, sőt nem is irodalmi lapban jelentek meg, hanem az ÚJ ÉLET-ben, az ifjú katolicizmus szociális és világnézeti folyóiratában. Az ÚJ ÉLET Kassán jelenik meg, havonként egyszer 50—60 lap terjedelemben. Tartalma nagyon változatos; a cseh-szlovákiai magyarság minden életmegnyilatkozását figyelemmel kíséri. Vallásos-tárgyú közleményeken kívül megjelennek benne szépirodalmi, művészeti, bölcséleti, társadalomtudományi, gazdasági, nevelésügyi cikkek, ismeretések, bírálatok.

A magyar nyelv védelmében írott első cikkük még

tulajdonképpen inkább vallási természetű: *Akción Nyitrán a magyar egyházi énekek ellen* (I. évf. 6—7. sz. 258. l.), de ilyenfajta a következő kettő is: Grentrup Tódor: *Erkölcseleleti alapelvek az iskolás gyermekek anyanyelven való vallásoktatása ügyében* (II. évf. 4. sz. 214—219. l. és 6. sz. 342—46. l.), s *Az anyanyelvért vívott harc* (az elszászi katolikusok nyelvmozgalmáról szól. IV. évf. 9. sz. 404—405. l.).

A tulajdonképpeni nyelvművelő cikkek, mint említettük, a magyarországi mozgalom ismertetésével indulnak meg. *Nyelvművelő Füzetek*: 1. Szinnyi József: *Jó magyarság*. 2. Zolnai Gyula: *Van-e szükség nyelvművelésünk iránnyítására?* Ismerteti Magyar Ferenc. (IV. évf. 9—10. sz. 518—19. l.). Ezután mind sűrűbben olvashatunk az ÚJ ÉLET-ben olyan tanulmányokat, melyek a magyarság és nyelvtisztaság ügyét szolgálják.

Nagysolymosi József *Nyelvünk romlása* c. hosszabb értekezésében (IV. évf. 11. sz. 592—93., 12. sz. 661—62., V. évf. 1. sz. 57—59., 2. sz. 112—123. l.) első sorban az idegen szavak fölösleges használatát hibáztatja. Azután ismerteti a magyarországi nyelvművelő mozgalmat, a *Magyarosan* c. lapot. Szól a magyar szókinés, szólások, szóképek, a mondat szerkesztés, szókötés sajátosságairól s az e téren tapasztalható hibákról.

Most már a bírálók is csatlakoznak ehhez a mozgalomhoz s bírázataikban több figyelmet szentelnek a művek előadásának. Pl. Szabó Béla *Ezra elindul* c. regényének ismertetésében V. S. már erősen kifogásolja a stílus magyartalanságait (V. évf., 174—75. l.).

Mint a *Nyelvünk romlása a kisebbségi életben* c. cikkből látjuk (V. évf., 195—96. l.), a lapnak ezek a nyelvvédő közleményei a közönség körében nagy érdeklődést keltettek: „A múlt hónapok folyamán sorozatosan közölt cikkünk nyomán több olvasónk nekitámadt a szerkesztőségnek, hogy 1. miért nem folytatjuk a cikket a szlovenszkói magyarok nyelvének bemutatásával, 2. ha ennyire szívün-

kön viseljük a magyar nyelv ügyét, miért van az ÚJ ÉLET-ben annyi idegen szó?” A szerkesztőség válaszában elismeri, hogy valóban erősen romlik a csehszlovákiai magyarság nyelve, s a védekezés ez ellen a romlás ellen azért is nehéz, mert alig akad itt erre a munkára valóban alkalmas nyelvtudós. Ők azt ajánlják, hogy az írók és olvasók tanulmányozzák a régi íróknak — főleg Pázmánynak — és a népnek a nyelvét. A szerkesztőség maga is iparkodik jó példával előljárni. 1. Jobban vigyáz saját lapjának a magyarosságára. Eleinte bizony ők sem igen ügyeltek erre. Ma sem kifogástalan még minden cikkük ebből a szempontból, még mindig igen sok fölösleges idegen szó akad bennük, de azért mégis jelentékeny már a javulás és fejlődés. 2. A lap kezdettől fogva közöl hosszabb-rövidebb idézeteket nagy embereink műveiből (Széchenyi, Prohászka stb.). Újabban egyre több Pázmány-idézetet találunk benne, s ezek szellemi hatásuk mellett lassan az olvasók magyaros nyelvérzékét is erősíteni fogják. 3. Azóta is egyre több nyelvvédő írást közölnek az ÚJ ÉLET-ben.

Mostanában főleg Meskó Lajos nyelvészeti tárgyú tanulmányait olvashatjuk ebben a folyóiratban: *Miért kell nyelvvédelem s milyen legyen?* (V. évf., 503—06.) *Nyelvünk „szegénysége”, „terjengőssége”* (V., 552—562.). Ebben az utóbbi cikkében az író igen ügyesen és ötletesen cáfolja meg a magyar nyelv szegénysége és terjengőssége címén emelt vádakat. Nem csupán elméleti bizonyítékokat sorol fel, hanem a régi irodalomból és a népnyelvből vett példákkal is iparkodik kimutatni, hogy milyen alaptalannok az említett vádaskodások. A *Magyar rokonság* c. cikkében (VI. évf. 2. sz. 67—69. l.) Meskó a rokonsági viszonyok gazdag és részben már feledésbe ment szókincsét ismerteti.

A fentiekből látható, hogy az ÚJ ÉLET szerkesztősége az utolsó két esztendőben valóban elismerésreméltó buzgósággal és bőkezűséggel bocsátotta lapját a nyelv-

művelő mozgalom rendelkezésére. Remélhető, hogy ez a példamutatás követésre buzdítja a többi csehszlovákiai magyar folyóirat és napilap szerkesztőit is és jótékony hatással lesz mind az írókra, mind az olvasókra. Hogy ennek a mozgalomnak a sikere milyen nagyjelentőségű lehet nemcsak irodalmi és nyelvi, hanem egyetemes nemzeti szempontból is, az a nemzetiségi küzdelmek korszakában igazán nem szorul bizonyításra.

Semetkay József.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Tolnai Vilmos Magyarító Szótárának kiegészítése.*

II.

- J** jongleur: mutatványos
 jubilál: évforduló(z)ik
- K** komótizál: kényelmeskedik
 koryphaeus: nagy kutya (tréfás kifejezés)
 koztépénz: konyhapénz, főzőpénz. A „koztpénz” sem helyteleníthető.
 kriterium: főjel
 kritikus pont: veszélyes, veszélyeztetett, kényes pont
- L** labilis: esékeny, állhatatlan, változékony, forgandó
 lazsal: matat, pizsmog, szöszmötöl, pepecsel
- markáns: kemény (vonások)
 massage: dögönyözés, gyurmolás
 masszíroz: dögönyöz, gyurmol. A „gyurmol” és „gyurmolás” tájszavak alkalmasnak látszanak a helyettesítendő két

* Tiszamartai Antal szógyűjteményét a következő megjegyzéssel adjuk közre. A szerző szavai csak javaslatok; ezekből a szavakból az új magyarító szótárak szerkesztői megfelelő mérlegeléssel választják majd ki az arra érdemes magyarításokat. (A szerkesztő.)

idegen kifejezés tartalmának fölvételére.
 maródi: beteges, nyavalyás
 maximum: tetőfoka, teteje, legfelső foka, orma, csúcsa, csúcsfoka valaminek
 medicus: orvosnövendék, orvos
 meglyncfelték: agyonverték, agyonütötték, kivégezték, agyonkövezték
 memoriter: fejből
 missionarius: hithirdető, igehirdető, hittedjesztő, térítő, az ige követe
 modern: újfajta
 modernizál: korszerűsít, tökéletesít
 monopolizál: kisajátít
 morfinismus: morfinkóroság
 morfinista: morfinkóros, morfinkóroságos
 musicalis: zenekedvelő
 mysterium: titokzat
 mystificál: elbolondít
 mysticus: regebeli, mesebéli

N niveaus előadás: színvonalas e.
 notórius: cégéres, próbált, hárompróbás, hétpróbás
 nuditas: csupaszság, pucérság

O ominosus: bal, baljós
 orthodox: ó, ósdi

P patália: csatara
 pathologicus-nak sosem lehet ilyen jelentése: ,orvosi, kórházi', mint a magyarító szótárak nyilvánvaló tévedéssel mondják.
 patientura: betegkör
 paccol: elpaccol: elkontárol
 pechvogel, lásd a szótárakban: ,peches ember'.
 penetrál: behat(ol), mélyrehat
 pictura: festőművészet, képírás
 plane: méginkább
 poenale: foglалó, bánatpénz
 praepotentia: uraskodás, basáskodás
 prices: hencser
 producálja magát: mutatja, mit tud; föl akar tenni
 profan: köznapi, utcai, piaci, útszéli, vásári
 profanál: sért, besároz, beszennyez
 programm: utiterv, menetrend, utirend. Lásd még: Frey Antal cikkét a Magyarosán 1933. évi 9—10. számában.

protestál: hallatlankodik (vmin)
 pumpa: fuvattyú (pl. a kerékpár gumijának fölfúására
 szolgáló pumpa)
 pumpál: fölfú(j), (fö)l fújtat, fuvattyúz
 burgonyapurée: burgonyatöret

R rendezvous: találkozó
 rendezvous-zik: találkoz(ik), légyottoz, találkozzat
 reactionarius: gátló, kerékkötő
 reactivál: visszaténylegesít
 reagál: nem (is) reagál rá: rá se hederít
 rebellis: kötekedő
 recidiva: kiújulás (betegségé, daganaté)
 recidivál: kiújul (betegség, daganat)
 reducál: csappant
 referentia: tanusítvány
 refrain: nemcsak 'ismétlődő végsor', mint a M. Sz.
 mondja, hanem 'ismétlődő rész', sőt 'ismétlődő szakasz'
 is lehet.
 resignált(an): szomorkás(an)
 ring: kör, körporond, porond

S satz: üledék
 schismaticus: szakadár. Az -ár, -ér képző ismerete óta
 kifogástalan szónak tarthatjuk.
 schimpfel: legyaláz
 schlagfertig: föl van vágva a nyelve, jól fölvágták a
 nyelvét, szavakész
 schlampos, schlampet: rusnya, lafancos, csajhos, lustos
 elschlissel: elszelel, elpárolog, meglép, eleblábal
 schnass: semmiházi, vacak
 schweifol: karesúsít, karesít
 schweifolt: karesúsított, karesített, karesú
 secundär elváltozás: következményes elv. (az orvosi
 nyelvből)
 sensatio és sensatiós: rájuk vonatkozólag lásd a Magya-
 rosan 1933. nov.—dec.-i számában Frey Antal cikkét.
 separativ törekvések: szakadár törekvések
 sex appeal: varázs, nemi varázs, férfi varázs, női varázs
 nincs s. a.-je: nincs rajta v. benne semmi vonzó
 solidaritas: összefogás
 sophista: álbölcselő, álbölcs
 souverain: fő, elsőrendű, főfő

specificus: fajlagos (az orvosi nyelvben)
 sporadicusan: elvétve
 spulniz: csévéél, (fő)lgombolyít
 spulni: guriga
 statistica: adathasonlítás, adat- (v. eset-) gyűjtemény,
 gyűjtemény
 sterilizál: meddősít (nőt), magtalanít (hímet)
 stílusos: összevágó, jól vág
 stopper-óra: időrögzítő (óra), pillanatóra, pillanatos óra
 v. csak pillanatos
 strand: mart
 strandol: martol
 stratégia: hadvezetés, hadviselés, hadintézés, hadi tudomány

Ű übermütig: elbizakodott, elkapatott; féktelen, fékezhetetlen, nem fér a bőrében, szeleverdi, eszeveszett, pajkos

V vegetatív idegrendszer: zsigeri idegrendszer

Tiszamarti Antal.

Veszedelmek közepette.

Számtalanszor olvashattuk, hogy az ilyen határozói kifejezésmód hibás, és hogy a helyes szerkesztés ez: *veszedelmek közepett* vagy *veszedelmeknek közepette*. Először tudtommal Fogarasi János szólalt föl 1864-ben a *közepett* és a személyragos *közepette* használatmódja kérdésében, mikor „A sajjószentpéteriek végezése“ néven ismert nyelvemlékünknek ehhez a mondatához: „És az *váras közepeth* az fenekéth kivágatjuk“ a következő megjegyzést fűzte: „Száz író közt kilenczven mainapság sem tudja, mikor kell ‚közepett‘ szót birtokraggal vagy a nélkül használni. (Épen úgy mint: *ház fölött* és *háznak fölött*)“ (NyK. III, 206). Ennek a megjegyzésnek nyilvánvaló értelme az, hogy a személyragos *közepette* alakot csupán *-nek* ragos főnév után szabad használni. Az akadémiai Nagy Szótár III. kötetében (1865.) *közepett* címszó alatt már világosabban ezt a figyelmeztetést találjuk: „*Fák közepett* v. *fáknak közepette*. Rosszul volna: *fák közepette*, valamint rosszul volna: *fák alatta* vagy *fölött*.“ A

Nagy Szótártól kívánt kétféle szerkesztésmódot a régiség általában meg is különböztette egymástól. Így fordul elő például legrégebb bibliafordításunkban Judit könyvének VI. fejezetében a két szerkezet egymás mellett, úgymint (mai helyesírással átírva): „*an népnek közepette*” és két verssel alább: „*a vének közepett*” (BécsiK. 21). Az idézett nyelvességi okoskodás és a régebbi nyelvhasználat alapján aztán a *viszonyok közepette* stb.-féle határozói szerkezetet unostalanul hibáztatták újabb nyelvészeink is (l. pl. Nyr. I, 470; XXVII, 18; XXIX, 229). A szabály e szerint az volna, hogy a *közepett* szónak a többi névutókhöz hasonlóan személyragtalanul kell a ragtalan főnév mellé járulnia, a személyragos *közepette* pedig csak akkor van helyén, ha a főneve *-nek* ragos alakban áll előtte, úgy amint pl. ebben a kifejezés-párban: „*a pártok fölött áll*” és „*a pártoknak fölötté áll*”. Az ilyen nyelvszabályokat természetesen a nyelvész szokta megállapítani a nyelvhasználat példái alapján. Csak az a baj, hogy a nyelvben az analógiának többféle hatása is érvényesülhet, s így némely szabályok fölborulnak, vagy legalább is nem kivételnélküliek. Így vagyunk a *közepett* névutó esetében is. Mert igaz ugyan, hogy így beszélünk: *ez előtt, az után*, és *-nek* ragos névmással: *ennek előtt, annak utána*, a nyelvhasználat azonban ezt a két szerkezetet már a XV. századtól kezdve gyakran összececerélgette, és sűrűn találunk személyragos névutót ragtalan főnév után is, mint pl.: *Úr előtt és emberek előtté* (Jókai-Kódex). Minden *állatok felette* (ÉrdyK.). *Mi akaratunk ellene* (WeszprémiK.). *Az apostolok idétte*; *Károly király idétte* (Pósaháziban). *Maga körüllette*; *maga előtté* (Faludiban). *Jártatnak kupákat asztal körüllette* (Dugonics Trója veszedelmében; l. mind-ezeket és több ilyen példát is Simonyi: Magyar határozók I, 12). Ennek a régies használatmódnak egyik megnyilvánulása az annyiszor hibáztatott *veszedelmek közepette, viszonyok közepette*-féle szerkezet is, amelyet már Balassa Bálintban megtalálunk: „*Felmetszette szívem közepette Cupido néki képét*” (Szilády kiad. 91. l.). Újabb irodalmunkban aztán a *veszedelmek közepette*-féle névutós kifejezésmód már a múlt század elejétől kezdve kimutatható. Így olvashatjuk 1814-ben Kölchseynél: „*Bálvány teste a ködbe lebegő piros-ság közepette ingadoz*” (Minden Munkái, 1860-i kiad., IV, 171). Továbbá: „*A legfényesb jólét közepette*.” „*E vihar közepette*.” „*Az általános hanyatlás közepette*” stb. (ezt a három példát a Tudománytár című akadémiai folyóiratról Si-

monyi hozza föl az id. helyen).^{*} Előfordul Madáchban is: „Hirdetem a te nevedet az én atyámfiainak; a *gyülekezetek közepette* dicsérlek tégedet“ (Az ember trag., VII. szín, a XXXV. zsoltár egyik verseképpen). Ennek a régies és a múlt század elején már divatba jött használatmódnak a folytatása a *veszedelmek közepette*-féle mai kifejezés. A 60-as évekig nem is szűrt szemet senkinek sem az ilyen névutós szerkezet, és — amint mondtam — Fogarasinak jutott először eszébe megütközni rajta.

A helyes magyarsággal foglalkozó könyveink nem is valamennyien és nem egyformán foglalnak állást ezzel a szerkesztésmóddal szemben. Simonyi, a régi adatokat ismerve, Helyes magyarság című könyvében (3. kiad. 1914.) az *ilyen viszonyok közepette* kifejezésmódot nem is bélyegzi meg az „okvetlen kerülendő hibákat“ jelölő kereszttel, de mégis utána teszi: „ilyen viszonyok közepett v. között“, ami azt jelenti, hogy bár az utóbbi szerkezetet ajánlja, a *közepetté*-vel való kifejezést is, egy vagy más okból tűrhetőnek véli. Kelemen Béla Jó magyarságában (4. kiad., 1935.) Czuczor-Fogarasiék szellemében adja a szabályt: „ily viszonyok közepett v. ily viszonyoknak közepette“, noha Kézi Sztótárában (3. kiad., 1929.) *közepett(e)* címszó alatt ezt a különbségtételt nem követeli, itteni példái u. i.: „a felhők *közepett(e)* lángol a nap“ és „a síkság *közepett(e)*“; a *-nek* ragos szerkezetet tehát nem is említi. Balassa József a Pesti Hirlap Nyelv-órében (1932.) csupán ennyit jegyez meg: „*közepette* névutót csak régies stílusban használjuk“. Folyóiratunk — egyik szerkesztői üzenetében — így nyilatkozott a *közepette* szónak ragtalan főnévvel kapcsolatban való használatáról: „Idegenszerűnek semmiesetre sem idegenszerű, de a mai nyelvszokás szempontjából hibás vagy legalább is kirívó régieskedés“. (Msn. IV, 31.) Végül Dengl János nemrég megjelent értékes művében (Magyar nyelvhelyesség és magyar stílus 187. l.) a Fogarasi-féle szigorú különbségtételhez ragaszkodik: „Helytelen azonban: *a bajok közepette* (helyesen: *a bajok közepett*)“.

Mindezekkel az elég különböző fölfogásokkal szemben az én véleményem az, hogy a *veszedelmek közepette*, *viszonyok közepette*-féle szerkezet a régebbi nyelvhasználatból is kimutatható olyan irodalmi kifejezésmód, amelyet nem

^{*} Másutt (Határozók II, 117) Kazinczy levelezéséből is idéz egy ilyen mondatot, ez azonban a megjelölt helyen nem található.

lehet joggal hibáztatnunk, még pedig a következő okoknál fogva. A nyelvfejlődés ugyanis nem halad mindig a teljes következetesség útján. Erről az útról minduntalan el-eltéríti a különféle szóalakoknak és szerkezeteknek egymásra való szeszélyes hatása, amit a nyelvész analógiának nevez. Nem szabad tehát mereven csak egy-egy kifejezésviszonyra szegezni a szemünket és egyéb viszonyok hatását már eleve meg nem engedhetőnek tartanunk. Abból a tényből, hogy a *ház fölött*, *pártok fölött* stb.-féle beszéd mellett rendszerint ilyen kifejezésmód áll, mint: *a háznak fölötte*, *a pártoknak fölötte* stb., a nyelv fejlődése szempontjából egyáltalán nem következik olyan áthághatatlan szabály, amely szerint az *emberek előtt*, *állatok fölött*, *akaratumk ellen*, *veszedelmek közepett* stb.-féle szerkezet mellett is csak az *embereknek előtte*, *állatoknak fölötte*, *akaratumknak ellene*, *veszedelmeknek közepette* stb.-féle szerkesztésmód lehet helyénvaló, és hogy ennélfogva a régiségből már kimutatott és a XIX. század eleje óta újra jelentkező ez a szerkezetmód: *emberek előtte*, *állatok fölötte*, *akaratumk ellene*, illetőleg *veszedelmek közepette*, *viszonyok közepette* stb. megengedhetetlen nyelvhiba volna. Simonyi a határozós szerkezetek magyarázatában abból az okoskodásból indult ki, hogy a *tejnek fölötte* szerkezet úgy viszonylik a *tej fölött* alakhoz, mint pl. a *tejnek föle* ehhez: a *tej föle*, illetőleg *tejföl*. A *-nek* nélküli birtokos-szerkezetnek (*a tej föle*) tehát szerinte ez a szerkezet felel meg: *a tej fölötte*, „de — hozzá teszi — ezzel csak kivételesen találkozunk [értsd: a régiségben], csak legújabb irodalmi nyelvünk szerkeszti gyakran ilyen kivételes módon a *közepett* névutót“ (Magy. határozók I, 12). Ebből az okoskodásból elméletileg éppen a *veszedelmek közepette* szerkesztésmódnak a szabályszerűsége következne, de mondanom sem kell, hogy sem a régiségben, sem az újabb irodalmi nyelvben nem ilyen okoskodás, hanem egyszerűen az analógiás hatás hozta létre a Fogarasi óta annyiszor kifogásolt *viszonyok közepette*-féle szerkezetet. Beszédünkben ugyanis ilyen kifejezéspárok állnak egymás mellett, mint: *„a ház teteje“* és *„a háznak teteje“*; *„a tej föle“* és *„a tejnek föle“*, *„a bot vége“* és *„a botnak vége“* stb. Ilyen birtokos szerkezetmódok párjainak természetes hatására állhattak elő a régiségben is, legújabb irodalmi nyelvünkben is az *embereknek előtte*, *állatoknak fölötte*, *viszonyoknak közepette*-féle kifejezésmódok mellett a *-nek* nélküli szerkezetek: az *emberek előtte*, *állatok fölötte* stb.-féle régibb és a *viszonyok közepette*-féle újabb kifeje-

zések. Nem érthetők tehát egyet azzal a fölfogással, hogy a *viszonyok közepette* kifejezésmódot csupán régies irányban lehetne használnunk, valamint azzal sem, hogy az ilyen beszéd a mai nyelvszokás szempontjából „kirívó régieskedés” volna. Az írók maguk és az olvasók sem éreznek ebben a kifejezésmódban semmi régiességet, még kevésbé találhatnák jogosnak azt a kifogást, hogy az ilyen beszéd éppenséggel régieskedés volna.

A régi beszédmód — mindenesetre föltűnő módon — csak a *közepett* névutón újult meg a múlt század eleje óta. Én csak három egyéb névutóra ismerek, összesen négy adatban, ilyen használat példáját. Az egyik a *közepett*-tel rokon értelmű *között* névutó, amelyet — nyilván amannak mintájára — Kozma Andor három ízben is hasonló módon szerkesztett: „Már az ősz ott bujkált lomb és cserje *közte* | S a ritkuló zöldet pirossal színezte“ (Magyar rhapsodiák 93. l.). „Legnagyobb volt-e [Arany] a *nagyok közte?* — | Őserdő fáit ki méri össze!“ (uo. 95. l.) és: „Dicső munkát ró rád és Megyerre; | A legdicsőbbet *mindenek közte*: | Hét magyar törzsünk’ te forraszd össze!“ (Honfoglalás 22. l.). A másik a *miatt* névutó ebben a példában: „Szívem gyászát a szíved gyakorta megsiratta, | Veled leszek örökké a sok hűséges *szolgálat miatta*“ (Kőrös Endre: Kudrun-fordításában 198). A harmadik a *fölött* ebben a példában: „Unom már az emlékezést is | S a bánást bűneim *fölötte*“ (Ady: A menekülő élet 12. l., a vele rímelő szó: „örökre“). Mind a három névutó eseteit nyilván a rím szüksége okozta, és a *közepette* szóbanforgó használata irányította. Fölmerülhet mindenesetre az a kérdés is: miért fejlődött ki ez a sokaktól szabálytalannak tartott és mindenesetre kivételes használatmód általában csak a *közepett* névutó szerkesztésében? Ennek — azt hiszem — e névutónak kivételes alakja lehet az oka. Ez ugyanis az egyetlen három szótagú névutónk, amely ragtalan (nem *-n* ragos) névszóhoz járul. Másik háromtagú névutónk, a *keresztül* csak *-n* ragos névszóval kapcsolódik, tehát nem áll birtokos viszonyban a főnévvel. (A *fej-é-ben*, *nev-é-ben*, *szám-á-ban*, *szám-á-ra*, *rész-é-re*, *dac-á-ra*-félék más természetűek, mert a birtokos személyragot állandóan magukban foglalják.) A kivételes háromtagú *közepett* névutó mármint erősen emlékeztet a *középiütt* v. *közepiütt* ‚in der Mitte‘ határozószóra, és nyilván az ettől való megkülönböztetés tudatalatti ösztöne sugallhatta a *közepett* névutónak személyragos alakban való

használatát s ez okozhatta nagy elterjedését is. Magam mint nyelvész például régóta tudok ugyan a *veszedelmek közepette* szerkesztés hibáztatásáról, de meg kell vallanom, mindig nehezen fanyalodtam rá mégis a helyette követelt *veszedelmek közepett*-féle beszédmódra.¹ És erre nem tudok más magyarázatot, mint azt, amit az imént mondtam. Hagyjunk föl tehát a *veszedelmek közepette*-féle beszédmód hibáztatásával, amelyben nincs semmi idegenszerűség, amelyen régieskedést sem érzünk, és amely ha kivételes szerkezet is, nézetem szerint nyelvtanilag igazolható. *Zolnai Gyula.*

Jaj, az a felszólító mód!

Mi pestiek nem *szeressük* a villamosközlekedés új rendjét. Kevés a kocsi s ha *elszalasszuk* villamosunkat, egy negyed óráig is *várhassuk* a következőt. Végre megérkezik a mi kocsink. Felszállunk, *átnyujtsuk* a kalauznak átszállónkat, aki azt *kilyukassza*. Később jön az ellenőr, akinek szintén *megmutassuk* a jegyet. Az egyik megállónál a jobb, a másiknál a bal oldalon *nyissa* ki a kalauz az ajtót. Leszállunk, de a megállók annyira össze-vissza vannak forgatva, hogy nem *tudhassuk*, merre is menjünk. Ha az ember *megkockáztassa*, hogy átszaladjon a másik oldalra, a rendőr azonnal *megállítsa* és visszaküldi. Bizony vigyázni kell, mert aki nem *tartsa* tiszteletben a közlekedési rendet, annak néha a legszigorúbb bírságot *akasszák* a nyakába és akkor *fizet-hessük* a büntetéspénzt.

Eleinte csak az ide verődött vidéki származású munkásnép szólott így, de ma már ezt halljuk a budapesti diákság aprajától-nagyjától, sőt egyre jobban terjed az effajta beszéd az értelmiséghez tartozó hölgyek és urak körében is. Ezekben a mondatokban az igazi állítmányok mind jelentő módúak, már pedig a felszólító módot az irodalmi nyelvben nem használhatjuk akkor, ha egyszerű kijelentésről van szó. Csak akkor lehet felszólító módot alkalmaznunk, ha mondatunk akarást, kívánságot vagy célt fejez ki; de nem ez a helyes beszéd, ha mondatainkban csupán tényeket állapítunk meg. Amint a nyelvtan mondja, az előbbi esetben felszólító, az utóbbi esetben pedig jelentő mondatról van dolgunk.

¹ Írtam is így — mea culpa? — magában a Magyarosban: „a rögtönbíráskodást elrendelő... kormányintézkedések *közepette* (III, 69), anélkül, hogy lelkifurdalást éreztem volna és éreznék miatta.

„Hagyjatok nekem békét! — kiált fel a pesti hölgy és úr. — Mit *zaklassátok* az embert a jelentő móddal meg felszólító móddal, jelentő mondattal meg felszólító mondattal? Nem vagyok én gyerek, hogy nyelvtant tanuljak!“ Engedjék meg, hölgyeim és uraim, hogy elmondhassam, hol fordul elő a két módnak összezavarása, aztán lássuk meg akár nyelvtani fogalmak emlegetése nélkül is, hogyan segíthetünk a bajon!

A zavar a *-t* végű igéknél szokott előfordulni, még pedig a magashangú igéknél csak a többes első személyben, a mélyhangúaknál az egyes harmadik személyben és az egész többes számban. *Fest: festjük* helyett *fessük, szeret: szeretjük* helyett *szeressük, ébreszt: ébresztjük* helyett *ébredszük, veszít: veszítjük* helyett *veszítsük. Lát: látja, látjuk, látjátok, látják* helyett *lássa, lássuk, lássátok, lássák, választ: választja, választjuk, választjátok, választják* helyett *válassza, válasszunk, válasszátok, válasszák, tanít: tanítjuk, tanítjátok, tanítják* helyett *tanítsa, tanítsuk, tanítsátok, tanítsák.*

A *-t* végű igéknél csak a tárgyas ragozásban zavarjuk össze a két módot, az alanyi ragozásban soha. Pl. Jelentő mód: *festünk, szeretünk, ébredszünk, veszítünk; lát, látunk, láttok, látnak, válassz, válasszunk, válasszátok, válasszának, tanít, tanítunk, tanítottok, tanítanak.* Felszólító mód: *Fessünk, szeressünk, ébredszünk, veszítsünk, lásson, lássunk, lássátok, lássanak, válasszon, válasszunk, válasszátok, válasszanak, tanítson, tanítsunk, tanítsátok, tanítsanak.*

A jelentő módú alanyi ragozásban mindig csak *-t* van, *-ss, -ssz, -ts* csak a felszólító módban fordul elő. A jelentő módú tárgyas ragozásban pedig csak *-tj*-nek szabad lennie, *-ss, -ssz, -ts* itt is csak a felszólító módban lehetséges. Mire használhatjuk fel ezt a megállapítást? Arra, hogy ha nem vagyunk biztosak benne, vajjon a tárgyas ragozásban *-ss, -ssz, -ts*-t vagy csak egyszerű *-tj*-t kell-e használnunk, alkítsuk át mondatunk igéjét alanyi ragozásúvá, mert ez esalhatatlan vezetőnk lesz. Ha az alanyi ragozásban csak *-t* lesz az igében, akkor a tárgyas ragozásban csak *-tj*-t lehet használnunk, de ha az alanyi ragozásban is *-ss, -ssz, -ts* van, akkor a tárgyas ragozásban is *-ss, -ssz, -ts*-nek kell lennie. A mondatbeli ige pedig azzal válik alanyi ragozásúvá, ha pl. a *valakit, valamit, senkit* vagy *semmit* szóalak lesz a mondat tárgya.

Most már beszélhetünk nyelvtani fogalmak nélkül is. Ha tudni akarjuk, hogy *-tj* vagy *-ss, -ssz, -ts* lesz-e a helyes

beszéd, tegyük mondatunkba a *valakit, valamit, senkit* vagy *semmit* szóalakokat, a szerint, hogy melyik illik jobban oda! Ha akkor is *-ss, -ssz* vagy *-ts-t* mondunk, akkor föltétlenül helyes az *-ss, -ssz, -ts*; de ha csak *-t-t* ejtünk ki, akkor csak a *-tj-t* szabad alkalmaznunk.

Nézzünk néhány irodalmi példát! Csikos tarisznyáját egy szögre *aka...a*. (Arany.) Egy szögre *akaszt* valamit. Csak *akaszt* van, tehát csak *-tj* a helyes: Csikos tarisznyáját egy szögre *akasztja*. Leül, hogy *nyugo...a* eltörődött testét. (Arany.) Leül, hogy *nyugosson* valamit, tehát bátran használhatjuk az *-ssz-t*: Leül, hogy *nyugosza* eltörődött testét. De a fürj, ahogy *meglá...a*: „Itt szalad!” — mind azt *kiált.a*. (Gyulai.) *Meglát* valakit, *kiált* valamit, tehát: *meglátja, kiáltja. Muta...uk meg*, hogy kik vagyunk. (Petőfi.) *Mutasunk meg* valamit, tehát: *Mutassuk meg*. De fájdalom ne *bánt.a* hamvadat! (Vörösmarty.) De fájdalom ne *bántson* senkit, tehát: De fájdalom ne *bántsa* hamvadat! És így tovább. Ha a cikkünk legelején olvasható pesties mondatokba a *valakit, valamit, senkit* vagy *semmit* tárgyat tesszük, a kérdéses szóalakok így alakulnak: *szeretünk, elszalasztunk, várhatunk, átnyújtunk, kilyukaszt, megmutatunk, nyit, tudhatunk, megkockáztat, megállít, tart, akaszt, fizethetünk*. Mindenütt csak *-t* van, tehát csak a *-tj* alakú ige lehet a helyes.

Nehéz ugyan társalgás közben megállnunk s azon törnünk a fejünket, hogyan kell helyesen mondanunk az igealakot, de hát legalább írás közben álljunk meg és így törekedjünk az irodalmi nyelvű előadásra! *Juhász Jenő.*

Rádió Budapest egy és Budapest kettő!

Folyóiratunk már rámutatott arra, hogy a „Rádió Budapest” kifejezés helytelen, mert idegenszerű. Helyette a „Budapesti Rádió” jelzős kifejezést a rádió vezetősége valószínűleg azért nem használja, mert úgy véli, hogy a jelentkezés lényege, hangsúlya *Budapest-en* van, ez pedig a *budapesti* jelzőben nem fejeződik ki kellően. Ha helyes ez a sejtésünk, akkor azt kérdezhetjük, hogy miért nem jelentkezik a rádió egyszerűen így: *Halló! Budapest!* Úgyis tudja mindenki, hogy a rádió jelentkezik. A *Rádió Budapest* kifejezés emlékeztet a kereskedelmi levelezésben általában elterjedt ilyen fordulatokra: *Forgács Károly, Kecskemét*, arról értesített bennünket, hogy... Megbizzuk a *Kardos Testvéreket*,

Budapest, hogy... Intézkéztünk a Magyar Általános Hitelbankra, ott. (Helyesen: Forgács Károly kecskeméti cég arról értesített bennünket. Megbíztuk a Kardos Testvérek budapesti céget. Intézkéztünk az ottani M. Á. Hitelbankra.) Mi hiába üldözzük ezt a rút németességet, ha a rádió meg naponként ismételt hasonló helytelenséget.

De helytelen a „Budapest egy“, „Budapest kettő“ kifejezés is. (Nyilván német hatás. Vö. Sender eins = Sender Zahl v. No eins). Éppolyan helytelen, mint a „kilencszáz számú rendelet“, „az ezerkilencszázharminchét évi termés“ stb. számjelzős kifejezések. Sorszámnev, nem pedig tőszám név kell ide! Nem azt mondjuk, hogy „állomás egy“, „kapu kettő“, „sebészeti klinika három“ stb., — hanem „első számú állomás“, „második számú kapu“, „harmadik számú sebészeti klinika“ stb. Budapest, VIII., Sándor-u. 7. — olvasva így hangzik: Budapest, nyolcadik kerület, Sándor-u. hetedik szám. Miért ne jelentkezhetne tehát a rádió — amint folyóiratunk már javasolta — így: *Budapest, első számú adó!* (írva: Budapest I.) *Budapest, második számú adó!* (írva: Budapest II.).

Más. — *Pontos időjelzést adunk.* — Terpeszkedő kifejezés és tulajdonképpen logikátlan is! A nyelvben sok logikátlanság adódik ugyan, de ha azután valamely kifejezés azonkívül hosszadalmas is, akkor kétszeres okunk van mellőzése. Mondjuk tehát: *Pontos időt jelzünk!* Vagy: *Jelezzük a pontos időt!*

Más. — *A tőzsde kedvezőtlen hangulatban nyitott. A tőzsde szilárd irányzattal zárt.* — Helyesen így beszélünk: A tőzsde kedvezőtlen hangulatban *nyílt meg.* A tőzsde szilárd irányzattal *zárult.* A rádió támogatásával talán sikerülne kiküszöbölni az ilyen hirdetések: Az új sportesernök december elején *nyit.* Az árumintavásár május 14-én *zár.*

A mai tőzsdén az árfolyam jól tartott volt. — Helyesen: A mai tőzsdén az árfolyam *jól tartotta magát,* v. *mindvégig jól tartotta magát.* Sült németesség ugyanis az, ha az ige helyett a belőle való melléknévi igenevet használjuk állítmányként. Vö.: Ez az árucikk *nagyon keresett.* Ez az eljárás *nem megokolt.* Helyesen: Ezt az árucikket *nagyon keresik.* Ez az eljárás nincs megokolva.

Más. — *A kecskeméti rendőrkapitányság N. N., róm. kath. vallású stb. lakost, mert engedély nélkül rádiót tartott, két napra átváltoztatható 10 pengő pénzbüntetésre ítélte.* Az ilyen közbevetett okhatározó mellékmondat papiros-

ízű, hivatalos modorosság hatását teszi. A természetes élő beszédben az okhatározó mellékmondatot vagy a főmondat után vagy eléje tesszük. A jelen esetben inkább utána. Tehát: A kecskeméti rendőrség N. N. lakost... 10 pengő pénzbüntetésre ítélte, mert engedély nélkül rádiót tartott.

Más. — *A rendőrzenekart Szöllősy Ferenc vezényelte*, — mondja az egyik bemondó a szóbanforgó zenekar műsorának *befejeztével*. Mintha bizony csak arról volna szó, hogy ki vezényelt. Mondja tehát ez a bemondó is úgy, mint a többi: A rendőrzenekar műsorát befejezte. Vagy: A rendőrzenekar játszott. Vezényelt Szöllősy Ferenc. — Helyes a rövidség, de ne erőltessük a világosság rovására!

Más. — *Most a rádió szalonzenekara játszik*. Németül a bemondó a szalonzenekart *Kleines Orchester*-nek, meg *Funkkapelle*-nek mondja. Miért nem mondhatná hát magyarul: *Most házi zenekarunk játszik?* Úgyis marad még mindig elég irtani való „szalon“-összetételünk. Íme pl. *szalonquartett, szaloncipő, szaloncukor, szalonyulyás, szalontüdő, szalonvice, szalonspicc, szalonkocsi*, stb., — no meg: *sajt-szalon, fagyaltszalon, autószalon* (sőt *használt autószalon*), *fotószalon, cipőszalon* stb. Ízléstelen előkelősködés, üres nagyozolás! Ne támogassuk!

Más. — Még mindig hallani a Mussolini, Toscanini, Rossini-féle eredetieskedő hangsúlyozást. Hangsúlyozzuk csak bátran az első szótagot ezekben a tulajdonnevekben is úgy, amint beszéd közben tesszük! Az idegen szavak hangsúlyozása is, hanglejtése is az átvevő nyelv hangsúlyához és hanglejtéséhez igazodik, még ha tulajdonnévről van is szó. Így tesz a német is, a francia is és más is! Ne biztassuk az eredetieskedésre hajlamosakat a rossz szokásukhoz való ragaszkodásra!

Mindezek apróságok, de — minthogy minduntalan elhangzanak a legnagyobb nyilvánosság előtt, — befészkelődnek a közhasználatba, meggyökeresednek, majd *káros anatómiai hatást fejtenek ki*. Így terjed aztán a nyelvrontás.

A Magyar Rádió vezetősége mindig nagy megértést és dícséretreméltó figyelmet tanúsított a jó magyarság kérdései iránt. Szíves figyelmébe ajánljuk tehát ezt a pár szerény megjegyzést. Egyik-másikról már szó volt folyóiratunkban. De az igazságot állandóan hangoztatnunk kell, mert az emberek a tévedést is állandóan ismétlik — mondja Goethe.

Dengl János.

Ornamens, naivus és társai.

Azoknak az idegen elemeknek az áradatában, amelyek az utóbbi évtizedekben előzönlötték a magyar nyelvet, jelentős rész jut a latin szavaknak, jóllehet épen a háború utáni időkben a latin ellen újságokban és a tájékozatlan, sokszor megtévesztő jelszavaknak engedelmeskedő nagy közönség körében valóságos hadjárat indult, sőt a latin nyelv középis-kolai tanítása is némi, remélhetőleg csak múló hanyatlást mutat. E latin elemek főleg a politika nyelvéből (mint pl. *kurzus*, *destrukció*, *konzolidáció*, *infláció*, *moratórium*, *inkompatibilitás*, *aranyparitás*, *partialis*, *provinciális* stb.) meg a tudományok, főként az orvostudomány műszókészletéből (ilyen pl. *injekció*, *ablatio*, *extractio*, *resectio*, *psychoanalysis*, *prophylaxis*, meg a sok *-itis*-végű betegségnév) szivárognak szét. Részt e kiindulópontjuk, részint a latin műveltségnek még mindig meglevő tekintélye folytán e deákos szavak valami előkelőség látszatát hordozzák, ellentétben a németből átkerülő, szintén veszedelmesen nagyszámú elősdiekkel, melyek közönségesebb hangulatukkal a köznyelvnek inkább egy pongyolább, igénytelenebb rétegébe tartoznak. Épen ezért a német, vagy a németen keresztül behatoló francia meg nemzetközi szavak úgy nyernek előkelőbb mázat, hogy latinos külsőt öltenek. Igaz, hogy az ilyen latinosításoknak meglehetősen régi multja van már Magyarországon, hiszen így esináltak évszázadokkal ezelőtt már eleink a francia-német *bagage*-ből *bagáziát*, nagyanyáink az ugyancsak francia-német *chenille*-ből *zseníliát* és sok más hasonlót, de ami a „lingua paterna“ uralma alatt érthető, sőt bizonyos fokig menthető is volt (hiszen akkor legalább latinul tudtak), az semmiképen sem védhető ma, amikor épen e szavak mutatják, mennyire nem tudjuk nagyapáink diák-nyelvét. Bizony többnyire csak üres tudákoskodás, hiú fitogtatása meg nem lévő művelődési elemeknek az ilyen okatlan vagy erőszakos latinosítás. Az ősiségnek az a nemes rozsdája, amelyet ily módon rákennek az újonnan jött talmi csecsebecsére, szét-pattog, leválik, s csak az avatatlanokat téveszti meg. Vajjon melyik művelt ember fogja szépnek találni annak az ifjúsági írónknak nemesveretű latin műveltségre valló nyelvezetét, ki egyebek közt a gyönyörű (?) *promoveáció* szóval próbálja megajándékozni nyelvünket? Helyeselhetünk-e a már elhúnyt tiszteletreméltó természettudós követőinek, kik *intenzivus*, *instruktívus*, *szolidus*, *detektívus* (!)-féle latinosításaik során

megteremtették a *naivus* csodabogarat (a német *naiv* a francia *naïf*, *-ve* átvétele, ez pedig a latin *nativus* leszármazottja). Azok a műtörténészek, akik a német *Ornament*-et *ornamens*-re deákosították, hogy magyarabb legyen, vajmi hadilábon lehetek a latinnal, különben tudták volna, hogy a német szó a latin *ornamentum* átvétele, *ornamens* pedig latin szónak elképzelhetetlen. Az egyik újságunk a jó multkor *orfelinátus*-ról (árvaház) beszélt, nyilván nem tudva, hogy a francia *orphelin*, *-at* szavak latin háttere mi lehet. S mit szólunk az *unikumítás*-hoz, ehhez a szörnyszülőthöz, melyre egy tudósunk cikkében bukkantunk? Valóban ékességek ezek? Valóban előkelőbb hangulatúvá varázsolják a parlagi magyar stílust? Nem hisszük, hogy ízléses ember örömét találja bennük, s akik ilyen ékességekhez folyamodnak, nagyon lenézhetik az olvasóközönségüket. Ha pedig e szavak gyártói és használói azt hiszik, hogy e latin és állatin kifejezésekkel a stílusukat előkelőbbé csiszolják, s a maguk deákos, magas műveltségét bizonyítják, tévednek, mert épen az ellenkezőre hívják fel szükségtelenül a figyelmet. Nemhogy ékességül, de még rászorultságból sem kell e szavakat használnunk, hiszen leguagyobb részüknek van talpraesett magyar megfelelője, s ha nincs, legyen. Csak rajtunk áll a dolog. Édes magyar nyelvünk kimeríthetetlen bányája bőven ontja a kincseket, csak ne sajnáljuk a fáradságot, s ha már nem tudunk latinul, tanuljunk meg magyarul.

B. G.

„Beállítottságék“.

Eleinte egymaga búslakodott a magyar nyelvben a *Beállítottság*. Nyilván könyökére dülve, üres flaskók mögött végezte ezt a műveletet, jelentése lévén az öregnek holmi boros hangulat. — Ám egy csúf napon riadtan ütötte föl kába fejét: „No, mi az, vén korhely, már nem is kétszer, hanem háromszor látod magad?!“ — ekkép feddé magát, mert mint afféle öreg boros ember, szeretett társalkodni elképzelt másodénjével. „Nyugodjál meg, öregem — szólt a kocsmáros, palackot váltva előtte — nem vagy te annyira! Akiket itt látsz, csak külsőben formáznak rád. Igen finom népek azok. Szinte Németországból jöttek.“

Az öreg érdeklődéssel figyelni kezdte a finom népeket.

Azok éppen világraszóló terveiket beszéltek meg egymás közt. A legvénebbje azzal dicsekedett, mihelyt ő rondra lép, nincs többé póriás *megszüntetés*, az ország min-

den gyára, üzeme *beállítja* majd a munkát vagy legföljebb *beszünteti*. A másik az ósdi magyar „*elindít, berendez, megkezd*“ szóra fenekedett, az újításokat is *be* fogják *állítani*, ha ő „beállít“ a közéletbe. De lehangosabb volt a harmadik: Ő, miként hajdanta Botond Bizánc kapuján, betör majd a tudományok kényes magyarságú várába. Ha ő elindul, komoly nagyszakállú, bölcseszédű tudósok is elfelejtik az „irányulást, irányítást, lelkületet“ és pityókosak lesznek a sok „beállítottságtól“...

Öregünknek diadallal csillant meg a szeme, de aztán elboruló homlokkal hallgatta, hogy a régi magyar megszüntet, felhagy valamivel, elindít, irányoz, kezd, stb. szavunknak nyakára hágnak ezek az idegenek. „S még hogy mindez az én böcsületes nevem cégére alatt!...“ A fokosa után kapott, de keze flaskóba ütközött. Arról eszébe jutott, hogy még egy kis erőt kell magába színia...

Beállítottságék pedig nagy hacsétolva föstögették tovább a szép jövőt, mikor a magyar nép apraja-nagyja beállít reggel, beállít délben, beállít este, mikor a magyarnak az lesz a „beállítottsága“, hogy „beállítsa“ (megszüntesse) ősi szavait és helyettük „beállítsa“ a beállítottságokat, amely familia nemrég még Einstellung névről értett.

*

Lapzárta után értesülünk, hogy a díszes társaság már hódító útra kelt. Figyelmeztetjük olvasóinkat, vigyázzanak, hogy be ne hálózza őket is e had. Szegény öreg Beállítottság! Hát nem tudta megakadályozni a nevére háruló szégyent. Mert hát minek szépítgessük — mi tagadás benne — ez egyszer asztal alá került.

Meskó Lajos.

Aszfalton termett divatszók.

A pasta. Vasúti állomásainkat egy osztrák származású vállalat fekete-sárga színű — bizony hozzáillőbb lenne a svaregelb szó! —, nem éppen ízléses kiállítású hirdetésének tömege ékteleníti el. Magyartalansága miatt azonban még erősebb megrovásra szolgál rá ez a falragasz.

A hirdetés két szóból áll. Az első a vállalkozó neve, a második a *pasta* szó.

Miféle szerzet ez a *pasta*? Leleplezem: Őse a nem túlságosan előkelő *Schuhwicks*, vagy ahogy gyermekkorom-

„Áramtakarékos“ lámpa.

Hirdetésben olvashatjuk ezt a szép, tömör, új magyar szót. Lám, minő gyönyörűen fejlődik édes magyar nyelvünk! Még sokra vihetjük, ha ilyen művészi módon takarékoskodunk a szavakkal, akarom mondani: ha ilyen *szótakarékosak* leszünk. Takarékoskodni akarsz a fával? Rakass *fatakarékos* kályhát, édes barátom. Légy *pénztakarékos* is, akkor nemcsak szépen beszélsz magyarul, hanem ráadásul házat is vehetsz idővel az Andrássy-úton.

De hogy komolyra fordítsam a szót: amely lámpa takarékosan fogyasztja az áramot, az magyarosan kifejezve *takarékos áramfogyasztású lámpa*, sőt mivel itt a fővárosban nem igen szoktunk mással világítani, csak árammal, elegetendő volna akár ennyi is: *takarékos lámpa*. N. J. B.

Tapper.

A mindennapi életben, de különösen a könyv- és papírkereskedőknél nagy divatban van az angol *tapper* szó. Meglepő, hogy ennek a közhasználatban oly gyakran szereplő tárgynak nincs megfelelő fogalmi megjelölője nyelvünkben és az idegen szó elterjedtsége általános. Tolnai Vilmos Magyarító szótárában még nem találjuk meg. Kelemen Béla Német és Magyar nagy kéziszótár-a *itatósfogónak* fordítja. Újabban megjelent magyarázó szótáraink, így a Horovitz Jenőé (Idegen szavak magyarázata. Bp. 1936.) és a Szécsi Ferencé (Idegen szavak nagy szótára. Bp. 1936.) már felveszik a *tapper* szót és helyette jó magyar kifejezést is ajánlanak, az előbbi *itatónyomónak*, az utóbbi pedig *itatósfogónak*, *itatópapírtartónak* tolmácsolja. Az egyik papír- és írószergyárunk e gyártmányait *itatószekánának* nevezi elég sikerületlen néven és rögtön le is fordítja németre (Löschbrett). Egy ismerősömtől az *itatópárna* kifejezést is hallottam. Végeredményben tehát az angol *tapper* helyett a következő jó magyar szavak vannak nyelvünkben: *itatósfogó*, *itatónyomó*, *itatópárna*, *itatópapírtartó*, és így az idegen *tapper* használata teljesen felesleges.

Giday Endre.

ÍRÓINK MAGYAR NYELVE

Időnkint felhívjuk egyes írók és tudósok figyelmét Szily Kálmán és Szinnyei József tanításaira.

Annak, amit írunk — tanította Szily Kálmán — nemcsak hogy éppen magyarul, hanem magyarosan és magyar szellemben kell megírva lennie.

Amit előttünk ismételnék, bizony rájár a szánk, — tanítja Szinnyei József — bármily ép is a nyelvérzékünk.

Mindenkit kötelez a lelkiismerete a magyar nyelv helyes használatára. Kötelezi főképp azokat, akik tollat fognak és tanítanak és ismereteket terjesztenek.

Nyelvünket csak az mondhatja tehetetlennek és szegénynek, — vallotta néhai jó Pápay Sámuel — aki nem ismeri nyelvünk erejét és tehetségét. Az ócsárolja, aki nem tudja gazdagságát és jeles tulajdonságait.

A nyelv nem magától tökéletesedik, hanem a nemzet teszi azt tökéletessé. A deák nyelv sem hullott az égből tökéletes állapotban, hanem időjárással lett tökéletessé.

Tévelygőn és méltatlanul jár el az, aki megveti a magyar nyelvet és idegent ültet a helyébe.

Hasonlóan cselekszik az ilyen ahhoz az emberhez, aki a szomszédja földjét műveli és a magáét parlagon heverteti.

Horváth Barna: Bevezetés a jogtudományba. Szeged. Szegedvárosi nyomda és könyvkiadó rt. 150 lap.

Nemzeti összetartozásunk legerősebb köteléke: a nyelv. A vele szemben elkövetett hibát nem lehet „szakszerűséggel” mentegetni. A nyelv megrontása bűn. A nyelv ügye nem személyi ügy. Tudós, művész nem állhat a nyelv felett. A nyelv szellemét annál féltettebben kell megőriznünk, minél rohamosabban hatnak egymásra a nyelvek, minél ha sonlóbbá válik a népek nyelve, minél nagyobb lesz a nyelvek kiegyenlítődése. (Dengl János: *Magyar nyelvhelyesség és magyar stílus*. 18. l.)

A nemzet méltán tekint megkülönböztetett tisztelettel egyetemi tanárait, viszont elvárja tőlük, hogy előadásaikban és írásaikban ők is minden más magyar írónál szorgosabban ügyeljenek nyelvük tisztaságára. Az ifjúság szívesen utánozza mestereit, a jó példa ezeket von maga után a helyes úton.

Tolnai Vilmos magyarító szótárának ott kell lennie minden magyar tudós asztalán. Lépten-nyomon forgatnunk kell ezt a szótárt, ha ki akarjuk szorítani nyelvünkéből a latin-német élösdieket s ha világosan és érthetően akarunk szólni olvasóközönségünkhöz. Semmiféle tudományos góg vagy egyéni kényelmesség nem old fel attól a kötelezettségtől, amelyet állásunk kiváltságos helyzete fokozott erővel kíván hazafias szellemünktől.

Felhívjuk mindezekre — számos más tudományos íróval együtt — Horváth Barna szegedi egyetemi jogtanár figyelmét. Kell, hogy átjavítsa elejétől végig *Bevezetés a jogtudományba* című munkáját — újabb kiadása alkalmával. Minduntalan találkozunk könyvében szükségtelen idegen szavakkal. Más módon is belegázol a magyar nyelvbe, a magyar nyelv eredeti szemléleti világába, szólásaiba, szó- és mondatfűzésébe, szórendjébe. Tudományos előadása akaratlanul is megrontja az alföldi jogászfijúság nyelvérzékét.

Terünk nem engedi, hogy részletesebben rámutassunk, milyen hibákat követ el a magyar nyelvhelyességgel és a magyar stílussal szemben. Mutatóul kötünk mégis egy kis csokrot belőlük.

Idegen szavak. — Actio, aktus, apparátus, autokratikus, constituál, demonstrál, destillált, differenciális, differenciálódik, dilatórius, diskreció, disponál, dispozició, distinkció, dinamikus, ekvítás, elaborátum, empirikus, evidencia, evidens, fiktív, formula, formuláz, funkció, garantál, generális, hypertrophia, hypothetikus, idea, idealizál, inaktív, individuál, individualizál, individuum, integrálódik, irracionális, iudicium, kalkulál, kategorikus, kombattáns, komplexitás, konfliktus, konkretizál, konstruál, konszenzus, kontaktus, koordináció, korrelativitás, matéria, momentum, objektiváció, perhorreszkál, pervertál, poláritás, praktizál, precedens, precedentális, preventió, primár, protagonista, providéál, pyramis, quarantine, referál, relativizál, releváns, requizitum, restancia, revideál, sacralis, statikus, statuálás, stádium, strikt, subsumál, subtilis, tortúra, tradicionális, valorizáció, variáció, vindikál és így tovább.

Idegenszerűségek. — Úgy a szaktudomány, mint a jogelmélet. *Helyesen:* mind a szaktudomány, mind a jogelmélet. — És pedig. *Helyesen:* még pedig. — Súlyt fektet. *Helyesen:* súlyt vet, fontosnak tart. — *Továbbá:* konkrete érvényesülő; alapját bírja; benyomást kelt; az ítélet immanens synthesiséig előrehatolni.

Szófűzés, mondatfűzés. — Kétségeink támadhatnak már abból, hogy. *Helyesen:* azért is, mert. — Abból is lehetne kiindulni, hogy. *Helyesen:* abból is ki lehetne indulni, hogy. — *Továbbá:* az anyagi jog nem egyéb, mint az alaki jognak egy munkamegtakarítási szempontból leválasztott része; a

rossz bíró... elfogultságaikkal maguk alatt vágják a fát; a kritika varázsvesztő... pengéje élet csak a benne való gyönyörködés derűje tompíthatja, ellenben minden ressentiment csak élesíti és a fintort az igazolt vád rangjára emeli; a bürokrácia a jogfejlődés egy rendellenessége; a kereskedő számára az (a jog) egy üzleti kalkulus.

Szórend. — Hacsak azok kényelmét ilyennek nem tekintjük, akik. *Helyesen:* hacsak ilyennek nem tekintjük azok kényelmét, akik. — Mindig újra kérdeznünk kell önmagunktól. *Helyesen:* mindig újra kell kérdeznünk önmagunktól. — Hogy az emberiség nagy érdekei szempontjából hasznosak vagyunk-e vagy haszontalanok? *Helyesen:* hogy hasznosak vagyunk-e vagy haszontalanok az emberiség nagy érdekei szempontjából?

Horváth Barna egyik legnagyobb baja, hogy 12—18 soros mondataival kinosan zavarja fejtegetéseinek érthetőségét!

Reméljük, hogy ezentúl tisztább köntösben találkozunk egyes jogtanárok „bevezetéseivel“. Ha igen, akkor szellemük és tudásuk bizonyára nem fogja hatását téveszteni az új magyar jogásznemzedékre.

Szatmári Sándor.

Málnási Ödön: A magyar nemzet őszinte története. Budapest, 1937. Cserépfalvi-kiadás, 246 lap.

A szerző szereti az őszinte szót; bizonyára örülni fog, ha mi se rejtjük véka alá őszinteségünket, hanem ami a szívünkön, az a tollunkon.

De egyébiránt se nyomhatnánk el megbotránkozásunk szavát, mikor legnemzetibb dolgunkat: történelmünket ilyen gyalázatos nyelvi *entudatlansággal* dísztelenítik papírra, mint Málnási Ödön tette. A fölösleges idegen szók között ilyen sikátori szavakat sem átall leírni: kisíbol, gründol, elkrachol stb. Illik-e, hogy egy magyar történetíró a Dob-utca szatócsaitól kérje kölcsön szavait? Málnási úr mód fölött kedveli az idegen szavakat: ha nincs éppen a kezeügyében, még csinál is vagy *tovább képezi* a meglévőket, de legkivált annyit *izál* (turanizál, legitimizál, bigamizál, messianizál, amoralizál, uniformizál, verbőcizál, pauperizál, kapitalizál, homogenizál, legalizál, dezorganizál, lokalizál, privilegizál, germanizál stb.), hogy a végén az immár nem nyájas, hanem bosszús olvasó egyebeken kívül már ezért is szeretné a könyvet valakinek a fejéhez *vágizálni*.

Ám ne rágódjunk egyes szavakon, tágítsuk meg egy kicsit szűk szemhatárunkat s idézzünk néhány szövegpéldát:

A cseh *agráriusok* ezidőtől *depolitizálódnak* és két

nemzedéken át gazdaságilag *aktiválódnak*; Mátyás *belpolitikájában* a *platonizmus* teljes állami beavatkozása és *arisztokratikus szociálistizmus* érvényesül. (Az ilyen mondat értelme úgy nyúlik, mint a rétestészta, és éppoly szabatos is.) Az *autarchia* *expanzív* erőket *akkumulál*. A tömegek új vallási *milió* felé *orientálódnak*...

Olvashatunk azután a *kibalanszírozott büdzsé* pénzügyi *zsonglóreiről*, *kultúrszférába* való *repatriálásról*, *pándémikusan* pusztító *pestisről*, és találkozunk még sok-sok *analog antimagyarizmussal*, melyeknek *kvázi provokáló akkumulálásával* *averzív*vé irritál bennünket a *magaskultúrás auktor*. (Itt zárójelben jegyzem meg, hogy mivel tacsó korom óta gyöngém az alliteráció, szinte már-már hajlandó voltam a *pándémikusan pusztító pestis* fölött szemet húnyni, de sajnós — vagy inkább szerencse? — közben eszembe ötlött a neki megfelelő magyar betűrim, hogyaszongya: *Dunamedencét dúló dögvész*, s így mégis csak szóvá kellett tennem a dolgot, már csak azért is, hogy a szerzőnek átnyujthassam most már magyar fülnek is kellőbb alliterációját a soha nem jelenendő második kiadás számára.)

Pedig olykor, úgy látszik, neszel a szerzőben valami nyelvi lelkiismeret-féle, mert *bebizonyít* helyett mindig *megbizonyít*-ot ír s még a mai nyelvtisztító mozgalmat is mintha szárnya alá venné, mikor *inkognitó* helyett az új *rangrejtve* szót alkalmazza. Különben is nem tehetségtelen az ő írásmódja, jó képzelete stílusából is kitetszik; íme milyen szemléletes jelzők pl. ezek: *állampusztító szabadság*, *törvényszaporító jogász*, *levélbontogató cabinet noir-ok*. De aztán nagyon messzire veti el a sulykot, ilyeneket is szerkesztvén: *salakmentesült*, *frázisgazdag*, *kockázatmentesített*, *hajtóvadászó*... Mikor pedig már ezeket sem röstelli írásába tenni, hogy: *magánföldesurasított*, *diplomatává önelölépett*, *politikai hátulgombolóság*, *szájnagyiparos*, *szimatológiai képesség*... — akkor már azt kell mondanunk: nagyon stílustalan ez a stílus, nagyon förmedvényízű ez az írásmód s méltatlan a magyar történetírás nyelvi hagyományaihoz! Aki arra pályázik, hogy irományát történelemnek tekintsék, az írjon a magyar történetírás tisztességes nyelvén vagy akkor nevezze nevén a gyermekét!

Ha sorra venném a szerző egyéb szótani és mondattani idegenszerűségeit, szabatosság ellen elkövetett vétkeit, képzavarait, számos nyelvi modorosságát, vaskos pótfüzetet kellene a Magyarosan-nak kiadnia. Még csak a könyv egyéni

helyesírását érintem néhány példával, ezt is csupán a szavak egybeírására nézve (miközben az *Őszinte történelem* kötöttkezü szedőjének csodálatomat fejezem ki a kézirat helyesírása iránt tanúsított önfegyelmes tiszteletéért): *családi-összeköttetések, adómenteshazafiság, magyariparkartellek, könyveikbepillantás, vezériképzelődesben, irányítottgazdálkodásával, világszemléletipalástú üzletek...* stb.

Háteztmármégsemvártukvolnaegyentudatosészhazatudatosmagyartörténetírótól. *Tiszamarti Antal.*

K Ö N Y V S Z E M L E

Balassa József: A magyar nyelv életrajza. Budapest, 1937. 172 lap. Renaissance-kiadás. Biró-nyomda.

A világosan és tanulságosan megírt kötet helyes szempontok szerint foglalkozik a nyelvhelyesség kérdéseivel is. Jellemző példákat sorol fel arra, milyen volt a magyar próza stílusa Szarvas Gábor fellépése idején. [»Mit panaszoljak én elhagyott előbb? Megvetted, haldokló, társul nénédet, hívtál volna ugyanazon sorsra.«] A magyar nyelv jelenéről kiemeli, hogy nyelvünk nincs annyira veszélyben, mint régente. Az idegen szavakra nézve a következő az álláspontja: »Nem szabad ok nélkül használni idegen szavakat, ha van jó magyar szavunk, amellyel alkalmasan kifejezhetjük ugyanazt a fogalmat. De nem kárhoztathatunk, nem üldözhetünk minden idegen szót. Hiszen tiszta nyelv nincs és egy nyelv sem fejlődhetik csakis a saját erejéből. A művelt nemzetek nyelvét el sem lehet képzelni a szavak keveredése nélkül. Nem is gondol arra senki, még a legbuzgóbb purista sem, hogy kiirtsa a magyar nyelvből a régi török, szláv, olasz, latin, német eredetű szavakat. Azt azonban megkívánhatjuk minden írótól, hogy ne használjon fontos ok nélkül meg nem honosodott idegen szavakat. A jogászok, orvosok és különösen a politikusok nyelve tele van felesleges idegen szavakkal, amelyeket könnyen helyettesíthetünk jó magyar szóval. Az idegen szavak gyakori használatának oka egyrészt a gondolkodásnak lustasága. Másrészt az a helytelen érzés vezeti az írókat vagy beszélőket, hogy az idegen szavak használata előkelőbbé, műveltebbé teszi a stílust.« *P. J.*

Gábor Géza: „Veszélyben a magyar nyelv.“ Győr, 1937. 16. l. A győri Mercur-nyomda nyomása.

Lelkes szózat és tanulságos példatár. Milyen hibák vannak nyelvünkben, mit tehetünk az idegen elemek visszaszorítására? Mondatszerkesztésünk és szórendünk megromlott, szókinésünk még nagyobb veszedelemben van. Az idegen szavak egyre jobban előzönlük beszédünket és írásunkat. — A művelt közönségnek szóló, népszerűen megírt füzet a maga körében bizonyára jó szolgálatot tett a magyar nyelvhelyesség ügyének. B. L.

L A P S Z E M L E

Erdélyi Múzeum. 1937. évf. — *Szabó T. Attila: Hanyatlás-e ez?* Rámutat arra, hogy az erdélyi napilapok nyelvhelyesbítő buzgalma ellanyhult. — *U. az: Egy nyelvművelő rendelet.* Megemlékezik Pintér Jenő köriratáról. «Milyen szükségünk volna nekünk is arra, hogy egyházi hatóságaink felhívják a tanítói testületek és tanári karok figyelmét anyanyelvünk ápolásának fontos kérdésére.» — *U. az: A nyelvművelés hírei.* A nagyenyedi református tanítóképző-intézet nyári tanítói továbbképző tanfolyamán a magyar nyelvhelyesség kérdése két órás előadásban szerepelt. — *U. az: Tordai-hasadék vagy Tordai-hasadék?* Nyárády Gyula erdélyi természettudóssal szemben rámutat arra, hogy a Tordai-hasadék elnevezés a helyesebb. — *Brüll Emánuel: A-li végű szavak.* Ezeknek a németes átvételeknek gondos egybegyűjtése. Temérdek szó. «A dologban az a legszomorúbb, hogy jó részének nincs is magyar megfelelője; itt aztán szép munkatere volna egy ötletes szócsinálónak.» — *U. az: Aki, amely, ami, amelyik.* Hibás használatokról. — *U. az: Visszaélés a határozott névelővel.* A vétségek megrovása.

Esti Újság. 1937. október 29. — *Kelemen Béla, a nagy magyar szótáríró nyilatkozata a szótárírás multjáról és jelenéről.* A szótárírás nem alkotó, inkább csak gyakorlati jelentőségű irodalmi munkásság, de így is megbecsülést érdemel. Német szótáríróink között ott találjuk az új magyar költői nyelv megteremtőjének, Vörösmarty Mihálynak a nevét; Schedel (Toldy) Ferencsel ő szerkesztette a Magyar

Tudós Társaság német-magyar és magyar-német szótárát. Ez a szótár magában foglalta a Kazinczy-féle nyelvújítás alkotásait, köztük számos törvénytelen születésű szót is. A korcs szavak és koholt képzők ellen a Magyar Nyelvőr nagy küzdelmet indított. „Ma már minden elfogulatlan nyelvészünk belátja a Szarvas Gábor-féle szélsőséges ortológia bokros tévedéseit. A folytonos ortológizálás betegesen elkényesítette nyelvérzékünket. Beleéltük magunkat abba a tévhitbe, hogy a jó magyarság legfőképpen az indexre tett hibás szavak kerülésében áll.“ Ennek következtében a közélet, a tudomány és a sajtó nyelvét elárasztották az idegen szavak és az idegenszerű szólások. Ezek ellen íróinknak és szaktudósainknak szünet nélkül harcolniuk kell.

Felsőmagyarországi Tanügy. 1937. évf. 4. szám. — *Kiss Erzsébet: Nyelvünk védelme.* A nyelvvédő mozgalomban nagy feladat vár az iskolára. A nyelvtisztogatást már az elemi iskola első osztályában megkezdhetjük azzal, hogy a gyermek hibás beszédét alkalmoszerűen kijavítjuk. A második osztályban ugyanazt folytatjuk szélesebb körben. A harmadik osztályban már tudatossá válnak a nyelvhelyesbítő törekvések, a gyermekek szógyűjtő és szójavító füzeteket készítenek s ezekbe írják az idegen szókat helyettesítő magyar szókat és a helytelen kifejezéseket. Ez a munka a gyermekereget bámulatosan lelkesíti.

Keleti Újság. 1937. november 15. — Ez a kolozsvári lap *Anyanyelvünkért* c. rovatában szemmel tartja a nyelvművelő mozgalom fontosabb mozzanatait. *Konzerv és keksz:* Harsányi Zsolt cikkének ismertetése. — *Mit mondjunk helyette?* Ily cím alatt kis-magyarító szótárt közöl azokból a leggyakrabban használt idegen szavakból, amelyek fölöslegesen elfoglalják egy-egy, néha több jó magyar szavunk helyét. Pl.: *Baksis* = borraivaló, sáp. *Hékliz* = kötekedik, évődik, incselkedik, ingerkedik. *Junper* = kötött zubbony vagy kabátka. *Kadét* = hadapród.

Köztelek. 1937. évf. 75—76. szám. — *Kádn Károly: A mezőgazdasági irodalom nyelve.* Elismeréssel szól a budapesti műgyetemnek azokról a tanáraitól, akik elhatározták a szaktudományukban hemzsegő idegen szavak és kifejezések kiirtását. Tudományos irodalmunk igen sok szavát könnyedén pótolhatjuk magyar szavakkal. Bányászatunk és erdészetünk nyelve már régóta tudatosan halad a megújho-

dás felé, mezőgazdasági irodalmunk nyelve zamatos magyarságú, bár újabban ebbe a kifogástalan nyelvbe is beszűrődnek egyes idegen szavak és magyartalan kifejezések. A cikk írója gondosan megjelöli a hibákat s egybeállítja az idegen átvételek helyes magyar értelmét.

Levente. 1937. évf. 7—9. szám. A lap egyik cikkéhez írt szerkesztői jegyzet: „*Kedvtöltő*. E szót, mint magyar szót, az idegen *amatőr* helyébe javasoljuk használatra. *Kedvtöltő* labdarúgás, *kedvtöltő* lövészet, *kedvtöltő* festő, zenész, művészek stb. Véleményünk szerint a szó tökéletesen kifejezi azt, amit az *amatőr* szó jelent. (Szerk.)“

Magyar Iparosnevelés. 1937. évf. 8. szám. — *Leviczky Orest: Magyarosabban.* Az iparostanonciskolai tanítók és tanárok országos egyesületének tagjai néhány év óta sikeresen dolgoznak azon, hogy egyes iparágakból kiküszöböljék az idegen szavakat s az ipari szakirodalomban meghonosítsák a helyes magyar kifejezéseket. Sajnos, az iparos-műhelyekben még mindig hemzseg a sok német műszó. A bajon úgy lehetne segíteni, hogy a mestervizsgákon a mesterjelölteknek a műhelyi eszközök és szakkifejezések magyar elnevezéseiből is vizsgálatot kellene tenniök. Az iparügyi miniszter nagyon helyesen cselekednék, ha ezt a vizsgálatot elrendelné.

Magyar Nyelvőr. 1937. évf. 5—7. szám. — *Balassa József: Még egyszer a «való».* Rámutat arra, hogyan terpeszkedik el a *való* szócska mindenütt, ahol semmi szükség sincs rá, hogyan burjánzik el a jobb írók munkáiban is, hogyan teszi lustává az író gondolkodását. «Nem mondjuk, hogy a *való* szócskát sohase lehet használni, csak azt kívánjuk, hogy ne használja az író ott, ahol nincs rá semmi szükség.» A *való* helytelen használatának három módja van: 1. Ott használja az író, ahol el kellett volna hagynia. (A könyv franciául való megjelenése; helyesen: a könyv franciául megjelenése.) 2. A szórend változtatásával a *való felesleges*-sé tehető. (A létért való küzdelem; helyesen: küzdelem a létért.) 3. Más szóval kellett volna a *valót* helyettesíteni. (Gyors időközökben való befecskenedezések; helyesen: gyors időközökben történő befecskenedezések.) — *Kardos Albert: Ország, országrész, névelő.* Az országok neve előtt nem teszszük ki a névelőt, de a földrajzi tájak nevei elől csak kivételesen maradhat el a névelő. (Hol látni leggyakrabban défi-

bábot? A Hortobágyon. Hol terem a bakator szőlő? Az Érmelléken. Hol szeretik a nyári vinkót? A Nyírségben.) A szabály alól természetesen van kivétel is. (Az Egyesült Államok, Göcsej.)

Magyarság. 1937. október 24. — *Özv. Tóth Pálné Dósa Gabriella orgoványi földbirtokos: A Magyarság szerkesztőségének.* Két új szót ajánl. Konzerv: *eltét.* Keksz: *sütke.*

Nemzeti Sport. 1937. évf. 222. szám. — *Tovább magyarítunk!* Vadas Gyula és Hoppe László érdeemes sportlapja hat évvel azelőtt kezdte meg gyomlálói munkáját a magyar testedzés világában. A lelkes sportférjak nem elhamarkodva kezdtek munkájukhoz, hanem mérsékelten, izléssel, hozzáéréssel. Pályázataik útján 1931-től kezdve évről-évre gazdagították a versenyjátékok nyelvét s most újabb pályatételeket tűztek ki idegen szavak jóhangzású és életrevaló magyarítására. «Még mindig van a magyar sport mindjobban magyarosodó, ízes, szép beszédében néhány olyan szakkifejezés, amelyet ki kellene cserélni. Még mindig van néhány fölöslegesen idegen, a szövegből lassankint kirívó műszó.» (A szerencsés kezdeményezés eddigi sikeres munkájából csak példaképpen emeljük ki a következő magyarításokat: dressz: mez, finis: hajrá, start: rajt, tréner: edző, korner: szöglet, karosszéria: felváz, stopperóra: versenyóra. Ezeken és más szavakon kívül meggyökerezett a magyar sportszó-használatban többek között az öttusa: pentatlon, természetjárás: turisztika, plakett: veret.)

Néptanítók Lapja. 1937. évf. 21. szám. — *Dénes Szilárd: Magyaros beszédre nevelés a népiskolában.* Gyakorlati tanácsok a tanítóknak. A helyes magyar beszédre szoktatást minden osztályban és mindenféle órán gyakorolhatjuk. Legtöbb alkalmat nyújtanak természetesen a magyar nyelvi órák (fogalmazás, olyasmánytárgyalás). A helyes magyarságra nevelésben segítőtársaink a jó tankönyv és az ifjúsági könyvtár művei. Már a tanítás legalsó fokán rá kell nevelni a gyermeket, hogy a felesleges idegen szókat kerülje. Ily módon nemzeti öntudatára is hathatunk. Nyelvünk tisztaságának megvédésében a népnevelés harcosaira is nagy kötelességek várnak.

Pesti Hirlap. 1937. október 14. — *Harsányi Zsolt: Konzerv és keksz.* Egy mérnöki szaklap szómagyarító pályá-

zatáról írt megemlékezése megmozgatta az olvasóközönséget. Bizonyossága ez annak, hogy nyelvünk tisztaságának vágya mennyire áthatja az olvasókat. Ez az érdeklődés annak a szívós munkának az eredménye, amelyet az Akadémia Nyelvművelő Bizottsága végez nagy szeretettel és hozzáértéssel. A *konzerv* és *keksz* fogalmára ajánlott nagyszámú magyar megfelelő közt van egy-két sikerültebb szó. Egyik olvasója a konzervbab, húskonzerv, halkonzerv helyett ezeket a rövid, egyszerű és magyaros összetételeket ajánlja: *tartósbab, tartóshús, tartóshal*.* A kekszre javasolt elnevezések közül jobbak: *ropogó, szárazka*. Néhány figyelemreméltó megjegyzést talált Mattyasovszky-Zsolnay Tibor levelében. „A technikai szó helyett általában használatos már a *műszaki* kifejezés. Igen ám, de azért mégsem lehet *műszak* a technikából, mert a *műszakot* már kisajátították bizonyos munka-időtartam (Schicht) megnevezésére.“ A technika megfelelőjéül a levélíró a *műtan* szót ajánlja. A fogtechnikust nevezzük *fogművesnek*.

U. a. 1937. okt. 31. — *Hegedüs Loránt: Torladék és vadelőny*. Egyik buzgó olvasója azt javasolja: nevezzük a restanciát *torladéknak*, a protekciót pedig *vadelőnynek*.

Pesti Napló. 1937. évf. november 7. — *Laczkó Géza: A mai magyar nyelv*. A magyartalanságokat irtani kell, de módjával, mert nem minden idegen szó idegen szó. Sajnos, a *taxi* ma magyarosabban hangzik, mint a *géperejű bérkocsi*.

Sümege és Szentgrót. 1937. november 7. — *Bárd: Nyelvünk védelme: nemzetünk védelme*. Javaslat mindennapi imádságaink — a miatyánk, az üdvözlégy és a hiszekegy — szövegének megváltoztatására, a magyarosság követelményeinek figyelembevételével.

Technika. A magyar mérnök lapja. 1937. évf. 9. szám. — *Műszaki magyar nyelvünk*. A műszaki nyelvünk megmagyarosítását célzó mozgalom élénk visszhangra talált a napisajtóban és a nagyközönség körében. Kívánatos volna, ha az egyes szakmák maguk alkotnák meg szótárukat szakkifejezéseik megmagyarosítására. Ebből a szempontból örvendetes

* Ez a szóajánlat nem itt bukkan föl először. A *Levente* 1931. évf. 231. lapján a szerkesztő, kapcsolatban egy beküldött hírrel, megjegyzi, hogy a kéziratban a *konzerv* szót magyar szóval cserélte fel. „Ez a szó *tartós*: konzerv. Tehát konzerválni: *tartóstítani*, húskonzerv: *hústartós*, gyümölcskonzerv: *gyümölcstartós* stb.“ (A szerk.)

a „Magyar Elektrotechnikai Egyesület“ elhatározása: kebelében szótár-bizottság alakult egy *Villamossági Szótár* elkészítésére. A magyar szakkifejezések helyzete legsivárbab a *textil-* és a *cukorka-*iparban. Ez a két iparág a világháború után honosodott meg nálunk. „Ma hatalmas belső szükségletet elégít ki, nyersanyagának nagyobb felét ugyancsak *itt* szerzi be, nyelvében azonban *teljesen idegen*. Nem vagyunk hívei a mindent mindenáron való megmagyarosításnak. De magyar földön, hazai nyersanyagból, 90%-ban belső fogyasztásra kerülő iparcikkeknek miért kell tisztára idegen elnevezést adni: ezt nem tudjuk megérteni.“ A továbbiakban a cikk fősorol egy sereget e két iparág készáruinak *értelmetlenül idegen* elnevezéseiből s megmagyarosításukra sürgős javaslatokat kér, egyelőre pályázaton kívül.

Új Idők. 1937. évf. 30. szám. — *Balassa József: Helyes magyarság.* A magyar nyelv helyességéért folyó küzdelem célja: megóvni nyelvünket minden olyan külső hatástól, amely eredetiségét, szellemét megrontja. Ez a küzdelem nem szorítkozhat csupán a felesleges idegen szavak kiszorítására. Az idegenszerű szólások és mondatszerkezetek, a szórend ellen elkövetett vétségek épúgy veszélyeztetik nyelvünk épségét. Egyik-másik annyira befészkelődött már nyelvünkbe, hogy szinte kiirthatatlan. (Pl. az *-e* kérdőszócska hibás szórendje, *leépít, beképzelt, bebeszéli neki, ez ki van zárva, jól veszi ki magát* stb.) Ha helyesen, még pedig tudatosan helyesen akarunk beszélni, meg kell szívlelnünk a helyes magyarsággal foglalkozó könyvek és folyóiratok tanításait és útbaigazításait. Csak az iskola, a sajtó és az irodalom céltudatos igyekezete pusztíthatja ki nyelvünkéből az elburjánzott helytelenségeket. Különösen nagy felelősség hárul az írókra, mert javítói vagy rontói lehetnek olvasóik magyar nyelvtudásának. Már Arany János sürgette az irodalomban a nyelvi lelkiismeretet. Ennek kell felébrednie minden íróban, hogy sikeres legyen a nyelvhelyességért folytatott harc.

Ügyvédszövetségi Közlöny. 1937. évf. 7—9. szám. — *Beszámoló a soproni Vándorgyűlésről. A bizottságok munkái:* «Az Östör József elnöklete alatt működő nyelvművelő bizottság Hindy Zoltán indítványára kimondta, hogy felterjesztést intéz a m. kir. igazságügyminisztériumba a bírói és ügyvédi kar irodalmi rangú tagjaiból, hivatásos magyar írókból, egyetemi tanárokból álló tanács felállítása céljából, melynek

feladata lenne a törvényjavaslatok szövegét a helyes magyarság szempontjából átvizsgálni. Kimondotta a bizottság, hogy az Országos Ügyvédszövetség állandó nyelvművelő szolgálatot szervez, a nyelv tisztasága érdekében emlékdíjat alapít és magyar nyelvnapokat rendszeresít. A vitában Boda Ernő, Kuthy Sándor, Kramer Emil vettek részt.»

F I G Y E L Ő

A NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁG ÜLÉSEI.

A M. T. Akadémia Nyelvművelő Bizottságának 1937. évi október hó 27-én tartott ülése.

Pintér Jenő elnökletével jelen vannak: Csengery Ferenc János, Hegedüs Loránt, Horváth János, Kaán Károly, Szinnyei József, Vikár Béla, Voinovich Géza, Zsirai Miklós akadémiai tagok; Dengl János, Gombocz Endre, Hindy Zoltán, Márkus Miksa, Östör József, Radó Antal meghívott tagok. Jegyző: Putnoky Imre.

Az elnök fájdalommal emlékezik meg Munkácsi Bernát bizottsági tag haláláról. Üdvözli Dengl Jánost, mint a Bizottság újonnan megválasztott tagját.

Közli a Bizottsággal, hogy a budapesti tankerület iskolái nagy buzgalommal dolgoznak a nyelvművelés szolgálatában. Azon cikk alapján, amelyet Nagy J. Béla írt a Magyarosan legutóbbi számában *Az iskola a nyelvművelés szolgálatában* címmel, minden tanári testület külön értekezleten foglalkozott a helyes magyar beszéd kérdésével. A szülők figyelmének felkeltése útján a nyelvhelyességi mozgalom a társadalom minden rétegébe el fog jutni.

A budapesti tankerületnek erről a mozgalmáról az elnök a vidéki tankerületek főigazgatóit is tájékoztatta s fölkererte őket, tegyék magukévá a M. T. Akadémia Nyelvművelő Bizottságának célkitűzéseit. A főigazgatók — amint meglehangú leveleikből kitűnik — mindent meg fognak tenni, hogy tankerületük iskoláit a nyelvhelyességre való nevelés szolgálatába állítsák s gondoskodnak arról, hogy a tanári testületek a szülői értekezleteket megfelelő módon tájékoztassák a nyelvhelyességi törekvések jelentőségéről.

Putnoky Imre, h. előadó tájékoztatja a Bizottságot a fontosabb ügyekről. (Lóte József, Zoltai József, Liebermann Leó, Fehér Géza, Szabó Imre és az Orsz. Magy. Méhészeti Egyesület javaslatai egyes szómagyarítások ügyében.) A Bizottság behatóan tárgyalta az elébe terjesztett kérdéseket és megvitattott számos más folyóügyet is. Az eszmecserében résztvettek Dengl János, Hegedüs Loránt, Horváth János, Kaán Károly, Márkus Miksa, Östör József, Radó Antal, Szinnyei József, Vikár Béla és Voinovich Géza biz. tagok.

A tervezett sajtóértekezletet a Bizottság későbbi, alkalmasabb időpontra halasztotta.

A M. T. Akadémia Nyelvművelő Bizottságának 1937. november 24-én tartott ülése.

Pintér Jenő elnökletével jelen voltak: Csengery Ferenc János, Hegedüs Loránt, Horváth János, Kaán Károly, Szinnyei József, Voinovich Géza akadémiai tagok; Dengl János és Hindy Zoltán meghívott tagok. Jegyző: Putnoky Imre.

Az elnök üdvözölte a Bizottságot és bejelentette, hogy a M. T. Akadémia összes ülése hozzájárult Halász Gyula írónak a Nyelvművelő Bizottságba való meghívásához, az Országos Irodalmi és Művészeti Tanács pedig Harsányi Zsolt író, a Tanács irodalmi szaktanácsának előadóját bízta meg képviselőletével.

Közölte a Bizottsággal, hogy a nyelvhelyesség iránt érdeklődő tanárokból egy nagyobb csoportot alakított s velük együtt számos nyelvhelyességi kérdés megoldását vette tervbe. Összehívta a neveléstudományi és oktatásügyi folyóiratok szerkesztőit is; tanácskozott velük, milyen módon keltethetnék fel az érdeklődést a nyelvhelyesség iránt a folyóiratok segítségével és tehetnék minél hatékonyabbá a nyelvőrző munkát. A szerkesztők a legnagyobb készséggel megígérték közreműködésüket a magyar nyelvvédelem ügyében.

Az iskolák nyelvvédő munkája is teljes ütemben megindult. Az egyes iskolafajok tanári testületei értekezleteken foglalkoztak a nyelvművelés kérdésével és tervezeteket készítettek a tennivalókról. Többek között bemutatta a IX. ker. Mester-utcai polgári leányiskola, a felső mezőgazdasági iskola, a droguista szakirányú kereskedő-tanonciskola és a Ganz és Társa r. t. tanonciskolájának tervezeteit.

A műhelyek és a kereskedelem nyelvének megmagya-

rosítása érdekében rendeletet intézett a tankerület valamennyi iparos- és kereskedő-tanonciskolájához. Ebben, annak előrebocsátásával, hogy nyelvünknek a magyartalanságoktól való megtisztítása nemzeti kötelességünk, felhívta a tanonciskolák tantestületeit: vegyék ki részüket ebből a küzdelemből. Egyik feladatunk az iparban és kereskedelemben használatos idegen szavak és kifejezések kiirtása. A rendeletben megjelölte a munka rendszeres végrehajtásának a módját. Az egyes tanonciskolák tantestületi tagjaiból azok, akik a nyelvhelyesség kérdéseivel szívesen foglalkoznak, hármas bizottságot alakítanak és összegyűjtik az illető mesterségben vagy szakmában használatos szavakat: egyelőre a száz legerterjedtebb idegen műhelyszót minden iparágból vagy idegen szakmabeli szót minden kereskedelmi ágból és a megfelelő magyar szót. A rendelet a szavak gyűjtésének és a szakszótárak elkészítésének módjára nézve részletes utasításokat adott a tantestületeknek.

Bejelentette az elnök, hogy a Budapesti Tanárok Körében előadást tartott a nyelvművelésről. Ennek kapcsán a Budapesti Tanári Kör átiratot intéz a főváros és a vidék tanári szervezeteihez. A hét tanker. főigazgatón kívül a pannonhalmi főapát úr is levélben közölte velem, hogy a fennhatósága alá tartozó iskolákban a nyelvművelés munkáját teljes együttérzéssel támogatja.

Az elnök bejelentéseit a Bizottság örvendező helyesléssel vette tudomásul.

Putnoky Imre, h. előadó közölte a Bizottsággal, hogy a Nyelvművelő Füzetek 4. száma (Zolnai Gyula: Idegen szavaink és a nyelvújítás) megjelent. Ezután a legutóbbi ülés óta a Bizottsághoz érkezett nyelvművelő kéziratokról tett jelentést. Sziklay János egy *Magyarán!* című nagyobb nyelvhelyességi tanulmányt küldött be. A Bizottság Hegedüs Lóránt hozzászólása után felhatalmazta a h. előadót, hogy a tanulmány egyik fejezetét a Magyarosan-ban közzétegye.

A Technika műszaki folyóirat szómagyarító pályázatával kapcsolatban a Pesti Hirlap több olvasója megpróbálkozott a *konzerv* és *keksz* magyar megfelelőjével. Ezeket a javaslatokat Harsányi Zsolt eljuttatta a Nyelvművelő Bizottsághoz. Hegedüs Loránt, Kaán Károly, Szinnyei József és Voinovich Géza szakszerű észrevételei után a Bizottság úgy határozott, hogy a szómagyarításokkal érdemben nem foglalkozik, hanem megküldi őket a Technika szerkesztőségének.

Kaán Károly az Országos Méhészeti Egyesület új méhészeti szakszótáráról tett jelentést. A Bizottság Hindy Zoltán és Voinovich Géza hozzászólása után elhatározta, hogy a szótárt visszaküldi az Országos Méhészeti Egyesületnek.

Az Országos Ügyvédszövetség küzdelme a hivatalos nyelv magyarságáért.

Az Országos Ügyvédszövetség 1937. évi vándorgyűlése behatóan foglalkozott azzal a kérdéssel, hogyan lehetne megtisztítani a törvényhozás nyelvét és a hivatalos nyelvet a magyartalanságoktól.

Östör József bizottsági elnök és *Hindy Zoltán* főelőadó buzgó közreműködésével a vándorgyűlés a következő határozatot hozta:

I. A Vándorgyűlés kívánatosnak tartja törvényhozási és általában hivatalos nyelvünknek megtisztítását a magyartalanságoktól s ezért célravezetőnek tekintené, ha:

1. a m. kir. Minisztérium:

a) a törvénytervezetek szövegét ebben a tekintetben is a m. kir. igazságügyminiszter felülvizsgálata alá bocsátaná;

b) az egyes miniszterek útján gondoskodnék arról, hogy a rendeletek szövegezésével megbízott tisztviselők erre a követelményre is figyeljenek;

c) ugyancsak az egyes miniszterek útján gondoskodnék, hogy az alájuk rendelt vagy szabályrendelet-alkotási joggal felruházott hatóságok hasonlóan járjanak el;

d) általában minden hivatalos írás fogalmazásában e követelmény megtartását elrendelné;

2. a m. kir. igazságügyminiszter:

e) állandó tanácsot szervezne, amelybe a bírói és ügyvédi kar irodalmi rangú tagjait, hivatásos magyar írókat, a magyar nyelv egyetemi tanárait meghívná, a törvények szövegét kiadás előtt a helyes magyarság tekintetében a tanácsal átvizsgáltatná;

f) elrendelné, hogy a törvényszerkesztők a törvények szövegéből az előző szakaszokra utalásokat lehetőleg mellőzzék;

g) a kir. Ítéltáblák elnökeit felhívná, hogy a bírói határozatok fogalmazásában a magyarosságra mind az ítéltáblai tanácsok, mind pedig a felügyeletük alá tartozó bíróságok figyelmét irányítsák rá.

II. Kívánatosnak tartja továbbá a Vándorgyűlés, hogy az Országos Ügyvédszövetség, általános igazságügyi érdekű szolgálatának mintájára, nyelvművelő szolgálatot szervezzen, amely e feladat teljesítésének körébe vágó tevékenységet fejt ki, különösen pedig:

1. figyeli a bíróságok, kir. közjegyzők, a közigazgatás

nyelvét és egyrésről kapcsolatot tart fenn az egész nyelvterületen a jogszolgáltatás és a közigazgatás illetékes szerveivel, másrésről pedig a Magyar Tudományos Akadémiával és az Igazságügyminiszter törvényelőkészítő osztályával;

2. a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvművelő Bizottságának támogatásával a nyelvhelyesség vitás kérdéseiben közlemények útján tájékoztatást ad;

3. a hibás kifejezéseket és mellettük a helyeseket táblázatokba foglalja, azokat időről-időre a bírósági tárgyalótermekben kifüggeszti;

4. a jogi sajtó közreműködését kieszközli;

5. az igazságügyi hatóságokhoz intézett megkereséseit a m. kir. Igazságügyminiszter úrnak a nyelvművelő szolgálat jelentőségét méltató soraival vezeti be;

6. a nyelvművelő szolgálat elnevezését feltüntető szöveggel Werbőczy-bélyegeket hoz forgalomba, azokat a hivatalos nyelvterületen terjeszti, az ügyvédeket, a kir. közjegyzőket, a bírákat és a közigazgatási tényezőket felkéri, hogy azokat hivatalos levelezéseiken, beadványokon és kiadmányokon használják;

7. az ügyvédi Kamarák mellett működő jelöltképző tanfolyamok vezetőit felkéri, hogy a jelölteket a fővárosi, illetőleg más törvényhatósági levéltárak anyagának felhasználásával a kari történet egyes korszakainak feldolgozására buzdítsák, a dolgozatokban (előadásokban) a hivatásművészet kellékeit a magyaros nyelvhasználattal párosítsák;

8. mozgalmat indít, hogy az Országos Ügyvédszövetség az ügyvédi Kamarákkal együtt emlékdíjakat, könyvjutalmakat rendszeresítsen, azokat a kar meghalt és élő jelesciről nevezze el, a díjjal jutalmazott műveket a francia kar reentrée-inak mintájára évenként a magyar nyelvnapon ismertesse.

III. Végül kívánatosnak tartja a Vándorgyűlés, hogy a magyar ügyvédi kar, hivatása körében szerkesztett minden írásában, a nyelvtisztaság megőrzésében közreműködjék.

A Vándorgyűlés e cél érdekében a nyelvet előzőnlő idegen szavak irtását tekinti a legsürgősebb feladatnak, ennek keretébe vonván ama fonákság megszüntetését, amely a történelmi érintkezés rendjén keletkezett magyar földrajzi elnevezések (pl. Bécs, Boroszló, Bécs-Újhely, stb.) helyébe az idegen neveket igyekszik a magyar nyelvhasználatba visszacsempészni. Ezenfelül a magyartalan kifejezések mellőzését, a magyaros mondatszerkesztést, az egyszerű, szabatos és világos szövegezés tekinti a nyelvtisztaság követelményének.

A határozatot megelőző tanácskozásokon — a vándorgyűlés Naplójának tanúsága szerint — különösen Boda Ernő és Kuthy Sándor felszólalása keltett figyelmet.

Boda Ernő. — Javasolja, hogy az Országos Ügyvédszövetség a már meglevő általános igazságügyi érdekű szolgálatainak mintájára nyelvművelő szolgálatot is létesítsen. A szolgálat neve: „Magyarosan! Nyelvművelő szolgálat.” lenne. A szolgálat nyelvőre ügyvédségünk hivatalos nyelv-

nek; cikkekkal látja el a Magyar Tudományos Akadémia *Magyarosan* című nyelvművelő folyóiratát; táblázatokba foglalja a hibásan használt kifejezéseket és ezek mellett feltünteti a helyes nyelvhasználatot; felkéri közreműködésre a jogi sajtót; a szolgálat kifejlesztése érdekében az igazságügyi hatóságokhoz intézett megkereséseket az igazságügyminiszter úrnak e nyelvművelő szolgálat jelentőségét méltató — alább közölt — soraival vezeti be; Werbőczy-bélyegeket nyomtat és felkéri a kartársakat, közjegyzőket, bírákat és a közigazgatás tényezőit, hogy azokat hivatalos levelezéseiken, beadványaikon és kiadmányaikon alkalmazzák; felkéri az ügyvédjelöltképző tanfolyamok vezetőit, hogy a jelölteket a kari történet egyes korszakainak feldolgozására buzdítsák, a dolgozatokban (előadásokban) a hivatásművészet tartalmi kellekeit a magyaros nyelvhasználattal párosítsák. Alapítson az Országos Ügyvédszövetség a Kamarák elnökségével karöltve emlékdíjakat és könyvjutalmakat, amelyeket a kar elhúnyt és élő jeleseiről nevezne el és a pályadíjjal kitüntetett műveket a francia ügyvédi kar reentrée-j mintájára évenként a magyar nyelvnapon ismertessék. Felolvassa az Igazságügyminiszter úrnak a nyelvművelő szolgálat jelentőségét méltató és a hatóságokat annak hathatós támogatására felhívó sorait: „Az Országos Ügyvédszövetség elhatározta jogi nyelvünknek intézményes művelését. A magyar nyelv ügyében felsőbüki Nagy Pálnak 100 évvel ezelőtt Sopronból kiindult, ma is időszerű küzdelmeire emlékeztetve, üdvözlöm az Országos Ügyvédszövetség nyelvművelő mozgalmát és hazafias tisztelettel kérem, hogy az Országos Ügyvédszövetség Magyarosan! Nyelvművelő Szolgálatát hivatalos hatáskörében is hathatósan támogassa. Sopron, 1937. június 26-án. Dr. Lázár Andor s. k. m. kir. igazságügyminiszter, a Vándorgyűlés védnöke.“ Végül ismerteti a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvművelő Bizottsága előadójának, Zsirai Miklós egyetemi ny. r. tanárnak a levelét, amelyben a Bizottság melegen üdvözli a kezdeményezést és eleve biztosítja azt támogatásáról.

Kuthy Sándor. — Szilágyi Dezső az egyházpolitikai törvényjavaslatokat, Plósz Sándor a polgári perrendtartás javaslatát, mielőtt a Házban benyújtotta volna, kiadta Simonyi Zsigmond egyetemi tanárnak, a Magyar Nyelvőr szerkesztőjének, hogy a magyar nyelv szempontjából átvizsgálja. Ujabb törvényhozásunk nemcsak mellőzi azt a nemzeti kötelességet, hogy a törvény szava tiszta és világos magyar szó legyen, hanem visszaesik a hetvenes évek kuriális stílusába. Csokrokot köthetnének a magyartalan mondatokból, germanizmusokból, amelyek elöntik szép magyar nyelvünket. A svájci polgári törvénykönyv szövegét a legegyszerűbb ember is érti, valóban népi kódex és mégis magasrendű jogi alkotás. A hosszú körmondatok, az előző szakaszokra utaló visszautalások, a magyartalan kifejezések egyre nehezebbé teszik a törvények szövegét. Nem kell szégyelni a törvényhozókat, a törvényszerkesztőket sem, ha nem mestere a nyelvnek, hiszen ez művészet; a nyelv gazdagsága, a finom árnyalatok szépsége csak keveseknek adatik meg. Soha oly

nagy fontossága nem volt annak, mint ma, hogy nyelvünk épségét megőrizzük. Indítványozza, hogy kérje fel a Vándorgyűlés az Igazságügyminiszter urat, hogy szervezzen állandó tanácsot, melybe a bírói és ügyvédi kar irodalmi rangú tagjait hívja meg, a törvények és rendeletek szövegét kiadás előtt a helyes magyarságra nézve velük vizsgáltsassa át s rendelje el, hogy a törvények szövegéből a törvényszerkesztők az előző szakaszokra történő utalásokat a lehetőség szerint mellőzzék. Kívánatos lenne az is, ha a bíróságok az ítéletek szövegezésekor figyelemmel lennének a magyar nyelv tisztaságának szempontjára és a magyar nyelv tiszta használatáról a joggyakornokoknak a gyakorló órákon előadásokat tartanának.

Érdeklődéssel várjuk, csatlakozik-e a magyar nyelv fokozottabb védelmét sürgető mozgalomhoz a többi minisztérium?

A hivatalos nyelv magyarsága.

Vas vármegye arra kérte a kormányt, hogy a hivatalos rendeleteket érthetően szerkesszék meg. A vas megyei közigazgatási bizottság tagjai szerint a miniszteri rendeletek szövegét még a szakemberek sem értik. Izgatott vita után elhatározták, felírnak a kormányhoz: gondoskodjék a kormány, hogy a tisztviselők az ezentúl kiadandó rendeleteket érthető magyarsággal fogalmazzák meg s így juttassák el az adófizető állampolgárokhoz.

A dolog nem olyan egyszerű, mint ahogyan azt a vas megyeiek gondolják. Hiába rendelik el a miniszterek, hogy tisztviselőik világos magyarsággal írjanak, ha nincs a minisztériumokban olyan beosztott szakember, — tanár vagy más efféle — aki átnézzé és kijavítsa a rendeletek stílusát. Évek rendszeres iskolázása kell ahhoz, hogy az embereket leszoktassák a szövevényes érthetlenségek írásáról s megtanítsák az egyszerű és világos stílusra. A tisztviselők jóakarata nem segít a hivatalos szövegeken, a fogalmazás kidagasztásához a nyelv gyakorlati szakembere kell, ettől talán — több esztendő utánzó munkája árán — meg tudnák tanulni a tisztviselők a hivatalos stílus új irányát: a rövid mondatokat, az alárendelt szerkezetek kiküszöbölését, a félremagyarázhatatlanul egyszerű és világos magyar beszédet.

Legyünk igazságosak. Nemcsak a minisztériumokkal van baj, hanem a törvényhatóságokkal, városokkal, bíróságokkal, magánhivatalokkal is. A minisztériumok egyes ügyosztályaiban ma is akadnak Bartóky Józsefek, Kaán Káro-

lyok, Vadnay Tiborok és Zolnay Ödönök, de a közigazgatás egyéb ágaiból némi kivétellel hiányzik minden hajlam a jó magyar beszédre. A Bach-korszak óta itt felejtett német-eseh hivatalos nyelv még mindig ott gubbaszt a magyar hivatal-szobákban.

Csak egy rövid példát a vasmegyei álláspont igazolására. Az egyik nyomtatásban megjelent hivatalos rendelkezés így világítja meg a közszállításra vonatkozó szabályzat egyik pontjának esetleg tévesen értelmezhető szövegét:

«Felmerült eset kapcsán megállapítom, hogy az 50.000.1934. K. M. számú rendelettel kiadott Közszállítási Szabályzat 66. §-ának (2.) bekezdésében foglalt az a rendelkezés, hogy az engedmény tudomásulvételének — egyebek között — azzal a korlátozással is kell történnie, hogy a tudomásulvétel nem terjed ki a követelés továbbengedményezésére, önként értetődően nem állítja fel azt a tilalmat, hogy a közszállításból eredő követelést továbbengedményezni nem szabad, hanem helyesen csak úgy értelmezhető, hogy az engedményezés tudomásulvétele nem jelenti egyúttal az esetleges továbbengedményezés előzetes tudomásulvételét is. A továbbengedményezést ugyanis — mint általában az engedményezést — tudomásulvétel végett a megrendelő hivatalnak újból be kell jelenteni.»

Ebbe bele lehet bolondulni.

B. L.

Leszámítol, visszleszámítol.

A Nyelvművelő Bizottságnak azt a kezdeményezését, amely a tudományok és mesterségek szaknyelvének az idegen és helytelenül képzett szóktól való megtisztítására irányul, minden körben megértéssel és érdeklődéssel fogadják. Ennek bizonyosága az a beadvány is, amellyel Zoltai József, a Magyar Nemzeti Bank felügyelője, a Bizottsághoz fordult s döntését kérte arra nézve, hogy a címül felírt és a kereskedelmi szakirodalomban használt szavak helyesek-e, illetőleg megtűrhetők-e tovább is a helyes magyar nyelvhasználatban. Beadványából idézzük az alább következőket:

„Nézetem szerint a *leszámítol*, *leszámítolás* és *visszleszámítol*, *visszleszámítolás* rosszul képzett szavak, mert a magyar nyelvben az *-ol* (*-l*) képző csak névszókhoz járulhat. A *vissz* pedig nyilvánvalóan önkényes rövidítése a *visszu* határozószónak. Az említett szavak szerény véleményem sze-

rint tehát helyesen: *leszámit*, *leszámitás*, *vizsontleszámit*, *vizsontleszámitás* alakjukban lennének használandók.

Figyelemmel ama körülményre, hogy az idézett szók a m. kir. kereskedelmi minisztertől 1932. évi július hó 9-én 141.841/VIII. e. szám alatt jóváhagyott, a hites könyvvizsgálókat képesítő vizsga tananyagában már a helyes, vagyis *váltóleszámitás* és *vizsontleszámitás* alakjukban fordulnak elő (B. K. 1932. évi 179. szám), továbbá arra, hogy ezeket a kifejezéseket Schack Béla a Magyar Kereskedők Könyvében (III. k. 65. l.) már 30 évvel ezelőtt helyes alakjukban használta és hogy őket a Pénzügyi Központ is többször helyesen használja, kívánatos volna, hogy a pénzügyi szakkörök e szók helyes használatáról hivatalosan tudomást szerezzenek. Ez könnyen elérhető volna, ha a Magyar Nemzeti Bank, mint a hitelnyujtás főforrása, nem ragaszkodnék a régies kifejezésekhez és a leszámítózletében az üzletfelek rendelkezésére bocsátott nyomtatványokon, heti és évi jelentéseiben a helyes kifejezéseket használná.“

A Nyelvművelő Bizottság október 27-i ülésén foglalkozott Zoltai József beadványával. A benne kifogásolt szakkifejezéseket a maga részéről is helytelenül képzett szóknak tartja és örömmel látná, ha a pénzügyi szakkörök a jövőben a helyesen alkotott és már hivatalos kiadványokban is használt *leszámit*, *leszámitás* és *vizsontleszámit*, *vizsontleszámitás* kifejezéseket fogadnák el.

Zoltai József fáradozását, amellyel a maga munkakörében a kereskedelmi nyelvhasználat magyarosságára is gondot fordít s így nyelvtisztító munkánkat hathatósan támogatja, elismeréssel és hálával fogadjuk. P. I.

Csevejde a torlaton.

Egyik hétfői lap, október 25-i számában, a fentírt címen egy rövid, gúnyos cikkekében igyekszik nevetségessé tenni folyóiratunkat és rajta keresztül a magyar nyelv megtisztogatására irányuló mozgalmat. Azt talán mondanunk sem kell, hogy olyan lapról van szó, amely az elmúlt évek során ismételten szolgáltatott a *Magyarosannak* példákat a hanyag, magyartalan nyelvre és a rosszul használt és leírt, fölösleges idegen kifejezésekkel „ékes“ stílusra. Mégis meglepő a hosszú hallgatás után ez a támadás, már csak azért is, mert nekünk már-már úgy rémlett, mintha a kérdéses

lap egy-egy rovata az utóbbi időben kissé gondosabb magyar szövegezésben készülne.

A kis cikk a Mondolat óta jól bevált módszert alkalmazza: új voltuknál fogva szokatlan és így nevetségesen ható szavakkal tűzdeli meg mondatait egészen az érthetlenségig, hogy megmutassa, milyen képtelen módon szeretnék eltorzítani *Magyarosának* a nemzetközi színezetű szép magyar nyelvet. Így például a címül írt *csevejde a torlaton* annyit jelentene, mint „csöcselék a torlaszon“ vagy, ahogy, úgy látszik, a gúnytól csöpögő cikkecske szeretné, „canaille (v. kánáj?) a barrikádon“.

A neveltségessé tett új szavak *Tiszamarti Antalnak* a *Magyarosan* ezévi 7—8. számában megjelent cikkéből kerültek ki. Csakhogy! Csakhogy ezt a cikket a gúnyolódó cikkíró teljesen félreértette. Először is összetévesztette a munkatársat a folyóirattal és nem vette észre, hogy az ott közölt szójegyzék nem a nyelvmívelő mozgalom vezérkarának, sem a *Magyarosan* szerkesztőségének nézetét vagy óhaját tartalmazza, hanem csupán a cikk szerzőjének jószándékú javaslata, melyet egészében talán senki, sőt egyes részleteiben is bizonyára sokan nem fogadnak el.

Azonkívül azonban a hétfői sajtótermék munkatársa vagy nem olvasta el, vagy nem értette meg a cikk bevezető sorait; az újságíró jóhiszeműségét nem vonhatom kétségbe, erre a súlyos vádra semmi bizonyítékom nem lehet, tehát felületességre kell gondolnom. Tiszamarti Antal ugyan, mint ez a bevezetés figyelmes elolvasásából kiderül, egyáltalában nem óhajtja a felsorolt idegen szavakat minden jelentésárnyalatukban azzal a magyar szóval helyettesíteni, amelyet javasol, hanem csak egy-egy újabb lehetőségre akarja a figyelmet felhívni és egypár oly szót nyújt, amelyek különleges hangulatukkal valamely stílusfajtában, vagy szokatlan jelentésárnyalatukkal egyes különös esetekben, szerinte talán alkalmasabbak, mint a kérdéses idegen szavak más, eddig ismert és használt magyar megfelelői. Már pedig a szóbanforgó újságcikk mindenkit abba a tévedésbe ejthet, hogy nem is Tiszamarti Antal, hanem maga a *Magyarosan* és az egész nyelvtisztogató irányzat azt kívánja, hogy félrevetve a már eddig meglévő, sőt használatos és többnyire egészen kifogástalan magyar kifejezéseket, új, furcsán hangzó szavakat honosítsunk meg: például a *chaise-longueot* (a lap szerint: *sezlong*) ne *heverőnek* (vagy akár Gárdonyival *hencsernek*), hanem mindig *dikó-nak*, az

agilis-t ne *tevékenynek*, *fürgének*, hanem minden egyes esetben *sürgének* nevezzük. Hogy ez milyen képtelen és a tények tökéletes félreismerésén alapuló elgondolás, azt úgy vélem, a *Magyarosan* olvasóinak nem kell bizonyítanunk. Azonkívül még, a cikkíró nem tud eléggé magyarul, hogy észrevegye pl. a *csevejde* és a *csöcselék* között a különbséget, a *csevejde* szót valószínűleg sohasem hallotta és nem érzi, hogy mind a kettő a *canaille*-nak más-más értelmi árnyalatát fejezi ki.

Mindenesetre azonban, ha voltunk eddig egypáran, akik már-már örömmel állapítottuk meg, hogy az egész magyar sajtó és az egész magyar közönség rokonszenvvel és jóindulattal kíséri a nyelvmívelő-tisztogató törekvéseket, jegyezzük meg jól, hogy korai volt az öröm, a dolog nem egészen úgy van. Akad olyan magyar nyelven megjelenő és föltehetőleg magyar állampolgároktól szerkesztett és írt újság, amely nemcsak, hogy nem törődik a magyar nyelv tisztaságával, de határozottan szívesen látja nyelvünk elszíntelenedését és az idegen szavak túltengő, fertőzésszerű elszaporodását. Vegyük tudomásul, hogy vannak Magyarországon olyan tollforgató és közvéleményirányító emberek, akik izlésesebbnek és szebbnek találják az idegen elemekkel savától-borsától megfosztott magyar stílust, mint az előkelően választékos vagy ízes-zamatos tiszta magyar beszédet. Szegény Kosztolányi Dezső ezt már nem érte meg, de követe sem, hogy az ő nemes zengésű és sokárnyalatú magyar nyelvét hajlandó lett volna akárki gúnyolódására teletűzdelni *agilisokkal*, meg *kánájokkal*. S talán Márai Sándor (kinék, ó borzalom, egyes cikkeiben egyetlen idegen szó sem található) és hála Istennek sokan mások, írók és újságírók a legjavából, szintén nem fognak áttérni a *dezsőné-bizsuteries* magyar stílusra.

Nem a bírálattól félünk. Ha egy újság a nyilvánosság előtt vagy egy magánember a levelében azt írja, hogy a Tiszamartai Antal, vagy bárki más ajánlotta szavak nem jók, hanem helyettük inkább másokat, megfelelőbbeket kell keresni, megköszönjük a jószándékú figyelmeztetést, s ha még a tetejébe jobbakat is tud ajánlani, szívesen hozzájárulunk ezeknek a mieinknél jobb szavaknak a forgalomba hozatalához. Nem a saját javaslatainkat melengetjük féltékenyen, hanem a magyar nyelv és a magyar művészi stílus ügyét hordjuk szívünkön. S ha valaki, mint egykor Schöpflin Aladár, komoly meggyőződéssel, nyelvünk és irodalmi stílusunk

sorsán való aggódással védi meg az okkal-móddal használt (bár felesleges) idegen szavakat, szívesen fogadjuk intelmeit, megvitatjuk érveit, még ha nézeteit nem tudjuk is magunkévá tenni. Az ilyen támadásokkal azonban, ha megismétlődnének, azt hiszem, nem érdemes foglalkoznunk.

Nyelvünk minden barátját megvigasztalhatja az a körülmény, hogy ilyenféle ellenérvés egészen ritka, és sajtónk — mind a napi, mind az időszaki sajtó — általában megértéssel és rokonszenvvel kíséri a nyelvtisztogató törekvéseket, sőt igen sokszor segédkezet is nyújt hozzájuk.

Bácsmegyei Géza.

A művelt ember írjon magyarul!

A művelt ember írjon világosan, írjon magyarul. Ha pedig nem ért a magyar beszédhez, ne fogjon tollat, vagy javíttassa ki fogalmazását írni tudó emberekkel.

Sajó Sándor már éveekkel azelőtt szóná tette, milyen kárt okoz irodalmunknak a helytelen mondat szerkesztés. Stílus dolgában nem tudjuk, mi a jó, mi a rossz; nem keressük a jót, nem szégyeljük a rosszat. Feledjük, hogy a magyar nyelv szelleme jobban szereti az egyszerű mondatot, mint az összetett; ha pedig összetett mondatot kell alkalmaznunk, a jó magyarság inkább a mellérendelést kívánja, mint az alárendelést.

A tudományos könyvek és közérdekű cikkek magyar sílusát, de még a szépirodalmi munkák stílusát is, az *aki, amely, ahol, amikor* visszaélés-szerű alkalmazása teszi sivárrá, nehézkesé, élvezhetetlenné. A latin *qui-, quae-, quod-*os észjárás — írta annak idején Sajó Sándor — századokon keresztül kétségbeejtő mértékben megmételtyezte a magyar írást, a vonatkozó névmások rontó makacssággal belegyökeresedtek mondat szerkesztésünkbe, ma már mozdulni sem tudunk nélkülük.

Néhány példa:

Mátyás király, aki nagyon szerette a népet, gyakran áruhában is bejárta az országot. — *Helyesen:* Mátyás király nagyon szerette a népet, gyakran áruhában is bejárta az országot.

Kocsit keresett, melyen a városba mehessen. — *Helyesen:* Kocsit keresett, hogy a városba mehessen.

Afféle kényelmes fővárosi ember volt, aki gyalog édeskeveset szokott járni. — *Helyesen:* Afféle kényelmes fővárosi ember volt: gyalog édeskeveset szokott járni.

Kovács János államtitkár, aki kedden Szegedre utazott, pénteken jön vissza. — *Helyesen:* Kovács János államtitkár kedden Szegedre utazott s pénteken jön vissza.

A város lakosainak száma tízezer, akik mind magyarok. — *Helyesen:* A város lakosainak száma tízezer. Mind magyarok.

A lakomán az első felszólaló N. N. volt, aki a kormányzót köszöntötte. — *Helyesen:* A lakomán az első felszólaló N. N. volt. A kormányzót köszöntötte.

A tudományos író — ha van felelősségérzete — bajosan élhet meg nyelvi tanácsadó-könyvek forgatása nélkül. Ott kell lennie előtte valamelyik magyarító szótárnak (Tolnai Vilmos, Radó Antal, a Pesti Hírlap Nyelvtőre), s útbaigazítást kell kérnie a nyelvhelyességet egyengető munkáktól (Simonyi Zsigmond, Kelemen Béla, Dengl János). *P. J.*

Az iskolai nyelvtisztító egyesületek figyelmébe!

A budapesti evangélikus leánygimnázium nyelvtisztító egyesülete — a SZEMBE (Szép Magyarassággal Beszélők Egyesülete) — hazafias üdvözlettel köszönti a nyelvtisztító törekvések ápolására alakult ifjúsági egyesületeket.

Átérezve az iskolai nyelvművelő munka nagy jelentőségét, az eredmény fokozása céljából tisztelettel indítványozzuk, hogy az iskolai nyelvhelyesbítő egyesületek keressék fel egymást.

Teremtsük meg a már működő egyesületek állandó kapcsolatát. Számoljunk be egymásnak nyelvtisztító munkánkról. Nyujtsunk tájékoztatást egymásnak azokról az eljárásokról, amelyekkel legbiztosabb eredményt érünk el vagy azokról a tapasztalatokról, amelyek munkánk közben felmerültek.

A magunk részéről örömmel közöljük a magyartalanságok ellen folytatott küzdelmünk eddigi érdekes tanulságait. Ha az egyesület tanárelnökét netalán fárasztaná ez a levelezés, a kapcsolat megteremtése oly módon is megvalósítható, hogy az egyesület ifjúsági elnöke vagy tagjai lépnének egymással érintkezésbe, mint ahogy igen értékes eredményei vannak a külföldiekkel folytatott diáklevelezésnek is. Úgy érezzük, hogy a nemzeti érzés elmélyítése szempontjából e magyarnak magyarhoz húzó törekvései nyomán nyelvi szempontból igen nemes eredmények következhetnek. Közeledésünk szíves megértését hazafias üdvözlettel kérjük és várjuk.

A budapesti evangélikus leánygimnázium SZEMBE-egyesülete nevében:

Zelenka Margit tanárelnök,
Jeszenszky Ilona, az egyesület alapító tanára.

Ü Z E N E T E K

Zs. I.-nek. — 1. Levelében idézi a következő mondatokat: „Nem vált állandó kapcsolattá,“ „a megfejtés csak később vált tudatossá,“ és azt kérdezi tőlünk, miért rosszak ezek a kifejezések és mi bennük a magyartalanság. Megnyugtadjuk, ezek a mondatok egyáltalában nem rosszak és nincs bennük semmi idegenszerűség. A *válik* igének többféle jelentése volt a régi nyelvben és van ma is: 1. ‚scheiden‘; 2. ‚sich verändern‘; 3. werden, entstehen; 4. sein. A régi irodalomban ilyeneket olvasunk: „Az bőre mindenestől fejjérré vált.“ „Egyé vált a két ekklézsia.“ „Természeté *válik* benne“ (I. Nyelvtörténeti Szótár). Újabb irodalmi példákat is idézhetünk, amelyekben a *válik* a. m. lesz: „Nem *válik* belőle semmi, csak nagy léha.“ „Majd derék fajánkó *válik* úgy belőle“ (Arany: Toldi). — 2. A *szolgálatkész* (dienstbereit), *színdús* (farbenreich), *hitelképes* (kreditfähig), *reményteljes* (hoffnungsvoll), *tiszteletteljes* (achtungsvoll), *csodaszép* (wunderschön) összetételek magyartalan voltára rávilágítanak zárójelbe tett német megfelelőik. Mindegyiket helyettesíthetjük jó magyar szóval: *szolgálatkész*: készséges, szíves, előzékeny; *színdús*: sokszínű, színpompás; *hitelképes*: hitelérdemlő; *reményteljes*: nagyreményű, reménykedő; *tiszteletteljes*: tisztelő, tisztelendő, tisztelettel teljes. A *mentes*-nek olyan összetételei, mint *tandíjmentes*, *tehermentes*, ugyancsak idegenszerűek, de már annyira benne vannak a közhasználatban, hogy a helyettük ajánlott ‚leckepénztől mentes‘ és ‚tehertől ment‘, ‚nem terhelt‘ kifejezésekkel nem szoríthatjuk ki őket. — 3. A levelében említett egyéb összetételek kifogástalan magyar szók.

L. L.-nek. — Az *autobahnfest* magyar megfelelőjéül ajánlott és a „Magyar Auto Touring“ szaklapban már megvitatott szók közül a *sebességálló* a legtalálóbb. Ez a szó tartalmi szempontból leginkább fedi a főt említett német szót, magyaros összetétel (vö. *értékálló*, *fagyálló*, *tűzálló*, *vízálló*), s így mindenképen megérdemli, hogy a magyar műszaki nyelvben elterjedjen.

K. Z.-nek — A *cs* hang jelölésére a ma használatos *cs* jegyet a XVI. század közepe táján kezdték alkalmazni. Egyéb jelölései közül (*c*, *ce*, *ch*, *cz*, *ts*) leggyakrabban a *ts* fordult elő. Ezt szorította ki előbb a gyakorlatban a *cs*, melynek használata 1771 óta úgyszólván általánossá lett, majd a mult század 30-as éveitől kezdve hivatalosan is az Akadémia helyesírásában.

N. N.-nek. — Néhány nyelvi kérdésre felvilágosítást kér tőlünk. Íme válaszunk a kérdések sorrendjében: 1. *Abból, ahhoz, annál, arra*: a mutató névmás ragos alakjai; *belőle, hozzá, nála, rá*: a személyes névmás ragos alakjai. Alkalmazásukban az a különbség, hogy az előbbieket nyomatékosabbak, mint az utóbbiak. Pl. *Abból* ugyan semmi sem lesz! Azt hallottam, semmi sem lesz *belőle*. Vagy pedig: *Ahhoz* neked semmi közöd. Semmi közöd *hozzá*. (Vö. Kelemen B.: Jó magyarság). — 2. A kért mellékmondat helyesen: „... amely javaslatot aztán *be is nyújtott*.” A nyelvtani helyesség azonban még nem teszi magyarossá ezt a mellékmondatot szerkezetet. — 3. „A különféle tudományszakoknak különleges szempontjaik vannak. — 4. Helyesen: *egység*. — 5. A productum magyarul *termelvény*. — 6. Az *átbeszél valamit* sült németesség (etwas durchsprechen), helyes magyarsággal: *megbeszél, megtárgyal, meghány-vet*; az *átlát* (előbb *általlát*), *átvizsgál* (előbb *általvizsgál*) régi jó magyar szó. — 7. Az idézett mondat egészen a latin nominativus cum infinitivo szerkezetnek a mása, ezért latinosság.

L. Gy.-nek. — Az *uniformis* helyett ajánlott *közruha* nemesak hogy nem kifejezőbb az eddig használatos *egyenruhá*-nál vagy a régebbi *formaruhá*-nál, hanem sokkal színtelenebb és nem is egészen világos értelmű szó. Előtagja nem okvetlenül az „általános“, „közös“ jelentést juttatja eszünkbe, gondolhatunk a *köz*-nek másik jelentésére is, mely a *közember, közkatona, köznemes* stb. szavakban van meg (alacsonyabb rangú). S ma már azt sem mondhatjuk, hogy az *egyenruha* „nem jó összetétel“. Az *egyen* olyan elvonás az *egyenlőből*, mint a régi nyelv *hason* szava (*hasonfél*) a *hasonló*-ból (Magyar Nyelv XII, 30.). Nem sok értelme volna tehát egy már közkeletű jó szavunk helyett olyat ajánlani, amely ott született száz évvel ezelőtt Kunoss Gyalulát-ában és csak papiroson élt mostanáig.

H. B.-nek. — A leveléhez mellékelte rendelet megjelölt részlete valóban homályos. A hivatalos fogalmazásnak az a törekvése, hogy mindent egy mondatba igyekszik belegyömöszölni, itt is megbosszulta magát: a szövevényes mondatba belefűlladt az értelem.

Laptársainknak, íróársainknak. — Számon akarjuk tartani a napilapokban, folyóiratokban, könyvekben szétszórt nyelvújító és nyelvhelyesbítő cikkeket. Az ilyen lappéldányoknak és önállóan megjelent munkáknak szíves megküldését kérjük Putnoky Imre szerkesztő címére.

A szerkesztésért Putnoky Imre felelős, a kiadásért Gergey Pál.

Sylvester Irodalmi és Nyomdai Intézet Rt., Budapest. Tel. 11—66—48.

A MAGYAROSAN barátaihoz !

Évi egy pengőért folyóiratot adni az olvasóközönség kezébe: egyedülálló dolog a magyar tudományos sajtó mai viszonyai között. Amikor arra kérjük barátainkat, terjesz-
szék a Magyarosan-t, vegyék támogatásukba és szerezzenek számára ismerőseik körében minél több előfizetőt, olyan va-
lamit kérünk, ami szorosan egybefügg a magyar öntudat és a nemzeti művelődés érdekével. Minél szélesebb körben ter-
jednek el folyóiratunk igazságai, annál biztosabb lesz mun-
kánk eredménye.

Magyarító szótárak, nyelvtisztító könyvek, stílusjavító munkák.

Válogatott gyűjtemény gyakorlati céllal.

- Tolnai Vilmos: Magyarító szótár. Budapest, 1900.
Simonyi Zsigmond: Helyes magyarság. Budapest, 1903.
Radó Antal: Idegen szavak szótára. Budapest, 1904.
Kelemen Béla: Jó magyarság. Budapest, 1906.
Simonyi Zsigmond: Középiskolai műszótár. Budapest, 1906.
Kelemen Béla: Idegen szavak és nevek szótára. Budapest, 1910.
Vadnay Tibor: A magyar hivatalos nyelv szabályai. Buda-
pest, 1925.
Kosztolányi Dezső: A Pesti Hírlap nyelvőre. Budapest, 1933.
Szécsi Ferenc: Idegen szavak nagy szótára. Budapest, 1936.
Dengl János: Magyar nyelvhelyesség és magyar stílus. Bu-
dapest, 1937.

Az újabb kiadások javított tartalmúak, bővebb anya-
gúak, megbízhatóbb szövegűek. Így Tolnai Vilmos könyve:
Magyarító szótár. Második kiadás. Budapest, 1928.

MAGYAROSAN

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁGÁNAK MEGBIZASÁBÓL SZERKESZTETT ÉS KIADOTT NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT.

A MAGYAROSAN február, április, június, október és december közepén jelenik meg. Előfizetés egész évre 1 pengő, egyes szám ára 20 fillér. Az előfizetési díjat a M. Tud. Akadémia könyvkiadóhivatalának 44.888. számú postatakarékpénztári folyószámlájára tessék befizetni. Előfizetéseket a könyvkereskedők is elfogadják. — Kiadóhivatal: Budapest, V., Akadémia-u. 4.

Putnoky Imre szerkesztő lakása: Budapest, I., Márvány-
utca 35. (Kéziratok, cserepéldányok, könyvek.)

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvművelő Bizottsága.

Elnök: Pintér Jenő. — Helyettes előadó és a Magyarosan szerkesztője: Putnoky Imre.

Tagok:

Az Akadémia I. osztálya részéről: Csathó Kálmán, Csengery Ferenc János, Csűry Bálint, Gyomlay Gyula, Horger Antal, Horváth János, Klemm Antal, Melich János, Mézős Gedeon, Nagy József Béla, Pais Dezső, Szinnyi József, Vikár Béla, Voinovich Géza, Zlinszky Aladár, Zolnai Gyula, Zsirai Miklós.

Az Akadémia II. osztálya részéről: Hegedüs Loránt, Lukinich Imre, Madzsar Imre, Nagy Miklós.

Az Akadémia III. osztálya részéről: Kaán Károly, Kenyeres Balázs, Szily Kálmán, Verebély Tibor.

A Kisfaludy-Társaság részéről: Radó Antal.

A Természettudományi Társulat részéről: Gombocz Endre.

A Nyelvtudományi Társaság részéről: Sági István.

Az Országos Irodalmi és Művészeti Tanács részéről: Harsányi Zsolt.

Meghívott tagok: Dengl János, Halász Gyula, Hindy Zoltán, Keményfy János, Márkus Miksa, Östör József.